

ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΜΟΥΣΕΙΩΝ • ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ
ΕΡΓΑΣΙΑΣ ICOM – CECA
(Committee for Education
and Cultural Action)

"Εκπαιδευτικές δράσεις για την πολιτιστική κληρονομιά και το περιβάλλον 2008-2009"

Educational activities for the cultural heritage and
the environment, 2008 - 2009

Πρακτικά Ημερίδας

Proceedings

26 Ιουνίου 2009

Εκπαιδευτικές δράσεις για την πολιτιστική κληρονομιά και το περιβάλλον, 2008 - 2009

*Educational Activities for the cultural heritage and the environment,
2008 - 2009*

Επιμέλεια έκδοσης - Editors

Αμαλία Τσιτούρη, Εύη – Μαρία Πιτσιάβα

Amalia Tsitouri, Evi – Maria Pitsiava

Τα άρθρα του τόμου αντικατοπτρίζουν τις απόψεις των συγγραφέων τους.

© Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων – Ελληνικό Τμήμα

Αγ. Ασωμάτων 15, Αθήνα 10555, τηλ./ φαξ: ++210 3239414

Email: icom@otenet.gr

<http://greece.icom.museum>

Αθήνα 2010

ISBN 978-960-99312-1-2

Περιεχόμενα

1. ΜΟΥΣΕΙΑ & ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΤΕΧΝΗΣ 7

Όταν τα παιδιά συνάντησαν τον Πάουλ Κλεε... στο Μουσείο Ελληνικής Παιδικής Τέχνης 8

Φωτεινή Καπή | Μουσείο Ελληνικής Παιδικής Τέχνης

Ελάτε να εκφραστούμε διαφορετικά 13

Αντωνία Τζαναβάρα, Γεωργία Τσώρη | Δημοτική Πινακοθήκη Κορίνθου

Παιχνίδια γνωριμίας με τα ζωγραφικά έργα του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου. Παζλ και παιχνίδια παρατηρητικότητας σε ψηφιακή μορφή 17

Νικολέττα Ζυγούρη | Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

Εκπαιδευτικές δράσεις για την πολιτιστική κληρονομιά και το περιβάλλον 2008-2009 20

Γεωργία Κακούρου - Χρόνη | Κουμαντάρειος Πινακοθήκη Σπάρτης, Παράρτημα της Εθνικής Πινακοθήκης

Το περιβάλλον με άλλα μάτια 27

Γεωργία Κουρκουνάκη, Χριστίνα Μαβίνη, Βασιλική Πολυζούλη, Σοφία Σίμογλου, Ματούλα Σκαλτσά, Μαρία Τριανταφυλλίδου, Μάρω Ψύρρα | Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης

2. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ 35

Παιχνίδια ανακάλυψης στα μουσεία του ΠΙΟΠ 36

Έλια Βλάχου, Αλεξάνδρα Τράντα | Υπηρεσία Μουσείων Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς

«Ιστο - ρίο - τοπος»: ένα αλληλεπιδραστικό περιβάλλον μάθησης για την τοπική ιστορία 47

Φωτεινή Λέκκα, Χρυσούλα Τσαγγάρη | Ιστορικό - Λαογραφικό Μουσείο «Λ. & Ν. Σακελλαρίου» - Κέντρο Τεκμηρίωσης & Επικοινωνίας Δήμου Καρδίτσας

Οι νέες εκπαιδευτικές δραστηριότητες του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος 54

Πόπη Ζάχου - Καλκούνου, Ιωάννα Ρεμεδιάκη | Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα - Μουσείο «Β. Παπαντωνίου»

Ζωή, δίφορο δέντρο 59

Μαίρη Μπαριτάκη | Μουσείο Παραδοσιακής Ζωής Κρήτης «ΛΥΧΝΟΣΤΑΤΗΣ»

3. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ 65

«Περιδένουμε την πόλη μας - Δενόμαστε με τις ρίζες μας», μια εκπαιδευτική δράση στη Νάουσα Ημαθίας 66

Τόνια Κουτσουράκη, Γιάννη Κουκούλος | Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού,
Διεύθυνση Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, Τμήμα
Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας

Σχεδιασμός, εφαρμογή και αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για παιδιά προσχολικής ηλικίας στους χώρους ενός πανεπιστημιακού μουσείου φυσικής ιστορίας 72

Ειρήνη Γκούσκου, Δημήτρης Κολιόπουλος | Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και
Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Πατρών

Εκπαιδευτικές δράσεις της ΛΒ΄ ΕΠΚΑ: Το δέντρο της ζωής σε 4 εποχές 79

Ουρανία Πάλλη, Ιφιγένεια Αναγνώστου | Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού - ΛΒ΄
ΕΠΚΑ Θεσπρωτίας

Η τέχνη της ψηφιακής εικόνας στη σύγχρονη σκηνοθετική μουσειογραφία: η περίπτωση της CLIMAX στο Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας - Κέντρο ΓΑΙΑ 83

Έμμη Γραμμένου | Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας - Κέντρο ΓΑΙΑ

Το νέο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του ΜΦΙΑΔΛ "Φυσικές διεργασίες στον πλανήτη μας. Ελάτε να γνωρίσουμε τους σεισμούς" 91

Νικόλαος Ζούρος, Κωνσταντίνα Μπεντάνα, Ηλίας Βαλιάκος, Κατερίνα Βασιλειάδου |
Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου

«Στο Ζάππειο μια μέρα...: Ο κήπος με τα αγάλματα». Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τον Κήπο του Ζαππείου Μεγάρου 99

Ειρήνη Κεραμίδα, Αγγελική Κουμνά, Μαρία Λένη, Μάνος Μικελάκης, Ελένη Φρούντζου |
Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού, Διεύθυνση Αναστήλωσης Νεωτέρων και
Σύγχρονων Μνημείων

4. ΑΡΧΑΙΟΣ & ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ 106

Οι εκπαιδευτικοί υλοποιούν εκπαιδευτικά προγράμματα στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού: συμπεράσματα από την αξιολόγηση 107

Εύα Φουρλίγκα, Ιουλία Γαβριλίδου | Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

Συνεργασία του Βυζαντινού & Χριστιανικού Μουσείου με τις Λέσχες Φιλίας του Δήμου Αθηναίων 115

Στάθης Γκότσης, Ράνια Φατώλα | Βυζαντινό & Χριστιανικό Μουσείο

Εκπαιδευτικές δράσεις του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης 121

Χρήστος Γκατζόλης, Μαρία Κοκορότσου, Όλγα Σακαλή | Αρχαιολογικό Μουσείο
Θεσσαλονίκης

Εκπαιδευτικά προγράμματα του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου 128

Δέσποινα Καλεσοπούλου, Μαρία Σελέκου | Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Εκπαιδευτικές δράσεις για την Ακρόπολη 2008 - 2009 134

Κορνηλία Χατζηασλάνη, Ειρήνη Καϊμάρα, Ασημίνα Λεοντή, Σύλια Παράσχου |
Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού, Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης

Εκπαιδευτικά προγράμματα στην έκθεση «Από τη χώρα του Χρυσόμαλλου Δέρατος. Θησαυροί της αρχαίας Κολχίδας» 140

Σοφία Μπίτσα | Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Μουσείου Μπενάκη

Παιδιά και νέοι στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης 146

Μαρίνα Πλατή, Ελένη Μάρκου | Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Μουσείου
Κυκλαδικής Τέχνης

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης 153

Διονύσης Μουρελάτος | Μουσείο Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης - Εθνικό και
Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο

5. ΑΛΛΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ 158**Πολυμέσα και Πολιτιστική Εκπαίδευση: εφαρμογές του ΙΠΕΤ 159**

Δέσποινα Τσιαφάκη, Νατάσα Μιχαηλίδου | Ινστιτούτο Πολιτιστικής και Εκπαιδευτικής
Τεχνολογίας (Ι.Π.Ε.Τ.) - Ερευνητικό Κέντρο «Αθηνά»

Ψηλαφίζοντας τα αρχαία χρόνια 166

Ζωή Γερουλάνου | Φάρος Τυφλών - Μουσείο Αφής

Όταν οι στόχοι των Αναλυτικών Προγραμμάτων ανακλώνται στις μουσειοπαιδαγωγικές εμπειρίες 173

Μαρία Βισκαδουράκη, Ελένη Παζαργλίδου | Ολυμπιακό Μουσείο Θεσσαλονίκης

Εδώ ΕΙΝΑΙ παίξε γέλασε... Το νέο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Κέντρου Πολιτισμού Ελληνικός Κόσμος: "Παιχνίδι είναι η ζωή με κίνηση και διατροφή" 182

Μαρία Φάζου | Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού

Εκπαιδευτικά προγράμματα του Ελληνικού Παιδικού Μουσείου 188

Ζαμπέλ Μουρατιάν | Ελληνικό Παιδικό Μουσείο

1.

Μουσεία & Συλλογές Τέχνης

Όταν τα παιδιά συνάντησαν τον Πάουλ Κλέε... στο Μουσείο Ελληνικής Παιδικής Τέχνης

Φωτεινή Καπή | Ψυχοπαιδαγωγός, Στέλεχος του Εκπαιδευτικού Τμήματος του Μουσείου Ελληνικής Παιδικής Τέχνης

Για το σχολικό έτος 2008 – 2009, το Εκπαιδευτικό Τμήμα του Μουσείου Ελληνικής Παιδικής Τέχνης, μελέτησε και σχεδίασε εκπαιδευτικά προγράμματα με θέμα «Όταν τα παιδιά συνάντησαν τον Πάουλ Κλέε...». Αφορμή, το αντίστοιχο θέμα της έκθεσης που παρουσιάζεται στο Μουσείο μέχρι τον Ιούνιο του 2010.

Τα προγράμματα απευθύνονται σε παιδιά νηπιαγωγείου και όλων των τάξεων του δημοτικού σχολείου και θα συνεχίσουν να πραγματοποιούνται κατά το σχολικό έτος 2009 – 2010.

Στην έκθεση παρουσιάζονται 140 έργα παιδιών τα οποία προέρχονται από νηπιαγωγεία και δημοτικά σχολεία της Α΄ Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Αθηνών και της Διεύθυνσης Δυτικής Αττικής καθώς και έργα από τους Κύκλους Εικαστικών Εμπειριών για παιδιά που πραγματοποιούνται στο χώρο του Μουσείου. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα πραγματοποιούνται με την ευγενική χορηγία της Εθνικής τράπεζας και του Ιδρύματος Ι. Φ. Κωστόπουλου.

Βασικοί στόχοι των προγραμμάτων είναι να ασκήσουν τα παιδιά την παρατηρητικότητα και τη φαντασία τους, να μάθουν να εντοπίζουν σύμβολα, υλικά και τεχνικές και με μέσο τα έργα άλλων παιδιών να γνωρίσουν τον ίδιο τον καλλιτέχνη.

Για το νηπιαγωγείο και την Α΄ – Γ΄ δημοτικού τα παιδιά ανακαλύπτουν τα μυστικά της έκθεσης μέσα από μια σειρά εικαστικών παιχνιδιών.

Αρχικά, ο ερμηνευτής καλωσορίζει τα παιδιά, κουβεντιάζει μαζί τους για τους περιορισμούς του χώρου και η ομάδα εντοπίζει τα διαφορετικά θέματα της έκθεσης όπως πόλεις, πορτρέτα και λέξεις. Ύστερα η ομάδα χωρίζεται σε 2 ή 3 υποομάδες (ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών της τάξης). Σε μεγάλα, άσπρα μακετόχαρτα, η κάθε ομάδα φτιάχνει τις δικές της πόλεις με γεωμετρικά σχήματα, διαφόρων μεγεθών, από χρωματιστές, διαφανείς ζελατίνες. Όταν τελειώσουν, η μια ομάδα βλέπει το έργο της άλλης και ύστερα παρατηρούν και ανακαλύπτουν αντίστοιχα στοιχεία της σύνθεσης τους στα έργα της έκθεσης με θέμα την πόλη (τα σχήματα, τα μεγέθη, τα χρώματα, τους τόνους των χρωμάτων).

Για τη μετάβαση στην επόμενη εικαστική δράση χρησιμοποιούμε σα γέφυρα και πάλι τα γεωμετρικά σχήματα τα οποία εντοπίζουμε και στα πορτρέτα. Ζητάμε από τα παιδιά να εστιάσουν την προσοχή τους σε ένα συγκεκριμένο έργο. Αρχικά ζωντανεύουν το πρόσωπο στη ζωγραφιά κάνοντάς του ερωτήσεις, όπως «Γιατί είσαι πολύχρωμος; Γιατί γελάς; Γιατί το πρόσωπό σου είναι γεμάτο σχήματα; Πού μένεις; Πώς σε λένε;»

Οι ερωτήσεις αυτές αποτελούν την εισαγωγή στην επόμενη κινητική δραστηριότητα. Ο ερμηνευτής παροτρύνει τα παιδιά να ζωντανέψουν την εικόνα. Να γίνουν για λίγο αυτός ο άνθρωπος. Σε κάθε παιδί δίνεται μια μάσκα, αντίγραφο του έργου, κι εκείνα με τη βοήθεια της μουσικής δείχνουν πώς κινείται, πώς περπατάει, πώς είναι μια συνηθισμένη μέρα του ανθρώπου αυτού.

Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα 2008-2009, «Όταν τα παιδιά συνάντησαν τον Πάουλ Κλέε...»

«Ένωσα όπως αυτός ο άνθρωπος», σχολιάζουν τα παιδιά. Όμως ούτε τα σπίτια θα δημιουργούσαν πόλεις, ούτε τα πορτρέτα θα ζωντάνευαν χωρίς τα χρώματα και τα υλικά ζωγραφικής.

Στη δεύτερη αίθουσα της έκθεσης τα παιδιά ανακαλύπτουν το κουτί με τα υλικά. Δοκιμάζουμε ένα – ένα τα υλικά σε ένα λευκό χαρτί και η ομάδα προσπαθεί να τα εντοπίσει στα έργα της έκθεσης. Η ομάδα γνωρίζει από την εισαγωγή του εκπαιδευτικού προγράμματος ότι αφορμή για τη δημιουργία των έργων ήταν ένας καλλιτέχνης. Δεν ξέρουν το όνομά του, δεν έχουν δει έργα του. Κατά την επιστροφή τους στην Α' αίθουσα τους περιμένει μια έκπληξη. Το «κουτί των αναμνήσεων του Πάουλ Κλέε». Είναι ντυμένο με έργα του καλλιτέχνη. Περιέχει φωτογραφίες από τη ζωή του, ένα έργο του από την παιδική του ηλικία, την υπογραφή του, και καρτέλες με έργα του που θα μας βοηθήσουν να συνδέσουμε τα έργα των παιδιών με αυτά του ζωγράφου. Το πρόγραμμα ολοκληρώνεται με κάθε παιδί να ζωγραφίζει σε ένα γραμμικό φόντο του Κλέε, το δικό του έργο και συγκεκριμένα ένα πορτρέτο.

Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα 2008-2009, «Όταν τα παιδιά συνάντησαν τον Πάουλ Κλέε...»

Στις μεγαλύτερες τάξεις Δ', Ε' και Στ' δημοτικού χρησιμοποιείται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος.

Όπως και στις μικρότερες τάξεις έτσι και εδώ καλωσορίζουμε τα παιδιά ακολουθώντας την ίδια διαδικασία. Κατόπιν η τάξη χωρίζεται σε 5 ομάδες οι οποίες έχουν σαν οδηγό τους από ένα φύλλο εργασίας και από ένα βοηθητικό στοιχείο, όπως το κουτί των υλικών, καρτέλες, ένα παζλ, μια πλαστικοποιημένη φωτογραφία ενός έργου της έκθεσης. Κάθε φύλλο εργασίας αποκαλύπτει και ένα ξεχωριστό στοιχείο των έργων. Τα παιδιά κινούνται αυτόνομα στο χώρο, συνεργάζονται και ανακαλύπτουν.

Η πρώτη ομάδα καλείται να συλλέξει πληροφορίες για τα σχήματα που είναι κρυμμένα στα έργα και δίνει τους δικούς της τίτλους. Η δεύτερη ομάδα παρατηρεί τη ρυθμική συνύπαρξη των σχημάτων και των χρωμάτων αντιστοιχίζοντας τις καρτέλες με έργα που επιλέγει. Η τρίτη ομάδα εντοπίζει τα υλικά που έχουν χρησιμοποιηθεί στα έργα. Η τέταρτη ζωντανεύει μια εικόνα και φτιάχνει μια φανταστική ιστορία εμπλέκοντας και άλλα έργα που επιλέγει από την έκθεση. Η πέμπτη και τελευταία ομάδα φτιάχνοντας ένα παζλ, ανακαλύπτει τον καλλιτέχνη και αντλεί πληροφορίες για την ζωή του.

Όταν ολοκληρωθεί η διαδικασία της συλλογής των πληροφοριών κάθε ομάδα καλείται να τις παρουσιάσει στους υπόλοιπους, να συζητήσουν, ακόμα και να διαφωνήσουν. Ακολουθεί προβολή power point όπου τα παιδιά βλέπουν 8 έργα του καλλιτέχνη, βάζουν τους δικούς τους τίτλους, συγκρίνουν και εντοπίζουν κοινά στοιχεία στα έργα των παιδιών. Όπως και στις μικρότερες τάξεις έτσι και στην Δ' - Στ' δημοτικού το πρόγραμμα ολοκληρώνεται με εικαστική δραστηριότητα. Τα παιδιά ζωγραφίζουν το δικό τους έργο σε ένα γραμμικό φόντο του Κλέε.

Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα 2008-2009, «Όταν τα παιδιά συνάντησαν τον Πάουλ Κλέε...»

Φεύγοντας από το μουσείο, ο δάσκαλος κάθε τάξης παίρνει ένα εκπαιδευτικό πακέτο το οποίο περιέχει τη βιογραφία του καλλιτέχνη, τι έχει πει ο ίδιος για την τέχνη αλλά και την τέχνη των παιδιών. Επιπλέον, περιλαμβάνει προτεινόμενες δραστηριότητες για το σχολείο οι οποίες δίνουν τη δυνατότητα να εμπλακούν πολλά γνωστικά αντικείμενα του Αναλυτικού Προγράμματος σπουδών, δημιουργώντας πλαίσιο διαθεματικής προσέγγισης. Το πακέτο περιλαμβάνει ακόμα χρήσιμες ιστοσελίδες, βιβλιογραφία σχετική με τον καλλιτέχνη, έργα του Πάουλ Κλέε αλλά και κατάλογο με όλα τα έργα της έκθεσης.

Ελάτε να εκφραστούμε διαφορετικά

Αντωνία Τζαναβάρα | Αρχαιολόγος - Ιστορικός Τέχνης, Έφορος Δημοτικής Πινακοθήκης Κορίνθου

Γεωργία Τσώρη | Εμπυκώτρια Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, Δημοτική Πινακοθήκη Κορίνθου

Η δική μας πρόταση έρχεται από μια τοπική Πινακοθήκη με περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες, με αποτέλεσμα να αδυνατούμε να ανταπεξέλθουμε στο κόστος σχεδιασμού εκπαιδευτικών προγραμμάτων από εξειδικευμένους μουσειοπαιδαγωγούς. Παρόλα αυτά, τα τελευταία πέντε χρόνια – η Πινακοθήκη μετράει 10 περίπου χρόνια από την ίδρυση της – γίνονται φιλότιμες προσπάθειες από το υπάρχον δυναμικό να προσφέρει ποικιλία δραστηριοτήτων σε μαθητές του Νομού όλων των ηλικιακών βαθμίδων.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρουσιάζουμε είναι το πιο πρόσφατο από τα προσφερόμενα προγράμματα καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Διεξήχθη πειραματικά στην Πινακοθήκη από το Δεκέμβρη του 2008 έως τον περασμένο Μάιο. Οι εμπειρίες που αποκτήσαμε θα μας βοηθήσουν να το διορθώσουμε και να το εξελίξουμε κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, ώστε να το παρουσιάσουμε πιο ολοκληρωμένο την επόμενη σχολική χρονιά.

Η σκέψη για το σχεδιασμό του προγράμματος «Ελάτε να εκφραστούμε διαφορετικά» ήρθε αυθόρμητα ως απόρροια της άριστης συνεργασίας της Πινακοθήκης με το Ειδικό Γυμνάσιο του Νομού. Ήταν κάτι που νιώθαμε πως έπρεπε να γίνει για να ευαισθητοποιήσουμε τους μικρούς επισκέπτες μας σχετικά με τη διαφορετικότητα των ατόμων με αναπηρίες, για να τους δείξουμε στην πράξη πως δραστηριότητες – όπως το να πιάσουμε μια μπογιά και να ζωγραφίσουμε – που τα «υγιή» άτομα θεωρούν δεδομένες και φυσιολογικές για κάποιους συνανθρώπους μας σημαίνουν καθημερινό αγώνα και επίπονη προσπάθεια. Θελήσαμε να τους δείξουμε ότι ένα έργο τέχνης συχνά το κοιτάζουμε χωρίς να το βλέπουμε, χωρίς να το νιώθουμε, χωρίς να αναγνωρίζουμε την αξία του. Θελήσαμε να τους μάθουμε πώς να βλέπουν ένα καλλιτεχνικό δημιούργημα με τα «μάτια της ψυχής».

Για να πραγματοποιήσουμε αυτό που είχαμε στο νου, επιλέξαμε 6 έργα από τη μόνιμη συλλογή της Πινακοθήκης. Η επιλογή δεν έγινε τυχαία, αφού πρόκειται για έργα που έχουμε παρατηρήσει ότι προσελκύουν το ενδιαφέρον των παιδιών κατά την ξενάγησή τους στην Πινακοθήκη. Ελλείψει χρημάτων, ζητήσαμε από ερασιτέχνες ζωγράφους – εθελοντές της Ε.Ε. που παρακολουθούν πρόγραμμα Πολιτισμού στο Κέντρο Νέων της πόλης μας, να φτιάξουν αντίγραφα των έργων

αυτών, με ανάγλυφη υφή, ώστε να διευκολύνεται η «απτική» προσέγγιση των θεμάτων τους από τους μαθητές.

Για να επιτύχουμε την αίσθηση του ανάγλυφου χρησιμοποιήσαμε υλικά καθημερινά, με χαμηλό κόστος, όπως κλωστές, μαλλί πλεξίματος, εφημερίδες, χαρτί υγείας, χρωματιστές πλαστικές σακούλες, υφάσματα, χάντρες. Επιλέχθηκαν λοιπόν υλικά που τα παιδιά θα μπορούσαν να αγγίξουν με κλειστά μάτια και να μαντέψουν για ποιο έργο πρόκειται.

«Απτικό» αντίγραφο ενός πρωτότυπου έργου της Πινακοθήκης

Όταν ολοκληρώθηκε η διαδικασία κατασκευής των αντιγράφων, καθορίστηκαν τα στάδια για την υλοποίηση του προγράμματος:

- Συγκεκριμένα λοιπόν οι μαθητές ξεναγούνται αρχικά στη μόνιμη συλλογή της Πινακοθήκης. Η εμπυχώτρια της εκπαιδευτικής δράσης καθοδηγεί τα παιδιά στο να παρατηρήσουν τα έργα γύρω τους, δίνοντας βαρύτητα στα έργα που έχουν αντιγραφεί. Τους μιλά για την τεχνοτροπία κάθε έργου και τα προτρέπει να παρατηρήσουν το θέμα και τις λεπτομέρειες της ζωγραφικής απόδοσης, ώστε να τους εντυπωθούν τα έργα αυτά στο νου.
- Στη συνέχεια, οι μαθητές χωρίζονται αριθμητικά σε έξι ομάδες. Τους καλύπτουμε τα μάτια με μαντήλια και κάθε ομάδα αναλαμβάνει να μελετήσει ένα έργο. Τα παιδιά αγγίζουν το έργο, αναζητούν τα περιγράμματα, μαντεύουν μέσω της αφής τα υλικά κατασκευής και προσπαθούν να αναγνωρίσουν το θέμα του πίνακα.

Αγγίζω, αισθάνομαι, αναγνωρίζω

- Ενώ διασκεδάζουν και συναγωνίζονται μεταξύ τους για το ποια ομάδα θα ανακαλύψει πρώτη το θέμα του πίνακά της, η εμπυχώτρια τους μιλά για τη διαφορετικότητα των ατόμων με προβλήματα όρασης και παραπληγίες, ώστε να συνειδητοποιήσουν πόσες δυσκολίες συναντούν στην καθημερινότητα τους και πόσο αξίζουν το σεβασμό μας για όσα έχουν καταφέρει στη ζωή τους.

- Αφού ολοκληρωθεί η «αναγνώριση» των έργων, οι μαθητές οδηγούνται στο χώρο καλλιτεχνικής δημιουργίας και μαθαίνουν για τη ζωγραφική με το στόμα. Προκειμένου να κατανοήσουν το βαθμό δυσκολίας της τεχνικής αυτής, τους ζητάμε και πάλι να λειτουργήσουν ως ομάδα και να προσπαθήσουν να ζωγραφίσουν «κρατώντας» το πινέλο με το στόμα τους. Τα παιδιά εντυπωσιάζονται με την πρωτόγνωρη αυτή εμπειρία. Επιδίδονται στην προσπάθεια με ιδιαίτερο ζήλο.

Ζωγραφική με το στόμα

- Μετά την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, επιδεικνύουν με καμάρι και τις δικές τους δημιουργίες και φεύγουν για το σχολείο τους έχοντας πάρει ένα μικρό μάθημα ζωής.

Παιχνίδια γνωριμίας με τα ζωγραφικά έργα του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου. Παζλ και παιχνίδια παρατηρητικότητας σε ψηφιακή μορφή

Νικολέττα Ζυγούρη | Ιστορικός, Τμήμα Συλλογών & Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Εθνικού Ιστορικού Μουσείου

Πρόκειται για μία απλή ψηφιακή εφαρμογή που έχει ως στόχο να γνωρίσουν τα παιδιά αλλά και οι ενήλικες, μέσα από το παιχνίδι, τις ιστορικές ζωγραφικές συνθέσεις που εκτίθενται στη μόνιμη έκθεση του Μουσείου.

Τα περισσότερα από τα ζωγραφικά έργα που έχουν επιλεγεί βρίσκονται στην έκθεση του μουσείου και αφηγούνται με χρονολογική σειρά γεγονότα της ιστορίας του Νέου και Νεότερου Ελληνισμού, από την Άλωση της Κωνσταντινούπολης (1453) μέχρι τον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο (1940).

Με τη βοήθεια του προγράμματος (zigs@w) δημιουργήσαμε παζλ με τις εικόνες των εξής ζωγραφικών έργων:

Η κατάληψη των τουρκοκρατούμενων φρουριών της Πρέβεζας και Βόνιτσας από τα στρατεύματα της Βενετίας το 1717. Ελαιογραφία που ανήκε στη Συλλογή του αρχιστράτηγου των βενετικών δυνάμεων M. von Schulemburg.

Ορκωμοσία Φιλικού. Ελαιογραφία σε μουσαμά, έργο Διονυσίου Τσόκου.

Ο Θάνατος του Μάρκου Τζαβέλλα. Ελαιογραφία σε μουσαμά, έργο του L. Lipparini.

Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός υψώνει το λάβαρο της Επανάστασης και ευλογεί τα όπλα των αγωνιστών του το Μάρτιο του 1821. Επιζωγραφισμένη λιθογραφία από το ζωγραφικό έργο του Ιταλού L. Lipparini.

Η μάχη των Βασιλικών, Αύγουστος 1821. Τέμπερα σε ξύλο, σκέψις Ι. Μακρυγιάννη, χειρ Π. Ζωγράφου.

Η καταστροφή της Χίου, Απρίλιος 1822. Ελαιογραφία, 1920, έργο του Λ. Κογεβίνα. Αντιγραφή του ομότιτλου πίνακα του γάλλου ζωγράφου Delacroix.

Το Φίλημα. Ο Ιμπραήμ ασπάζεται το νεκρό του Παπαφλέσσα μετά τη μάχη στο Μανιάκι το 1825. Ελαιογραφία σε μουσαμά, έργο του Ανδρέα Γεωργιάδη, 1960.

Η Παναγία της Ύδρας κατασκευασμένην εις Ύδραν και διοικουμένη παρά Νικολάου Τομπάζη. Επιζωγραφισμένη λιθογραφία.

Τα Κούλουμα. Λαϊκή γιορτή στους Στύλους του Ολυμπίου την Καθαρά Δευτέρα του 1838. Ελαιογραφία του Christian Perlberg.

Τα συμβάντα της 7' Σεπτεμβρίου του 1843 εν Αθήναις. Έγχρωμη λιθογραφία.

Ο νέος στρατώνας του πεζικού στην Αθήνα. Υδατογραφία του L. Koellnberger.

Ανδρικοί τύποι στην Αθήνα. Υδατογραφία του L. Koellnberger.

Αθηναϊκό καφενείο. Υδατογραφία του L. Koellnberger.

Το Ελληνικό Κοινοβούλιο στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Ελαιογραφία του Νικολάου Ορλώφ.

Προ των Ιωαννίνων. Η μάχη του Δρίσκου. Λαϊκή εικόνα που αποδίδει τις μάχες Γαριβαλδινών και Τούρκων έξω από τα Ιωάννινα, 20 Φεβρουαρίου 1912.

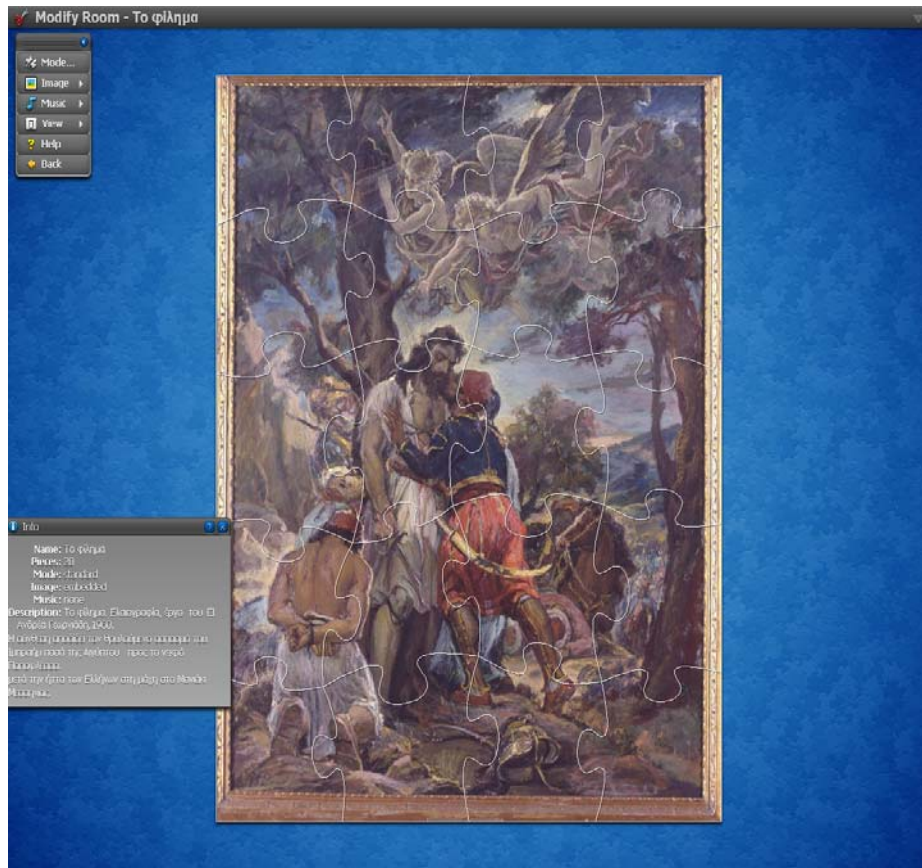
Το θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» στην Κωνσταντινούπολη το 1918. Ελαιογραφία του Λυκούργου Κογεβίνα.

Έλα να τα πάρης. Έγχρωμη λιθογραφία που κυκλοφόρησε στον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο. Έργο του Κώστα Γραμματόπουλου.

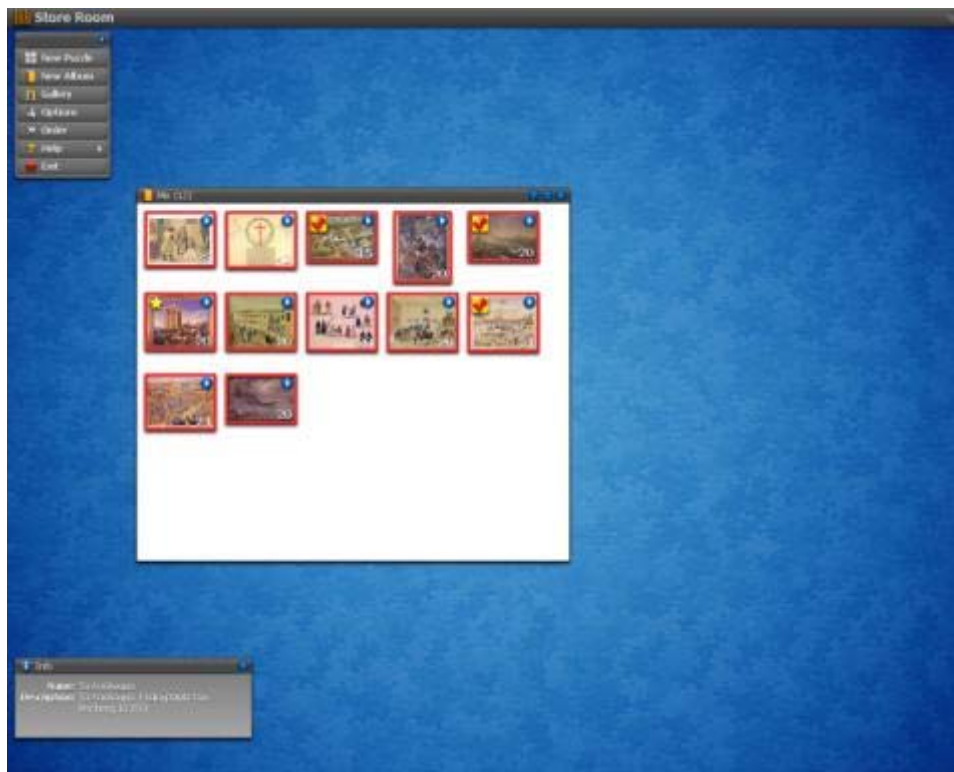
Οι χρήστες του προγράμματος έχουν τη δυνατότητα, μέσα από το παιχνίδι, να πάρουν πληροφορίες για το όνομα του έργου, το δημιουργό του, και το ιστορικό γεγονός στο οποίο αναφέρεται. Επίσης, μετά τη συμπλήρωση κάθε εικόνας, εμφανίζεται εικονίδιο με ερωτήσεις παρατηρητικότητας τις οποίες καλούνται να απαντήσουν.

Βασική προϋπόθεση για τη λειτουργία του προγράμματος είναι η δυνατότητα σύνδεσης με το διαδίκτυο. Για τη χρήση του που είναι αρκετά απλή, δίνονται οδηγίες. Επίσης, οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν, εκ νέου, τα δικά τους παζλ αξιοποιώντας και άλλες εικόνες από την ιστοσελίδα του Μουσείου.

Η ψηφιακή αυτή εφαρμογή, που απευθύνεται σε μαθητές άνω των 12 ετών, θα διατίθεται σε μορφή DVD, το οποίο οι εκπαιδευτικοί θα μπορούν να αξιοποιούν πριν και μετά την επίσκεψή τους στο Μουσείο. Έτσι, δίνεται τόσο η δυνατότητα προετοιμασίας μιας πρώτης επαφής με τη συλλογή του Μουσείου, όσο και αξιοποίησης των ερεθισμάτων που θα έχουν πάρει, μετά την επίσκεψή τους σε αυτό.

Εικόνα από το παζλ με το έργο «Το Φίλημα» του Ανδρέα Γεωργιάδη

Η πινακοθήκη με τα έργα από όπου μπορούν οι μαθητές να επιλέξουν τα παζλ τους

Εκπαιδευτικές δράσεις για την πολιτιστική κληρονομιά και το περιβάλλον 2008-2009

Γεωργία Κακούρου - Χρόνη | Ιστορικός Τέχνης - Μουσειολόγος, Επιμελήτρια στην Κουμαντάρειο Πινακοθήκη Σπάρτης, Παράρτημα της Εθνικής Πινακοθήκης

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα στην Κουμαντάρειο Πινακοθήκη Σπάρτης – Παράρτημα της Εθνικής Πινακοθήκης αφορμώνται από τις εκθέσεις και, όταν απευθύνονται στη μαθητική κοινότητα, συνδέονται με το σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα. Ωστόσο, κάθε φορά δοκιμάζονται νέες μέθοδοι, τίθενται νέοι στόχοι, επινοούνται νέοι τρόποι διεύρυνσης των επισκεπτών. Η Πινακοθήκη φιλοδοξεί να αναλαμβάνει ενεργό ρόλο στην πολιτιστική και κοινωνική ζωή του τόπου και εκτός του κτίσματος που την ορίζει.

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την έκθεση: «Η Ναυμαχία του Ναβαρίνου. Πολλαπλές αναγνώσεις. Η συλλογή του Αντώνη Τάντουλου»

Ο εκπαιδευτικός ήταν ο πρώτος στόχος της έκθεσης «Η Ναυμαχία του Ναβαρίνου. Πολλαπλές αναγνώσεις. Η συλλογή του Αντώνη Τάντουλου»• δεν είναι αυτονόητο ούτε σύνηθες η εκπαιδευτική διάσταση να προτάσσεται στον εκθεσιακό προγραμματισμό των μουσείων.¹ Όλα τα εκθέματα (σύνολο 188) και τα βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες (σύνολο 138) ανήκαν στην προσωπική συλλογή του ιατρού – συλλέκτη Αντώνη Τάντουλου, ο οποίος κατοικεί στη Νεάπολη Λακωνίας. Ο τόπος διαμονής αναφέρεται για να τονιστεί ότι η έκθεση αποφασίστηκε για πολλούς λόγους, στους οποίους δεν θα αναφερθώ στο κείμενο αυτό, μεταξύ των οποίων και η στενότερη επικοινωνία της Πινακοθήκης με την τοπική κοινωνία.²

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα – με τις κατάλληλες κάθε φορά προσαρμογές – σχεδιάστηκε για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, και για τους ενήλικες. Ανταποκρίθηκαν βέβαια επιτυχέστερα σε αυτό εκείνες οι μαθητικές ομάδες που είχαν διδαχθεί την Ελληνική Επανάσταση. Το πρόγραμμα διαρθρώθηκε σε τρεις ενότητες: πριν, κατά και μετά την επίσκεψη. Στο σχολείο, πριν από την επίσκεψη,

¹ Η έκθεση εγκαινιάστηκε στις 28 Μαρτίου 2009. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα άρχισαν την 1η Απριλίου, εκείνα που προηγήθηκαν αφορούσαν στην έκθεση «Γεώργιος Ιακωβίδης» και δεν αναφέρονται εδώ, γιατί παρουσιάστηκαν στην Ημερίδα της Ελληνικής Ομάδας Εργασίας ICOM – CECA στις 20 Ιουνίου 2008.

² Οι λόγοι για τους οποίους αποφασίστηκε η έκθεση καταγράφονται στον κατάλογο: *Η Ναυμαχία του Ναβαρίνου. Πολλαπλές Αναγνώσεις. Η Συλλογή του Αντώνη Τάντουλου*, (2009). Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, Σπάρτη: Ιδιομορφή.

μελετήθηκαν αποσπάσματα από τα λογοτεχνικά βιβλία: *Ο βίος του Ισμαήλ Φερικ πασά* της Ρέας Γαλανάκη, *Ο Κάθος του Αγίου Αγγέλου* της Ελένης Σαραντίτη και *Γουάιτ Τζάκετ* του Herman Melville.³ Κατά την επίσκεψη τα παιδιά είχαν τη δυνατότητα να επιχειρήσουν «πολλαπλές αναγνώσεις» της Ναυμαχίας μέσα από τους χάρτες, τα χαρακτηριστικά, τα όπλα, την ενδυμασία και τα πολλά ενθυμήματα. Από τα κείμενα τοίχου μπορούσαν να δικαιολογήσουν γιατί τα χρόνια 1825 – 1827 ήταν εξαιρετικά κρίσιμα για τον Αγώνα, να γνωρίσουν μέσα από τα έγγραφα⁴ τις αντιδράσεις των λακώνων οπλαρχηγών στα γεγονότα, να συνειδητοποιήσουν τις ιστορικές πηγές, να διαπιστώσουν τις διαφορετικές ερμηνείες που προσδίδουν οι

Από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τη Ναυμαχία του Ναβαρίνου

³ Γαλανάκη, Ρ. (1989). *Ο βίος του Ισμαήλ Φερικ πασά*. *Sprina nel Cuore*. Αθήνα: Άγρα, σελ. 40-41. Σαραντίτη, Ελ. (1999). *Ο Κάθος του Αγίου Αγγέλου*. Αθήνα: Καστανιώτης. (Η Ναυμαχία του Ναβαρίνου: σελ. 75-76. Ιμπραήμ 266-271. Το ολοκαύτωμα στο Παλιομονάστηρο του Βρονταμά: σελ. 437-450-458, 464. Οι γυναίκες στη μάχη του Διρού, σελ. 503, 512-513-517). Melville, Η. (1998). *Γουάιτ Τζάκετ [Ο Ασπροφόρος ή Ο κόσμος σ' ένα πολεμικό πλοίο]*, Μετ. Έφη Καλλιφατίδη, Αθήνα: Gutenberg, σελ. 441-446. Η επιλογή δεν ήταν τυχαία. Η Γαλανάκη αναφέρεται στην αφορμή της σύρραξης, η Σαραντίτη και σε γεγονότα που αφορούν στην τοπική ιστορία και σχετίζονται άμεσα με τη Ναυμαχία και ο Melville για να τονιστεί ο αντίκτυπος της Ναυμαχίας ακόμη και σε έναν από τους σπουδαιότερους αμερικανούς συγγραφείς.

⁴ Η έκθεση συνδιοργανώθηκε από την Κουμαντάρειο Πινακοθήκη και τα Γ.Α.Κ. Νομού Λακωνίας. Η προϊσταμένη των Αρχείων Νομού Λακωνίας, Πέπη Γαβαλά, συγκέντρωσε στο πρωτότυπο, και μεταγραμμένα, έγγραφα που αφορούσαν στη δράση του λάκωνα πολιτάρχη Αντώνη Σαλβαρά στο Νεόκαστρο κατά την περίοδο 1824-1825, αλλά και έγγραφα από τα Γ.Α.Κ. που σχετιζόνταν με τη Ναυμαχία. Ανάλογα έγγραφα είχε παραχωρήσει και η Ρωσική Πρεσβεία.

ιστορικοί στα γεγονότα, να παρατηρήσουν τις λεπτομέρειες των χαρακτηριστικών με τη βοήθεια μεγεθυντικών φακών και να κατανοήσουν τις τεχνικές της χαρακτικής, να δημιουργήσουν τα δικά τους χαρακτηριστικά, να αντιληφθούν τις δυσκολίες και κάποια από τα μυστικά της τέχνης του χαρακτή.⁵ Δύο ήταν οι προτάσεις για τις δραστηριότητες μετά την επίσκεψη. Τα φυλλάδια εργασίας με τις ερωτήσεις, που συνήθως απαντούν τα παιδιά κατά την επίσκεψη, δόθηκαν για να συμπληρωθούν στην τάξη. Ή προτάθηκε τα λογοτεχνικά αποσπάσματα που είχα συμπεριλάβει στο Χρονολόγιο να μελετηθούν ολόκληρα στο σχολείο.⁶

Από το εργαστήριο χαρακτικής

⁵ Ανάλογα με το διαθέσιμο χρόνο της ομάδας, οι τεχνικές της χαρακτικής παρουσιάζονταν με τη βοήθεια των κατάλληλων μέσων στον εκθεσιακό χώρο, ή τα παιδιά στο Εργαστήριο της Πινακοθήκης «χάρασαν» τα δικά τους χαρακτηριστικά – σε λινόλευο τα μεγαλύτερα, σε πατάτα τα μικρότερα – μελάνωναν και τύπωναν. Έτσι ήταν σε θέση να κατανοήσουν τι είναι χαρακτική και να εκτιμήσουν τις δυσκολίες με τις οποίες αναμετριέται ο χαρακτή.

⁶ Με τη σειρά που απαντώνται στο Χρονολόγιο τα κείμενα ήταν: Η επιστολή του Σανταρόζα προς το γάλλο φίλο του Victor Cousin, «Το φίλημα» του Μιχαήλ Μητσάκη, απόσπασμα από τα «Απομνημονεύματα» του στρατηγού Μακρυγιάννη για τη νίκη στους Μύλους της Λέρνης, στίχοι από τους «Ελεύθερους Πολιορκημένους» του Διονυσίου Σολωμού και τα δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται στο θάνατο του Οδυσσέα Ανδρούτσου, του Γιάννη Γκούρα, του Γεωργίου Καραϊσκάκη και στην απόκρουση του Ιμπραήμ στις επιθέσεις της Βέργας και του Διρού. Πολλά σχολεία επέστρεψαν στην Πινακοθήκη συμπληρωμένα τα φυλλάδια εργασίας, η μελέτη των οποίων δίνει και στοιχεία για την αξιολόγηση του προγράμματος.

Συναντήσεις με τους/τις εκπαιδευτικούς

Οι συναντήσεις με τους εκπαιδευτικούς προκαθορίζονται από την Πινακοθήκη πριν από την έναρξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, για να ενημερωθούν οι εκπαιδευτικοί για την καινούργια έκθεση, να γνωρίσουν τους στόχους των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και το πώς αυτά συνδέονται με το σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα. Ωστόσο, αποτελεί ένδειξη της καλής συνεργασίας σχολείου – μουσείου το γεγονός ότι οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί επιζητούν τις απογευματινές συναντήσεις για να ικανοποιηθούν ιδιαίτερες διδακτικές τους ανάγκες που δεν σχετίζονται απαραίτητα με την εκάστοτε έκθεση. Έτσι στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σε τρεις συναντήσεις – εργαστήρια παρουσιάστηκε η Trash Art⁷ και κατασκευάστηκαν κούκλες με μόνα υλικά εφημερίδες και χαρτοταινία (για όσους/ όσες το επιθυμούσαν και παλιά κουρέλια). Δεν έχουν τόσο σημασία οι υπέροχες κούκλες που δημιούργησαν οι εκπαιδευτικοί, όσο εκείνες που δημιούργησαν τα ίδια τα παιδιά, ακόμη και αυτά της προσχολικής ηλικίας. Ικανοποιήθηκε επίσης το αίτημα των εκπαιδευτικών για «κάτι αποκριτικό» με τη διδασκαλία κατασκευής μάσκας με γυψόγαζες.

Θεατρικές παραστάσεις

Η Κουμαντάρειος Πινακοθήκη, μία από τις ωραιότερες νεοκλασικές κατοικίες της Σπάρτης (το κτίριο ως οικία εγκαινιάστηκε το 1910) δεν διαθέτει ειδικούς χώρους υποδοχής και εξυπηρέτησης κοινού, όπως αυτοί των σύγχρονων μουσείων. Η κτιριακή υποδομή συνδέεται (και πολλές φορές την καθορίζει⁸) άρρηκτα με την επικοινωνιακή στρατηγική του μουσείου και δυστυχώς, στην περίπτωση της Πινακοθήκης, την περιορίζει. Η ανάγκη της προσέγγισης του κοινού οδήγησε στον

⁷ Στην εισήγηση για την Trash Art παρουσιάστηκαν και σχολιάστηκαν κυρίως οι ξένοι καλλιτέχνες: Gustav Metzger, HA Schult, Tim Nobel και Sue Webster κυρίως το έργο τους *Dark Stuff* (2008) που αποτέλεσε μία από τις έξι προτάσεις της έκθεσης *Statuephilia* στο Βρετανικό Μουσείο (4 Οκτωβρίου 2008 - 25 Ιανουαρίου 2009), Jose Damasceno, η Droog με τα έργα που είχαν εκτεθεί στην Art Athina 2007, CJ Lim με έργο εμπνευσμένο από την Αλίκη στη χώρα των θαυμάτων του Lewis Carroll (V & A Museum, 2008), ο Hendrick Kertens, νικητής το 2008 του βραβείου *Taylor Wessing, Photographic Portrait Prize* που διοργανώνει η National Portrait Gallery (Λονδίνο)· και οι Έλληνες καλλιτέχνες: Βασίλης Σκυλάκος, Αλέξης Ακριθάκης, Πάυλος (Διονυσόπουλος), Ναταλία Μελά, Στήβεν Αντωνάκος, Βλάσης Κανιάρης και Μάριος Σπηλιόπουλος. Η επιλογή των καλλιτεχνών και των έργων τους έγινε με γνώμονα τον πολύμορφο διάλογο που μπορεί να αναπτυχθεί ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς και τα παιδιά. Την κατασκευή της κούκλας δίδαξε η εικαστικός Μαρία Οικονόμου, Καθηγήτρια του Μαθήματος των Καλλιτεχνικών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Για το πρόγραμμα αυτό βλέπε περισσότερο: Γεωργία Κακούρου Χρόνη, «Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις για το δάσος/δέντρο», 1^ο Πανελλήνιο Διεπιστημονικό Συνέδριο Τέχνης και Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, *Η τέχνη ως εργαλείο εκπαίδευσης για το περιβάλλον*, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ίδρυμα Ευγενίδου, Αθήνα 29-31 Μαΐου 2009. Τη διδασκαλία μάσκας ανέλαβε και πάλι η Μαρία Οικονόμου.

⁸ Πάνος, Τζ. (2007). *Μουσείο και Νεωτερικότητα*. Αθήνα: Παπασωτηρίου.

πειραματισμό για την αξιοποίηση χώρων που δεν θεωρούνται «μουσειολογικά» ιδιαίτερα αξιοποιήσιμοι. Έτσι, για πρώτη φορά η τσάντα της Πινακοθήκης προτάθηκε ως θεατρική σκηνή (27 και 28 Ιουνίου 2009), στην οποία δόθηκαν δύο παραστάσεις από τη θεατρική ομάδα του σκηνοθέτη και ηθοποιού Γιώργου Μπινιάρη, «Μυθολογία»: «Ο Μένιος ο Παραχαϊδεμένος», της Στέλλας Μιχαηλίδου και «Το μόνον της ζωής του ταξίδιον» του Γεωργίου Βιζυηνού που αφηγήθηκε ο Γιώργος Μπινιάρης.⁹

Η τσάντα της Πινακοθήκης αποδείχθηκε ένας πολλά υποσχόμενος άτυπος σκηνικός χώρος, με φυσικά σκηνικά τον Πάρνωνα και τον Ταΰγετο. Απουσίαζαν τα μικρόφωνα και τον φωτισμό ανέλαβε το φυσικό φως με τα χελιδόνια να συμμετέχουν ενεργά στα δρώμενα την ώρα που έγερνε ο ήλιος στον Ταΰγετο. Ο χώρος – και οι παραστάσεις – έγινε με ενθουσιασμό αποδεκτός από το κοινό και μπορεί να καθιερωθεί για ανάλογες εκδηλώσεις.

Οι παραστάσεις έκλεισαν στην αυλή της Πινακοθήκης με ένα ποτήρι κρασί, κρητικιά ρακί και μεζεδάκια που είχαν ετοιμάσει τα μέλη της Λέσχης Ανάγνωσης.

Από την παράσταση «Μένιος ο παραχαϊδεμένος»

Ο «Μένιος ο Παραχαϊδεμένος» διασκέδασε τα παιδιά και τους ενήλικες του Ιδρύματος Περιθάλψεως Χρονίως Πασχόντων «Ο Άγιος Παντελεήμων» στην παράσταση που μεταφέρθηκε στο Ίδρυμα. Μικροί και μεγάλοι γέλασαν,

⁹ Με μουσική επιμέλεια της Σμαρώς Γρηγοριάδου, η οποία εκτάκτως συμμετείχε και στην παράσταση φλάουτο έπαιξε η Δάφνη Πεντελέων και ούτι ο Κυριάκος Κανελλής.

διασκέδασαν, χειροκρότησαν και ενθουσιάστηκαν με τα δώρα που είχαν φροντίσει τα μέλη της Λέσχης Ανάγνωσης να τους προσφερθούν.

Οι εκπαιδευτικές αυτές προτάσεις, εκτός των άλλων, στοχεύουν στην προσέγγιση ειδικών ομάδων κοινού, όπως είναι οι οικογένειες και οι συνάνθρωποί μας με αναπηρία, αλλά και στην αξιοποίηση ορισμένων χώρων της Πινακοθήκης που δεν έχουν ενταχθεί σε «μουσειολογική» χρήση.

«Ποδήλατο – Πόλη – Περιβάλλον»

Η Πινακοθήκη αποτέλεσε και τον χώρο των πολλαπλών συναντήσεων των μελών ενός άτυπου φορέα, στον οποίο μετέχουν παιδιά και γονείς, και που συστάθηκε με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στην πόλη. Η κίνηση φέρει την επωνυμία «Ποδήλατο – Πόλη – Περιβάλλον» και αγωνίζεται για το όραμα μιας πόλης όπου οι άνθρωποι θα κυκλοφορούν περισσότερο με τα πόδια και με το ποδήλατο και η οποία δεν θα καταδικάζει τους πολίτες που έχουν προβλήματα κίνησης να μένουν αποκλεισμένοι στα σπίτια τους.

Επειδή για το 2009 το κεντρικό θέμα του εορτασμού της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων ορίστηκε ως «Μουσεία και Πολιτιστικός Τουρισμός», αποφασίστηκε τα μέλη της κίνησης «Ποδήλατο – Πόλη – Περιβάλλον» να επισκεφθούν χώρους πολιτισμού με τα ποδήλατα, για να σηματοδοτήσουν, ακριβώς, ότι ο πολιτισμός είναι καθημερινός τρόπος συμπεριφοράς απέναντι στη φύση και τα μνημεία.

Πρώτος σταθμός της περιήγησης η Κουμαντάρειος Πινακοθήκη. Τα παιδιά και οι συνοδοί τους ξεναγήθηκαν στην έκθεση «Η Ναυμαχία του Ναβαρίνου. Πολλαπλές αναγνώσεις. Η συλλογή του Αντώνη Τάντουλου». Επόμενος σταθμός η αρχαία Σπάρτη. Με τον ήλιο να βάφει κόκκινο τον ουρανό και μαβί τον Ταΰγετο, τα παιδιά αποκρυπτογραφούσαν τα απομεινάρια από τον Ναό της Χαλκιοίκου Αθηνάς, το Θέατρο και τον Ναό του Οσίου Νίκωνος. Ο ενθουσιασμός των παιδιών, και των γονιών τους, καθόρισε και τους επόμενους σταθμούς. Με τα ποδήλατα θα πραγματοποιηθούν επισκέψεις σε χώρους που παρουσιάζουν ιδιαίτερο πολιτιστικό ενδιαφέρον.¹⁰

Λέσχη Ανάγνωσης

Η Λέσχη Ανάγνωσης της Κουμανταρείου Πινακοθήκης λειτουργεί σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (ΕΚΕΒΙ) για τρίτη συνεχή χρονιά. Τα μέλη της αποκλίνουν

¹⁰ Σε όλες τις πολιτιστικές εξορμήσεις τα μέλη της ομάδας φορούν μπλούζες με το λογότυπο που σχεδίασε το νεαρό μέλος της ομάδας Χρήστος Μασούρας.

ηλικιακά και μορφωτικά, χωρίς οι διαφορές αυτές να επηρεάζουν στο ελάχιστο τις αναγνώσεις και την επικοινωνία τους. Οι συναντήσεις πραγματοποιούνται βράδυ στην Πινακοθήκη και η συχνότητά τους εξαρτάται από τον χρόνο μελέτης που απαιτείται για το κάθε βιβλίο. Μετά την ολοκλήρωση της συζήτησης ένα μέλος αναλαμβάνει να συγκεράσει τις διατυπωθείσες απόψεις και να παρουσιάσει το βιβλίο που μελετήθηκε στον τοπικό τύπο.¹¹ Συγχρόνως οργανώνονται και εκδηλώσεις για το κοινό της πόλης. Ιδιαίτερη ανταπόκριση είχε η εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε για τον Σπαρτιάτη διηγηματογράφο Δημήτρη Πετσετίδη με τη συμμετοχή των μελών της Λέσχης και κύριο ομιλητή τον συγγραφέα και ακαδημαϊκό Θανάση Βαλτινό (15 Μαΐου 2009). Επιτυχής, επίσης, ήταν και η ξενάγηση στον αρχαιολογικό χώρο του βυζαντινού Μυστρά¹² και όλως ιδιαίτερη η συνομιλία με τον καθηγητή Dr. Richard Witt για τον Επίκουρο.¹³

Στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες της Πινακοθήκης περιλαμβάνονται οι ξεναγήσεις που πραγματοποιούνται για ειδικές ομάδες κοινού, εκτός του ωραρίου λειτουργίας της, καθώς επίσης και τα προγράμματα που μεταφέρονται σε εκείνα τα σχολεία που δεν είναι εύκολο να επισκεφθούν την Πινακοθήκη.

Οι εκπαιδευτικές προτάσεις στηρίζονται κυρίως στη θεωρία των κονστρουκτιβιστών και της πολλαπλής νοημοσύνης και αξιολογούνται από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, τα φύλλα εργασίας των μαθητών καθώς και από την ανταπόκριση που έχουν στην τοπική κοινωνία.

¹¹ Οι βιβλιοπαρουσιάσεις φιλοξενούνται συνήθως στις εφημερίδες: «Παρατηρητής της Λακωνίας», «Λακωνικός Τύπος», «Λακωνική Επικαιρότητα», «Ενημέρωση της Πελοποννήσου» (αργολικό έντυπο) και «Ελευθερία» (μεσσηνιακό έντυπο). Οι βιβλιοπαρουσιάσεις αυτές έχουν ανοίξει ένα διάλογο με το κοινό αλλά και με τους ίδιους τους συγγραφείς. Για την επόμενη σχολική χρονιά (2009-2010) σχεδιάζονται από τη Λέσχη Ανάγνωσης και ραδιοφωνικές εκπομπές για το βιβλίο.

¹² Η ξενάγηση έγινε από τη Νίκη Φιλιππούλου, μέλος της Λέσχης: «Ο Μυστράς ήταν προετοιμασμένος να μας κατακτήσει. Όλα τα χρώματα της άνοιξης είχαν βαλθεί να στολίσουν τον ερευτιώνα. Τα μνημεία τα ανέστησε η Νίκη. Πολλοί γνωρίζουν την ιστορία του τόπου, κανείς, ωστόσο, δεν έχει το πάθος της Νίκης. Δεν είναι μόνο οι γνώσεις της που έχουν εξαντλήσει τουλάχιστον την ελληνική και τη γαλλική βιβλιογραφία. Η Νίκη έχει μελετήσει τα λογοτεχνικά κείμενα, γνωρίζει τους φράγκους ιππότες, οι Καντακουζηνοί και οι Παλαιολόγοι είναι φίλοι της, οι πριγκίπισσες της έχουν εξομολογηθεί τους καημούς τους, ο Πλήθωνας της έχει εμπιστευθεί τις ανησυχίες του, οι αντιγραφείς τις απορίες τους πάνω σε ένα δύσκολο χειρόγραφο, ο ίδιος ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος τον πόνο του για το χαμό της Πόλης. Την ζωή του την είχε – της ομολόγησε – αποφασισμένη» (Εφ. *Ελευθερία*, 7-6-2009, σελ. 18).

¹³ Την αφόρμηση για τη μελέτη του Επίκουρου την πρόσφερε ο αμερικανός ψυχαναλυτής Irvin D. Yalom και το βιβλίο του «Στον κήπο του Επίκουρου. Αφήνοντας πίσω τον τρόπο του θανάτου» (Μετάφραση: Ευαγγελία Ανδριτσάνου – Γιάννης Ζέρβας, Εκδόσεις Άγρα, Αθήνα 2008). Στην παρουσία του Yalom στην Ελλάδα το κοινό ανταποκρίθηκε σχεδόν με υστερία, αφού χιλιάδες κατέκλυσαν το Μέγαρο Μουσικής, για να τον ακούσουν, και εκατοντάδες έμειναν στην ουρά χωρίς να καταφέρουν να είναι στο ακροατήριο. Γιατί, λοιπόν, ο Επίκουρος μέσω Yalom και όχι ο Επίκουρος μέσα από τα ίδια του τα κείμενα, γραμμένα στη δική μας ελληνική γλώσσα;

Το περιβάλλον με άλλα μάτια

Γεωργία Κουρκουνάκη | Παιδαγωγός, ΜΑ Μουσειολογίας, *Επιστημονική Ομάδα Μουσειοπαιδαγωγικών Προγραμμάτων Μακεδονικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης*

Χριστίνα Μαβίνη | Αρχαιολόγος, ΜΑ Μουσειολογίας, *Επιστημονική Ομάδα Μουσειοπαιδαγωγικών Προγραμμάτων ΜΜΣΤ*

Βασιλική Πολυζούλη | Παιδαγωγός, ΜΑ in Education, *Επιστημονική Ομάδα Μουσειοπαιδαγωγικών Προγραμμάτων ΜΜΣΤ*

Σοφία Σίμογλου | Παιδαγωγός, *Επιστημονική Ομάδα Μουσειοπαιδαγωγικών Προγραμμάτων ΜΜΣΤ*

Ματούλα Σκαλτσά | Ιστορικός Τέχνης - Μουσειολόγος, καθηγήτρια Α.Π.Θ., *Επιστημονική Ομάδα Μουσειοπαιδαγωγικών Προγραμμάτων ΜΜΣΤ*

Μαρία Τριανταφυλλίδου | Αρχιτέκτων - Μουσειολόγος, Σύμβουλος Αποκατάστασης Κτιρίων, *Διευθύντρια ΜΜΣΤ*

Μάρω Ψύρρα | Ιστορικός της Τέχνης, ΜΑ Ιστορίας της Τέχνης, *Επιστημονική Ομάδα Μουσειοπαιδαγωγικών Προγραμμάτων ΜΜΣΤ*

Πάνε πάνω από είκοσι χρόνια που οι οικολόγοι – πράσινοι καταλάμβαναν έδρανα στο γερμανικό κοινοβούλιο ως κόμμα με πολιτικές θέσεις, οι οποίες βέβαια ξεπερνούσαν την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

Παρότι όμως σήμερα το περιβάλλον βρίσκεται στο στόμα των περισσότερων από μας, δε νομίζουμε ότι η **πολυπρισματικότητα** που το συγκροτεί και η **πολιτική διάσταση** της θέασής του, έχουν γίνει αντιληπτά στο σύνολό τους. Το περιβάλλον εξακολουθεί να ταυτίζεται με το φυσικό και ακόμα περισσότερο με το «ανέγγιχτο από ανθρώπινη δραστηριότητα» περιβάλλον, αφήνοντας έξω όχι μόνο το τεχνητό, αστικό και γενικότερα ανθρωπογενές περιβάλλον, αλλά ακόμα περισσότερο, την **κοινωνική του διάσταση**, η οποία σε συνάρτηση με την οικονομική, καθορίζουν και το πολιτικό του περιεχόμενο.

Σε μια εποχή, ωστόσο, που αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο μας με όρους παγκοσμιοποιημένης δράσης, δε μπορούμε παρά να προσπαθούμε να το συλλάβουμε ως **ολότητα** που τα μέρη της αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, επηρεαζόμενα και επιδρώντα σε ένα αξεδιάλυτο όλο. Και αν η επίγνωση αυτής της **συνθήκης, νομοτελειακής**, όπως αποδείχτηκε από τον τρόπο που αντιμετώπισε το περιβάλλον ο δυτικός πολιτισμός, δεν έχει γίνει ακόμα συνείδηση και πράξη, είναι γιατί προϋποθέτει τη σχετικοποίηση αυτού του δυτικού πολιτισμικού μοντέλου και

την αναγνώριση «περιβαλλοντικών αντιλήψεων» συνολικότερων και πιο ανθρώπινων σε άλλους πολιτισμούς.

Ακόμα περισσότερο προϋποθέτει τη συνειδητοποίηση του πραγματικού πεδίου εμβέλειας του μετανεωτερικού ανθρώπου και της ζωτικής **ανάγκης για συνεργασία και δράσεις κοινές**, προερχόμενες από επιλογή και γνώση, δράσεις που αντιτίθενται στο «καταναλώνω, γι' αυτό υπάρχω», που εκφράζει τον σύγχρονο γίγαντα του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού και ο οποίος, όπως αποδεικνύεται και από την κρίση που χτυπά την πόρτα όλου του ανεπτυγμένου κόσμου, είχε πηλίνα πόδια.

Φτάνοντας λοιπόν και πάλι στην **πολιτική διάσταση** που ενέχει η σφαιρική αντιμετώπιση του περιβάλλοντος, την οποία κάνουμε πράξη με τα μουσειοπαιδαγωγικά μας προγράμματα στο Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, θα σημειώναμε ότι μόνο αν γνωρίζουμε ποιο είναι το δάσος, θα μπορέσουμε να σώσουμε το «δέντρο». Αλλιώς και το δέντρο δεν θα σώσουμε και το δάσος τελικά θα χάσουμε.

Όταν λοιπόν σχεδιάζουμε γύρω από την έννοια του **«δάσους»** ή και ακόμα πιο στοχευμένα γι' αυτήν του **δέντρου**, όπως συνέβη στα προγράμματα που σχεδιάστηκαν στο πλαίσιο της εκστρατείας του ΥΠ.ΠΟ. «Περιβάλλον και Πολιτισμός. Το Δέντρο της Ζωής σε 4 εποχές», δεν διερευνούμε μόνο τις καθαρά **«πράσινες» προσεγγίσεις**, αλλά όλες τις σημασίες και αναγνώσεις που επιτρέπουν μια **ολιστική-πολυπρισματική προσέγγιση**.

Με όχημα λοιπόν έργα της μόνιμης συλλογής όπως του Τάκη, του Παύλου, του Τσόκλη, του Θεόφιλου και του Warhol, αλλά και των περιοδικών εκθέσεων του Γιάννη Γαΐτη, του Θόδωρου, της Ρένας Παπασπύρου, τα παιδιά τόσο των καθημερινών προγραμμάτων, όσο και των εξαμηνιαίων εργαστηρίων του Παρασκευο – σαββατο – κύριακου, έχουν την ευκαιρία να διερευνήσουν όλες τις παραπάνω κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις της έννοιας «περιβάλλον».

Πολυπρισματική – Ολιστική προσέγγιση

Εξερευνώντας το «ΔΑΣΟΣ» του Παύλου (Διονυσόπουλου), τα παιδιά αποκτούν τη δυνατότητα να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο οικεία και γνώριμα υλικά καθημερινής χρήσης, όπως το σύρμα ή το χαρτί αφίσας (παράγωγο του «οπτικού» μας πολιτισμού), επαναχρησιμοποιούνται και ανακυκλώνονται μετασχηματιζόμενα σε έργο τέχνης. Κατασκευάζοντας ένα γενεαλογικό δέντρο των έργων του Παύλου, παραλληλίζουν τους οικογενειακούς δεσμούς του **πυρηνικού κοινωνικού περιβάλλοντος** με την άρρηκτη σχέση ενός καλλιτέχνη με τα έργα του.

Με αφορμή, αντίστοιχα, τα «Πλεγμένα κλαδιά οικογενειακής ιστορίας» του Δ. Τσουμπλέκα, τα παιδιά διερευνούν σχέσεις και ισορροπίες που αναπτύσσονται μέσα στο μικρόκοσμο του **οικογενειακού περιβάλλοντος**. Μέσα από επιλεγμένες στάσεις και με τη βοήθεια του γονέα – συνοδού τους, δίνουν τις δικές τους ερμηνείες στα έργα, διερευνούν αναλογίες με τις δικές τους οικογενειακές σχέσεις και, τελικά, επαναπροσδιορίζουν από κοινού μέσα στο μουσειακό χώρο την ήδη βιωμένη μεταξύ τους σχέση.

Ήδη από τον τίτλο του, το πρόγραμμα «Ανθρώπων Δέντρα» υπαινίσσεται και τη σχέση της **ανθρώπινης δραστηριότητας ως καλλιτεχνικής δημιουργίας με το φυσικό κόσμο**. Μέσα από τα έργα της μόνιμης συλλογής, οι μαθητές αντιλαμβάνονται το εύρος των δυνατοτήτων «θέασης», αλλά και καλλιτεχνικής απόδοσης του δέντρου. Το δέντρο προσεγγίζεται ως υφή, ως υλικό, ως σχηματοποιημένο μοτίβο, ως αρχέτυπο και συμβολισμός του φυσικού περιβάλλοντος, ενταγμένο στις δραστηριότητες του προβιομηχανικού ανθρώπου, ως απαρχή για αφαιρετικές εικαστικές διατυπώσεις, ενώ μέσα από μία ψηφιακή προβολή οι μαθητές αναγνωρίζουν τις «τοποθετήσεις» των καλλιτεχνών γύρω από τη σημερινή θέση του δέντρου στο **δομημένο αστικό περιβάλλον**.

Για τις ποικίλες εικόνες του **αστικού τοπίου** μιλούν ακόμα περισσότερο τα παιδιά με αφορμή τις «αποτοιχίσεις» και τα σύγχρονα υλικά (άσφαλτο, λαμαρίνα, δάπεδα, μωσαϊκά) που αξιοποιεί η Ρένα Παπασπύρου στο έργο της. Οικοδομημένο περιβάλλον, υλικός πολιτισμός, σύγχρονες πόλεις, αλλά και ίχνη διάβρωσης της ύλης, διαδικασίες μεταλλαγής και μετασχηματισμού που επιφέρουν ο χρόνος και η ανθρώπινη δραστηριότητα επάνω της, όχι μόνο γίνονται αντικείμενο συζήτησης, αλλά με τη βοήθεια της ίδιας της καλλιτέχνιδας αποκρυπτογραφούνται από τα παιδιά με τη μορφή κρυμμένων ιστοριών που γίνονται φανερές μόνο σε όσους έχουν μάθει να «αφουγκράζονται».

Εικαστικό εργαστήριο με την καλλιτέχνη Ρένα Παπασπύρου, στο πλαίσιο της έκθεσης "FLASHBACK"

Με αφορμή τα ανθρωπάκια του Γιάννη Γαϊτή, τα παιδιά μιλούν για τη συγκέντρωση τόσων ανθρώπων στα μεγάλα αστικά περιβάλλοντα, συζητούν ζητήματα που αφορούν το σπίτι, την πόλη, το μπαλκόνι τους και μούνται στην έννοια της υπερσυσσώρευσης υλικών αγαθών με τις αναπόφευκτες **συνέπειές** της στο **φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον**. Μέσα από βιωματικές δράσεις βρίσκουν τους τρόπους να παραστήσουν την τυποποίηση και την ομοιομορφία του **αστικού κέντρου**, καθώς και να βιώσουν την εμπειρία της συρρίκνωσης του προσωπικού χώρου.

Αντίστοιχα, ερχόμενα σε επαφή με τα μπουκάλια κρασιού μιας ιδιωτικής συλλογής έργων τέχνης, όλα φιλοτεχνημένα από σύγχρονους καλλιτέχνες, οι μαθητές διερευνούν παράλληλα με τους συμβολισμούς της φόρμας και του περιεχομένου μιας φιάλης κρασιού, την έννοια της **τελετουργίας** του τραπέζιου, αλλά και τις **κοινωνικές σχέσεις** που αναπτύσσονται γύρω από το στενό καθημερινό ή ευρύ εορταστικό **περιβάλλον του τραπέζιου**.

Διαφορετικότητα – Προσωπικός χώρος – «Έτερο»

Τα ίδια μπουκάλια του κρασιού εισάγουν τα παιδιά στην έννοια της **διαφορετικότητας**, αφού το κάθε μπουκάλι-έργο τέχνης προσεγγίζεται και ως αυτόνομο **προσωπικό «περιβάλλον»** του κάθε καλλιτέχνη, αντίστοιχο με τις ποιότητες της προσωπικότητας του καθενός. Μέσα από ένα παιχνίδι με τις διαφορετικές εκδοχές της ίδιας φόρμας (μπουκάλια με αιχμηρές προεξοχές, με εσωτερικά μηνύματα κλπ) τα παιδιά τελικά κατανοούν τις ανθρώπινες συμπεριφορές που προκύπτουν από την έλλειψη αποδοχής και διερευνούν τρόπους επικοινωνίας και διατήρησης αρμονικών σχέσεων σε **κοινωνικά περιβάλλοντα**.

Προχωρώντας σε ακόμη μεγαλύτερο βάθος την έννοια, αξιοποιούμε ειδικά με τα μεγαλύτερά μας παιδιά, τις φωτογραφίες και τα films του Κ. Γιάνναρη, για να μιλήσουμε για τα σύνορα, το ρατσισμό, τη μετανάστευση, τα προβλήματα της κοινωνικής μας πραγματικότητας, αλλά και την ανάγκη της αποδοχής και της συνύπαρξης στο **παγκοσμιοποιημένο πολυπολιτισμικό περιβάλλον**.

Παράλληλα, με αφορμή έργα όπως το «Δωμάτιο με τα Γράμματα» του Αχιλλέα Απέργη, τα παιδιά διερευνούν το **γλωσσικό τους περιβάλλον** και, κατ' επέκταση, το ζήτημα της επικοινωνίας, της κοινής (ή μη) γλωσσικής, άρα και πολιτισμικής αναφοράς, τους ανθρώπους που συναντούμε στα ταξίδια μας, αλλά και αυτούς, τους άλλους, που βρίσκονται στο δικό μας τόπο.

Αλληλεπίδραση – Αλληλεξάρτηση – Φαινόμενο «Ντόμινο»

Διερευνώντας, αντίστοιχα, την έννοια της **αλληλεπίδρασης**, τα παιδιά συμμετέχουν σε βιωματικές δράσεις, στόχος των οποίων είναι να αντιληφθούν ότι η ατομική δραστηριότητα – άρα και ο εαυτός – αλληλεπιδρά, συνδέεται με ό,τι προηγείται και έπεται και, συνεπώς, κατέχει τη θέση του μέσα σε ένα **ευρύτερο σύστημα-περιβάλλον**. Συμμετέχοντας σε ένα σύνθετο παιχνίδι με σχοινιά, αντιλαμβάνονται τον ίδιο τους τον εαυτό συνδεδεμένο με έναν **κοινωνικό ιστό – πλέγμα**, εντός του οποίου κάθε εμπλοκή ή απεμπλοκή απαιτεί **συνδυαστικές κινήσεις από όλα** τα μέλη της ομάδας.

Παρόμοια λειτουργεί η κατασκευή και η αποδόμηση ενός εικαστικού ντόμινο. Κάθε ένα από τα παιδιά έχοντας αποδώσει ένα **επιλεγμένο στοιχείο του περιβάλλοντος** (φυσικού και ανθρωπογενούς) πάνω σε ένα ξεχωριστό κομμάτι, το βλέπει τελικά να πέφτει, συμπαρασύροντας στην πτωτική του πορεία και τα άλλα στοιχεία που είχαν επιλέξει να απεικονίσουν τα υπόλοιπα παιδιά της ομάδας.

Ομαδική εικαστική δημιουργία με θέμα την αλληλεξάρτηση των στοιχείων του περιβάλλοντος

Συνείδηση – Πολιτική Θέση – Υιοθέτηση στάσεων

Και η ίδια, όμως, η **πολιτική διάσταση** που τελικά καθορίζει τις εκπαιδευτικές μας επιλογές είναι πάντα παρούσα ως έννοια στα προγράμματά μας. Με εργαλείο την τέχνη και την εικαστική δημιουργία, μαθητές αλλά και παιδιά των εργαστηρίων μας (μόλις 4-11 ετών) ενθαρρύνονται να ασκήσουν την κριτική τους ματιά, να διατυπώσουν τη δική τους εκδοχή για την πραγματικότητα που τα περιβάλλει και, ενδεχομένως, να υιοθετήσουν νέες αξίες και στάσεις.

Το σύμβολο της **matraque** του γλύπτη Θόδωρου, γίνεται υπό το πρίσμα αυτό, αφορμή για την έναρξη ενός διαλόγου γύρω από το ρόπαλο, ως εργαλείο κατάκτησης του κόσμου και επιβολής στο προσφερόμενο περιβάλλον, αλλά και ως **μέσο** επιβολής εξουσίας, **«χειρισμού»** ή, ακόμα, ανατροπής και **αφύπνισης συνείδησης**. Μέσα από τη σειρά των έργων «ΧΕΙΡΙΣΜΟΙ», οι μαθητές μιλούν για το χαρακτήρα των σημερινών οργάνων εξουσίας και αντιλαμβάνονται τη δική τους δύναμη να αντιταχθούν στους μηχανισμούς αυτούς, μέσα από ένα δικό τους σύγχρονο «ρόπαλο», το **τηλεχειριστήριο**.

Και πάλι οι αποτοχισμένες επιφάνειες της Ρένας Παπασπύρου αξιοποιούνται ως καίριο σημείο προβληματισμού γύρω από τη **συλλογική μνήμη**, ίχνη της οποίας αποτυπώνονται σε δημόσιους τοίχους και επιφάνειες γύρω μας, και η οποία αποκαλύπτει τη **συνυπευθυνότητά μας** στη δημιουργία του **υλικού και κοινωνικού περιβάλλοντος**. Μέσα από τα φθαρμένα στρώματα των τοίχων οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν σε ποιο βαθμό το φυσικό και το πολιτισμικό περιβάλλον αλληλεπιδρούν, αναπαράγονται και μεταμορφώνονται.

Τα ανθρωπάκια του Γαΐτη, μέσα από μια ιστορία μυθοπλασίας, δίνουν την ευκαιρία στα παιδιά να παραστήσουν το δυνάστη και τον αντιρρησία, ώστε να αντιληφθούν τη σημασία των προσωπικών δικαιωμάτων, της ελευθερίας λόγου και της προσωπικής έκφρασης **στο προσωπικό, το κοινωνικό και το πολιτικό περιβάλλον**.

Όταν στο έργο «Ο ΑΡΧΗΓΟΣ» η ομάδα των παιδιών διαλύει τον «ιστό» που συγκρατεί την μπάλα – αρχηγό και αυτός αφήνεται να καταρρεύσει, τα παιδιά έχουν αντιληφθεί σε ποιο βαθμό όλοι είμαστε **συνυπεύθυνοι για τη διατήρηση ή την ανατροπή ενός συστήματος**. Σε έναν κόσμο μοναξιάς και ατομικότητων προβάλλεται η ανάγκη της συμπόρευσης. Το ερώτημα του ήρωα στο τέλος της ιστορίας **«Εσείς μπορείτε να δείτε τα φτερά μου;»** δηλώνει ότι η ελευθερία προϋποθέτει τη γνώση και την παιδεία που μας δίνουν τα αόρατα φτερά μας.

Δράση με αφορμή το έργο «ΑΡΧΗΓΟΣ» του Γιάννη Γαϊτή

Αξιολόγηση

Αντικρίζοντας, τέλος, με αυτά τα «άλλα μάτια» το περιβάλλον, ξεκινάμε από ασφαλέστερη αφετηρία, ώστε να αντιμετωπίσουμε την πρόκληση της **αξιολόγησης** και της συνακόλουθης **ανατροφοδότησης** των προγραμμάτων μας. Ο θεμέλιος λίθος στο όλο εγχείρημα τέθηκε με μία επί χάρτου μελέτη και ανάλυση όλων των εμπλεκόμενων στα προγράμματα παραμέτρων, οι οποίες οφείλουν να ληφθούν υπόψη.

Κεντρικά στοιχεία που διαμορφώνουν τα κριτήρια αξιολόγησης και στα οποία δίνουμε ιδιαίτερη βαρύτητα είναι:

- Η όσο το δυνατόν πιο σφαιρική και πολυπρισματική προσέγγιση της έννοιας «περιβάλλον».
- Η εννοιολογική σύνδεση των επιλεγμένων έργων του μουσείου με το θεματικό άξονα «περιβάλλον».

- Η αξιοποίηση του εικαστικού εργαστηρίου ως αφετηρία για εμπέδωση, διεύρυνση, προέκταση των εννοιών για το περιβάλλον που διαπραγματεύεται το πρόγραμμα.
- Ο σχεδιασμός των προγραμμάτων με τρόπο, ώστε να διασφαλίζεται η αλληλουχία, η διαδοχή και η σταδιακή κλιμάκωση των πολυπρισματικών αυτών εννοιών προς ένα τελικό αποτέλεσμα-σύνοψη.

Ελπίζουμε πως στην επόμενη συνάντησή μας θα είμαστε σε θέση να ανακοινώσουμε τα αποτελέσματα της διαδικασίας αυτής.

Συνεργάτες – Επίβλεψη

Όλα τα προγράμματα του Μακεδονικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης συλλαμβάνονται, σχεδιάζονται, διεξάγονται και εποπτεύονται από το επιστημονικό προσωπικό του μουσείου που απαρτίζεται από τέσσερις μουσειοπαιδαγωγούς, όλες με μεταπτυχιακούς τίτλους σπουδών:

- Γεωργία Κουρκουνάκη, παιδαγωγός – μουσειολόγος, MA Μουσειολογίας
- Χριστίνα Μαβίνη, αρχαιολόγος – μουσειολόγος, MA Μουσειολογίας
- Βασιλική Πολυζούλη, παιδαγωγός, MA in Education
- Μάρω Ψύρρα, ιστορικός τέχνης, MA Ιστορίας της Τέχνης

Στα εργαστήρια τέχνης «Παίζω – Μαθαίνω – Δημιουργώ» απασχολείται επίσης ένα επιτελείο ιστορικών τέχνης, εικαστικών, μουσειολόγων και παιδαγωγών, καθώς και ένας αριθμός εξωτερικών συνεργατών απαραίτητων για τα προγράμματα ειδικοτήτων, όπως χαράκτες, κεραμίστες, θεατρολόγοι, μουσικοί κ.ά.

Η μουσειοπαιδαγωγική δράση του μουσείου λειτουργεί υπό την εποπτεία του μεταπτυχιακού προγράμματος «ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑ» του Α.Π.Θ. και την επιστημονική καθοδήγηση της καθηγήτριας Ιστορίας Τέχνης και Μουσειολογίας, Ματούλας Σκαλτσά, της επίκουρης καθηγήτριας Μουσειακής Εκπαίδευσης στο Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Εκπαίδευσης Α.Π.Θ. Νινέτας Παπαντωνίου, της Μαρίας Τριανταφυλλίδου, αρχιτέκτονα-μουσειολόγου και διευθύντριας του ΜΜΣΤ, και της εθελόντριας παιδαγωγού Σοφίας Σίμογλου.

2.

Νεοελληνική Κληρονομιά

Παιχνίδια ανακάλυψης στα μουσεία του ΠΙΟΠ

Έλια Βλάχου | Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος (D.E.A.), Προϊσταμένη Υπηρεσίας Μουσείων Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς

Αλεξάνδρα Τράντα | Δρ Αρχαιολογίας - Μουσειολόγος, Υπηρεσία Μουσείων ΠΙΟΠ

Εισαγωγή

Το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ) έχει ως σκοπό τη διάσωση, καταγραφή και ανάδειξη της παραδοσιακής τεχνολογίας και της βιομηχανικής κληρονομιάς του τόπου¹⁴. Στο πλαίσιο αυτό, μεταξύ άλλων δραστηριοτήτων, οργανώνει και διαχειρίζεται ένα δίκτυο θεματικών τεχνολογικών μουσείων. Τα θεματικά μουσεία φιλοδοξούν να πληροφορήσουν τον επισκέπτη για όλες τις διαστάσεις ενός θέματος: ιστορικές, τεχνολογικές, οικονομικές, κοινωνικές, καλλιτεχνικές. Η δημιουργία τους δεν στηρίζεται στην αξιοποίηση μιας συγκεκριμένης συλλογής. Αντιθέτως, προηγείται συστηματική έρευνα, η οποία αναδεικνύει όλες τις διαστάσεις του θέματος. Τα αποτελέσματα της έρευνας είναι αυτά που θα καθορίσουν και θα διαμορφώσουν τις μουσειολογικές ενότητες. Θα οδηγήσουν τον επιμελητή της μόνιμης έκθεσης να αναζητήσει τα εκθέματα, αποκαθιστώντας τους μηχανισμούς, κατασκευάζοντας αντίγραφα και προστρέχοντας σε σύγχρονα μουσειοδιδακτικά μέσα, ώστε να δίνονται από το μουσείο, με επαγωγικό και ευχάριστο τρόπο, οι βασικές πληροφορίες σχετικά με το θέμα.

Ο ρόλος της μουσειοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης

Η εκπαιδευτική υπόσταση του Μουσείου υφίσταται ήδη από το 19ο αιώνα (βλ. ενδεικτικά Hooper-Greenhill 1991). Ωστόσο, ο σύγχρονος παιδαγωγικός ρόλος του Μουσείου, όπως αυτός ορίζεται από το ICOM¹⁵, διαφέρει τόσο από τον αντίστοιχο του 19ου αιώνα, όσο και οι παιδαγωγικές απόψεις της εποχής από τις σύγχρονες. Η μετάδοση γνώσεων με σκοπό τη μηχανική μάθηση έχει αντικατασταθεί από την παραδοχή ότι ο εκπαιδευόμενος εμπλέκεται ενεργά στη διαδικασία της μάθησης (Hein, 2006, Black, 2009).

¹⁴ Για το έργο του ΠΙΟΠ και το δίκτυο μουσείων βλ. Λούβη 2007.

¹⁵ «Μουσείο είναι ένα μόνιμο ίδρυμα, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοικτό στο κοινό, με έργο τη συλλογή, τη μελέτη, τη διατήρηση, τη γνωστοποίηση και την έκθεση τεκμηρίων του ανθρώπινου πολιτισμού και περιβάλλοντος, με στόχο τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία».

Σε αυτό το πλαίσιο, η Μουσειοπαιδαγωγική, μία επιστήμη με άνθηση τα τελευταία χρόνια και στη χώρα μας, έχει οριστεί ως «η πράξη και η θεωρία του τομέα της Παιδαγωγικής, στον οποίο πραγματοποιείται παιδαγωγική πράξη στο χώρο του Μουσείου, που αναφέρεται σε πραγματικούς ή πιθανούς επισκέπτες, παιδιά και ενήλικες, με πρόθεση να μεσολαβήσει ανάμεσά τους και στο Μουσείο, αλλά κυρίως στα μουσειακά αντικείμενα, και με στόχο να τους προωθήσει γνωστικά, συναισθηματικά και ψυχοκινητικά...» (Νικονάνου, 2005, 20). Επομένως, συμβάλλει, μεταξύ άλλων, στην εξοικείωση με την έννοια του μουσείου και με το μουσείο ως φυσικό χώρο.

Τα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα ενισχύουν τη βιωματική, την ομαδοσυνεργατική και τη διερευνητική μάθηση και στόχο έχουν την ένταξη της έννοιας του πολιτισμού στην καθημερινότητα των παιδιών (Αλκηστις, 1996, 25). Κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα δέον είναι να αποτελέσει μία ευχάριστη εμπειρία προσαρμοσμένη στις ανάγκες των παιδιών, αφού έχει παρατηρηθεί ότι μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα με ψυχαγωγικό χαρακτήρα έχουν καλύτερα αποτελέσματα από αντίστοιχα διδακτικού χαρακτήρα (Νάκου, 2001, 204).

Οι στόχοι κάθε εκπαιδευτικής δραστηριότητας είναι η ενίσχυση της κριτικής σκέψης και η κατανόηση της ύπαρξης διαφορετικών απόψεων για τα δεδομένα. Τέλος, εφόσον στη μουσειακή εμπειρία εμπλέκονται η προσωπική, η φυσική και η κοινωνική διάσταση (Falk - Dierking, 2000), κοινός στόχος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι η καλλιέργεια του ομαδικού πνεύματος.

Οι εμπειρίες που θα αποκτηθούν και η επίλυση των προβλημάτων που θα παρουσιαστούν είναι αυτές που θα οδηγήσουν στη μόρφωση και την ανάπτυξη ποικίλων δεξιοτήτων. Ενδεικτικά αναφέρουμε την κριτική σκέψη, την ικανότητα σύγκρισης και την ικανότητα αναζήτησης και αξιοποίησης πληροφορίας, δηλαδή δεξιότητες που βοηθούν στην οικοδόμηση της γνώσης και στην ανάπτυξη γνωστικής ευελιξίας. Μ' άλλα λόγια, ο μαθητής «μαθαίνει πώς να μαθαίνει», αφού, σύμφωνα με σύγχρονες προσεγγίσεις της εκπαίδευσης, σκοπός της δεν είναι η συσσώρευση γνώσεων, αλλά το να μαθαίνει πώς θα χρησιμοποιεί τη σκέψη και τις γνώσεις του, ώστε να αντιμετωπίζει τις πολύπλευρες καταστάσεις της ζωής (Νάκου, 2001, 208). Επίσης, η έμφαση δίνεται στην ποιότητα και όχι στην ποσότητα της γνώσης.

Η έκπληξη και η απορία διευκολύνουν τη δόμηση ουσιαστικών τύπων γνώσης (Νάκου, 2001, 191-193). Ακόμη, έχει παρατηρηθεί ότι τα παιδιά αισθάνονται ανίσχυρα σε ένα Μουσείο, όπου οι δραστηριότητες κατευθύνονται αποκλειστικά από ενήλικες (Jensen, 1999).

Εκπαιδευτικές δράσεις στα μουσεία του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς

Δραστηριότητες - Εκδηλώσεις

Με γνώμονα την εκπαιδευτική διάσταση, όπως συζητήθηκε παραπάνω, οι εκπαιδευτικές δράσεις που οργανώνονται στα μουσεία του ΠΙΟΠ, με την επιμέλεια του Ιδρύματος, στοχεύουν να δημιουργηθεί ένας ζωντανός δεσμός, ένα δίκτυο σχολείων-μουσείων, γεγονός το οποίο ενισχύεται από το ότι τα μουσεία αυτά βρίσκονται στην ελληνική περιφέρεια. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στη βιωματική σχέση των παιδιών με εργαλεία, μηχανισμούς και διαδικασίες του τεχνικού πολιτισμού, θέματα τα οποία κατέχουν μέχρι σήμερα δευτερεύουσα θέση στο χώρο της εκπαίδευσης. Επίσης, η ποικιλία των δραστηριοτήτων στοχεύει σε ομάδες επισκεπτών με διαφορετικούς τύπους ευφυΐας (Gardner, 1993).

Βάσει των παραπάνω, το Ίδρυμα συμμετέχει σε ευρωπαϊκούς και διεθνείς εορτασμούς (Διεθνής Ημέρα Μουσείων, Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Νύχτα των Μουσείων), προσφέροντας εκδηλώσεις που εμπνέονται από τη θεματική του μουσείου και απευθύνονται, κατά κύριο λόγο, σε σχολικές ομάδες και τις οικογένειες της κάθε περιοχής. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι δραστηριότητες:

- «Μια μέρα στο μύλο», στο Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης, όπου γυναίκες από την Αρκαδία μαθαίνουν στους επισκέπτες πώς να φτιάχνουν τα περίφημα κεντητά ψωμιά.
- Το θεατρικό παιχνίδι «Προσφέρω κλάδον ελιάς», στο Μουσείο Ελιάς και Ελληνικού Λαδιού, με συμμετοχή των παιδιών.
- «Της ελιάς το δάκρυ»: αφήγηση ελληνικών παραμυθιών με θέμα την ελιά και το λάδι στο Μουσείο Βιομηχανικής Ελαιουργίας Λέσβου.
- «Μαρμαρώματα και Παπαρούνες»: αφήγηση ελληνικών λαϊκών παραμυθιών με θέμα το μάρμαρο στο Μουσείο Μαρμαροτεχνίας.
- Εικαστική δραστηριότητα με τίτλο «Η ελιά γέφυρα της Μεσογείου» στο Μουσείο Ελιάς και Ελληνικού Λαδιού, που εμπνέεται από το εκθεσιακό υλικό του μουσείου.
- Η πρωτότυπη δράση «Γνωριμία με τον Beuys», στο πλαίσιο της παρουσίασης του εμβληματικού έργου του Joseph Beuys "Olivestone" στο Μουσείο Ελιάς και Ελληνικού Λαδιού και στο Μουσείο Βιομηχανικής Ελαιουργίας Λέσβου.

Εκπαιδευτικά προγράμματα

Παράλληλα, στα μουσεία διενεργούνται εκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρουν βιωματική εμπειρία σε σχολικές ομάδες:

Στο Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης τίθεται σε λειτουργία ο μπαρουτόμυλος και ο αλευρόμυλος.

Στο Μουσείο Βιομηχανικής Ελαιουργίας Λέσβου τίθεται σε κίνηση ο αποκαταστημένος ιστορικός μηχανολογικός εξοπλισμός του κοινοτικού ελαιοτριβείου της Αγίας Παρασκευής: ατμομηχανή, ελαιόμυλος, αντλίες, πιεστήρια, φυγοκεντρικοί διαχωριστήρες, αλευρόμυλος.

Στο Μουσείο Μετάξης, παράλληλα με την εκτροφή μεταξοσκωλήκων που πραγματοποιείται στο Μουσείο κατά τη διάρκεια της σηροτροφικής περιόδου (Μάιος – Σεπτέμβριος), οι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν τη διαδικασία αναπήνισης (ξετυλίγματος) μεταξιού από το κουκούλι.

Στο Μουσείο Ελιάς και Ελληνικού Λαδιού διενεργείται κατά τους χειμερινούς μήνες το πρόγραμμα «Μια μέρα σε ένα ελληνιστικό ελαιοτριβείο».

Στιγμιότυπο από την εκπαιδευτική λειτουργία του αντίγραφου ελληνιστικού ελαιοτριβείου

Στο Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας Ν. & Σ. Τσαλαπάτα πραγματοποιείται, καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους, το πρόγραμμα «Κατασκευάζοντας τούβλα και κεραμίδια».

Παιχνίδια ανακάλυψης στο Μουσείο Ελιάς και Ελληνικού Λαδιού

Το Μουσείο της Ελιάς και του Ελληνικού Λαδιού στη Σπάρτη είναι το μοναδικό στο είδος του που τεκμηριώνει διαχρονικά την εξέλιξη της τεχνολογίας ελαιοπαραγωγής στον ελλαδικό χώρο. Υπό τη γενική εποπτεία του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς, και με τη συνεργασία πολυπληθούς διεπιστημονικής ομάδας, έχουν ανακατασκευαστεί στον ημιυπαίθριο χώρο του Μουσείου, βάσει αρχαιολογικών ευρημάτων, ακριβή αντίγραφα ενός προϊστορικού, ενός ελληνιστικού και ενός βυζαντινού ελαιοτριβείου τα οποία μπορούν να τεθούν σε επιδεικτική λειτουργία.

Στο πλαίσιο αυτό, το ΠΙΟΠ, σε συνεργασία με τον αρχαιολόγο-μουσειοπαιδαγωγό κ. Παναγιώτη Περδικούλια, οργάνωσε το πρωτότυπο εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Μια μέρα σε ένα ελληνιστικό ελαιοτριβείο», που απευθύνεται σε μαθητές της Δ', Ε' και Στ' Δημοτικού και του Γυμνασίου. Το κάθε πρόγραμμα διαρκεί περίπου 90 λεπτά και περιλαμβάνει:

1. Σύντομη περιήγηση στους εκθεσιακούς χώρους του Μουσείου.

2. Παιχνίδι ρόλων στο χώρο της υπαίθριας έκθεσης, με αναπαράσταση της λειτουργίας του ελληνιστικού ελαιοτριβείου. Το παιχνίδι βασίζεται στις αρχές της βιωματικής, της ομαδοσυνεργατικής και της διερευνητικής μάθησης, μέσα από την «αναβίωση» μιας μέρας σε ένα αρχαίο ελαιοτριβείο. Ο Λέανδρος, σκληρός ιδιοκτήτης ελαιοτριβείου, ο Αγαθοκλής, αφελής παραγωγός-πελάτης, ο Τεμπελοκλής κι ο Αθηναίος, σκλάβοι που εργάζονται στον ελαιόμυλο, ο Οκναίος κι ο Θαλής, που κινούν το πιεστήριο, η πονηρή πελάτισσα Πονηρόπη και οι έμποροι Μέμνων και Λύσιππος είναι μερικοί από τους ρόλους που καλούνται να ζωντανέψουν τα παιδιά. Οι μαθητές κουβαλούν και αδειάζουν σακιά με ελιές, περιστρέφουν το μύλο, φορτώνουν τις «τσαντίλες» στο πιεστήριο. Παίζουν, αυτοσχεδιάζουν, διασκεδάζουν, μαθαίνουν, και στο τέλος παίρνουν ως ενθύμιο για την τάξη τους ένα μπουκάλι από το λάδι που παράχθηκε «με τον αρχαίο τρόπο».

Παιχνίδια ανακάλυψης στο Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας Ν. & Σ. Τσαλαπάτα

Το Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας Ν. & Σ. Τσαλαπάτα είναι σπάνιο δείγμα διασωζόμενου βιομηχανικού συγκροτήματος στον ελληνικό χώρο. Το Εργοστάσιο Πλινθοκεραμοποιίας ιδρύθηκε το 1926 και τερμάτισε τη λειτουργία του το 1978. Το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς ανέλαβε να δημιουργήσει, στους χώρους του κυρίως εργοστασίου (5.000 τ.μ.), ένα πρότυπο Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας. Η μουσειολογική πορεία του επισκέπτη ταυτίζεται με τη γραμμική διαδικασία παραγωγής από την εξόρυξη του χώματος μέχρι το τελικό προϊόν. Έτσι, το Εργοστάσιο Τσαλαπάτα "λειτουργεί" ξανά: τα τριβεία, οι πρέσες, οι κοφτήρες, οι

δεξαμενές αργίλου, τα βαγονέτα και η κάμιнос Hoffmann ανασυνθέτουν την παραγωγική διαδικασία για τις ανάγκες της περιήγησης του επισκέπτη και της γνωριμίας του με το παραδοσιακό επάγγελμα του πλινθοκεραμοποιού και των τεχνικών εξειδίκευσης και κατεργασίας των πρώτων υλών, ενώ τα εκπαιδευτικά προγράμματα και οι εκδηλώσεις διασφαλίζουν για το κοινό την άμεση επαφή του με τα στάδια της παραγωγής τούβλων και κεραμιδιών.

Κατασκευάζοντας τούβλα και κεραμίδια

Η πρώτη (χρονολογικά) εκπαιδευτική δραστηριότητα είναι η κατασκευή τούβλων και κεραμιδιών σε μηχανήματα – μικρογραφίες των μηχανημάτων που βρίσκονται στην αίθουσα παραγωγής.

Στιγμιότυπο από το παιχνίδι «Κατασκευάζοντας τούβλα και κεραμίδια»

Η δραστηριότητα αυτή πραγματοποιήθηκε αρχικά στο πλαίσιο του εορτασμού της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων το 2007 και απευθύνθηκε σε οικογένειες. Σήμερα, πραγματοποιείται σε συστηματική βάση και απευθύνεται σε σχολικές ομάδες. Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι η οικογένεια ως ομάδα-στόχος για εκπαιδευτικές δραστηριότητες των ελληνικών μουσείων αποτελεί σπάνια περίπτωση (Γιόφτσαλη, 2007). Σε αυτόν τον παράγοντα αποδίδουμε τη χαμηλή σχετικά προσέλευση οικογενειών στη δραστηριότητα: αντίθετα, από τη στιγμή που

απευθυνθήκαμε στην κατεξοχήν ομάδα-στόχο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τις σχολικές ομάδες, η συμμετοχή είναι μεγάλη. Κατά την εκπαιδευτική δραστηριότητα, τα παιδιά χωρίζονται σε δύο ομάδες ανάλογα με τον αριθμό των συμμετεχόντων:

α. Η μια ομάδα μπαίνει στο χώρο του μουσείου, όπου και ξεναγείται μόνο στα μηχανήματα τα οποία θα συναντήσει στην μετέπειτα φάση της εκπαιδευτικής δραστηριότητας, στην αίθουσα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Φυσικά, κατά τη διαδρομή της στους χώρους του μουσείου, έχει τη δυνατότητα να περιηγηθεί μέσα σε αυτό.

β. Η άλλη ομάδα παραμένει στην αίθουσα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, όπου τα παιδιά ενημερώνονται για τα αντίγραφα των μηχανημάτων που βρίσκονται εκεί, καθώς και για τις δραστηριότητες που θα πραγματοποιήσουν.

Στη συνέχεια, χωρίζονται σε 4 ομάδες. Η πρώτη ομάδα ανακατεύει χρώμα με νερό στο μύλο, προκειμένου να παραχθεί πηλός. Η δεύτερη ομάδα «κόβει» τον πηλό σε τούβλα στον κόφτη. Η τρίτη ομάδα κατασκευάζει τούβλο με λογότυπο στην πρέσα. Η τέταρτη ομάδα κατασκευάζει απλά οικοδομήματα με έτοιμα τουβλάκια (από το σετ που υπάρχει στο πωλητήριο του μουσείου).

γ. Μετά το πέρας της καθορισμένης ώρας (περίπου μισή ώρα με τρία τέταρτα), η ομάδα που ήταν στο χώρο του μουσείου έρχεται στο χώρο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για να υλοποιήσει την εκπαιδευτική δραστηριότητα και η ομάδα που έχει ήδη συμμετάσχει στην εκπαιδευτική δραστηριότητα μεταβαίνει στο χώρο του μουσείου. Προτού η τάξη αναχωρήσει, τα παιδιά παίρνουν μαζί τους ως αναμνηστικό το οικοδόμημα – μινιατούρα.

Ψάχνοντας το χαμένο γράμμα

Προκειμένου να εμπλουτιστεί η τρέχουσα εκπαιδευτική δραστηριότητα και να επιτευχθεί η κατανόηση του χώρου του Μουσείου με ψυχαγωγικό τρόπο, δημιουργήσαμε ένα ανακαλυπτικό παιχνίδι περιήγησης, με σκοπό την εύρεση ενός γράμματος που διηγείται ένα περιστατικό που είχε συμβεί στο εργοστάσιο. Το παιχνίδι παίχτηκε πιλοτικά το Δεκέμβριο του 2008 και μετά την ανατροφοδότηση βρισκόμαστε στο στάδιο του τελικού σχεδιασμού.

Ως γνωστικός στόχος τέθηκε η κατανόηση των βασικών λειτουργιών του εργοστασίου, ενώ ως κοινωνικοσυναισθηματικοί στόχοι, μεταξύ άλλων, η χρήση των αισθήσεων, η ικανοποίηση της περιέργειας, η καλλιέργεια της παρατηρητικότητας, της φαντασίας, της ομαδικότητας και της συνεργασίας.

Στιγμιότυπο από το πιλοτικό ανακαλυπτικό παιχνίδι

Για την εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος έγινε χρήση εκπαιδευτικού φυλλαδίου, το οποίο έχει επικουρική χρήση και βοηθά στην πλοκή του παιχνιδιού. Οι καρτέλες απαρτίζουν το «οδοιπορικό φυλλάδιο» των παιδιών, συμβάλλοντας στο να δομηθεί η επίσκεψη στο χώρο, δίχως να βάζει τα παιδιά στη στρεσογόνα διαδικασία απάντησης σε κλειστού τύπου ερωτήσεις (π.χ. σε λεπτομέρειες για τη λειτουργία των μηχανημάτων). Αντίθετα, τα βοηθούν να ανακαλύψουν στοιχεία, χρησιμοποιώντας τα βοηθητικά εργαλεία (μεγεθυντικό φακό, καθρέφτης ανάποδης γραφής, εργαλείο με τρύπες και φακός), τα οποία προμηθεύονται κατά την είσοδό τους στο μουσείο.

Το παιχνίδι ξεκινά στην εισαγωγική ενότητα του Μουσείου, όπου γίνεται λόγος για το βιομηχανικό παρελθόν της πόλης του Βόλου, μέσω ενός παιχνιδιού αφής και όσφρησης, ενώ για να αποκαλύψει κανείς στοιχεία για την οικογένεια Τσαλαπάτα αρκεί να χρησιμοποιήσει τον καθρέφτη, αφού είναι γραμμένα με ανάποδη γραφή! Επίσης, οι μαθητές εμπλέκονται σ' ένα παιχνίδι ρόλων: ο καθένας φοράει καρτελάκι που υποδεικνύει σε ποιο χώρο του εργοστασίου δούλεψε και κάθε ομάδα

«εργατών» συμμετέχει ενεργά στον αντίστοιχο χώρο παραγωγής του εργοστασίου, ενώ οι υπόλοιπες ομάδες παρακολουθούν. Από την αξιολόγηση με ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις φάνηκε ότι τα παιδιά απόλαυσαν στην πλειοψηφία τους τόσο τη χρήση αποκαλυπτικών εργαλείων όσο και την έννοια των ρόλων.

Στο πατάρι του μύλου οι μαθητές παίζουν ένα παιχνίδι καρτών, στο οποίο συνδυάζουν στοιχεία για να πάρουν πληροφορίες για τα βασικά υλικά κατασκευής τούβλων και κεραμιδιών. Στο φούρνο Χόφμαν, χώρος που φαίνεται ότι γοήτευσε τα παιδιά, όπως έδειξε η αξιολόγηση, γίνεται ένα μικρής κλίμακας παιχνίδι θησαυρού, με τα παιδιά εφοδιασμένα με φακούς και χάρτες, έτοιμα να βρουν την ταυτότητα των προσώπων που ενεπλάκησαν στο περιστατικό, καθώς και αντίγραφο του αληθινού γράμματος. Τέλος, στο πατάρι του φούρνου, έχοντας αποκαλύψει το χαμένο γράμμα, τα παιδιά συμμετέχουν σε ένα παιχνίδι υποθέσεων, αφήνοντας τη φαντασία τους ελεύθερη, έχοντας τη δυνατότητα να εκφραστούν όπως επιθυμούν: είτε σχεδιάζοντας το περιστατικό, είτε με δραματοποίηση, αφήγηση κ.λπ.

Εκπαιδευτικοί φάκελοι

Προκειμένου να διευκολυνθεί η επίσκεψη των σχολικών ομάδων, το ΠΙΟΠ, σε συνεργασία με εξειδικευμένους μουσειοπαιδαγωγούς, εκπονεί εκπαιδευτικούς φακέλους που αποστέλλονται δωρεάν στα σχολεία τα οποία προτίθενται να επισκεφτούν κάποιο από τα μουσεία του Δικτύου. Οι φάκελοι απευθύνονται στα σχολεία της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, προσφέροντας πληροφορίες στον εκπαιδευτικό, προτάσεις για δραστηριότητες πριν, κατά και μετά την επίσκεψη, πρωτότυπες δραστηριότητες, παραμύθια και αναλυτικές οδηγίες για την αξιοποίησή τους.

Μουσείο Μετάξης

Ο φάκελος του Μουσείου περιλαμβάνει:

- Το εκπαιδευτικό υλικό «Ξετυλίγοντας ένα κουκούλι»
- Το βιβλίο «Από το κουκούλι στο μετάξι: σηροτροφία – μεταξουργία». Στηριγμένο στα σημαντικά ερευνητικά προγράμματα που προηγήθηκαν της πρώτης έκθεσης και της επανέκθεσης του Μουσείου Μετάξης, το βιβλίο αποδίδει με απλό και κατανοητό τρόπο το περιεχόμενο της σηροτροφίας και της μεταξουργίας και συνοδεύεται από πλούσιο αρχειακό αλλά και σύγχρονο εποπτικό υλικό. Το βιβλίο απευθύνεται ιδιαίτερα σε παιδιά, προάγοντας την εκπαιδευτική διάσταση του Μουσείου.
- Τα παιχνίδια μνήμης, παρατηρητικότητας και ανακάλυψης «Κουκούλι και Μετάξι» και «Φορεσιές και στολίδια»: το πρώτο αντλεί τη θεματολογία από τη σηροτροφία και το δεύτερο από τη σουφλιώτικη φορεσιά.

- Το παιχνίδι «Σουφλιώτισσες», στο οποίο τα παιδιά καλούνται να κόψουν τα περιγράμματα και να ντύσουν τις χάρτινες κούκλες, διαλέγοντας μεταξύ των συνόλων και ανακαλύπτοντας την ομορφιά της παραδοσιακής Σουφλιώτικης γυναικείας φορεσιάς.
- Αφίσες και σελιδοδείκτες με θέματα αντλημένα από τη θεματολογία και τις συλλογές του Μουσείου.

Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης

Ο εκπαιδευτικός φάκελος περιλαμβάνει:

- Τον οδηγό του Μουσείου σε έντυπη μορφή.
- Οπτικο – ακουστικό υλικό [CD Λούσιος].
- Τον πολιτιστικό χάρτη της Αρκαδίας.
- Το βιβλίο «Η υδροκίνηση στην προβιομηχανική Ελλάδα».
- Εκπαιδευτικό υλικό με τίτλο «Το ημερολόγιο ενός ταμπάκη».
- Υλικό προετοιμασίας για την επίσκεψη στο Μουσείο για (α) το νερόμυλο και τη νεροτριβή, (β) τα ταμπάκια, (γ) το μπαρουτόμυλο.
- Σελιδοδείκτες.

Μουσείο Ελιάς και Ελληνικού Λαδιού

Ο εκπαιδευτικός φάκελος του Μουσείου της Ελιάς και του Ελληνικού Λαδιού περιλαμβάνει:

- Το βιβλίο του εκπαιδευτικού, στο οποίο δίνονται εκτενείς πληροφορίες για τις θεματικές ενότητες που παρουσιάζονται στο ΜΕΕΛ.
- Τον οδηγό του Μουσείου σε έντυπη και ψηφιακή μορφή.
- Σειρά καρτών και φυλλαδίων με δραστηριότητες για τους μαθητές, οι οποίες χωρίζονται καταρχήν ανά ηλικιακή ομάδα (νηπιαγωγείο και Α-Γ δημοτικού, Δ-Στ δημοτικού, γυμνάσιο) και κατά δεύτερον ανά θεματική (πολιτισμός της ελιάς, τεχνολογία της ελαιοπαραγωγής).
- Το εικονογραφημένο παραμύθι «Της ελιάς το δάκρυ».
- Τα παιχνίδια καρτών ανακάλυψης και γλωσσικής διατύπωσης «Μισό – μισό» και «Ποικιλίες της ελιάς».
- Το βιβλίο «Δρόμοι της ελιάς».
- Την ψηφιακή εκπαιδευτική δραστηριότητα «Βγάλτε μας το λάδι».
- Το φυλλάδιο του Μουσείου με τις πρακτικές πληροφορίες.
- Την αφίσα του Μουσείου.
- Χάρτη με τις θέσεις των ελαιοτριβείων ανά ιστορική περίοδο στην Πελοπόννησο.
- Σελιδοδείκτες για τους μαθητές.

Ο προγραμματισμός των δράσεων γίνεται όλο και πιο πυκνός καθώς το Δίκτυο Μουσείων ολοκληρώνεται, και η φιλοδοξία μας είναι να έχουμε μια διαρκή παρουσία και όλο και πιο στενή συνεργασία με την τοπική κοινωνία με ποιοτικές παρεμβάσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Άλκηστις, (1996). *Μουσεία και Σχολεία, Δεινόσαυροι και Αγγεία*, 2^η έκδοση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Γιόφτσαλη, Κ. (2007). «Η σχέση των ελληνικών μουσείων με τις οικογένειες: ουτοπία ή πραγματικότητα», *Το Μουσείο*, 5, 2007, 10-13.
- Λούβη, Α. (2007). «Θεματικά τεχνολογικά μουσεία: το δίκτυο μουσείων του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς, *Τετράδια Μουσειολογίας*, 4, 40-44.
- Νάκου, Ει. (2001). *Μουσεία: Εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός*. Αθήνα: Νήσος.
- Νικονάνου, Ν. (2005). «Ο ρόλος της μουσειοπαιδαγωγικής στα σύγχρονα μουσεία», *Τετράδια Μουσειολογίας*, 2, 18-25.
- Black, G. (2009). *Το ελκυστικό μουσείο*, μετάφραση Σόνια Κωτίδου. Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.
- Falk, J.H. & Dierking, L. (2000). *Learning from museums: Visitor experiences and the making of meaning*. Walnut Creek: Alta Mira Press.
- Gardner, H. (1993). *Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.
- Hein, G. (2006). «Museum Education» στο: S. McDonald (ed.), *A Companion to Museum Studies*. Oxford: Blackwell Publishing, 340-352.
- Hooper-Greenhill, E. (1991). *Museum and Gallery Education*. Leicester: Leicester University Press
- Jensen, N. (1999). «Children, Teenagers and Adults in Museums: A Developmental Perspective» στο E. Hooper-Greenhill (ed.), *The Educational Role of the Museum*. London: Routledge, 25-30.

«Ιστο - ριό - τοπος»: ένα αλληλεπιδραστικό περιβάλλον μάθησης για την τοπική ιστορία

Φωτεινή Λέκκα | Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος, Προϊσταμένη Ιστορικού - Λαογραφικού Μουσείου «Λ. & Ν. Σακελλαρίου» - Κέντρου Τεκμηρίωσης & Επικοινωνίας Δήμου Καρδίτσας

Χρυσούλα Τσαγγάρη | Παιδαγωγός, Επιστημονικός Συνεργάτης Συλλόγου Φίλων Μουσείου πόλης της Καρδίτσας

Το μουσείο πόλης της Καρδίτσας: φιλοσοφία και προτεραιότητες

Το Ιστορικό – Λαογραφικό Μουσείο «Λ. & Ν. Σακελλαρίου» του Δήμου Καρδίτσας είναι ένα ζωντανό εργαστήριο τεκμηρίωσης, έρευνας και ανάδειξης της ιστορίας της Καρδίτσας και της περιοχής της. Η αναδιοργάνωσή του την τελευταία πενταετία έθεσε ως κεντρικό στόχο τη διεύρυνση του ορίζοντα του μουσείου, επιστημονικού και κοινωνικού. Νέα συλλεκτικά είδη – από αντικείμενα καθημερινής χρήσης μέχρι προβιομηχανικό και βιομηχανικό εξοπλισμό και από αρχαία και πολεοδομικά σχέδια μέχρι παλιά βιβλία και προφορικές μαρτυρίες – τροφοδότησαν τη μουσειακή πράξη με νέους τρόπους και πεδία έρευνας και τροφοδοτήθηκαν από «κοινότητες ενδιαφερόντων», κομίζοντας χρήσιμα συμπεράσματα για την επικοινωνία στο μουσείο, σχετικοποιώντας το διαχωρισμό γενικού και ειδικού κοινού και ανατρέποντας εν μέρει τη συμβατική ιεράρχηση προτεραιοτήτων (συλλογή – τεκμηρίωση – μόνιμη έκθεση – επικοινωνία – ανατροφοδότηση): ένας μουσειακός χώρος για την ιστορία της ύδρευσης, εκθέσεις «εκτός των τειχών» και εκπαιδευτικά προγράμματα, ξεναγήσεις με ποδήλατο, θεματικές εκδόσεις και οδηγοί, σεμινάρια και κύκλοι διαλέξεων, συνεργασίες με επιστημονικούς και κοινωνικούς φορείς, πρωτοβουλίες δικτύωσης νομαρχιακής και περιφερειακής εμβέλειας συνθέτουν σε αδρές γραμμές την πολυσχιδή του δράση πριν το επίσημο άνοιγμα της μόνιμης έκθεσης στο κοινό, το οποίο θα πραγματοποιηθεί ως το τέλος του έτους.

Οι «Φίλοι» του μουσείου αποδείχτηκαν εξαιρετικά χρήσιμος υποστηρικτικός μηχανισμός και στρατηγικός εταίρος σε όλη αυτή την προσπάθεια. Βασικά κίνητρα για τη δημιουργία του υπήρξαν η έλλειψη ικανοποιητικών τακτικών πόρων και επαρκών συνεργατών, η ανάγκη να προωθηθούν σχέδια δράσης που να είναι προϊόν κοινωνικής διαβούλευσης και η νέα πραγματικότητα να χρηματοδοτούνται όλο και συχνότερα έργα που αποτελούν πρωτοβουλία της κοινωνίας των πολιτών.

Ο σχεδιασμός εκπαιδευτικού υλικού τοπικής ιστορίας, κατάλληλα επεξεργασμένου ώστε να μπορεί να αξιοποιηθεί από διάφορες ηλικιακές ομάδες, ακόμη και από απόσταση, μέσω διαδικτύου, ψηφιακών δίσκων, εντύπων κτλ. υπήρξε κοινή προτεραιότητα μουσείου και «Φίλων» και αποτέλεσε τη βάση για την ανάπτυξη του «Ιστο – ριό – τοπου».

Ο «ιστο – ριό – τοπος»: πλαίσιο και στόχοι

Ο «Ιστο – ριό – τοπος» εντάσσεται στις δράσεις που χρηματοδότησε το Υπουργείο Απασχόλησης & Κοινωνικής Προστασίας στο μέτρο για την "Ενίσχυση της απασχόλησης ανέργων με την ενεργό συμμετοχή των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων" του Γ' ΚΠΣ, με φορέα υλοποίησης τους «Φίλους» και χρονοδιάγραμμα ως το τέλος του 2009. Αποτελεί ένα ευρύ πλαίσιο, ένα αλληλεπιδραστικό περιβάλλον μάθησης. Περιλαμβάνει εκπαιδευτικό υλικό, έντυπο και ψηφιακό, το οποίο πραγματεύεται πιλοτικά την ιστορία δύο πόλεων του νομού, της Καρδίτσας και του Παλαμά. Απευθύνεται κυρίως σε μαθητές γυμνασίου και λυκείου, ακόμη και ενήλικες, ενώ, με κατάλληλη προσαρμογή, και σε μικρότερες ηλικιακές ομάδες. Αναπτύχθηκε από διεπιστημονική ομάδα ιστορικών, μουσειολόγου, παιδαγωγού, προγραμματιστή και γραφίστα.

Σκοπός του προγράμματος είναι να αποτελέσει το βασικό σύνδεσμο του μουσείου με την εκπαιδευτική κοινότητα και την τοπική κοινωνία. Επιχειρεί να καλύψει το μεγάλο κενό έγκυρων καταγραφών και ερμηνευτικών προσεγγίσεων για τα μνημεία και την ιστορία των δύο πόλεων, μέσα από τη χρονολογική και θεματολογική «σάρωση» της ανθρώπινης δραστηριότητας στις περιοχές αναφοράς και τη συνδυαστική παρουσίαση επεξεργασμένης ιστορικής πληροφορίας και πλούσιου τεκμηριωτικού υλικού, αδημοσίετου σε μεγάλο ποσοστό. Στόχος του είναι (α) να υποστηρίξει τους εκπαιδευτικούς της δευτεροβάθμιας και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι ενδιαφέρονται να ενσωματώσουν την τοπική ιστορία στη μαθησιακή διαδικασία, και (β) να διευκολύνει μαθητές και ενήλικες να γνωρίσουν άγνωστες πτυχές της ιστορίας της πόλης τους και να εξοικειωθούν, αφενός με τις πηγές της και τις μεθόδους ερμηνείας τους και αφετέρου με τις αλληλεπιδραστικές εφαρμογές των τεχνολογιών της πληροφορίας και επικοινωνίας.

Κατά τον παιδαγωγικό σχεδιασμό και την ανάπτυξη του εκπαιδευτικού υλικού λήφθηκαν υπόψη οι αλλαγές, οι οποίες συντελέστηκαν στην αντίληψη για τη διαδικασία της μάθησης, σύμφωνα με την οποία ο μαθητής τοποθετείται στο κέντρο της μαθησιακής διαδικασίας, συμμετέχει με ενεργητικό τρόπο στην οικοδόμηση της γνώσης και εργάζεται σε ομάδες. Η δομή και η οργάνωση του περιεχομένου προωθούν τη διεπιστημονική προσέγγιση της γνώσης και τον ερευνητικό τρόπο εργασίας και σκέψης.

Η διαχείριση του υλικού

Στη διαχείριση του ιστορικού υλικού, τόσο για την πόλη της Καρδίτσας όσο και του Παλαμά, λαμβάνεται υπόψη η σύγχρονη άποψη που θέλει την ιστορία γνωστικό πεδίο σε διαρκή μετασχηματισμό, ανάλογα με τις πηγές που χρησιμοποιεί ο ιστορικός, τα ερωτήματα που θέτει, τα ερμηνευτικά του εργαλεία, την προσωπικότητά του, την ίδια τη συγκυρία της συγγραφής κοκ. Στόχος είναι να γίνει σαφές ότι διαφορετικές ιστορικές πηγές και υλικά κατάλοιπα οδηγούν σε διαφορετική ανάγνωση – πρόσληψη του παρελθόντος και επαναδιατύπωση των ιστορικών συμπερασμάτων, ότι ο χώρος δεν είναι δεδομένος αλλά νοηματοδοτείται από την οπτική της ανάλυσής του (πολιτικός, γεωγραφικός, κοινωνικός κτλ.), ότι ο χρόνος αποτελεί συνάρτηση των δρώντων, όχι αβίαστη διαδοχή εποχών. Για το λόγο αυτό, αποφεύγονται αξιολογικά σχόλια και στερεοτυπικές γενικεύσεις, παρατίθενται πλούσια και ποικίλα τεκμήρια σε αυτούσια μορφή, πηγές που «διαφωνούν» και αντικείμενα που αντιπροσωπεύουν διαφορετικές κατηγορίες δρώντων, ενώ επιχειρείται συγκριτική προσέγγιση τοπικού και εθνικού, συνδυαστική θεματική οργάνωση της ύλης, περιοδολόγηση με βάση τοπικά ορόσημα και όχι συμβατικές χρονολογικές τομές της μεγάλης ιστορίας, όπου είναι εφικτό κοκ.

Πηγές, όπως ληξιαρχικά βιβλία, εκλογικοί κατάλογοι και δημοσιεύματα αθηναϊκών και τοπικών εφημερίδων παρέχουν πρόσβαση στην πρώτη ύλη του ιστορικού και βοηθάνε το χρήστη του «ιστοριότοπου» να εμπλακεί με ίσους όρους στην παραγωγή ιστορικών υποθέσεων και συμπερασμάτων.

Προσωπικότητες και απλοί άνθρωποι τοποθετούνται στο πλαίσιο δράσης τους, την πόλη, συνδέονται με τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις, εικονογραφούνται μέσα από τα αντικείμενα που χρησιμοποιούσαν, τα σπίτια που ζούσαν, τα προικοσύμφωνα που συντάσσανε, τα επαγγέλματα που ασκούσαν κοκ.

Η Καρδίτσα του «ιστοριότοπου», είναι επιτέλους το οθωμανικό χωριό που ιδρύθηκε στην πρώιμη τουρκοκρατία και εξελίχθηκε σε εμπορικό κέντρο το 17^ο αιώνα, με σταθερά αυξανόμενο χριστιανικό πληθυσμό, όχι το «κονιαροχώρι» που έκαψε ο Γ. Καραϊσκάκης λίγο μετά το 1821, ούτε η «νέα πόλη» που δημιουργήθηκε στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, όπως αποδεικνύουν τα οθωμανικά φορολογικά κατάστιχα, τα κείμενα των περιηγητών, οι ιστορικοί χάρτες, οι οθωμανικές επιγραφές και άλλες πηγές που ήρθαν στο φως τα τελευταία χρόνια. Είναι επίσης η μικρή πόλη, που αν και έγινε γνωστή για το πρώτο θύμα του αγροτικού κινήματος, υπήρξε, από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα ως τη δεκαετία του 1930, πόλη καπνεργατών, ανεξάρτητα αν δεν διέσωσε κανένα αρχιτεκτονικό ίχνος της συγκεκριμένης ιστορικής πτυχής της.

Σε αντίθεση με την Καρδίτσα, ο Παλαμάς, με τη νεολιθική του «μαγούλα», αποτελεί τυπική περίπτωση θεσσαλικού αρχαιολογικού χώρου από τα προϊστορικά χρόνια,

με ελάχιστο δημοσιευμένο βιβλιογραφικό υλικό, όπως και ολόκληρη η περιοχή στα βορειοανατολικά του νομού. Σύμφωνα με πρόσφατες ανασκαφικές έρευνες, ταυτίζεται με την ομηρική πόλη «Αστέριον». Οθωμανικές πηγές κατέρριψαν την άποψη ότι ανήκε στον Αλή πασά και απέδειξαν ότι ήταν βακούφι των απογόνων του δεύτερου κατακτητή της Θεσσαλίας Τουραχάν βέη (1423). Το προνομιακό καθεστώς που απολάμβανε σε σχέση με άλλα τσιφλίκια του κάμπου αποδεικνύεται και από τους μεγαλοπρεπείς ναούς της ύστερης τουρκοκρατίας. Οι Παλαμιώτες αγωνίστηκαν χωρίς αποτέλεσμα από τις παραμονές του 1881 να γίνουν κύριοι των κτημάτων που καλλιεργούσαν. Ο ελεύθερος βίος τους αρχίζει ουσιαστικά το 1923 με το νόμο της επαναστατικής κυβέρνησης του Ν. Πλαστήρα για αναγκαστική απαλλοτρίωση, όπως και για τα περισσότερα χωριά του θεσσαλικού κάμπου.

Οι εκπαιδευτικές εφαρμογές

Το έντυπο υλικό με τίτλο «Ακολουθώντας το νερό από το χθες... στο σήμερα» αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που διεξάγεται στο Μουσείο Ύδρευσης, το οποίο λειτουργεί από το 2005 ως κόμβος του δικτύου δημοτικών μουσείων, με την επιστημονική ευθύνη του Μουσείου Πόλης, στο χώρο του παλιού αντλιοστασίου, στο άλσος της Παπαράντζας. Μέσα στην άνοιξη του 2009 στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα συμμετείχαν 895 μαθητές και 67 εκπαιδευτικοί από σχολεία όλης της Ελλάδας.

Το εξώφυλλο του εκπαιδευτικού εντύπου «Ακολουθώντας το νερό από το χθες... στο σήμερα»

Το έντυπο αναφέρεται στην ιστορία της ύδρευσης της πόλης από την Τουρκοκρατία ως σήμερα, οργανώνει θεματικά το υλικό του μουσείου και εστιάζει στις σημαντικές πληροφορίες και στα αντικείμενα – κλειδιά της έκθεσης. Σχεδιάστηκε έτσι ώστε να λειτουργεί υποστηρικτικά προς την εκπαιδευτική ξενάγηση, ενώ οι προτεινόμενες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, οι οποίες απαιτούν την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών και των εκπαιδευτικών, δεν εξαντλούνται στα στενά όρια της επίσκεψης στο μουσείο, αλλά παρέχουν επιπλέον ερεθίσματα για ενασχόληση με το θεματικό αντικείμενο στη σχολική αίθουσα ή στο πεδίο.

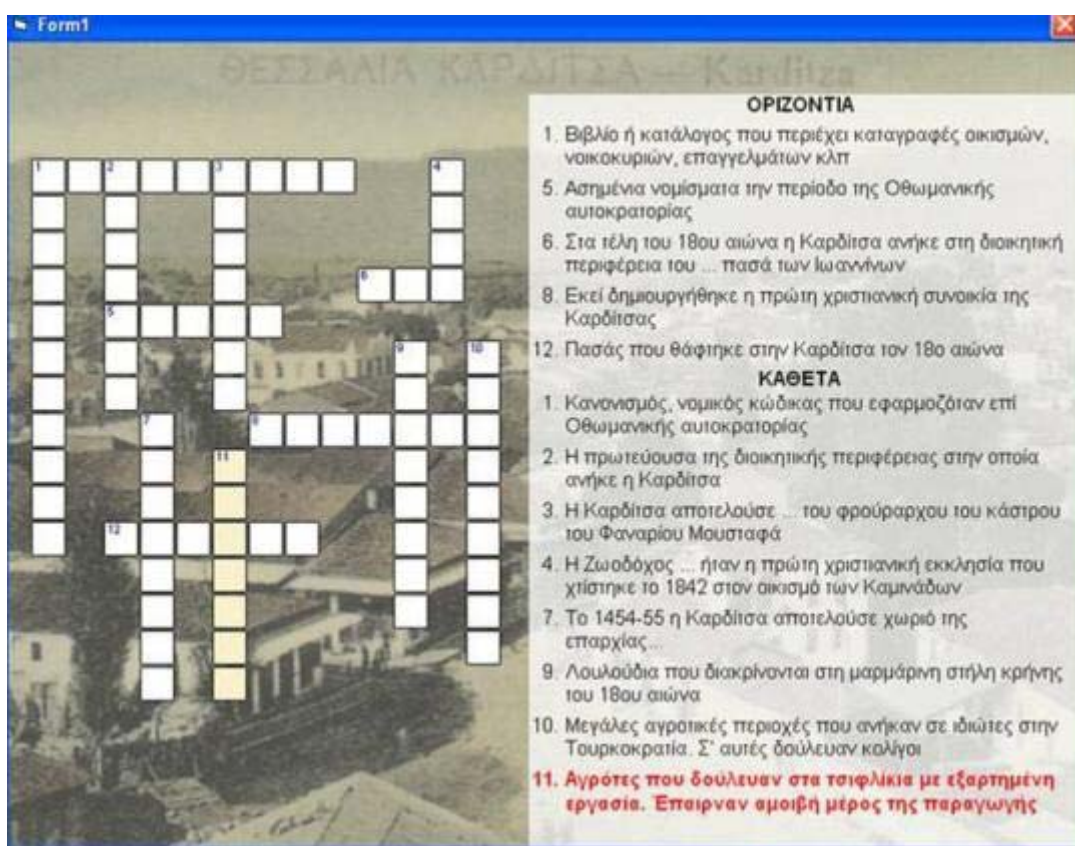
Η οργάνωση του περιεχομένου του εντύπου βοηθάει τους χρήστες να κατανοήσουν τις τεχνολογικές αλλαγές στην ύδρευση, να μάθουν να αναγνωρίζουν αντικείμενα που σχετίζονται με την άντληση, επεξεργασία και μεταφορά του νερού και να διακρίνουν τεχνολογικές φάσεις. Τους παρακινεί να παρατηρήσουν καλύτερα την πόλη, αναζητώντας ίχνη του πρώτου δικτύου, να γίνουν ερευνητές συλλέγοντας πληροφορίες και παλιές φωτογραφίες, ενώ, παράλληλα, δίνει διάφορες ιδέες για ομαδικές εργασίες στην τάξη και εκτός αυτής, εγείρει συνειρμούς ανάμεσα στο χθες και το σήμερα αναφορικά με ζητήματα υγιεινής και ποιότητας ζωής, προβληματίζει σε σχέση με τα επίπεδα αλληλεπίδρασης ανθρώπου και τεχνολογίας και ενεργοποιεί την οικολογική συνείδηση. Ουσιαστικά προωθεί τη διεπιστημονική προσέγγιση της γνώσης και παρέχει στους εκπαιδευτικούς τη δυνατότητα να συνδιαμορφώνουν τους μαθησιακούς στόχους με τους μαθητές, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες της ομάδας.

Τα δύο cd – rom και ο ιστότοπος αποτελούν το ψηφιακό υλικό, τις πολυμεσικές εφαρμογές του «Ιστο – ριό – τοπου». Ο όρος πολυμέσα αποδίδει τη συνύπαρξη κειμένου, ήχου, εικόνας και κίνησης σε ένα αλληλεπιδραστικό ηλεκτρονικό περιβάλλον. Το υπερκείμενο συγκροτείται από διάφορα κείμενα, τα οποία σχετίζονται μεταξύ τους και η μετάβαση από το ένα στο άλλο πραγματοποιείται με συνδέσμους. Η ενσωμάτωση των χαρακτηριστικών των πολυμέσων και του υπερκειμένου σε μια εφαρμογή συνιστά την έννοια του υπερμέσου. Η δομή του επιτρέπει στον χρήστη να επεμβαίνει στην εξέλιξη της εφαρμογής, καθορίζοντας το πληροφοριακό μονοπάτι που θα ακολουθήσει μέσω των συνδέσμων, οι οποίοι μπορεί να είναι μια λέξη, μια εικόνα, ένα βίντεο κλπ. Οι σύνδεσμοι παρέχουν στον αναγνώστη τη δυνατότητα εννοιολογικής και σημασιολογικής συσχέτισης των σκέψεων και των διαφορετικών τρόπων αναπαράστασης των πληροφοριών, οι οποίες συνθέτουν τη μορφή και το περιεχόμενο του κειμένου, ενώ, ταυτόχρονα, ενισχύουν τη διαδικασία εξαγωγής νοήματος.

Κατά το στάδιο του σχεδιασμού των εφαρμογών καθορίστηκε ο τρόπος παρουσίασης του περιεχομένου και η δομή πλοήγησης. Ο χρήστης της εφαρμογής μπορεί να πλοηγηθεί ελεύθερα στις θεματικές ενότητες, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες του, ενώ έχει τη δυνατότητα να προσδιορίζει τη θέση

του στο χώρο και στο χρόνο, γεγονός που ενισχύεται από την θεματική και χρονολογική ταξινόμηση του υλικού.

Τα περισσότερα από τα τεκμήρια (δημοσιεύματα εφημερίδων, συμβολαιογραφικά και δικαστικά έγγραφα, φορολογικά κατάστιχα, λογοτεχνικά παραθέματα, προφορικές μαρτυρίες κ.ά.) ενσωματώθηκαν σε συνδέσμους, ώστε να μη διακόπτουν τη ροή του κειμένου και η ανάγνωσή τους να είναι επιλογή του χρήστη. Οι προτεινόμενες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, με τη μορφή αλληλεπιδραστικού οδηγού περιήγησης της πόλης, παζλ, σταυρόλεξων, κρυπτολέξων, αναγραμματισμών, παιχνιδιών γνώσεων κ.ά., έχουν σχεδιαστεί έτσι ώστε να είναι ευχάριστες, να παρέχουν επιπλέον κίνητρα για μάθηση και αναζήτηση πληροφοριών, καθώς και ευκαιρίες για ομαδική εργασία.

Οθόνη από εκπαιδευτικό σταυρόλεξο

Μία από αυτές, ο αλληλεπιδραστικός οδηγός περιήγησης της πόλης, περιλαμβάνει χαρακτηριστικά σημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος, όπως μουσεία, ιστορικά κτίρια, ναούς, πλατείες και πάρκα, δημόσια γλυπτά, κ.ά. Ο χρήστης της συγκεκριμένης εφαρμογής, επιλέγοντας το σημείο που τον ενδιαφέρει, αντλεί πληροφορίες και εικόνες, ενώ σε ορισμένα από αυτά έχουν ενσωματωθεί και παζλ. Τα παζλ δεν έχουν μόνο ψυχαγωγική αλλά και γνωστική λειτουργία, αφού κατά τη σύνθεσή τους παρέχονται στο χρήστη νέες πληροφορίες. Ανάμεσα στις προτεινόμενες δραστηριότητες του οδηγού είναι μαθητές και εκπαιδευτικοί να

διαμορφώσουν τη δική τους διαδρομή, αιτιολογώντας τις επιλογές τους ή και να εμπλουτίσουν τον οδηγό προτείνοντας νέα τοπόσημα, με βάση τη δική τους έρευνα.

Ο «Ιστο – ριό – τοπος» δεν αποτελεί παρά άλλη μια προσπάθεια του Μουσείου Πόλης της Καρδίτσας να απευθυνθεί στο κοινό του, να μοιραστεί τους καρπούς της έρευνας, να προβληματιστεί σε σχέση με τους τρόπους και τους όρους της μουσειακής επικοινωνίας. Το διακύβευμά του, η εξαγωγή νοήματος από το παρελθόν και η οικοδόμηση της γνώσης μέσα από την ενεργητική συμμετοχή του χρήστη, εκτός από καθολικό είναι και εφικτό, με την προϋπόθεση ότι ανατροφοδοτείται από την επιστήμη και την κοινωνία, αξιολογείται και συνδιαμορφώνεται.

Θόνη από τον αλληλεπιδραστικό οδηγό περιήγησης της πόλης της Καρδίτσας

Οι νέες εκπαιδευτικές δραστηριότητες του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος

Πόπη Ζάχου - Καλκούνου | Μουσειοπαιδαγωγός, Υπεύθυνη Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος - Μουσείο «Β. Παπαντωνίου»

Ιωάννα Ρεμεδιάκη | Φιλολόγος - Θεατρολόγος, Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Η Θεία Βρισηίδα και άλλα διηγήματα

Εισαγωγή

«Η Θεία Βρισηίδα και άλλα διηγήματα» είναι μια παράσταση – ξενάγηση, μια υποκειμενική ξενάγηση στο Μουσείο «Β. Παπαντωνίου», στο Ναύπλιο. Φτιάχτηκε από μικρές ιστορίες του Ναυπλίου, μιας πόλης γεμάτης ένδοξα, όμορφα κτίρια και δρόμους σχεδόν παραμυθένιους. Δίπλα, μαζί μ' αυτήν την ιστορία υπάρχει και μια δεύτερη, λιγότερο ένδοξη αλλά όχι λιγότερο σημαντική, η καθημερινή ιστορία της πόλης και των ανθρώπων της. Η ιστορία των μικρών στιγμών, των παιδικών παιχνιδιών, των αγαπημένων γεύσεων. Σ' αυτή την ιστορία, που τόσο όμορφα φιλοξενεί το Μουσείο, βασίζεται η παράσταση.

Τα παπουτσάκια, όπως και το φορεματάκι της αφίσας, ανήκουν σε κάποιον συγκεκριμένο δωρητή, έχουν την καταγεγραμμένη ιστορία τους. Αλλά υπάρχουν κι άλλα, που δεν ξέρουμε. Πού περπάτησαν αυτά τα παπουτσάκια, τι παιχνίδια έπαιζε το αγόρι που τα φόραγε; Τι ένοιωθε το κοριτσάκι για το φουστανάκι του, πώς ήταν όταν το φορούσε; Πώς νιώθαμε εμείς, με τα δικά μας πράγματα, τι παίζαμε, ποιές ήταν οι αγαπημένες διαδρομές μας; Τι αγαπούσαμε να τρώμε; Αυτές τις απαντήσεις ψάχνει η παράσταση, ενώ μικρές λιχουδιές έρχονται κάθε τόσο, τραταρισμένες από τις άξιες διαδόχους της θείας Βρισηίδας, να μας υπενθυμίζουν και να μας προκαλούν να συνεχίσουμε το παιχνίδι, στο οποίο είστε όλοι καλεσμένοι.

Σημείωμα Προγράμματος

«Η θεία Βρισηίδα και άλλα διηγήματα» είναι μία από τις ιστορίες του Μουσείου «Β. Παπαντωνίου». Ηρωίδα της είναι μια γυναίκα πολύ αγαπητή στο Μουσείο και τους ανθρώπους του, η Βρισηίδα Παπαντωνίου, θυρλική μαγείρισσα και έξω καρδιά, ένας άνθρωπος που επέλεξε να μαγειρέψει νόστιμα και όμορφα τη ζωή της και τη ζωή της οικογένειάς και των φίλων της. Το ίδιο θα κάνει και για μας, σε τούτη την περίεργη ξενάγηση.

Η θεία Βρισηίδα είναι μία από τις πολλές ιστορίες της πόλης, όπως και η Ιφιγένεια, η γοητευτική μοδίστρα – γιαγιά, που έραψε μια μαγική ζωή για τους αγαπημένους της. Παρομοίως το βαφτιστικό φορεματάκι της Ιωάννας, ο αρκούδος της Τέτης, τα παπουτσάκια του Γιώργου και της Λιλής, το φόρεμα παρανύμφου της Ρένας, οι καρεκλίτσες της Πόπης, η κούνια της Νόλης, τα καπέλα του βασιλιά της Ασίνης. Πράγματα οικεία κι αγαπημένα, συνθέτουν τη μικρή καθημερινή ιστορία της πόλης. Μας μιλούν, μέσα από τις προθήκες και το χρόνο, για πράγματα που δεν ξεχάστηκαν γιατί αγαπήθηκαν πολύ, για στιγμές που διασώθηκαν γιατί κρατούν μέσα τους τη χαρά της συνάντησης.

Βαφτιστικό φουστάνι Ι. Παπαντωνίου

Μια υποκειμενική ξενάγηση – παράσταση λοιπόν, στην οποία μπορούμε να γίνουμε κι εμείς εκθέματα, αν θέλουμε να θυμηθούμε τα παιδικά μας παιχνίδια, τις αγαπημένες μας γεύσεις, τη χαρά της κοινής μας ζωής, εδώ στο Ναύπλιο και σε όποιο Ναύπλιο μας μεγάλωσε και μας περιβάλλει. Γιατί εμείς είμαστε η ιστορία μας, μικρή ή μεγάλη, χαρούμενη ή δύσκολη, σημαντική πάντως, σε κάθε περίπτωση.

Μεθοδολογία Προγράμματος

Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε από το Σεπτέμβριο του 2008 έως τον Απρίλιο του 2009, στον 1^ο όροφο του Μουσείου «Β. Παπαντωνίου», που φιλοξενεί ένα μέρος της μόνιμης έκθεσης του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος, με θέμα «**Το Ελληνικόν Άστυ. Ναύπλιον 1822-1922**».

Το παρακολούθησαν γύρω στους 350 ενήλικες, που μας διηγήθηκαν τις μικροϊστορίες, τους αλλά και πολλοί από αυτούς μας δώρισαν ενδιαφέροντα αντικείμενα για τις συλλογές του ΠΙ, ενώ ηχογραφήθηκαν σημαντικά στοιχεία της κοινωνικής ζωής της πόλης και της γύρω περιοχής.

Το πρόγραμμα εξελίχθηκε στις εξής φάσεις :

1^η φάση

Υποδοχή του κοινού στο πωλητήριο – καφέ του Μουσείου «Β. Παπαντωνίου», γνωριμία μεταξύ τους και σύντομη εισαγωγή στο Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα και τις δραστηριότητές του.

Εισαγωγή στην παράσταση - ξενάγηση

Στη συνέχεια, τους μοιράζονται ποτήρια και ούζο «ΚΑΡΩΝΗ», παλιά αναπλιώτικη ποτοποιία, ενώ έρχονται σιγά – σιγά τα πρώτα εδέσματα και ξεκινά η πρώτη αφήγηση της κ. Ρεμεδιάκη για το Ναύπλιο, τον Παλαμήδη και τον Τρωικό Πόλεμο, που αποτελεί τον απόλυτο συνδετικό κρίκο με τη θεία Βρισηίδα.

2^η φάση

Μετά τα πρώτα τσουγκρίσματα των ποτηριών, αρχίζει η άνοδος του κοινού προς τον 1^ο όροφο, όπου οι δύο Βρισηίδες διαβάζουν προφορικές περιγραφές συνταγών και αγαπημένων φαγητών της πρωταγωνίστριας της βραδιάς, ενώ οι επισκέπτες μιλούν για δικά τους αγαπημένα εδέσματα.

1ος όροφος έκθεσης - κούνια Νόλης

3^η φάση

Στον 1^ο όροφο του μουσείου το κοινό σταματά σε τρία διαφορετικά σημεία με καλή οπτική στα επιλεγμένα από την υπεύθυνη του προγράμματος εκθέματα. Ξεκινά η υποκειμενική ξενάγηση της υπεύθυνης του προγράμματος, μέσα από συγκεκριμένα εκθέματα και με τις προφορικές ή γραπτές μαρτυρίες των ανθρώπων στους οποίους

ανήκαν. Το κοινό τις διαβάζει και, στη συνέχεια, αφηγείται εκείνο, εφόσον το επιθυμεί, τη δική του αντίστοιχη μικρή – μεγάλη ιστορία. Η όλη παράσταση συνοδεύεται από γευστικές απολαύσεις βασισμένες στις συνταγές της Αναπλιώτισσας θείας Βρισηίδας. Γεύσεις που ανακαλούν τοπικές κυρίως μνήμες. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται, μέσα από την ανάγνωση κειμένων, στην Καποδιστριακή και Οθωνική περίοδο. Ευχάριστο στιγμιότυπο της ξενάγησης αποτελεί η ανάθεση ρόλων στο κοινό, προκειμένου να αποδοθούν αποσπάσματα από τη «Βαβυλωνία» του Δ. Βυζάντιου.

4^η φάση

Η τελευταία πράξη της παράστασης – ξενάγησης της Ι. Ρεμεδιάκη πραγματοποιείται στην προθήκη με τα ανδρικά αστικά ενδύματα, όπου τα καπέλα του Γιώργου Σεφέρη θα αποτελέσουν την αφορμή για ένα ταξίδι στην Αρχαία Ασίνη και στη γύρω περιοχή με το ντόπιο, κυρίως, κοινό να έχει πολλά να διηγηθεί για τους καλοκαιρινούς μήνες στο ψαροχώρι του Τολού, ενώ τα «διπλά μπισκότα» της θείας Βρισηίδας που έπονται αποτελούν ευχάριστη έκπληξη και προκαλούν την έντονη ανάμνηση των περισσότερων από ονομαστικές εορτές, και όχι μόνον, στ' Ανάπλι. Μ' ένα χάρτινο караβάκι που παίρνουν μαζί τους όσοι παρακολούθησαν το πρόγραμμα και στο οποίο αναγράφεται η λέξη «NAY – ΠΛΟΙΟ» η παράσταση – ξενάγηση ολοκληρώνεται, αλλά το ταξίδι της μνήμης συνεχίζεται.

Στόχος της παράστασης – ξενάγησης

Μέσα από την ιδιότυπη, λοιπόν, αυτή ξενάγηση – παράσταση, το Μουσείο δημιουργεί μια ακόμη προϋπόθεση για την ανάπτυξη σχέσης με την τοπική κοινωνία. Το κοινό που παρακολουθεί την ξενάγηση της Ι. Ρεμεδιάκη δεν είναι παθητικός ακροατής, αλλά συμμετέχει και πάσχει μέσα από τη διήγηση της δικής του ιστορίας, αλλά και μέσα από την περιγραφή του δικού του εκθέματος.

Ζωή, δίφορο δέντρο

Μαίρη Μπαριτάκη | Φιλολόγος - Μουσειοπαιδαγωγός, Υπεύθυνη Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Μουσείου Παραδοσιακής Ζωής Κρήτης «ΛΥΧΝΟΣΤΑΤΗΣ»

Η εκπαιδευτική δράση πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της Πανελλήνιας εκστρατείας «Περιβάλλον & Πολιτισμός» δύο φορές στη διάρκεια του Μαΐου 2009. Θα παρουσιάσουμε, λοιπόν, συνοπτικά τη δράση, όπως αυτή υλοποιήθηκε σε συνεργασία με το Σώμα Ελληνικού Οδηγισμού Ηρακλείου. Πρόκειται στην πραγματικότητα για μια τριπλή – τρισδιάστατη θα έλεγε κανείς – εκπαιδευτική δράση.

80 παιδιά από το Σώμα Ελληνικού Οδηγισμού, τμήμα Ηρακλείου, επισκέφθηκαν το Μουσείο, χωρίστηκαν σε τρεις ομάδες ακολουθώντας την ήδη υπάρχουσα στο Σώμα τους ηλικιακή ταξινόμηση: τα «αστέρια», τα «πουλιά», τους «οδηγούς».

Θελήσαμε κάθε ομάδα να συμμετάσχει σε ένα διαφορετικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα με κοινό θεματικό άξονα το φυσικό περιβάλλον. Μας ενδιέφερε κάθε πρόγραμμα να έχει το χαρακτηριστικό της βιωματικότητας, της διάδρασης ανάμεσα σε έκθεμα και επισκέπτη, σε ερμηνευτή και παιδί, σε παιδιά μεταξύ τους. Επιπλέον, στη συγκεκριμένη περίπτωση, μας ενδιέφερε και η διάδραση ανάμεσα στα προγράμματα. Θέλαμε, δηλαδή, τα προγράμματα να επικοινωνούν μεταξύ τους και να συμπληρώνουν το ένα το άλλο μέσα από μια κλιμακούμενη δυσκολία.

Τα τρία προγράμματα που υλοποιήθηκαν ήταν:

- Για τα «αστέρια»: **«Το κρινάκι της θάλασσας επιστρέφει στις ακτές»**, κυρίως φυσιογνωστικού, περιβαλλοντικού χαρακτήρα.
- Για τα «πουλιά»: **«Η κρυφή ρίζα»**, πρόγραμμα με λαογραφικά συμφραζόμενα και εικαστικές αναφορές.
- Για τους «οδηγούς»: **«Ζωή, δίφορο δέντρο»**, πρόγραμμα που προσεγγίζει την έννοια «δέντρο», σε κυριολεκτικό και συμβολικό επίπεδο, ενώ συσχετίζει συγκεκριμένα δέντρα με συγκεκριμένους χώρους του Μουσείου.

Σκοπός της δράσης

Η συνειδητοποίηση της στενής σχέσης περιβάλλοντος και πολιτισμού καθώς και η εξοικείωση με την πολλαπλή ανάγνωση και ερμηνεία των εκθεμάτων και ιδιαίτερα του δέντρου ως φυσικής ή καλλιτεχνικής παρουσίας.

Στόχοι των επιμέρους προγραμμάτων:

Να αντιληφθούν οι μικροί επισκέπτες το δέντρο ως:

- Αντίστοιχο και συνώνυμο με τη ζωή του ανθρώπου (4 εποχές).
- Σύνδεσμο ανάμεσα στο παρόν – παρελθόν – μέλλον (γενεαλογικό δέντρο, ρίζες, καρποί, βλαστοί που έρχονται).
- Μέσο έκφρασης και πολιτιστικής αποτύπωσης.
- Σύμβολο και φορέα λαογραφικών συμφραζομένων.
- Είδος υπό προστασία.

Θα παρουσιάσουμε συνοπτικά τα 3 επιμέρους προγράμματα:

1. Για τα «αστέρια»: «**Το κρινάκι της θάλασσας επιστρέφει στις ακτές**»

Καθαρά βιωματική δράση περιβαλλοντικής αγωγής, που φέρνει το παιδί σε άμεση επαφή με τη φύση, το χώμα, τους σπόρους, τη διαδικασία φύτευσης και τους τρόπους διάσωσης ενός απειλούμενου και προστατευόμενου από διεθνείς συνθήκες φυτικού είδους. Ο λόγος για το κρινάκι της θάλασσας, το "*ranunculus maritimum*", ένα φυτικό είδος που ενδημούσε στα βόρεια παράλια της Κρήτης πριν την εξάπλωση του τουρισμού.

Τα «αστέρια» κατά τη διάρκεια του προγράμματος «**Το κρινάκι της θάλασσας επιστρέφει στις ακτές**»

Συγκεκριμένα, τα παιδιά παρακολουθούν ένα σύντομο ηχόγραμμα από το οποίο αντλούν πληροφορίες για τον κύκλο ζωής του φυτού, βλέπουν και αγγίζουν τους σπόρους, βλέπουν τους βολβούς και το φυτό στην τρέχουσα φάση της ανάπτυξής του. Στη συνέχεια, βγαίνουν από το Μουσείο – ενέργεια συμβολική, αφού έτσι καταργούμε τα σύνορά του με τον έξω κόσμο – και στην παραλία αναλαμβάνουν συγκεκριμένους ρόλους (σκαλιστές – φυτευτές – ποτιστές) για τη διεκπεραίωση του προγράμματος και ασχολούνται με όλα τα στάδια της φύτευσης ενός φυτικού είδους, λειτουργώντας ως ομάδα και όχι ως άτομα. Να σημειωθεί ότι οι γλάστρες που χρησιμοποιούμε είναι άδεια κυπελάκια από γιαούρτι ή πλαστικά μπουκάλια νερού που έτσι επαναχρησιμοποιούνται. Τέλος, στο πάρκο με τα κρινάκια όπου γίνεται η τελευταία φάση της δράσης και το οποίο έχουμε φτιάξει παλιότερα με ομάδες του ΚΕ.Θ.Ε.Α. «ΑΡΙΑΔΝΗ», τα παιδιά επιδιορθώνουν τα παρτέρια, όπου χρειάζεται, και ποτίζουν τα φυτά.

2. Τα «πουλιά» συμμετείχαν στη δράση «Η κρυφή ρίζα»

Το επιλεγμένο έκθεμα γύρω από το οποίο αναπτύσσεται το πρόγραμμα είναι ο ξυλόγλυπτος κορμός δέντρου, που συμπυκνώνει και τις τρεις συλλογές του Μουσείου (καλλιτεχνική – λαογραφική – φυσιογνωστική). Πρόκειται για το έκθεμα «**Το δέντρο της γυναίκας**», ξυλόγλυπτο έργο σε κορμό ευκαλύπτου, στο οποίο ξετυλίγονται ελικοειδώς παραστάσεις από τη ζωή της γυναίκας στην Κρήτη.

Με τα παιδιά εστιάζουμε στο θέμα του δέντρου, με την επισήμανση ότι από το συγκεκριμένο κορμό λείπουν οι ρίζες, που θα του έδιναν ζωή. Παρατηρώντας όμως τις παραστάσεις, διαπιστώνουμε ότι αυτές μπορεί σε συμβολικό επίπεδο να είναι οι ρίζες, ρίζες μάλιστα που απλώνονται και διακλαδίζονται σε ολόκληρο το Μουσείο. Έτσι, στη συνέχεια, μαζί με τα παιδιά περιηγηθήκαμε τους χώρους του Μουσείου με σκοπό να γνωρίσουμε το φυσικό σκηνικό της ζωής της γυναίκας στην Κρήτη και να σκύψουμε με αυτόν τον τρόπο στις ρίζες μας.

Τέλος, ετοιμαζόμαστε για το παιχνίδι του κρυφού στίχου. Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες των 4 ατόμων. Στην κάθε ομάδα δίνεται μία κάρτα που αναγράφει το θέμα της αναζήτησής της. Τα θέματα της αναζήτησης αντιστοιχούν στις παραστάσεις του δέντρου (π.χ. σούστα, αργαλειός, λύρα, κ.λπ.). Τα παιδιά καλούνται να βρουν το χώρο όπου εντοπίζεται το αναγραφόμενο αντικείμενο. Κοντά σε αυτό θα υπάρχει ένα κομμάτι χαρτί με τμήμα μιας μαντινάδας που στο τέλος τα παιδιά καλούνται να τη συνθέσουν. Η μαντινάδα συμπυκνώνει το μήνυμα του προγράμματος:

*«Η ρίζα θρέφει την κορφή κι η ρίζα την ξεραίνει
κι ας βρίσκεται στη γης χωστή και καταφρονημένη.»*

Τα «πουλιά» συμμετείχαν στο «παιχνίδι του κρυφού στίχου»

3. Οι «οδηγοί» και η δράση «Ζωή, δίφορο δέντρο»

Τέλος, οι «οδηγοί», κατά τη διάρκεια του προγράμματος «Ζωή, δίφορο δέντρο» περιηγήθηκαν σε συγκεκριμένα δέντρα – εκθέματα του Μουσείου, είδαν τη χλωρίδα που εκτίθεται στο περιβάλλον του Μουσείου αλλά και τη φωτογραφική αποτύπωσή της, όπως αυτή παρουσιάζεται στην περιοδική φωτογραφική έκθεση «ΛΥΧΝΙΣΜΑΤΑ ΦΩΤΟΣ» που πραγματοποιείται αυτόν τον καιρό στο Μουσείο.

Συγχρόνως:

- Ανιχνεύτηκε – κυριολεκτικά και μεταφορικά – το **φαινόμενο του διφορίσματος** των δέντρων, της καρποφορίας τους δηλαδή για δεύτερη φορά μέσα στον ετήσιο κύκλο τους. (Βέβαια, ο καρπός αυτός – όπως λέει και η μαντινάδα που βλέπετε¹⁶ επειδή είναι παράκαιρος, συχνά είναι μικρός και άγευστος). Έτσι, τα

¹⁶ Η παρουσίαση συνοδεύεται από PowerPoint presentation. Η μαντινάδα είναι η εξής:

παιδιά αντιλαμβάνονται ότι μέσα σ' ένα κύκλο ζωής υπάρχει και δεύτερη ευκαιρία, μια δεύτερη περίοδος παραγωγής έργου, πιθανόν άστοχης αλλά ίσως και δημιουργικής (όπως η περίπτωση του λόγιου ποιητή – ριμαδόρου Κωστή Φραγκούλη, που στα 60 του πρωτοδημοσίευσε ποιήματα, τη συλλογή «ΔΙΦΟΡΑ», η οποία βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών, και συνέχισε να δημιουργεί μέχρι την ηλικία των 100 ετών).

- Έγινε αναφορά σε **δέντρα – σύμβολα** που υπάρχουν στο Μουσείο: κέδρος-γονιμότητα, κυπαρίσσι- θάνατος, κτλ.
- Εντοπίστηκαν παραδείγματα **λαϊκής ποίησης** (μαντινάδες, ρίμες Κ. Φραγκούλη κ.ά.) με θέμα δέντρα της φυσιογνωστικής συλλογής του Μουσείου.
- Τέλος, κλήθηκαν, σε μια άσκηση παρατηρητικότητας και ανάκλησης δεδομένων, να αντιστοιχίσουν τα δέντρα που απεικονίζονται στις φωτογραφίες με τους χώρους του Μουσείου που αυτά υπάρχουν.

Η διάρκεια κάθε προγράμματος ήταν περίπου 60'. Στο τέλος, οι ομάδες συναντήθηκαν και, με αντιπροσώπους που όρισαν οι ίδιες, και παρουσίασαν συνοπτικά την εμπειρία τους στις άλλες ομάδες.

Έτσι, τα «αστέρια» μας έδειξαν τους σπόρους από το κρινάκι της θάλασσας και τις ιδιαίτερες γλαστρούλες τους με τα κρινάκια που φύτευσαν.

Τα «πουλιά» επισήμαναν ότι οι ρίζες των ανθρώπων είναι σαν τις ρίζες των δένδρων και πρέπει να τις προσέχουμε, γιατί το δέντρο που του έκοψαν τις ρίζες θα πέσει, ενώ μας τραγούδησαν τη μαντινάδα τους.

Στη συνέχεια, οι «οδηγοί» παρατήρησαν ότι ένα δέντρο είναι, βέβαια, βοτανικό είδος, αλλά και πολλά άλλα πράγματα μαζί. Είναι κυρίως δεμένο με τη ζωή του ανθρώπου και τις πολλαπλές εκφάνσεις της. Δίνει ζωή, ομορφιά, τροφοδοτεί την τέχνη, γίνεται το ίδιο τέχνη. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα ανέφεραν τον αθάνατο που, από τις ίνες των φύλλων, του επιτρέπει νοικοκυρές έπλεκαν ντελικάτα εργόχειρα ή ικανοί τεχνίτες έφτιαχναν καραβόσκοινα, που το αποξηραμένο του άνθος χρησιμοποιείται σε ποικίλες διακοσμητικές χρήσεις, που ο χυμός του δίνει το ποτό τεκίλα και που οι ρίζες του έχουν καταπληκτικά χρώματα.

Τέλος, σε μια συμβολική κίνηση, όλες οι ομάδες μαζί περικύκλωσαν το οικολογικό πάρκο με τα κρινάκια της θάλασσας διατρανώνοντας έτσι το αίτημα για σεβασμό και προστασία της φύσης.

*«Αγάπη που 'ρθει πάρωρα σα μήλο δίφορό 'ναι
απού 'πομένει στο δέντρο και τα πουλιά το τρώνε».*

Όλα τα παιδιά σε μια συμβολική κίνηση προστασίας της φύσης κύκλωσαν το οικολογικό πάρκο με τα κρινάκια της θάλασσας

Στο τέλος, με φυτικά υλικά που συνέλεξαν τα ίδια τα παιδιά, αποτύπωσαν τις εντυπώσεις τους πάνω στα δελτάρια. Κόλλησαν μύρτα και ξερά φύλλα φραγκοσουκιάς, έβαψαν με πέταλα από γεράνια και φύλλα αχλαδιάς και δημιούργησαν εικόνες που επιβεβαιώνουν ότι – για να παραφράσουμε και τον τίτλο του μυθιστορήματος – έξω, εκεί στη φύση, η ζωή είναι πολύχρωμη – και κάποτε δίφορη.

3.

Περιβάλλον & Πολιτισμός

«Περιδένουμε την πόλη μας - Δενόμαστε με τις ρίζες μας», μια εκπαιδευτική δράση στη Νάουσα Ημαθίας

Τόνια Κουτσουράκη | Αρχαιολόγος, Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού, Διεύθυνση Μουσείων, Εκθέσεων & Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων & Επικοινωνίας

Γιάννη Κουκούλος | Μηχανολόγος - Μηχανικός, Πολιτιστικό Κέντρο Σχολής Αριστοτέλους, Δήμος Νάουσας

Την άνοιξη του 2008 διοργανώθηκε από τον Δημοτικό Πολιτιστικό Οργανισμό του Δήμου Νάουσας, το Πολιτιστικό Κέντρο Σχολής Αριστοτέλους και την ΙΖ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων η εκπαιδευτική δράση «Περιδένουμε την πόλη μας – Δενόμαστε με τις ρίζες μας», στο πλαίσιο της πανελλαδικής εκστρατείας «Περιβάλλον και Πολιτισμός». Η επιμέρους θεματική της εκστρατείας, το Δέντρο της Ζωής σε τέσσερις εποχές, ενέπνευσε τους διοργανωτές να σχεδιάσουν μια εκπαιδευτική δράση που συνδέθηκε με τέσσερα δέντρα της Νάουσας και βασίστηκε στην αναβίωση της μυθικής διήγησης για την ίδρυση της πόλης τον 15^ο αιώνα μ.Χ. Η δράση είχε στόχο να αναδείξει με βιωματικό τρόπο μια πτυχή της τοπικής ιστορίας και παράλληλα να ευαισθητοποιήσει τους μαθητές στην προστασία του φυσικού πλούτου και του πολιτιστικού αποθέματος του τόπου τους. Η εφαρμογή υλοποιήθηκε πιλοτικά το 2008, με τη συμμετοχή 200 μαθητών, και η εμπειρία που αποκομίστηκε αξιοποιήθηκε κατά την επανάληψή της στις 4 Μαΐου 2009, στο πλαίσιο της ίδιας εκστρατείας του Υπουργείου Πολιτισμού. Τη διοργάνωση ανέλαβε το Πολιτιστικό Κέντρο Σχολής Αριστοτέλους και το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας της ΔΜΕΕΠ, με τη συμμετοχή 450 μαθητών των σχολείων της Νάουσας.

Ο μύθος και η ερμηνεία του

Στα πρώτα χρόνια της τουρκικής κατάκτησης, ο Γαζή Εβρενός Μπέης, άξιος πολεμιστής και στρατηγός του σουλτάνου Μουράτ του Α', περιδιαβαίνοντας στην περιοχή, μαγεύτηκε από το φυσικό τοπίο και την πλούσια βλάστηση. Θέλησε να χτίσει στη θέση αυτή μια πόλη λαμπρή για να απολαμβάνουν οι κάτοικοί της τις μοναδικές ομορφιές του τόπου. Ζήτησε, έτσι, την άδεια του σουλτάνου να χτίσει μια πόλη ίση με το τομάρι ενός βουβαλιού! Ο σουλτάνος διασκέδασε με το αίτημα

και, για να ικανοποιήσει την περιέργειά του, εξέδωσε σχετικό διάταγμα για την ίδρυση της νέας πόλης. Ο Εβρενός, όμως, έσφαξε ένα μεγάλο βουβάλι, έκοψε το δέρμα του σε λωρίδες, δημιουργώντας έναν λεπτότατο ιμάντα, και όρισε τα όρια της πόλης, στερεώνοντας τον ιμάντα σε τέσσερις ξύλινους πασσάλους από ξύλο πλατάνου που τοποθέτησε στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα. Από τους πασσάλους φύτεψαν τέσσερα πλατάνια (ο πλάτανος του Μπαρλαούτα ή Μωκίου, ο πλάτανος της Μπουλιάννας ή Στανίση στην περιοχή της Μεταμόρφωσης, ο Στραβός πλάτανος στην περιοχή της Αγίας Παρασκευής και ο Κούφιος πλάτανος κοντά στο Κιόσκι). Από αυτά εξακολουθεί να ζει μόνο ο Στραβός πλάτανος, ο οποίος, με βάση τη σύγχρονη χρονολόγησή του από την καταμέτρηση των ετήσιων δακτυλίων, μετράει σήμερα πεντακόσια ενενήντα χρόνια. Η ηλικία του επαληθεύει τις έμμεσες ιστορικές μαρτυρίες, οι οποίες τοποθετούν την εγκατάσταση των κατοίκων της Νάουσας μεταξύ της κατάληψης της Βέροιας από τους Τούρκους, το 1385 – 6, και της Άλωσης της Πόλης, το 1453.

Η ιδρυτική πράξη της Νάουσας αποτελεί ένα ιδιαίτερο κεφάλαιο της τοπικής ιστορίας και συνδέεται με μια σειρά παραλλαγών των προφορικών παραδόσεων. Ενδεικτικά, αναφέρεται η ιστορία της άρρωστης μπεοπούλας που γιατρεύτηκε από τα δροσερά νερά του ευλογημένου τόπου και σε αντάλλαγμα ευγνωμοσύνης ο πατέρας της επέτρεψε την ίδρυση της πόλης με τη γνωστή διαδικασία του βουβαλοτόμαρου. Σε κάθε περίπτωση, η πράξη, κατά μία άποψη, παραπέμπει στο μύθο της Διδούς, πριγκίπισσας της Τύρου, η οποία με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, χρησιμοποιώντας τη δωρά ενός βοδιού, ίδρυσε και καθόρισε την έκταση της Καρχηδόνας στη Βόρεια Αφρική. Σύμφωνα, μάλιστα, με τους υπολογισμούς του Καθ. Αγ.-Φ. Λαγόπουλου, το μήκος ενός ιμάντα που θα προερχόταν από έναν ταύρο, βάρους περίπου τριακοσίων κιλών, μπορούσε να προσεγγίσει τα δύο χιλιόμετρα, καθιστώντας δυνατό το ενδεχόμενο του περισχοινισμού της πόλης.

Αντικείμενο ειδικής μελέτης αποτέλεσε και η θέση των τεσσάρων πασσάλων και των πλατάνων που ενδεχομένως φυτεύτηκαν σαν ορόσημα δίπλα τους. Οι θέσεις τους χαρτογραφήθηκαν, αναδεικνύοντας το σχηματισμό σταυρού με κάθετους βραχίονες προσανατολισμένους στους άξονες Α-Δ και Β-Ν. Ο περισχοινισμός και το σταύρωμα σημαδεύουν τη νεότερη ελληνική παράδοση. Η περίπτωση, μάλιστα, της Νάουσας μπορεί να ενταχθεί σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ιδρυτικών πρακτικών του ελλαδικού χώρου, με όμοια παραδείγματα, όπως αυτά του Πολυκάστου, της Καρωτής και της Βελάς. Τόσο ο περισχοινισμός, όσο και η περιάρωση οριοθετούν τον κατοικημένο χώρο και συνάμα αποβλέπουν στον εξαγνισμό του, στην απομάκρυνση και, κυρίως, στην αποτροπή του κακού σε όλες τις μορφές του. (Βλ. σχετική βιβλιογραφία).

Η εκπαιδευτική δράση: σχεδιασμός και υλοποίηση

Για την υλοποίηση της εκπαιδευτικής δράσης θεωρήθηκε σκόπιμη η μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή μαθητών και συνοδών εκπαιδευτικών. Έτσι, η πρόσκληση συμμετοχής απευθύνθηκε σε όλα τα δημοτικά και τα γυμνάσια της πόλης (10 δημοτικά Σχολεία, 3 γυμνάσια, το Ειδικό Δημοτικό Σχολείο) καθώς και το Εργαστήριο Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης Νάουσας, στα οποία διανεμήθηκαν φάκελοι με ενημερωτικό υλικό και σχετικές οδηγίες. Παράλληλα, ζητήθηκε η συνδρομή της Τροχαίας του Δήμου Νάουσας και του Σώματος Εθελοντών Σαμαρειτών και Διασωστών Νάουσας. Στην πρόσκληση ανταποκρίθηκαν σχεδόν όλα τα σχολεία με αποτέλεσμα ο αριθμός των μαθητών να ανέλθει στους 450 υπό τη συνοδεία 40 εκπαιδευτικών. Την προηγούμενη ημέρα της δράσης σημάνθηκαν με ειδικά πανό οι θέσεις των τριών πλατάνων (του Μπαρλαούτα ή Μωκίου, της Μπουλιάννας ή Στανίση και ο Κούφιος πλάτανος), η θέση παράταξης κάθε σχολείου στη διαδρομή σε έκταση ανάλογη με τη συμμετοχή των μαθητών και, τέλος, σημάνθηκαν στο οδόστρωμα, σε μήκος 3,5 περίπου χλμ., τα όρια της πόλης του 15ου αιώνα με χρωματιστά αποτυπώματα (στένσιλ) σε σχήμα δέντρου, ανά 10 περίπου μέτρα της διαδρομής, για τη διευκόλυνση των μαθητών.

Έναρξη του περισοκοιτισμού από το Στραβό Πλάτανο

Σταδιακός περισοχινισμός στα όρια της παλιάς πόλης

Ολοκλήρωση της δράσης στο κεντρικό πλακόστρωτο του πάρκου της πόλης

Τη Δευτέρα 4 Μαΐου 2009 μαθητές και εκπαιδευτικοί συγκεντρώθηκαν στον Στραβό πλατάνο, όπου με πράσινες και καφέ κορδέλες δέθηκε ο κορμός του δέντρου. Από εκεί, σε ομάδες, οι μαθητές κινήθηκαν σε δύο κατευθύνσεις περιμετρικά του νοητού κύκλου των ορίων της παλιάς πόλης, με σκοπό να συναντηθούν ξανά στο κεντρικό πλακόστρωτο. Οι μαθητές των δημοτικών σχολείων παρατάχθηκαν στις καθορισμένες θέσεις, ενώ οι μεγαλύτεροι μαθητές των γυμνασίων περνούσαν από μπροστά τους ξεδιπλώνοντας την κορδέλα, οριοθετώντας σταδιακά την πόλη. Όταν οι δύο ομάδες συναντήθηκαν στο πάρκο και ουσιαστικά ολοκληρώθηκε η περίμετρος της πόλης, οι κορδέλες δέθηκαν γύρω από τον κορμό του κεντρικού πλατάνου του πάρκου και δόθηκε το σύνθημα για την ύψωση της κορδέλας. Για λίγα λεπτά οι κορδέλες και τα παιδικά χέρια έγιναν ο δερμάτινος ιμάντας του βουβαλιού που περιέδωσε τη Νάουσα το 15^ο αιώνα. Μετά το συμβολικό περισχοινισμό, οι μαθητές συγκεντρώθηκαν στο πάρκο, όπου σε φυλλόσχημα χαρτονάκια έγραψαν ευχές για την πόλη και το περιβάλλον και τις κρέμασαν στις κορδέλες που είχαν τοποθετηθεί στο φύλλωμα του θαλερού πλατάνου.

Αποτίμηση της εφαρμογής

Η ιδιαιτερότητα της εκπαιδευτικής δράσης «Περιδένουμε την πόλη μας – Δενόμαστε με τις ρίζες μας» δεν έγκειται μόνο στον πολύ μεγάλο αριθμό συμμετοχής της εκπαιδευτικής κοινότητας της Νάουσας. Πρόκειται για μια δράση πρωτότυπη, εξίσου ανοιχτή στο μαθητικό και στο ευρύ κοινό της πόλης. Κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας, στα γραφικά στενάκια ή στους κεντρικότερους δρόμους, οι διοργανωτές είχαν την ευκαιρία να συνομιλήσουν με τους κατοίκους που, είτε από ενδιαφέρον, είτε αναγνωρίζοντας τα έγχρωμα αποτυπώματα στο οδόστρωμα, ήθελαν να καταθέσουν τη δική τους εμπειρία για την ακριβή θέση των πλατάνων ή τον τρόπο και τον χρόνο εξαφάνισής τους. Αξιοσημείωτη ήταν και η ευχάριστη έκπληξη των παιδιών στη θέα των μικρών σχηματικών δέντρων, καθώς αυτό σήμαινε τη συμμετοχή τους την επόμενη ημέρα στον περισχοινισμό της πόλης. Την ώρα της δράσης, οι χαρούμενες παιδικές φωνές που αντηχούσαν στους δρόμους αποδείχτηκαν η καλύτερη πρόσκληση προς τους κατοίκους για να βγουν στα μπαλκόνια τους ή να κατέβουν στο δρόμο και να συμμετάσχουν στο ύψωμα της κορδέλας. Αλλά και η λήξη της δράσης, με τη συγκέντρωση των μαθητών και των περαστικών που ακολουθούσαν την κορδέλα στο πλακόστρωτο του πάρκου, έμοιαζε πιο πολύ με χαρούμενη γιορτή. Η εκπαιδευτική δράση «Περιδένουμε την πόλη μας – Δενόμαστε με τις ρίζες μας», ενισχύοντας τους δεσμούς των μαθητών με τις ρίζες τους και την ιστορία του τόπου τους, «χτίζει» μια ζωντανή σχέση μεταξύ των μελών της τοπικής κοινωνίας και της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Αικατερινίδης, Γ., «Δέντρα υψωμένα. Δέντρα σταυρωμένα», *Καθημερινή*, «Επτά Ημέρες», 30.11.03 (www.kathimerini.gr).
- Γαβριηλίδης, Θ. (2009). «Οι παραδόσεις για την ίδρυση της Νάουσας και τα συμπεράσματα που βγαίνουν από αυτές», *Προσωπογραφικά και Ιστορικά, Πρακτικά Επιστημονικών Συνεδρίων και Ημερίδων*, Ιερά Μητρόπολις Βέροιας, Ναούσης και Καμπανίας, Βέροια, σελ. 189-204.
- Λαγόπουλος, Αλ. Φ. (1997). «Ο θρησκευτικός συμβολισμός της βυζαντινής πόλης», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 64, σελ. 65 – 74.
- Λαγόπουλος, Αλ. Φ. (2003). *Ο Ουρανός πάνω στη Γη. Τελετουργίες καθαγίασης του ελληνικού παραδοσιακού οικισμού και προέλευσή τους*. Αθήνα.
- Λεξικό του αρχαίου κόσμου, Ελλάδα-Ρώμη, *Ιστορία των Ελλήνων*, τόμος 23, σελ. 815.
- Μαρμαρινός, Αν. 4/2004, «Ο Ιερός Χώρος στην πόλη» (περίληψη Διδακτορικής Διατριβής), *Τεχνικά Χρονικά*, http://library.tee.gr/digital/techr/2004/techr_2004_4_marmarinos.pdf
- Στουγιαννάκης, Ε. (1976). *Ιστορία της πόλεως Ναούσης, από της ιδρύσεώς της μέχρι της καταστροφής της το 1822, κατά ανέκδοτον σχεδιάσμα Δ. Πλαταρίδου*, β' έκδοση. Νάουσα.
- Η νεότερη ιστορία της Νάουσας, μετά την επανίδρυσή της - www.naoussa.gr/city/history/refoundation.htm.

Σχεδιασμός, εφαρμογή και αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για παιδιά προσχολικής ηλικίας στους χώρους ενός πανεπιστημιακού μουσείου φυσικής ιστορίας

Ειρήνη Γκούσκου, Υποψήφια Διδάκτορας, *Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Πατρών*

Δημήτρης Κολιόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής, *Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Πατρών*

Στην παρούσα εργασία¹⁷ θα γίνει μια προσπάθεια να παρουσιασθούν συνοπτικά στοιχεία σχετικά με το σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση ολοκληρωμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων για παιδιά προσχολικής και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στους χώρους ενός πανεπιστημιακού μουσείου φυσικής ιστορίας, και συγκεκριμένα του Μουσείου Ζωολογίας του Τμήματος Βιολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών. Οι εκπαιδευτικές αυτές παρεμβάσεις παρουσιάζουν τυπικά και μη τυπικά χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης στις φυσικές επιστήμες και έχουν δομηθεί γύρω από επισκέψεις των παιδιών στο Μουσείο Ζωολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών. Θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση σε μια εκπαιδευτική παρέμβαση που θέμα της έχει την τυπολογική ταξινόμηση των εκθεμάτων του μουσειακού ιδρύματος και αναφέρεται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Το ερευνητικό πρόγραμμα

Στα πλαίσια του προγράμματος Βασικής Έρευνας Κ. Καραθεοδωρή, στόχος ήταν ο σχεδιασμός, η εφαρμογή και η αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για παιδιά προσχολικής και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στους χώρους ενός πανεπιστημιακού μουσείου φυσικής ιστορίας και συγκεκριμένα του Μουσείου Ζωολογίας του Τμήματος Βιολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών. Ο σχεδιασμός, η εφαρμογή και η αξιολόγηση των προγραμμάτων αυτών βασίστηκε:

¹⁷ Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος Βασικής Έρευνας, Κ. Καραθεοδωρή και χρηματοδοτήθηκε από την Επιτροπή Ερευνών του Πανεπιστημίου Πατρών. Οι επί μέρους στόχοι, το περιεχόμενο και το εκπαιδευτικό υλικό των ολοκληρωμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων βρίσκονται σε πλήρες κείμενο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.admin.upatras.gr/rescom/pub/kara.aspx>.

(α) σε σύγχρονες έρευνες στο τομέα της διδακτικής των φυσικών επιστημών σχετικές με την εποικοδομητική (*constructivist*) προσέγγιση της διδασκαλίας και μάθησης στις φυσικές επιστήμες (Ραβάνης, 1999; Κουλαϊδής, 2001; Κολιόπουλος, 2005) και

(β) σε σύγχρονες έρευνες που διεξάγονται στο πεδίο της επιστημονικής μουσειολογίας, οι οποίες μελετούν την επίδραση που έχουν οι άτυπες και μη τυπικές μορφές εκπαίδευσης στη γνωστική πρόοδο και την ανάπτυξη θετικών στάσεων προς τις φυσικές επιστήμες μαθητών των διαφόρων βαθμίδων της εκπαίδευσης (Κολιόπουλος, 2005).

Ειδικότερα, πρόκειται για προγράμματα που σχεδιάστηκαν από εκπαιδευτικούς ή ερευνητές της διδακτικής των φυσικών επιστημών, σε συνεργασία με το φορέα της μη τυπικής εκπαίδευσης, το Μουσείο Ζωολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών και τα οποία αποτελούνται από τρεις οργανωτικές και διδακτικές φάσεις εκ των οποίων δύο πραγματοποιούνται στο σχολείο και μία στον χώρο του φορέα μη τυπικής εκπαίδευσης, εν προκειμένω, στο Μουσείο Φυσικών Επιστημών και Τεχνολογίας (Άλκηστις, 1995; Κολιόπουλος, 2005; Χαλκιά, 2005; Χατζημανώλη, 2006).

Πίνακας 1

Πριν από την επίσκεψη	Σχολείο	Προετοιμασία	Υποβολή ερωτήσεων	Προβληματισμός για το μουσειακό αντικείμενο
Κατά την επίσκεψη	Μουσείο	Πραγματοποίηση	Συλλογή δεδομένων και ανάλυση	Παρατήρηση του μουσειακού αντικειμένου
Μετά την επίσκεψη	Σχολείο	Επέκταση	Ανάλυση και σύνθεση	Οικοδόμηση γνώσεων μέσω του μουσειακού αντικειμένου

Ο πίνακας 1 αναφέρεται σ' ένα διδακτικό μοντέλο το οποίο αποτέλεσε εργαλείο σχεδιασμού των ολοκληρωμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Το μοντέλο αυτό βασίζεται στην εμπειρική εκπαιδευτική έρευνα και εφαρμόζεται επιτυχώς σε διάφορες μορφές μουσείων, όπου σε κάθε μια από τις τρεις διδακτικές φάσεις αντιστοιχούν ποιοτικά διαφορετικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες (Raquin, 1995; Allard & Boucher, 1998). Μέσω της κάθε φάσης, επιδιώκεται η υλοποίηση διαφορετικών στόχων κατά τρόπο ώστε το σύνολο των στόχων να ευνοεί την αποτελεσματική διδασκαλία και μάθηση.

Οι διδακτικές δραστηριότητες που εκτυλίσσονται κατά τη διάρκεια μιας επίσκεψης προϋποθέτουν μάλλον το σχεδιασμό, την αξιοποίηση της μοναδικής ευκαιρίας για γνώση και την παρατήρηση των υποκειμένων, παρά την υιοθέτηση συμπεριφορών που χρησιμοποιούνται στα πλαίσια της σχολικής τάξης (Price & Hein, 1991). Οι Wolf και Tymitz (1981) χαρακτηρίζουν τις δομημένες δραστηριότητες που εκτυλίσσονται σε τέτοιου είδους μουσεία ως «εκπαιδευτικές».

Αποτελέσματα της έρευνας – Τα εκπαιδευτικά προγράμματα

Σχεδιάστηκαν λοιπόν και εφαρμόστηκαν τρία ολοκληρωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα (Κολιόπουλος, 2005). Πρόκειται για πολυήμερα εκπαιδευτικά προγράμματα που περιλαμβάνουν τρεις φάσεις οι οποίες εξελίσσονται σε διαφορετικές χρονικές περιόδους και διαφορετικούς τόπους: τη φάση *πριν από την επίσκεψη* η οποία εξελίσσεται στο σχολείο, τη φάση *κατά τη διάρκεια της επίσκεψης* η οποία εξελίσσεται στο μουσειακό χώρο και τη φάση *μετά την επίσκεψη* η οποία εξελίσσεται, όπως και η πρώτη, στο σχολείο. Η φάση *πριν από την επίσκεψη* στο μουσείο συναρτάται με διδακτικούς στόχους και διδακτικές δραστηριότητες που αναφέρονται στην ανάδειξη του θέματος που πραγματεύεται το αντίστοιχο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, στη διατύπωση ερωτημάτων ή στη μελέτη ενός προβλήματος. Οι μαθητές που έλαβαν μέρος στα εκπαιδευτικά προγράμματα επιχείρησαν να απαντήσουν στα ερωτήματα ή να δώσουν λύση στο πρόβλημα με τη βοήθεια πληροφοριών και δεδομένων τα οποία θα συνέλεγαν *κατά τη διάρκεια της επίσκεψης*, παρατηρώντας μουσειολογικά αντικείμενα και συζητώντας γι' αυτά. Η ανάλυση και επεξεργασία των πληροφοριών και των δεδομένων τα οποία συνέλεξαν αποτέλεσαν το αντικείμενο της τρίτης φάσης, που σε αρκετές περιπτώσεις οδήγησε στην οικοδόμηση και την ιδιοποίηση της γνώσης από τους συμμετέχοντες μαθητές.

Πιο συγκεκριμένα στα πλαίσια του ερευνητικού αυτού έργου σχεδιάστηκαν τρία ολοκληρωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα. Στην παρούσα εργασία θα γίνει μια αναφορά σε αυτά, αλλά θα παρουσιαστεί εκτενέστερα ως παράδειγμα το πρόγραμμα που απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας και τιτλοφορείται «*Επίσκεψη στο Πανεπιστημιακό Μουσείο Ζωολογίας*».

α) Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Τα πτηνά». Το πρόγραμμα αυτό απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας και στοχεύει στη βελτίωση ή την τροποποίηση των αντιλήψεων που έχουν τα παιδιά αυτής της ηλικίας για τα *μορφολογικά χαρακτηριστικά* ορισμένων δειγμάτων πτηνών.

β) Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Το βασίλειο των ζώων ... στη βιτρίνα». Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και στοχεύει

στη γνωστική και συναισθηματική προσέγγιση του θέματος της *ταρίχευσης* και γενικά της *διατήρησης* των ζώων και της μετατροπής τους σε μουσειακά εκθέματα και

γ) Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Επίσκεψη στο Πανεπιστημιακό Μουσείο Ζωολογίας». Το πρόγραμμα αυτό απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας και στοχεύει στο να αναγνωρίζουν τα παιδιά *κατηγορίες ζώων* (τυπολογικά είδη) (Hickman et al, 2002), επισημαίνοντας κοινά χαρακτηριστικά κάθε κατηγορίας. Η οικοδόμηση ομάδων κοινών χαρακτηριστικών, αντίστοιχων για κάθε κατηγορία ζώων, είναι δυνατόν να οδηγήσει τα παιδιά να ταξινομήσουν και καινούργια δείγματα ζώων. Πιο συγκεκριμένα, οι διδακτικοί λειτουργικοί στόχοι είναι οι εξής: (α) η γνωριμία των παιδιών με διάφορα δείγματα ζώων, (β) η αναγνώριση από τα παιδιά μιας κατηγορίας ζώων από ένα δείγμα ζώου, (γ) η ταυτοποίηση νέων δειγμάτων ζώων με μια κατηγορία ζώων και (δ) η δημιουργία μιας νέας κατηγορίας ζώων σε περίπτωση που το δείγμα ζώου δεν ταιριάζει με τα υπάρχοντα. Οι στόχοι αυτοί είναι, αφ' ενός συμβατοί με στόχους του ισχύοντος αναλυτικού προγράμματος της προσχολικής εκπαίδευσης (Δαφέρμου κ.ά., 2005) και αφ' ετέρου οδηγούν στην υπερπήδηση των νοητικών εμποδίων των παιδιών αυτής της ηλικίας (Ραβάνης, 1999) τα οποία ταξινομούν τα ζώα σύμφωνα με μη μορφολογικά κριτήρια, όπως ανθρωπομορφικά κριτήρια ή κριτήρια που σχετίζονται με τη φυσική κίνηση και την κατοικία (Guichard, 1998; Ζόγκζα, 2006). Το πρόγραμμα περιλαμβάνει έντεκα (11) δραστηριότητες είκοσι πέντε λεπτών (25'). Οι δραστηριότητες που αφορούν στην επίσκεψη των παιδιών στο Μουσείο έχουν ως στόχο, μέσω μιας κατευθυνόμενης παρατήρησης των εκθεμάτων, να αναγνωρίσουν διάφορα δείγματα ζώων και να διατυπώσουν υποθέσεις σχετικά με τις κατηγορίες στις οποίες ανήκουν. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με εννέα (9) παιδιά του 2^{ου} νηπιαγωγείου Ρίου.

Τα παιδιά απεικονίζουν τις «παρέες ζώων των επιστημών»

Το παιδί που συμμετέχει στο πρόγραμμα συγκρίνει τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του εκθέματος και της κάρτας

Τα παιδιά που συμμετείχαν στο πρόγραμμα δημιουργούν εντός του Μουσείου Ζωολογίας τις δικές τους ετικέτες για τα εκθέματα

Συμπεράσματα

Ένα βασικό συμπέρασμα της ερευνητικής δραστηριότητας που αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού και της εφαρμογής των τριών εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι ότι στις συλλογές του Μουσείου Ζωολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών μπορούν να αποδοθούν διαφορετικές *νοηματοδοτήσεις*, οι οποίες να αποτελέσουν, εν δυνάμει, κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό το οποίο θα συμβάλει στη γνωστική και συναισθηματική πρόοδο παιδιών της προσχολικής και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Οι νοηματοδοτήσεις αυτές προέρχονται όχι από τη φύση και τα χαρακτηριστικά του μουσείου, αλλά από τους στόχους και το περιεχόμενο των προτεινόμενων εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Αυτό σημαίνει ότι τα μουσεία εκθεμάτων α' γενιάς είναι δυνατόν, μέσω του μοντέλου του ολοκληρωμένου εκπαιδευτικού προγράμματος, να αναβαθμίσουν τον επικοινωνιακό και εκπαιδευτικό τους ρόλο. Αναγκαία συνθήκη φαίνεται να είναι η δημιουργία *στενών σχέσεων* ανάμεσα στο μουσείο, το σχολείο και το πανεπιστήμιο. Αυτό τουλάχιστον αποδείχτηκε κατά την εφαρμογή των τριών προγραμμάτων, όπου οι υπεύθυνοι του Μουσείου συνεργάστηκαν με την ομάδα του Ερευνητικού Προγράμματος, ώστε τα μέλη της να έχουν πλήρη πρόσβαση στους χώρους και τη γνώση του Μουσείου, ενώ τα μέλη της ερευνητικής ομάδας συνεργάστηκαν με τους εκπαιδευτικούς που έλαβαν μέρος στα εκπαιδευτικά προγράμματα, *συνδιαμορφώνοντάς τα*, ως ένα βαθμό. Η σχέση Μουσείου – εκπαιδευτικών δεν αναπτύχθηκε επαρκώς. Μια τέτοια σχέση είναι δυνατόν να αποκτήσει βαρύνουσα σημασία, εάν το ίδιο το Μουσείο εμπλακεί στη διαδικασία εκπόνησης και διάδοσης εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Τέλος, η *θετική ανταπόκριση* της συντριπτικής πλειοψηφίας των παιδιών που έλαβαν μέρος στα συγκεκριμένα προγράμματα δεν είναι ένα πρωτόγνωρο εύρημα, καθώς το ίδιο το μουσείο φυσικής ιστορίας με τις συλλογές του «*παραμένει ένα διδακτικό πλεονέκτημα που θα κάνει [τους επισκέπτες] να θαυμάσουν, να εκπλαγούν και να αναρωτηθούν*» (Van Praet, 1989). Το σημαντικό ερώτημα που ανακύπτει είναι αν αυτή η ανταπόκριση συνδέεται και πώς με τη *γνωστική λειτουργία* που με προνομιακό τρόπο εισάγεται στο προτεινόμενο μοντέλο του ολοκληρωμένου εκπαιδευτικού προγράμματος, μελέτες περιπτώσεων του οποίου παρήχθησαν στην παρούσα ερευνητική εργασία.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Άλκηστις, (1996). *Μουσεία και Σχολεία, Δεινόσαυροι και Αγγεία*, 2^η έκδοση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

- Allard, M. & Boucher, S. (1998). *Eduquer au musée. Un modèle théorique de pédagogie muséale*. Montréal: Hurtubise.
- Δαφέρμου, Χ., Κουλούρη, Π. & Μπασαγιάννη, Ε. (2005). *Οδηγός Νηπιαγωγού. Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί & δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης*. Αθήνα: ΟΑΔΒ.
- Guichard, J. (1998). *Observer pour comprendre les sciences de la vie et de la terre*. Paris: Hachette.
- Hickman, C., Larry, R. & Larson, A. (2002). *Ζωολογία* (μτφ. Αποστολοπούλου Μ.). Αθήνα: Ίων.
- Κολιόπουλος, Δ. (2005). *Η διδακτική προσέγγιση του μουσείου φυσικών επιστημών*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κουλαϊδής, Β. (Επιμ.) (2001). *Διδακτική των φυσικών επιστημών*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Ραβάνης, Κ. (1999). *Οι Φυσικές Επιστήμες στην Προσχολική Εκπαίδευση. Διδακτική και γνωστική προσέγγιση*, Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Paquin, M. (1995). *Modèle didactique d'utilisation d'institutions culturelles québécoises à des fins éducatives*, *Loisir et Société*, 18, 2, 309-324.
- Price, S. & Hein, G.E. (1991). More than a field trip: Science programmes for elementary school groups at museums. *International Journal of Science Education*, 13, 5, 505-519.
- Van Praet, M. (1989). Contradictions des musées d'histoire naturelle et évolution de leurs expositions. In B. Schiele (Dir.), *Faire voir, faire savoir. La muséologie scientifique au présent*, Musée de la Civilisation, 25-34.
- Χαλκιά, Α. (2005). Ένα βήμα πιο κοντά στο μουσείο - Σχεδιάζουμε φύλλο εργασίας και οργανώνουμε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε μουσείο. Στο Κόκκινος Γ. & Αλεξιάκη Ε. (Επιμ.), *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Χατζημανώλη, Δ. (2006). Μουσείο και εκπαίδευση. Σχεδιασμός εκπαιδευτικού και μουσειακού προγράμματος. *Ανοικτό Σχολείο*, 99, 5-11.
- Wolf, R.L. & Tymitz, B.L. (1981). *The evolution of a teacher hall: You can lead a horse to water and you can help drink it: A study of the Dynamics of evolution exhibit*, Smithsonian Institution, National Museum of Natural History.
- Ζόγκζα Β., 2006, *Η Βιολογική γνώση στην παιδική ηλικία. Ιδέες των παιδιών και διδακτικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Εκπαιδευτικές δράσεις της ΛΒ΄ ΕΠΚΑ: Το δέντρο της ζωής σε 4 εποχές

Ουρανία Πάλλη | Αρχαιολόγος, Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού - ΛΒ΄ Εφορεία Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας

Ιφιγένεια Αναγνώστου | Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος, Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού - ΛΒ΄ Εφορεία Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας

Ο Νομός Θεσπρωτίας, μόλις τα τελευταία χρόνια, με τη βελτίωση του εθνικού οδικού και θαλάσσιου δικτύου μεταφορών, αρχίζει να βγαίνει από την απομόνωσή του. Η έλλειψη πολιτιστικών υποδομών και εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού αποτελούν μερικούς μόνο από τους παράγοντες που συμβάλλουν στην πολιτιστική στασιμότητα της περιοχής και έχουν ως αποτέλεσμα την περιορισμένη δυνατότητα ψυχαγωγικών διεξόδων και αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι σε ολόκληρο το νομό πέραν ενός μικρού αριθμού λαογραφικών μουσείων που στηρίζονται κυρίως σε κοινοτικές και ιδιωτικές πρωτοβουλίες, δε λειτουργεί κανένα άλλο μουσείο, ενώ μέχρι στιγμής είναι ανοιχτός για το κοινό μόνο ένας αρχαιολογικός χώρος. Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι ο νομός δε διαθέτει κάποιο θέατρο ή κινηματογράφο. Το πρόβλημα επιτείνεται ακόμη περισσότερο κατά τους χειμερινούς μήνες, καθώς η έλλειψη ποιοτικών επιλογών – ειδικά για τους νέους ανθρώπους – θα μπορούσε να χαρακτηριστεί απογοητευτική.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, οι μέχρι τώρα δράσεις της ΛΒ΄ ΕΠΚΑ Θεσπρωτίας που απευθύνονται στο ευρύ κοινό – ημερίδες, ομιλίες, ξεναγήσεις και εκπαιδευτικά προγράμματα – κρίνονται ιδιαίτερα σημαντικές. Επιπλέον, η πολιτιστική προσφορά της Υπηρεσίας πρόκειται να ενισχυθεί τους προσεχείς μήνες με τη λειτουργία του νέου Αρχαιολογικού Μουσείου Ηγουμενίτσας, αλλά και των 4 μεγαλύτερων αρχαιολογικών χώρων της περιοχής, της Ελέας, της Γιτάνης, της Ντόλιανης και του Δυμοκάστρου.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα αποτελούν για τη ΛΒ΄ ΕΠΚΑ μία ξεχωριστή ευκαιρία για τη δημιουργία καναλιών επικοινωνίας και συνεργασίας με τους μαθητές του νομού. Με αφορμή, λοιπόν, την πανελλήνια εκστρατεία «Περιβάλλον και Πολιτισμός 2008-2009», η υπηρεσία οργάνωσε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Το Δέντρο της Ζωής», το οποίο σχεδιάστηκε με σκοπό να φέρει τους μαθητές της Θεσπρωτίας σε επαφή με το φυσικό περιβάλλον και παράλληλα με τον πολιτιστικό – αρχαιολογικό πλούτο του τόπου τους. Το πρόγραμμα – στο οποίο συμμετείχαν μαθητές των τελευταίων τάξεων του δημοτικού σχολείου (Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη) –

υλοποιήθηκε σε δυο αρχαιολογικούς χώρους, στον ελληνιστικό οικισμό της αρχαίας Γιτάνης την περασμένη άνοιξη και στον οικισμό της Ντόλιανης το τρέχον έτος, οι οποίοι άνοιξαν ειδικά για τις ανάγκες των εκπαιδευτικών δράσεων.

Το πρόγραμμα του 2008 περιλάμβανε σύντομη ξενάγηση, εκπαιδευτικό παιχνίδι με τη μορφή «κρυμμένου θησαυρού» και συζήτηση – ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των μαθητών και των υπεύθυνων αρχαιολόγων – εμπυχωτών. Η ξενάγηση αφορούσε γενικές πληροφορίες για τον αρχαιολογικό χώρο της Γιτάνης, με έμφαση στη σχέση της αρχαίας πόλης με το περιβάλλον. Διερευνήθηκαν θέματα σχετικά με την επιλογή της συγκεκριμένης θέσης για την ίδρυση – κατοίκηση του οικισμού, την ανάπτυξη της οικονομίας του με βάση το φυσικό πλούτο της περιοχής και τις δυνατότητες εκμετάλλευσης που παρείχε ο πλωτός ποταμός Καλαμάς κατά την αρχαιότητα. Όσον αφορά στο εκπαιδευτικό παιχνίδι, οι μαθητές χωρίστηκαν σε 3 ομάδες και μοιράστηκαν σε τρία επιλεγμένα κτίρια, το Πρυτανείο, το Ναό και την Στοά – Αγορά του οικισμού. Εκεί τους διανεμήθηκε ένα δισέλιδο με το τοπογραφικό του οικισμού και επίσης τη θέση και τη λειτουργία του κτιρίου σε αυτόν. Επιπλέον, στην καρτέλα σημειώνονταν επιλεγμένα αντικείμενα που σχετίζονταν άμεσα ή έμμεσα με το περιβάλλον (νομίσματα και αγγεία με φυτικό διάκοσμο, γεωργικά εργαλεία, ομοιώματα καρπών – προσφορών στους θεούς κτλ), τα οποία κλήθηκαν οι μαθητές να αναζητήσουν. Με την ολοκλήρωση της αναζήτησης ακολούθησε συζήτηση του εμπυχωτή και της ομάδας του σχετικά με το μυθολογικό παρελθόν της Θεσπρωτίας, την καθημερινή ζωή, τη λατρεία και τα ταφικά έθιμα στην περιοχή κατά τους αρχαίους χρόνους, αλλά και τον τρόπο που αυτά συνδέθηκαν, ήδη από την αρχαιότητα, με το περιβάλλον. Στο τέλος του παιχνιδιού, όλοι οι μαθητές συγκεντρώθηκαν στο αρχαίο θέατρο του οικισμού, όπου κάθε ομάδα παρουσίασε στις υπόλοιπες τα θέματα με τα οποία ασχολήθηκε. Το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε με συζήτηση σχετικά με το περιβάλλον και τη σημασία του στη σύγχρονη εποχή.

Οι μαθητές κατά τη διάρκεια του προγράμματος

Το 2009, στο πλαίσιο του ίδιου προγράμματος, οργανώθηκε εκπαιδευτική δράση – ξενάγηση στον αρχαιολογικό χώρο της Ντόλιανης, που παρουσιάζει διαχρονική κατοίκηση από την αρχαϊκή εποχή μέχρι τους οθωμανικούς χρόνους. Ειδικά για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, εκτυπώθηκε φυλλάδιο το οποίο περιλάμβανε σύντομο ιστορικό του αρχαιολογικού χώρου και πληροφορίες για φυτά και δέντρα γνωστά από τους αρχαίους χρόνους που υπάρχουν ακόμη και σήμερα σε αυτόν. Για κάθε φυτό ή δέντρο αφιερώθηκε μονοσέλιδο με φωτογραφίες και κείμενο για τη χρήση τους στην αρχαιότητα, καθώς και για μύθους που σχετίζονται με αυτά. Οι μαθητές, αφού τους μοιράστηκε το έντυπο φυλλάδιο, χωρίστηκαν σε ομάδες και με τη βοήθεια των εμπυχωτών κατευθύνθηκαν προς επιλεγμένα φυτά ή δένδρα του χώρου, τα οποία αποτέλεσαν αφορμή για τη διήγηση σχετικών μύθων. Παράλληλα, συνέλλεξαν φύλλα και άνθη για τα φυτολόγια τους. Μετά το τέλος της περιήγησης οι ομάδες συγκεντρώθηκαν στο μικρό θέατρο εκδηλώσεων του χώρου, όπου και αντάλλαξαν πληροφορίες για τα φυτά και δέντρα που η κάθε μία είχε συναντήσει.

Η ανταπόκριση των μαθητών, και τις δύο χρονιές που υλοποιήθηκε το πρόγραμμα, υπήρξε θερμή και ενθουσιώδης όπως φάνηκε από τα δελτάρια όπου αποτύπωσαν ζωγραφικά τις εντυπώσεις και τις εμπειρίες τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι μαθητές του νομού Θεσπρωτίας σπάνια έχουν την ευκαιρία να συμμετέχουν ή και δεν έχουν λάβει ποτέ μέρος στο παρελθόν σε ανάλογες δραστηριότητες. Στους μαθητές των μεγάλων αστικών κέντρων δεν λείπουν οι ευκαιρίες της ουσιαστικής ψυχαγωγίας και της ποιοτικής αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου: τα μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία έχουν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν είναι κάτι το οποίο πλέον θεωρείται σχεδόν δεδομένο, ενώ η δυνατότητα της επίσκεψης και εκτός του σχολείου σε ένα χώρο πολιτισμού αποτελεί μια επιλογή από μονή της. Αντίθετα, στους μαθητές του νομού Θεσπρωτίας – κάτι που ισχύει και για πολλούς από τους νομούς της περιφέρειας- οι ευκαιρίες εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις πρωτοβουλίες και το προσωπικό ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών, όπως και των μόνιμων ή συμβασιούχων υπαλλήλων της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.

Για τις προαναφερόμενες δράσεις της ΛΒ' ΕΠΚΑ για «Το Δέντρο της Ζωής» θερμές ευχαριστίες οφείλονται στους νέους εξειδικευμένους συναδέλφους – αρχαιολόγους, μουσειολόγους, συντηρητές, σχεδιαστές κ.α. – οι οποίοι τις σχεδίασαν και τις υλοποίησαν στο περιθώριο των κύριων εργασιακών τους υποχρεώσεων. Το μεράκι, η εθελοντική προσφορά και η επιστημονική τους κατάρτιση όχι μόνο δεν επιβραβεύτηκαν, αλλά οι περισσότεροι από αυτούς σύμφωνα με το ΠΔ. 166 στερούνται σήμερα το δικαίωμα στην εργασία, εφόσον έχοντας συμπληρώσει 24 μήνες στο ΥΠΠΟ δεν μπορούν πλέον να εργαστούν σε αυτό.

Ζωγραφιά μαθητή

Ζωγραφιά μαθητή

Η τέχνη της ψηφιακής εικόνας στη σύγχρονη σκηνοθετική μουσειογραφία: η περίπτωση της CLIMAX στο Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας - Κέντρο ΓΑΙΑ

Έμμη Γραμμένου | Εκπαιδευτικός - Ιστορικός Τέχνης, Επιμελήτρια - Υπεύθυνη των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων της έκθεσης CLIMAX, Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας - Κέντρο ΓΑΙΑ

«Να αγαπάς την ευθύνη, να λες εγώ, εγώ μονάχος μου έχω χρέος να σώσω τη γης, αν δε σωθεί, εγώ φταίω.»
N. Καζαντζάκης

Η Τέχνη, ως σύγχρονο παιδαγωγικό μέσο στην Εκπαίδευση και κυρίως στα Επιστημονικά Μουσεία του XXI αι., καθιστά εφικτό το **«δημιουργώ και ο νους μου ανοίγει/ πρωτοτυπώ και ο κόσμος διευρύνεται»**.

Το ΜΓΦΙ-ΚΓ έχει ως αποστολή – και ταυτίζεται ως προς αυτό με τα σύγχρονα **Επιστημονικά και Τεχνολογικά Μουσεία του XXI αι.** – να κρατάει το κοινό του ενημερωμένο με τις τελευταίες εξελίξεις της επιστήμης. Να συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση της επιστημονικής έρευνας, με έμφαση στη δημιουργικότητα και την πρωτοτυπία, να το ενθαρρύνει στην ανεύρεση λύσεων ενός προβλήματος, στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και την καλλιέργεια πνεύματος συνεργασίας. Έχοντας βαθιά συνείδηση και ευθύνη ως προς τον κοινωνικό ρόλο και την αποστολή του, το **Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας – Κέντρο ΓΑΙΑ**, με πρωτοβουλία της προέδρου του, κ. Νίκης Γουλανδρή, παρουσιάζει την έκθεση με τίτλο **CLIMAX PLANETE CLIMAT Πλανήτης Γη: κλιματική αλλαγή και ανθρώπινη παρέμβαση** έως και τον Ιούνιο του 2010.

Στην εισήγησή μου σήμερα, με τίτλο **Η Τέχνη της ψηφιακής εικόνας στη σύγχρονη σκηνοθετική μουσειογραφία: το παράδειγμα της έκθεσης CLIMAX στο ΜΓΦΙ-ΚΓ**, θα δείξω πώς, χάρη στην τέχνη της ψηφιακής εικόνας, η CLIMAX, ως **«έκθεση εμπύθισης»** σύμφωνα με τη σύγχρονη μουσειογραφική τυπολογία, επιτυγχάνει τους παιδαγωγικούς στόχους της, επαναπροσδιορίζοντας τη σχέση Μουσείου – Σχολείου. Έμφαση θα δοθεί στην **καινοτόμο σκηνογραφία της CLIMAX**, έτσι ώστε να γίνει αντιληπτό, πως επιτυγχάνονται, άμεσα και εύκολα, με τρόπο πρωτότυπο, οι παιδαγωγικοί της στόχοι.

Η έκθεση **CLIMAX** είναι μια έκθεση **επιστημονική, περιοδική** και, ως εκ τούτου, **έκθεση γεγονός**. Είναι έκθεση **ψηφιακή, με ηλεκτρονικά πολυμέσα**, η οποία υπάγεται σε ένα νέο τύπο έκθεσης, την **έκθεση εμπύθισης, εξελικτικό είδος των διαδραστικών, ψηφιακών εκθέσεων**. Δημιουργοί της έκθεσης είναι η **Cite des Sciences et de l' Industrie**, η οποία αναθέτει τη σκηνογραφική δημιουργία σε ένα Ολλανδικό αρχιτεκτονικό γραφείο, το **MVRDV**.

Κοινή **παιδαγωγική θέση** της **Cite**, του **MVRDV** και του **Μουσείου Γουλανδρή: «καμία ηθικολογία, καμία καταστροφολογία»** δεν είναι επιτρεπτή. Όσον αφορά τη δική της **σκηνογραφική ιδέα σύλληψης, στόχος** είναι: **«όχι αναπαράσταση της επιστήμης, αλλά παραγωγή, όχι συσσώρευση γνώσης, αλλά δημιουργία γνώσης»**. Ο παραπάνω στόχος υλοποιείται μόνο χάρη σε μία **καινοτόμο μουσειογραφική σκηνοθεσία, τύπου εμπύθισης**, της οποίας η **διάρθρωση είναι εικαστική, αισθητική, πλαστική**, με κυρίαρχο δομικό στοιχείο την ψηφιακή εικόνα.

Η **εμπύθιση**, ως νέος τύπος επικοινωνίας, **προτιμάται** από τα **σύγχρονα επιστημονικά και τεχνολογικού χαρακτήρα Μουσεία**, για εκθέσεις που πραγματεύονται **επίκαιρα επιστημονικά με κοινωνικό αντίκτυπο θέματα**. Και η CLIMAX είναι ένα τέτοιο θέμα. Η μετάδοση γνώσης στο κοινό επιτυγχάνεται με μιντιακό τρόπο, δηλαδή με **εμπύθιση** του επισκέπτη στις ψηφιακές εικόνες. Μόνο η **Τέχνη της τεκμηριωμένης, ψηφιοποιημένης, επεξεργασμένης, προσομοιωμένης εικόνας** ως εργαλείο, με προβολές μεγάλων διαστάσεων, προσφέρει τις περισσότερες οπτικές, ενός τόσο πολύπλοκου και σύνθετου θέματος όσο είναι η υπερθέρμανση του Πλανήτη, οφειλόμενη στις ανθρώπινες δραστηριότητες, και **εμπλέκει άμεσα τον ίδιο τον επισκέπτη** με τρόπο πρωτότυπο. Μόνο το **φως των προβολών** αποδεικνύεται το καλύτερο μέσο, αφού μετατρέπει το αόρατο σε ορατό, το άυλο σε απτό, κάνοντας τον **επισκέπτη – θεατή** κοινωνό συμπυκνωμένης επιστημονικής γνώσης. Η **σκηνογραφία «εμπύθισης» ενεργοποιεί τη σχέση επιστήμης – κοινωνίας** αγγίζοντας την ψυχή, το μυαλό και στοχεύοντας στη δράση.

Καινοτομίες της μουσειογραφικής σκηνογραφίας της CLIMAX έκθεση εμπύθισης.

Ο **τρόπος επικοινωνίας του μηνύματος στο κοινό** είναι **μιντιακός** με δομικό στοιχείο την ψηφιακή εικόνα. Η **αφίσα** έχει **δευτερεύοντα ρόλο**, παροτρύνει το κοινό να αναζητήσει μέσω της έκθεσης, να ικανοποιήσει τη δίψα του για μάθηση και να βιώσει μια συνταρακτική εμπειρία.

Καινοτομία στη δομή και στη διάρθρωση:

Η **διαδρομή** είναι με σαφήνεια προσδιορισμένη. Ο **χώρος** είναι καλαίσθητος και υποδηλώνει άνεση, ευκολία όσον αφορά την κατανόηση του προσανατολισμού ή το επίπεδο της σύλληψης ιδεών. Η σκηνοθετική **δομή** της έκθεσης **εμπύθισης**

μετατρέπει τον εκθεσιακό χώρο σε **χώρο διηγητικό, ουτοπικό, ονειρικό, επιστημονικής φαντασίας.**

Η έκθεση **εξελίσσεται σε τρεις διαδοχικές ενότητες**, που αντιστοιχούν στις τρεις διαφορετικές μουσειοπαιδαγωγικές προσεγγίσεις:

1. Ταινία/ Film

2. Forum παραμετροποιημένες μαγνητοσκοπημένες συνεντεύξεις

Quiz/ερωτηματολόγιο, ως υποενότητα της ίδιας ενότητας

3. Προσομοιωτής (Simulator/Climatizer)

«**Ενότητα μάχης**», διάδρασης.

Κοινές παράμετροι των παραπάνω ενοτήτων της έκθεσης:

- Χρόνος: **Μέλλον**
- Χώρος: **Χωροθέτηση επιστημονικής-κοινωνικής γνώσης**
- Έμφαση στις **συνέπειες**
- Μεγάλη καινοτομία στην **εμπλοκή του επισκέπτη.**

Ας δούμε τις **καινοτομίες** πιο αναλυτικά, μία-μία, ακολουθώντας τη δομή της έκθεσης.

I . Καινοτομίες στο FILM στην ΤΑΙΝΙΑ

Η ταυτόχρονη εγγραφή με πολλαπλά video μας παρέχει τη δυνατότητα, ενώ ταξιδεύουμε σε μία περιοχή της Γης, να έχουμε ταυτόχρονα θέαση της σφαίρας της Γης από πάνω. Ο **επισκέπτης** μέσω της εμπύθισης στις εικόνες πραγματοποιεί ένα ονειρικό **ταξίδι** στο **Μέλλον**. Καταιγισμός εικόνων, που εξηγούν τη σχέση του κλίματος με τις ανθρώπινες δραστηριότητες, και διάφορα σενάρια για το αύριο, ως το 2100.

Η **κινούμενη πανοραμική εικόνα**, η οποία **προβάλλεται** στις **360°** και η οποία **περιβάλλει** τον **επισκέπτη – θεατή**, τον κάνει να έχει την εντύπωση ότι βρίσκεται στα **έγκατα της Γης**, εντός της κλιματικής μηχανής, ενώ **βιώνει τις συνέπειες** μίας μελλοντικής υπερθέρμανσης του Πλανήτη. Ένα αμάλγαμα ανθρώπου, φύσης, χρώματος, ό,τι δηλαδή συνιστά το Σύμπαν. **Το όλον** συνθέτει μία **πόλη μινιατούρα**,

cite clime, πολιτεία κλίματος (cite de climat). Ο επισκέπτης έχει το ρόλο θεατή – ταυτόχρονα χαίρεται, εντυπωσιάζεται, βιώνει τις συνέπειες σα να γίνονται τώρα. Το επιστημονικό γνωστικό περιβάλλον είναι η ατμόσφαιρα μέσα στην οποία ζει και καλείται να το διασχίσει. Έτσι, επιτυγχάνεται αυτό που ειπώθηκε πιο πάνω, ως σκηνοθετική καινοτομία, η *χωροθέτηση του επιστημονικού λόγου*. Η ταινία αγγίζει την ψυχή του θεατή. Οι κλιματικές αλλαγές, χάρη στην κινηματογραφική πανοραμική προβολή, συνιστούν πια βίωμα συναισθηματικό για τον επισκέπτη. Ο επισκέπτης – θεατής καλείται να δει με τα ίδια του τα μάτια τα αποτελέσματα της πλανητικής υπερθέρμανσης, με στόχο να τον ωθήσει να δράσει, να αντιδράσει άμεσα, ώστε να χρονοκαθυστερήσει και να μειώσει τις δυσάρεστες εξελίξεις στο κλίμα. Είναι συναισθηματικά πολίτης του κόσμου, χάρη σε μία διαπολιτισμική προσέγγιση. Πρόκειται για μία πολιτισμική παραγωγή όσον αφορά το Film.

Φιλμ

II. α. Καινοτομίες στο FORUM.

Ο επισκέπτης προσγειώνεται μέσω της επικαιροποίησης του επιστημονικού – κοινωνικού προβλήματος μέσα από τις παραμετροποιημένες συνεντεύξεις των ειδικών. Ό,τι στο φιλμ φαίνεται στα μάτια του επισκέπτη – θεατή φανταστικό, εδώ αποδεικνύεται ότι πρόκειται για αλήθεια και μάλιστα δραματική. Σ' αυτή την ενότητα ο επισκέπτης αποκτά και έναν επιπλέον ρόλο, τη δυνατότητα διάδρασης. Δεν είναι απλός θεατής, αφού επιλέγει ένα θέμα από τα 12, γύρω από τις

κλιματικές αλλαγές, με ένα κλικ, και ακούει τη γνώμη των ειδικών. Στην ενότητα αυτή **εμπλουτίζει** τις επιστημονικές του γνώσεις. **Λύσεις δεν προτείνονται** γιατί η ηθική είναι προσωπική υπόθεση... Η ενότητα αυτή **αγγίζει** τον επισκέπτη **διανοητικά**. **Συναισθηματικά**, η **πολυφωνία των απόψεων τον αγχώνει, ίσως**, αλλά και **τον ωθεί να αναζητήσει την αλήθεια**, πέρα από πολιτικό ή οικονομικό συμφέρον, προς όφελος του Πλανήτη.

Συνεντεύξεις (Γνώμες των ειδικών)

β. Καινοτομίες στο QUIZ

Η γνώμη του επισκέπτη μετρά, λαμβάνεται υπόψη, καταγράφεται στο ψηφιακό υλικό. Μετά το *Forum*, αφού απαντήσει μέσω ενός ψηφιακού ερωτηματολογίου στις ίδιες ερωτήσεις που έχουν απαντήσει οι ειδικοί, οι απαντήσεις του εμφανίζονται στην οθόνη. Έτσι, η δική του άποψη αποδεικνύεται εξίσου σημαντική με εκείνη των ειδικών επιστημόνων. Ο επισκέπτης **θεατής και συμμετέχων** αισθάνεται ότι **έχει την ίδια ευθύνη με τους επιστήμονες**. Το επιστημονικό θέμα είναι και **κοινωνικό**: οι κλιματικές αλλαγές δεν είναι μόνο υπόθεση της **επιστήμης** αλλά και της **κοινωνίας** (Πολιτείας, οικονομίας) και, κυρίως, **δική του υπόθεση**.

III. Καινοτομίες στον Προσομοιωτή (Simulateur/ Climatizer)

Εδώ ο επισκέπτης δεν είναι μόνο **θεατής (Film)**, **συμμετέχων**, **δράστης (Forum)**, έχει και το ρόλο του **Παίχτη**. Γίνεται **ήρωας** και **πρωταγωνιστής**. Αφού έχει συνειδητοποιήσει τις απειλές για τις κλιματικές εξελίξεις, τη δραματική αλήθεια, δεν πρέπει να σταθεί σε αυτή, γιατί θα αδρανήσει. Η **δραστηριοποίησή του** προς την **κατεύθυνση ανεύρεσης δημιουργικών, πρωτότυπων λύσεων** είναι απαραίτητη. Πρόκειται για ένα **διαδραστικό παιχνίδι προσομοίωσης**. Ο **επισκέπτης – παίχτης**

δημιουργεί, ορίζει, προσομοιώνει, συγκρίνει, κάνει υποθέσεις πάνω στο κλίμα, δίνει λύσεις υποθετικές, βάσει συγκεκριμένων παραμέτρων.

Προσομοιωτής

Η **ιδέα της Γης** έχει συλληφθεί ως μία **κινούμενη τρισδιάστατη σφαίρα** πάνω στην οποία ο **επισκέπτης – παίχτης** μπορεί να **ζουμάρει**. Ένα είδος πρόκλησης, ένα είδος παιχνιδιού, που επιτρέπει στον **επισκέπτη – θεατή – παίχτη** να ενεργήσει σε μία **συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή**, να διαχειριστεί τους **τομείς ανθρώπινης δραστηριότητας** οι οποίοι συμβάλλουν στην **εκπομπή CO2** και σε **τομείς της απορρόφησής του**. Ο **επισκέπτης – παίχτης** έχει τη δυνατότητα να δει τις συνέπειες άμεσα στην οθόνη μέσω γραφημάτων (καμπύλη **κόκκινη CO2**, **κίτρινη** αύξηση της μέσης πλανητικής θερμοκρασίας, **μπλε** άνοδος της στάθμης της θάλασσας). **Τα χρώματα επιτρέπουν την απομνημόνευση των σεναρίων**. Η απότομη αλλαγή της καμπύλης δείχνει πως ο χρήστης έχει παρέμβει αποτελεσματικά, σχεδόν θεαματικά. Ένας **χρονομετρητής** του παρέχει τη δυνατότητα να δει τι θα συνέβαινε μετά από 50, 100, 200 χρόνια, χρόνο που ο ίδιος επιλέγει, αφού θα έχει δημιουργήσει το δικό του υποθετικό σενάριο, σενάριο **καταστροφικό** για το μέλλον της Γης ή **σενάριο ισχυρής θέλησης, ή προσαρμογής ή ελέγχου του κλίματος**.

▪ Ως προς το χρόνο: «εμβύθιση στο Μέλλον»

Ο Προσομοιωτής μας δίνει τη **δυνατότητα φυγής από το καθαρά λογοκρατικό πλαίσιο των επίσημων σεναρίων**.

Έμφαση στις συνέπειες

Στόχος είναι η **αντίδραση του επισκέπτη στις συνέπειες του φαινομένου των κλιματικών αλλαγών στην καθημερινότητα του**.

▪ **Ως προς το ρόλο του επισκέπτη: συμμετοχικός, πρωταγωνιστικός, διαδραστικός ρόλος**

Ο **επισκέπτης – παίχτης** έχει **πρωταγωνιστικό ρόλο**, προβαίνει σε συγκεκριμένες προσωπικές επιλογές, προκειμένου να δημιουργήσει τα δικά του υποθετικά σενάρια, **καλείται να πάρει θέση ως υπεύθυνος πολίτης**, ως **χειριστής πια της κλιματικής μηχανικής. Δοκιμάζει τα σενάρια του**, επιλέγοντας τελικά το καλύτερο.

Ως προς το ρόλο του επισκέπτη, η προσομοίωση παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον: Οι επιλογές του επισκέπτη προβάλλονται και σε μεγαλύτερες οθόνες και αισθάνεται **πρωταγωνιστής, ήρωας, οραματιστής**, αφού οι υπόλοιποι επισκέπτες τον παρακολουθούν. Κι εκείνος, ως **συμμετέχων διαδραστικά, αντιλαμβάνεται την παρουσία των άλλων επισκεπτών**, των οποίων οι επιλογές των σεναρίων προβάλλονται και σε μεγαλύτερες οθόνες. Αυτό του παρέχει τη δυνατότητα να συγκρίνει το δικό του σενάριο με τα σενάρια των άλλων επισκεπτών. Αντιλαμβάνεται ότι συμμετέχει συλλογικά στο πρόβλημα. Το όλον αντικατοπτρίζει το πέρασμα **από το άτομο στο σύνολο**, από την **ατομική βούληση στη συλλογική προσπάθεια**, για την αντιμετώπιση ενός τόσο καίριου, επίκαιρου πλανητικού προβλήματος. Αυτό το τελευταίο, αποδεικνύει ότι η **μουσειογραφική σκηνογραφία της CLIMAX** επιχειρεί μία **πρωτότυπη επικοινωνία** με το κοινό. Οι **ποικίλοι ρόλοι του επισκέπτη** παραπέμπουν στο **κοινωνικό παιχνίδι ρόλων**.

Ο επισκέπτης – παίχτης συνειδητοποιεί ότι, ζώντας και δρώντας σε μία γεωγραφική περιοχή, οι επιλογές του, ως προς τον τρόπο ζωής του, οι αξίες που σέβεται με τη συμπεριφορά και τη στάση ζωής του, επηρεάζουν την ποιότητα ζωής σε σχέση με τις κλιματικές αλλαγές και των άλλων περιοχών. Αφυπνίζεται, έτσι, η οικολογική του συνείδηση και ενεργοποιείται το συναίσθημα της ατομικής του ευθύνης για τη ζωή στον Πλανήτη. Η προσομοίωση δημιουργεί στους επισκέπτες έκπληξη αλλά και πρόκληση για σύγκριση και διαπραγμάτευση. Κι έτσι καθίσταται εφικτή η συζήτηση. Με τη δημιουργία των υποθετικών σεναρίων, ο επισκέπτης συνειδητοποιεί ότι είναι δύσκολο να προβεί στις καλύτερες επιλογές, να δημιουργήσει το καλύτερο σενάριο. Οι προβλέψεις της προσομοίωσης μας δείχνουν ότι οι κλιματικές συνέπειες ενέχουν τον κίνδυνο να είναι δραματικές. Αλλά, σύμφωνα με το νόμο των πιθανοτήτων, τα ανθρώπινα όντα θα προσαρμοστούν.

Η CLIMAX, ως «έκθεση εμπύθισης», δε δίνει λύσεις. Δίνει, όμως, κατευθύνσεις στην πορεία των λύσεων, προσεγγίζοντας ένα επιστημονικό – κοινωνικό θέμα από πολλές οπτικές πλευρές, επιδιώκοντας, ταυτόχρονα, την ενεργό συμμετοχή, την εμπλοκή του ίδιου του επισκέπτη – θεατή. Τα πολυμέσα γίνονται εργαλεία προσωπικής ελεύθερης έκφρασης, πηγή έμπνευσης για εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενους. Η έκθεση CLIMAX στοχεύει πιο πολύ στις αισθήσεις και στο συναίσθημα του επισκέπτη – θεατή. Αντικατοπτρίζει πιο πολύ τη διαδικασία πολιτισμικής παραγωγής παρά διάδοσης των επιστημών. Ίσως, μάλιστα, μέρος του

επιστημονικού περιεχομένου να θυσιάζεται υπέρ της μουσειογραφικής σκηνοθεσίας, να είναι σε βάρος της ποσότητας γνώσης, αφού πολλοί από τους επισκέπτες εξέρχονται από την έκθεση με το αίσθημα πείνας. Αυτό, όμως, είναι σκόπιμο, ώστε να αναζητήσουν την περεταίρω επιστημονική και κοινωνική έρευνα του προβλήματος, να υιοθετήσουν την καλύτερη λύση.

Κάθε πολιτική γύρω από το κλίμα δεν μπορεί να βασιστεί σε βεβαιότητες, παρά μόνο σε πιθανά σενάρια. Σ' αυτά βασίστηκε και η CLIMAX. Ήλιος, αέρας, γεωθερμία, θερμοπυρηνική ελεγχόμενη ενέργεια, μεταφορά τεχνολογίας και καθαρής ενέργειας στις υπό ανάπτυξη περιοχές, είναι μερικές από τις προτεινόμενες λύσεις.

Η CLIMAX, χάρη στην τέχνη της ψηφιακής εικόνας, αγγίζει τις αισθήσεις, συγκινεί την ψυχή, διεγείρει το νου, καταργώντας τον πεσιμισμό μιας δραματικής επιστημονικής αλήθειας, καλλιεργώντας την αισιοδοξία, που αποτελεί την προϋπόθεση για να αναδυθεί ένα όραμα, ενώ, ταυτόχρονα, παροτρύνει τους νέους στην περαιτέρω διερεύνηση του θέματος και στην αναζήτηση πιθανών λύσεων κατά της αύξησης της θερμοκρασίας του πλανήτη, καταργώντας τον ατομισμό και δείχνοντας εμπιστοσύνη στη συλλογικότητα.

Τελειώνοντας, θα ήθελα να αναφέρω ότι το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας – Κέντρο ΓΑΙΑ, ως πολιτιστικός, επιστημονικός και περιβαλλοντικός φορέας, με την επιλογή της παρουσίασης της CLIMAX, ως περιοδικής έκθεσης, άνοιξε ένα καινοτόμο δημιουργικό διάλογο με τη σταθερή έκθεση του Μουσείου επικαιροποιώντας το περιεχόμενο του και επαναπροσδιορίζοντας τη σχέση του με όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Ενθυμούμενοι τη ρήση του Αϊνστάιν «*τα προβλήματα που απασχολούν τον κόσμο σήμερα, δεν μπορούν να επιλυθούν με το επίπεδο της σκέψης που τα δημιούργησε*», αποκτάμε συνείδηση του σημαντικού ρόλου, που πρέπει να παίξουμε στη διαμόρφωση δημιουργικών πολιτών, εμπλεκόμενων στη διερεύνηση της επιστημονικής αλήθειας, έτοιμων να αντιμετωπίζουν τις απειλές του σύγχρονου κόσμου, ως προκλήσεις για επινόηση δημιουργικών και πρωτότυπων αποτελεσματικών λύσεων.

Το νέο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του ΜΦΙΑΔΛ "Φυσικές διεργασίες στον πλανήτη μας. Ελάτε να γνωρίσουμε τους σεισμούς"

Νικόλαος Ζούρος | Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήματος Γεωγραφίας Πανεπιστημίου Αιγαίου, Διευθυντής Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου

Κωνσταντίνα Μπεντάνα | MSc Γεωλόγος, Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου

Ηλίας Βαλιάκος | MSc Γεωλόγος, Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου

Κατερίνα Βασιλειάδου | Δρ Γεωλόγος, Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου

Το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών του δράσεων, σχεδίασε και υλοποιεί το νέο θεματικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο «Φυσικές διεργασίες στον πλανήτη μας – Ελάτε να γνωρίσουμε τους σεισμούς». Ο σχεδιασμός του εκπαιδευτικού προγράμματος βασίστηκε στα επιστημονικά δεδομένα που προέκυψαν, στο πλαίσιο του έργου «Αξιοποίηση σύγχρονων μεθόδων των γεωεπιστημών στη διαχείριση του σεισμικού κινδύνου με έμφαση στο δομημένο περιβάλλον των νησιών του Βορείου Αιγαίου Πελάγους» της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας και της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιλαμβάνει: (α) την περιοδική έκθεση «Γνωρίζω τους σεισμούς – Αντιμετωπίζω το σεισμικό κίνδυνο», (β) τη γνωριμία με τον τρόπο καταγραφής των σεισμών από το Σεισμολογικό Σταθμό Σιγρίου και την ενημέρωση για την διαδικασία της παρακολούθησης της ενεργού σεισμικότητας στην Ελλάδα σε πραγματικό χρόνο, μέσω του Εθνικού Τηλεμετρικού Δικτύου, (γ) τη γνωριμία με ένα ενεργό σεισμικό ρήγμα και τέλος (δ) την προσομοίωση ενός πραγματικού σεισμού. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα σχεδιάστηκε, ώστε να προσφέρει στους μαθητές γνώσεις και εμπειρίες, μέσα από τη βιωματική προσέγγιση με το φυσικό φαινόμενο του σεισμού. Οι συμμετέχοντες έχουν την ευκαιρία να βιώσουν την εμπειρία προσομοίωσης ενός πραγματικού σεισμού στη σεισμική τράπεζα του Μουσείου, να εκπαιδευτούν για τον τρόπο αντίδρασης σε περίπτωση σεισμού και να ενημερωθούν για τα μέτρα πρόληψης και προστασίας από τους σεισμούς.

Στόχοι του εκπαιδευτικού προγράμματος

Στόχος του Μουσείου είναι, μέσα από τη νέα αυτή εκπαιδευτική δραστηριότητα, οι μαθητές να γνωρίσουν και να εξοικειωθούν με το φυσικό φαινόμενο των σεισμών, να ενημερωθούν για το σεισμικό κίνδυνο και τον τρόπο αντίδρασης και προστασίας. Παράλληλα, στοχεύει στην απόκτηση της γνώσης, μέσα από τη βιωματική εμπειρία και την ενεργό συμμετοχή, την ανάπτυξη στάσεων και συμπεριφοράς, μέσα από το παιχνίδι, την έρευνα και τη συνεργασία, τόσο από μαθητές όσο και από εκπαιδευτικούς, για την αντιμετώπιση, ενός σεισμού αλλά και την εκπαίδευσή τους σε θέματα πρόληψης και αντιμετώπισης του σεισμικού κινδύνου.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιλαμβάνει πέντε ενότητες:

1. Εισαγωγή στο φυσικό φαινόμενο των σεισμών και ενημέρωση με την χρήση οπτικοακουστικού υλικού.
2. Έκθεση «Γνωρίζω τους σεισμούς – Αντιμετωπίζω το σεισμικό κίνδυνο» όπου με τη βοήθεια ειδικών χαρτών, φωτογραφικού και ενημερωτικού υλικού οι συμμετέχοντες εξοικειώνονται με την έννοια των ενεργών ρηγμάτων, τη σχέση τους με τους σεισμούς και την παρουσία τους στο χώρο των νησιών της περιοχής του βορειανατολικού Αιγαίου, και τη σημασία τους για την εκδήλωση ενός σεισμού αλλά και τις επιπτώσεις των σεισμών στο δομημένο περιβάλλον.
3. Δραστηριότητα «Σεισμικότητα στην Ελλάδα – Καταγραφή σεισμών», κατά την οποία οι συμμετέχοντες μπορούν να παρακολουθήσουν την καταγραφή σεισμικής δραστηριότητας σε πραγματικό χρόνο από τον Σεισμολογικό Σταθμό Σιγρίου και να ενημερωθούν για τη λειτουργία του Εθνικού Σεισμολογικού Δικτύου.
4. Δραστηριότητα «Αναγνωρίζω ένα ενεργό σεισμικό ρήγμα στο ύπαιθρο».
5. Προσομοίωση ενός πραγματικού μεγάλου σεισμού, με τη χρήση **σεισμικής τράπεζας**, της νέας μεγάλης υποδομής που εγκαταστάθηκε πρόσφατα στο χώρο του Μουσείου στο Σίγρι, και εκπαίδευση των μαθητών και των εκπαιδευτικών τους για τον τρόπο αντίδρασης σε περίπτωση σεισμού και τα μέτρα πρόληψης και προστασίας από τους σεισμούς.

Το πρόγραμμα επιχειρεί, ταυτόχρονα, να αναδείξει τη σχέση εκδήλωσης ενός σεισμικού γεγονότος με το περιβάλλον του σύγχρονου ανθρώπου και να βοηθήσει τους μαθητές να συνειδητοποιήσουν τη μεγάλη σημασία της πρόληψης στην καθημερινή μας ζωή. Το ζήτημα προσεγγίστηκε διεπιστημονικά και ολιστικά και εξέτασε όλες τις εκδοχές του θέματος στο φυσικό, κοινωνικό, ιστορικό, οικονομικό περιβάλλον. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα απευθύνεται σε παιδιά πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και είναι κάθε φορά προσαρμοσμένο στην ηλικία τους.

Η έκθεση

Η περιοδική έκθεση «Γνωρίζω τους σεισμούς – Αντιμετωπίζω το σεισμικό κίνδυνο» οργανώθηκε στο πλαίσιο του ερευνητικού έργου «Αξιοποίηση σύγχρονων μεθόδων των γεωεπιστημών στη διαχείριση του σεισμικού κινδύνου, με έμφαση στο δομημένο περιβάλλον των νησιών του Βορείου Αιγαίου Πελάγους», της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας και της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου. Ανάδοχοι φορείς του έργου είναι το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου, το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, η ΕΝΑ ΧΙΟΥ Α.Ε., η ΑΝΚΟ Α.Ε., το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης – Τομέας Γεωφυσικής και το Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών.

Μέσα από την έκθεση παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των ερευνητικών εργασιών για το σεισμικό κίνδυνο στο Βόρειο Αιγαίο, αλλά και οι τρόποι μείωσης και διαχείρισης των δυσμενών επιπτώσεων των σεισμών στο δομημένο περιβάλλον. Όπως όλοι γνωρίζουμε, η σεισμικότητα στην Ελλάδα είναι η μεγαλύτερη στον ευρωπαϊκό χώρο και από τις μεγαλύτερες σ' όλο τον κόσμο, αφού βρισκόμαστε σ' ένα ιδιαίτερο γεωλογικά χώρο, όπου παρατηρείται βύθιση της Αφρικανικής λιθόσφαιρας κάτω από την Ευρασιατική. Παράλληλα, η προέκταση του μεγάλου ρήγματος μετασχηματισμού στο Βόρειο Αιγαίο έχει ως αποτέλεσμα την υψηλή σεισμική δραστηριότητα στην περιοχή του Βορείου Αιγαίου, η οποία έχει κατά καιρούς προκαλέσει μεγάλες καταστροφές.

Η έκθεση περιλαμβάνει την παρουσίαση χαρτογραφικού υλικού για το σεισμικό κίνδυνο στην περιοχή του Βορείου Αιγαίου, την παρουσίαση γεωλογικών και σεισμολογικών δεδομένων, τα αποτελέσματα ερευνητικών εργασιών που αφορούν στη σεισμικότητα της περιοχής, σε σχέση με τα δεδομένα του δομημένου περιβάλλοντος, αλλά και ιστορικούς σεισμούς που έχουν καταγραφεί. Επίσης, παρουσιάζεται το φαινόμενο του σεισμού στην αρχαία Ελλάδα και η μυθολογική του διάσταση, αλλά και οι μυθολογίες διαφόρων λαών. Παράλληλα, αναλυτικές απεικονίσεις και επεξηγηματικά σχήματα ενημερώνουν για το τι είναι σεισμός, πώς μεταφέρεται η σεισμική ενέργεια, πώς μετράμε ένα σεισμό, τα όργανα σεισμικής καταγραφής, τα καταστροφικά φαινόμενα που ακολουθούν ένα σεισμό ενώ ιδιαίτερο τμήμα της έκθεσης παρουσιάζει σημαντικές πληροφορίες για την πρόληψη και προστασία από το σεισμικό κίνδυνο. Ειδικά τμήματα της έκθεσης είναι αφιερωμένα στη σεισμικότητα της Λέσβου, της Χίου και της Σάμου, όπου μέσα από ειδικούς χάρτες παρουσιάζονται οι ιστορικοί καταστροφικοί σεισμοί αυτών των περιοχών, αλλά και τα κυριότερα ενεργά ρήγματα στο χώρο του Βορείου Αιγαίου.

Η σεισμική τράπεζα

Στο χώρο της σεισμικής τράπεζας οι συμμετέχοντες του εκπαιδευτικού προγράμματος έχουν την ευκαιρία να ζήσουν την εμπειρία προσομοίωσης μιας σεισμικής δόνησης και να γνωρίσουν τις συνέπειές της. Τα χαρακτηριστικά της σεισμικής δόνησης έχουν ειδικά επιλεγεί, ώστε να γίνει προσομοίωση ενός πραγματικού σεισμού, όπως ο σεισμός της Κοζάνης το 1995 με μέγεθος 6,6 Ρίχτερ, ο σεισμός στο Chi – Chi της Ταιβάν το Σεπτέμβριο του 1999 με μέγεθος 7,3 Ρίχτερ κ.α.

Μαθητές και εκπαιδευτικοί του 3^{ου} Δ. Σ. Μυτιλήνης συμμετέχουν στην εκπαιδευτική δραστηριότητα προσομοίωσης σεισμού στη σεισμική τράπεζα του Μουσείου

Η προσομοίωση της σεισμικής κίνησης που αφορά δονήσεις πραγματικών σεισμών γίνεται με ειδικό μηχανισμό. Αυτός ελέγχεται από ηλεκτρονικό υπολογιστή, ο οποίος συνδέεται με ειδική βάση δεδομένων που περιλαμβάνει τα στοιχεία χαρακτηριστικών σεισμικών δονήσεων. Ο χώρος πάνω στη σεισμική τράπεζα είναι ειδικά διαμορφωμένος και επιλέχθηκε ώστε να αναπαριστά μια σχολική τάξη. Σ' αυτό το χώρο ο σεισμός γίνεται μια βιωματική εμπειρία. Στη σεισμική τράπεζα οι μαθητές έχουν την δυνατότητα να εφαρμόσουν τα μέτρα προστασίας κατά τη διάρκεια ενός σεισμού, αλλά και ενημερώνονται για τις διαδικασίες πρόληψης και προστασίας πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την εκδήλωση του φαινομένου. Παράλληλα, ωθούνται να ευαισθητοποιηθούν ώστε να ελέγξουν το σπίτι τους, το σχολείο τους, αλλά και να ευαισθητοποιήσουν τους γονείς τους και τους εκπαιδευτικούς για τον έλεγχο των σχολικών κτιρίων και των κατοικιών τους πριν την εκδήλωση ενός σεισμού.

Υλοποίηση του προγράμματος

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Φυσικές διεργασίες στον πλανήτη μας – Ελάτε να γνωρίσουμε τους σεισμούς» ξεκίνησε να υλοποιείται από 20 Μαρτίου 2009 και συμμετείχαν, με την ολοκλήρωση του σχολικού έτους, 16 σχολεία από τη Λέσβο και την υπόλοιπη Ελλάδα, όπου πήραν μέρος 715 μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και 99 εκπαιδευτικοί.

Η δραστηριότητα βασίζεται στο σενάριο ότι οι μαθητές ενσαρκώνουν το ρόλο του σεισμολόγου, ο οποίος πραγματοποιεί μια έρευνα, με στόχο τη συγκέντρωση πληροφοριών για τους σεισμούς στο χώρο του Βορείου Αιγαίου Πελάγους, και την προετοιμασία πρότασης για τα μέτρα προστασίας που θα πρέπει να λάβουν οι κάτοικοι αυτών των περιοχών. Στους μαθητές δίνεται το «Σημειωματάριο του σεισμολόγου», το οποίο είναι ένα τετράδιο δραστηριοτήτων, που καλούνται να συμπληρώνουν κατά τη διάρκεια συμμετοχής στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, δουλεύοντας σε ομάδες και αναπτύσσοντας μεταξύ τους συνεργασίες. Στο τετράδιο περιέχονται διαβαθμισμένες ερωτήσεις, αλλά και δραστηριότητες, τις απαντήσεις των οποίων μπορούν να ανακαλύψουν οι μαθητές σε επιλεγμένες θέσεις στους εκθεσιακούς χώρους.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα αρχικά ξεκινάει με προβολή οπτικοακουστικού υλικού το οποίο δημιουργήθηκε από το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου ειδικά για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, με πλούσιο φωτογραφικό υλικό, εικόνες, χάρτες και διαγράμματα που εξηγούν το φαινόμενο του σεισμού με απλό και κατανοητό τρόπο, αλλά και οδηγίες για την προστασία και πρόληψη από τους σεισμούς, γνωρίζοντας έτσι στους μαθητές το φυσικό φαινόμενο των σεισμών.

Στο επόμενο στάδιο οι μαθητές επισκέπτονται τις μόνιμες εκθέσεις και το Σεισμολογικό Σταθμό Σιγρίου. Εδώ πραγματοποιούνται τα εκπαιδευτικά παιχνίδια «Ο θησαυρός του εγκέλαδου» και «Ο λαβύρινθος του εγκέλαδου» και οι μαθητές γίνονται ερευνητές.

Για τους μικρότερους μαθητές του νηπιαγωγείου και πρώτων τάξεων του δημοτικού έχει σχεδιαστεί ένα θεατρικό παιχνίδι, όπου γίνεται δραματοποίηση του φαινομένου του σεισμού, της δομής της γης αλλά και της ζωής των ανθρώπων σε περίπτωση σεισμού. Οι δραστηριότητες στον εκθεσιακό χώρο συνεχίζονται, καθώς οι ίδιοι οι μαθητές καλούνται να προκαλέσουν ένα τοπικό σεισμό και να παρακολουθήσουν την καταγραφή της σεισμικής τους δραστηριότητας σε πραγματικό χρόνο στον εκπαιδευτικό σειсмоγράφο του Μουσείου.

Η δραστηριότητα συνεχίζεται στο χώρο της περιοδικής έκθεσης «Γνωρίζω τους σεισμούς – Αντιμετωπίζω το σεισμικό κίνδυνο», όπου οι μαθητές μπορούν να

εντοπίζουν ενεργά ρήγματα της περιοχής του Βορείου Αιγαίου που έχουν δώσει ή μπορεί να δώσουν μελλοντικά κάποιο σεισμό, καθώς και να γνωρίζουν την μαγευτική αλλά και ταυτόχρονα τρομακτική ιστορία των σεισμών.

Μαθητές του Νηπιαγωγείου Ερεσού συμμετέχουν σε θεατρικό παιχνίδι και γνωρίζουν το φυσικό φαινόμενο του σεισμού

Σχολική ομάδα του Λυκείου Γέρας παρατηρούν την καταγραφή της σεισμικής δραστηριότητας σε πραγματικό χρόνο

Ακολουθεί επίσκεψη στον υπαίθριο χώρο του Μουσείου, όπου οι μαθητές καλούνται να παρατηρήσουν και να αναγνωρίσουν τα χαρακτηριστικά ενός γεωλογικού ρήγματος και να συνδέσουν την παρουσία του με την εκδήλωση ενός σεισμού. Στη συνέχεια οι μαθητές βιώνουν μια αξέχαστη εμπειρία στην σεισμική τράπεζα του Μουσείου, όπου γίνεται η προσομοίωση καταστροφικών σεισμών από όλο τον κόσμο. Τέλος, οι συμμετέχοντες σε ομάδες πραγματοποιούν εκπαιδευτικά ομαδικά παιχνίδια και δραστηριότητες.

Συζήτηση - Συμπεράσματα

Το θεματικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Φυσικές διεργασίες στον πλανήτη μας – Ελάτε να γνωρίσουμε τους σεισμούς» που υλοποιείται από το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου έτυχε ιδιαίτερα θερμής υποδοχής, τόσο από τους μαθητές όσο και από τους εκπαιδευτικούς, ενώ ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το υψηλό επίπεδο των ερωτήσεων αλλά και των εύστοχων παρατηρήσεων που διατύπωσαν. Ιδιαίτερη εντύπωση προκάλεσε η ευαισθητοποίηση των μαθητών για την λήψη μέτρων πριν την εκδήλωση ενός σεισμικού γεγονότος και η ανάγκη ενημέρωσης των οικογενειών τους, αλλά και όλων των φορέων που εμπλέκονται σε θέματα πρόληψης. Ιδιαίτερος ήταν ο ενθουσιασμός των μαθητών μετά την εμπειρία συμμετοχής στην εκπαιδευτική δραστηριότητα προσομοίωσης ενός σεισμού στην σεισμική τράπεζα του Μουσείου, όπου, ακόμη και μαθητές που δεν έχουν ζήσει την εμπειρία ενός σεισμού, κατανόησαν αφενός τη δύναμη της φύσης και τις συνέπειες που μπορεί να έχει στην καθημερινή τους ζωή η εκδήλωση ενός σεισμού αφετέρου την ανάγκη λήψης μέτρων προστασίας. Επίσης, είναι χαρακτηριστικό ότι οι μαθητές κατανόησαν ότι η ΓΝΩΣΗ και η ΠΡΟΛΗΨΗ είναι τα καλύτερα μέτρα για την προστασία μας από τους σεισμούς.

Βιβλιογραφία

- Δερμιτζάκη, Δ. & Λέκκα, Σ. (1986). *Διερευνώντας τη Γη – Εισαγωγή στη Γενική Γεωλογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Ζούρος, Ν., Κυρατζή, Α., Παυλίδης, Σ., Καρακαίσης, Γ., Δρακάτος, Γ., Γκανάς, Θ., Σουλακέλλης, Ν., Βαίτης, Μ., & Βαλιάκος, Η. (2008). Τελική Έκθεση Εφαρμοσμένου Ερευνητικού Έργου: «Αξιοποίηση σύγχρονων μεθόδων των γεωεπιστημών στη διαχείριση του σεισμικού κινδύνου με έμφαση στο δομημένο περιβάλλον των νησιών του Βορείου Αιγαίου Πελάγους», ΓΓΕΤ – ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου 2000 – 2006.
- Λέκκας, Ε. (1995). *Γεωλογία και περιβάλλον*, Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

- Λέκκας, Ε. (1996). *Φυσικές και Τεχνολογικές Καταστροφές*, Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Παπαζάχος, Β. (1996). «Σεισμικότητα στο χώρο του Αιγαίου». Στο *Απολιθωμένο Δάσος Λέσβου – Διατηρητέο μνημείο της φύσης*, Πρακτικά 1^{ου} Επιστημονικού Συμποσίου, Έκδοση Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου, Μυτιλήνη - Σίγρι.
- Παπανικολάου, Δ. & Σίδερης, Χρ. (1987). *Γεωλογία*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων.
- Παυλίδης, Σ. (2001). «Η συμβολή της γεωλογικής σκέψης στην κατανόηση του γεωπεριβάλλοντος ένα εργαλείο για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση». Στο *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Προστατευόμενες Φυσικές Περιοχές και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Έκδοση Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου, Σίγρι, Λέσβος, 1999.
- Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. – Ο.Α.Σ.Π. Νέος Ελληνικός Αντισεισμικός Κανονισμός,
- Χάρτης ενεργών Ρηγμάτων και Σεισμικότητας Περιφέρειας Β. Αιγαίου (Φύλλο-1) – κλίμακα 1:250.000
- Χάρτης ενεργών Ρηγμάτων και Σεισμικότητας Περιφέρειας Β. Αιγαίου (Φύλλο-2) – κλίμακα 1:250.000
- Χάρτης ενεργών Ρηγμάτων και Σεισμικότητας Περιφέρειας Ν. Λήμνου και Ν. Αγ. Ευστατίου - κλίμακα 1:100.000
- Χάρτης ενεργών Ρηγμάτων και Σεισμικότητας Περιφέρειας Νήσου Λέσβου - κλίμακα 1:100.000
- Χάρτης ενεργών Ρηγμάτων και Σεισμικότητας Περιφέρειας Νήσου Χίου - κλίμακα 1:100.000
- Χάρτης ενεργών Ρηγμάτων και Σεισμικότητας Περιφέρειας Ν. Σάμου, Ν. Ικαρίας και Φούρνων - κλίμακα 1:100.000

«Στο Ζάππειο μια μέρα...: Ο κήπος με τα αγάλματα». Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τον Κήπο του Ζαπείου Μεγάρου

Ειρήνη Κεραμίδα | Θεολόγος, Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού, Διεύθυνση Αναστήλωσης Νεωτέρων & Σύγχρονων Μνημείων

Αγγελική Κουμνά | Αρχαιολόγος - Ιστορικός Τέχνης, Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού, Διεύθυνση Αναστήλωσης Νεωτέρων & Σύγχρονων Μνημείων

Μαρία Λένη | Αρχαιολόγος, Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού, Διεύθυνση Αναστήλωσης Νεωτέρων & Σύγχρονων Μνημείων

Μάνος Μικελάκης | Αρχαιολόγος - Ιστορικός Τέχνης, Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού, Διεύθυνση Αναστήλωσης Νεωτέρων & Σύγχρονων Μνημείων

Ελένη Φρούντζου | Διεθνολόγος, Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού, Διεύθυνση Αναστήλωσης Νεωτέρων & Σύγχρονων Μνημείων

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα με πολυθεματικό χαρακτήρα επιδιώκουν να προσφέρουν στο μαθητικό κοινό σφαιρική θεώρηση του αντικειμένου τους. Το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Ο Κήπος με τα αγάλματα» στοχεύει στη γνωριμία των μαθητών με τον κήπο του Ζαπείου και την παρλιίσσια περιοχή, εξετάζοντάς τον από διαφορετικά πρίσματα. Το κεντρικό θέμα είναι το φυσικό περιβάλλον, η αρχιτεκτονική τοπίου που χαρακτηρίζει τον κήπο και η ανάδειξή του σε ένα υπαίθριο μουσείο γλυπτικής του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα.

Ενταγμένο στη δράση του Υπουργείου Πολιτισμού «Περιβάλλον και Πολιτισμός: Το δέντρο της ζωής σε τέσσερις εποχές», το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ο Κήπος με τα αγάλματα» σχεδιάστηκε ως ένας εκπαιδευτικός περίπατος με συγκεκριμένες στάσεις, στις οποίες υλοποιήθηκαν εικαστικά εργαστήρια, κινητικά και θεατρικά παιχνίδια. Βασικός παιδαγωγικός στόχος ήταν η διαδικασία της μάθησης να βασίζεται στη βιωματική εμπειρία και τη συλλογική δράση, ώστε ο μαθητής να μαθαίνει μέσα από την αλληλεπίδραση και την υιοθέτηση φανταστικών ρόλων και κοινωνικών συμπεριφορών. Τεχνικές και εργαλεία της δραματικής τέχνης, όπως ο αυτοσχεδιασμός, η σωματική έκφραση, η συμβολική αναπαράσταση και η

παγωμένη εικόνα, αποσκοπούσαν στην ενεργοποίηση της φαντασίας αλλά και της κρίσης των μαθητών.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα σχεδιάστηκε για να καλύψει συγκεκριμένους παιδαγωγικούς στόχους και αποσκοπεί στο να αξιοποιηθεί, κυρίως, στο μάθημα της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Σκοπός είναι να στραφούν οι μαθητές προς τα αστικά πάρκα, να αναγνωρίσουν την αξία τους ως πνευμόνων ενταγμένων στον ιστό των σύγχρονων πόλεων και να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη διατήρησής τους. Για το λόγο αυτό, το πρόγραμμα επικεντρώνεται στο φυσικό τοπίο της παρλιόσιας περιοχής, στα μνημεία τοπόσημα που τη χαρακτηρίζουν από την αρχαιότητα έως σήμερα και στη σταδιακή, αλλά ριζική, αλλαγή της κατά το 19^ο αιώνα.

Βασικοί στόχοι της εκπαιδευτικής δράσης είναι:

- Η γνωριμία με το φυσικό τοπίο και την ιστορία του, καθώς και με τις προσωπικότητες που συντέλεσαν στη δημιουργία του.
- Η αναγνώριση της αρχιτεκτονικής τοπίου του Κήπου του Ζαπείου Μεγάρου και των διαφορών της προς τον όμορο Εθνικό Κήπο.
- Η εκπαιδευτική περιήγηση στον Κήπο, ως ένα υπαίθριο μουσείο γλυπτικής του 19^{ου} αιώνα.
- Η δημιουργική έκφραση των μαθητών μέσα από κατασκευές, ζωγραφική, δραματική και κινητική έκφραση.
- Η θεματική διασύνδεση των αγαλμάτων με διδακτικές ενότητες μαθημάτων όπως η ιστορία, η γλώσσα, η λογοτεχνία, η περιβαλλοντική εκπαίδευση κ.ά.
- Η διαμόρφωση πολιτών με οικολογική παιδεία και οικολογική συνείδηση.

Οι μαθητές ανταποκρίθηκαν στους εκπαιδευτικούς στόχους αναγνωρίζοντας το φυτικό πλούτο του Κήπου. Ο συναγωνισμός κατά τη διάρκεια των παιγνιδιών τους βοήθησε να λειτουργήσουν ομαδικά, αλληλοϋποστηρίζοντας τις δυνατότητές τους. Στις δραστηριότητες της ελεύθερης έκφρασης οι μαθητές χρησιμοποίησαν τη φαντασία τους για να ταξιδέψουν στην εποχή των πρώτων Ζάππειων Ολυμπιάδων και της δενδροφύτευσης του κήπου, αλλά και για να οραματιστούν τη δική τους εκδοχή σχετικά με τη θέση των πάρκων μέσα στην πόλη. Συγκρίνοντάς το με τη σύγχρονη πραγματικότητα, κατέληξαν στην αναγκαιότητα της προστασίας της φύσης.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Σχεδιάζοντας εκπαιδευτικά προγράμματα σε χώρους μεγάλης ιστορικής αξίας και ταυτόχρονα μεγάλης έκτασης, όπως είναι ο κήπος του Ζαπείου Μεγάρου, οι υπεύθυνοι αντιμετωπίζουν μια σημαντική πρόκληση. Οφείλουν να επιλέξουν ανάμεσα σε πλούσια ποικιλία θέσεων και θεμάτων που αξίζει να αναφερθούν, να συζητηθούν με τους μαθητές και να αναλυθεί η σημασία και ο αντίκτυπός τους στη σύγχρονη ζωή.

Ο ορισμός των κριτηρίων της επιλογής αυτής έγινε με βάση ορισμένους παράγοντες: οι εναλλαγές στο περιεχόμενο των πληροφοριών (περιβαλλοντικού, ιστορικού, κοινωνικού ή αρχιτεκτονικού περιεχομένου), η ποικιλία των παιδαγωγικών εργαλείων, καθώς και ο χρόνος διάρκειας του εκπαιδευτικού προγράμματος. Καταβλήθηκε προσπάθεια να χρησιμοποιηθούν διαφορετικές παιδαγωγικές διαδικασίες, ώστε οι μαθητές να οδηγούνται στη γνώση επιστρατεύοντας τη λογική και τη φαντασία τους.

Με βάση αυτούς τους άξονες, επιλέχθηκαν στάσεις σε συγκεκριμένα αγάλματα. Οι μαθητικές ομάδες στέκονται και παρατηρούν το άγαλμα του μικρού Σάτυρου με τον αυλό, έργο του Γ. Δημητριάδη, που βρίσκεται στην είσοδο του κήπου του Ζαπείου Μεγάρου, τον Ξυλοθραύστη, το Θεριστή και το μικρό Ψαρά, έργα του Δ. Φιλιππότη, τον Έρωτα τοξοθραύστη, του Γ. Βρούτου, τον Άγγελο και άλλα γλυπτά του κήπου. Οι μαθητές παρατηρούν τις στάσεις των αγαλμάτων, τις χαρακτηριστικές κινήσεις τους, το υλικό κατασκευής τους και το συμβολισμό τους.

Οι μαθητικές ομάδες επισκέπτονται τον Κήπο του Ζαπείου Μεγάρου και παρατηρούν τα αγάλματα

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα χρησιμοποιεί διαφορετικά παιδαγωγικά εργαλεία, όπως είναι τα κινητικά παιχνίδια, οι ασκήσεις παρατήρησης και το θεατρικό παιχνίδι. Ο συνδυασμός μεθόδων κρίνεται σημαντικός για την κατανόηση εννοιών και γεγονότων, για την ανάπτυξη της αισθητικής και την καλλιέργεια της αξίας της διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος.

Κινητικά παιχνίδια

Μέσα από θεατρικό παιχνίδι και μουσικοκινητικές ασκήσεις, τα παιδιά γνωρίζουν και ζωντανεύουν τον Ιλισσό ποταμό και εξοικειώνονται με την παρλίτσια περιοχή και τα τοπία της (Παναθηναϊκό Στάδιο, Ναός Ολυμπίου Διός, Εθνικός Κήπος κ.ά.). Οι μαθητές δημιουργούν με το σώμα τους τον Ιλισσό ποταμό: μιμούνται την κίνηση του νερού και τα ζώα σε αυτόν, όπως τα βατράχια, τα χέλια και τα ψάρια, ακολουθώντας τις κινήσεις του εμψυχωτή.

Η κατανόηση της αρχιτεκτονικής τοπίου ενός κήπου οργανωμένου με γεωμετρικές χαράξεις αποδόθηκε με κινητικό παιχνίδι, όπου τα παιδιά αναπαριστούν τους φυτικούς σχηματισμούς μέσα στους οποίους έχουν τοποθετηθεί τα αγάλματα, σχηματίζοντας μέσα από μια ανθρώπινη αλυσίδα έναν ζωντανό κήπο του Ζαπείου. Πιασμένοι από το χέρι οι μαθητές σχηματίζουν κύκλο, τρίγωνο ή τετράγωνο, όμοιο με αυτό που διαμορφώνουν τα φυτά του κήπου και περιβάλλουν, μιμούμενοι το φυτικό φράχτη, το παιδί – άγαλμα που βρίσκεται στο κέντρο του σχηματισμού.

Η δραματοποίηση, ως εκπαιδευτικό εργαλείο, αξιοποιήθηκε για την κατανόηση θεμάτων που αφορούν στην τυπολογία των αγαλμάτων (αδριάντες, συμβολικά ή φυσιολατρικά θέματα), καθώς κλήθηκαν να τα αναπαραστήσουν ή να τα ζωντανέψουν. Οι μαθητές παίζουν το παιχνίδι «αγαλματάκια ακούνητα, αμίλητα, αγέλαστα», στο οποίο μιμούνται τις στάσεις των αγαλμάτων του κήπου, έχοντας πρώτα επιλέξει να κρατούν το χαρακτηριστικό τους στοιχείο: Όσοι επέλεξαν, για παράδειγμα, ως αγαπημένο άγαλμα το Θεριστή κρατούν τα στάχυα που ζωγράφισαν οι ίδιοι, όσοι επέλεξαν τον Ψαρά κρατούν ψάρι και καβούρι, το χαρακτηριστικό του Αγγέλου είναι το μήλο που κρατά στο δεξί χέρι και του Σατύρου ο αυλός του Πανός, τον οποίο κατασκευάζουν από καλαμάκια και παίζουν με αυτόν. Όλοι παγώνουν στη στάση του αγαπημένου τους αγάλματος και νικά όποιος κατορθώνει να σταθεί ακούνητος, αμίλητος και αγέλαστος.

Εικαστικά εργαστήρια

Σε συγκεκριμένες στάσεις της εκπαιδευτικής περιήγησης οι μαθητές εμπνέονται από μια φωτογραφία ή ζωγραφικό πίνακα που αναπαριστά τον ίδιο χώρο στις αρχές του 20^{ού} αιώνα και, αφού κολλήσουν την εικόνα σε χαρτόνι, συνεχίζουν την ιστορία

που αφηγείται το έργο τέχνης, συνθέτοντας με τη φαντασία τους την κοινωνική ζωή στον κήπο του Ζαππείου. Επιπλέον, στο φυλλάδιο που τους διανέμεται, έχουν τη δυνατότητα να χρωματίσουν την πρόσοψη του Ζαππείου, την Καρυάτιδα στο αίθριο του Μεγάρου και το άγαλμα του Έρωτα τοξοθραύστη. Ζωγραφίζουν τμήματα των γλυπτών, όπως είναι το ψάρι του Ψαρά, τα στάχυα του Θεριστή, ο αυλός του Σατύρου, και στη συνέχεια τα αναπαριστούν. Τέλος, πραγματοποιείται εργαστήριο μαριονέτας, σε ήδη διαμορφωμένα προπλάσματα.

Θεατρικά παιχνίδια - αυτοσχεδιασμοί

Οι μαθητές καλούνται να αναπαραστήσουν και να ζωντανέψουν την εποχή ίδρυσης του Κήπου και την κοινωνική ζωή που φιλοξενούσε, παρατηρώντας εικόνες της εποχής. Μια φωτογραφία του 1910 ενός από τα φημισμένα καφενεία του κήπου του Ζαππείου και ένα επιζωγραφισμένο επιστολικό δελτάριο, που απεικονίζει τους Αθηναίους στον Κήπο, εξάπτουν τη φαντασία των μαθητών, οι οποίοι μιμούνται κινήσεις και εκφράσεις. Υποδύονται τους ρόλους των επισκεπτών του Κήπου, όπως αυτοί εικονίζονται, παρουσιάζοντας τις φωτογραφίες σε «παγωμένη εικόνα» (tableau vivant) και συζητώντας για τις συνθήκες της εποχής και τη σημασία του Κήπου.

Τα αγάλματα του Κήπου γίνονται πρωταγωνιστές στο κουκλοθέατρο και συνομιλούν, σε μια θεατρική δημιουργία της φαντασίας των μαθητών

Το θεατρικό παιχνίδι με μαριονέτες αξιοποιήθηκε για την ερμηνεία της κοινωνικής ζωής στην παρλιόσια περιοχή, αρχικά με την παρουσία των παρλιόσιων θεάτρων, καφενείων και ζαχαροπλαστείων, και στη συνέχεια, μετά την ανέγερση του Ζαπείου, με τις Διεθνείς Εκθέσεις. Οι μαριονέτες αφορούν σε πρόσωπα που χαρακτηρίζουν και ερμηνεύουν τα θέματα αυτά, όπως είναι ο Μερακλής, ο Αρχιφύλακας του κήπου, πρόσωπο πολυσυζητημένο και πολυφωτογραφημένο την εποχή του, ο θίασος Ταβουλάρη από το περίφημο θέατρο του Μπούκουρα, το άγαλμα του Ευαγγέλη Ζάππα και του Αγγέλου και, τέλος, οι Αθηναίοι και οι Αθηναίες της Μπελ Επόκ που έκαναν τους περιπάτους τους γύρω από το Ζάππειο. Οι εμψυχωτές παρουσιάζουν τις κούκλες και την ιστορία τους στους μαθητές κι έπειτα εκείνοι, ανά ζευγάρια, επιλέγουν την αγαπημένη τους κούκλα και αυτοσχεδιάζουν, με τη βοήθεια του εμψυχωτή, σε ένα παιχνίδι ερωταποκρίσεων.

Παιχνίδια παρατήρησης και μνήμης

Η διαδικασία της μάθησης μέσω του παιχνιδιού συνεχίζεται στη σχολική τάξη, καθώς οι μαθητές παίρνουν μαζί τους ένα παιχνίδι μνήμης, το γνωστό Memo, με εικόνες με τα αγάλματα του κήπου. Οι μαθητές καλούνται να παρατηρούν τη θέση των καρτών με τα αγάλματα και αντιστοιχούν τα όμοια.

Εκπαιδευτικά Φυλλάδια

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ο Κήπος με τα αγάλματα» συνοδεύεται από δύο ξεχωριστά εκπαιδευτικά φυλλάδια για τους μαθητές προσχολικής ηλικίας και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, αντίστοιχα. Το παιχνίδι συνεχίζεται στο σχολείο, καθώς οι μαθητές του δημοτικού συναγωνίζονται στο Σαλίγκαρο, ένα παιχνίδι με ζάρι, στο οποίο ακολουθώντας τα αγάλματα του κήπου οδηγούνται από το Ζάππειο Μέγαρο στο Καλλιμάρμαρο Στάδιο. Διασκεδάζουν, επιπλέον, με τα Παιχνίδια γνώσεων, όπου αντιστοιχούν τα αγάλματα με τον τίτλο και το γλύπτη τους και απαντούν σε ερωτήσεις τύπου «σωστό ή λάθος».

Στο εκπαιδευτικό φυλλάδιο για παιδιά προσχολικής ηλικίας οι νεαροί εξερευνητές του Κήπου χρωματίζουν την είσοδο του Ζαπείου Μεγάρου, αποκαλύπτουν το πρόσωπο της Καρυάτιδας από το αίθριο και παίζουν με τα εργαλεία του κηπουρού και του γλύπτη. Επιπλέον, καταθέτουν την άποψή τους σχετικά με την δενδροφύτευση, του Κήπου φυτεύοντας τον με χρώματα, βρίσκουν το δρόμο τους σε ένα φανταστικό λαβύρινθο του Κήπου, οξύνουν την παρατηρητικότητά τους, αντιστοιχώντας τα αγάλματα του Κήπου με τη σκιά τους και τέλος, χρωματίζουν τον Έρωτα που σπάει το τόξο του σε τόνους που επιλέγουν οι ίδιοι.

Οι μαθητές εμπνέονται από τις Καρυάτιδες στο αίθριο του Ζαπείου Μεγάρου και τις σχεδιάζουν στο εκπαιδευτικό φυλλάδιο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ο Κήπος με τα αγάλματα» συμπυκνώνει, σε μια εκπαιδευτική περιήγηση στον κήπο του Ζαπείου Μεγάρου, παιχνίδια ελεύθερης έκφρασης και γνώσεων, απολαμβάνοντας την εμπειρία εξερεύνησης του πάρκου. Ο στόχος του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι η εξοικείωση με το περιβάλλον του Κήπου, η καλλιέργεια στενής σχέσης των μαθητών με τα αστικά πάρκα, η ανάπτυξη της οικολογικής συνείδησης και ο προβληματισμός σχετικά με τα αγάλματα και τα μνημεία του Κήπου και το ρόλο τους.

Οι μαθητές, μέσω της βιωματικής εμπειρίας, διδάσκονται την αναγκαιότητα ύπαρξης πνευμόνων στον πολεοδομικό ιστό, συνειδητοποιούν την υποχρέωση να διατηρήσουν το φυσικό και αρχιτεκτονικό τοπίο της πόλης και, συγχρόνως, διασκεδάζουν, επιτυγχάνοντας τους περιβαλλοντικούς στόχους του προγράμματος.

4.

Αρχαίος & Βυζαντινός Κόσμος

Οι εκπαιδευτικοί υλοποιούν εκπαιδευτικά προγράμματα στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού: συμπεράσματα από την αξιολόγηση

Εύα Φουρλίγκα | Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

Ιουλία Γαβριηλίδου | Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές από το 1998. Τα προγράμματα αυτά είναι τα «Παίζουμε ανασκαφή;» και «Γνωρίζω τις βυζαντινές εικόνες» για μαθητές προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας, το «Όψεις της καθημερινής ζωής στην παλαιοχριστιανική εποχή» για μαθητές Ε΄ και Στ΄ δημοτικού και το «Ανακαλύπτοντας το Παρελθόν» για μαθητές γυμνασίου. Όλα τα προγράμματα συνοδεύονται από το «φάκελο» ή το «βιβλίο για τον εκπαιδευτικό». Το μουσείο, εκτός από τους μαθητές, απευθύνεται μέσα από ποικίλες εκπαιδευτικές δράσεις, και σε εκπαιδευτικούς, σε Άτομα με Αναπηρίες (ΑμεΑ), ελεύθερους επισκέπτες, φοιτητές, οικογένειες, οικονομικούς μετανάστες κ.ά. (Φουρλίγκα, 2008, Φουρλίγκα & Γαβριηλίδου, υ.ε.).

Τα προγράμματα υλοποιούνται από τις μουσειοπαιδαγωγούς του Μουσείου ενώ οι συνοδοί εκπαιδευτικοί έχουν πολύ μικρή δυνατότητα συμμετοχής σε αυτά.

Ωστόσο, θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικό οι εκπαιδευτικοί να χρησιμοποιούν το χώρο του μουσείου και να υλοποιούν οι ίδιοι εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Κι αυτό επειδή γνωρίζουν καλύτερα από οποιονδήποτε άλλον τις ιδιαιτερότητες των μαθητών τους, γεγονός που συμβάλλει στην καλύτερη δυνατή προσαρμογή της εκπαιδευτικής δραστηριότητας στις ανάγκες της τάξης τους. Επιπλέον, το προσωπικό του Μουσείου αδυνατεί να ικανοποιήσει το μεγάλο αριθμό των σχολείων που ζητούν κάθε χρόνο να πάρουν μέρος σε κάποιο από τα παραπάνω εκπαιδευτικά προγράμματα.

Με στόχο την ενημέρωση των εκπαιδευτικών, ώστε να υλοποιήσουν συγκεκριμένα εκπαιδευτικά προγράμματα στο Μουσείο, αλλά και προκειμένου να ενημερωθούν σχετικά με τις εκπαιδευτικές δυνατότητες του μουσειακού χώρου, διοργανώνονται σε ετήσια βάση ημερίδες – επιμορφωτικές συναντήσεις για εκπαιδευτικούς (Φουρλίγκα κ.ά., 2006). Οι ημερίδες πραγματοποιούνται ήδη από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, συνήθως σε συνεργασία

με τις Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Θεσσαλονίκης¹⁸, τουλάχιστον μια φορά το χρόνο και έχουν δύο μορφές. Στην πρώτη περίπτωση πρόκειται για συναντήσεις που στόχο έχουν να ενημερώσουν τους συμμετέχοντες για τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου «Γνωρίζω τις βυζαντινές εικόνες» και «Όψεις της καθημερινής ζωής στην παλαιοχριστιανική εποχή», τα οποία και σχεδιάστηκαν εξ' αρχής με σκοπό να χρησιμοποιηθούν και από τους εκπαιδευτικούς. Οι εκπαιδευτικοί φάκελοι που τα συνοδεύουν περιέχουν πληροφορίες σχετικά με την εφαρμογή του κάθε προγράμματος, τους στόχους του, τα φύλλα εργασίας που χρησιμοποιούν οι μαθητές, προτάσεις για δραστηριότητες πριν και μετά την επίσκεψη στο Μουσείο, σχετική βιβλιογραφία, καθώς και διάφορες πληροφορίες, χρήσιμες για την υλοποίηση της επίσκεψης των εκπαιδευτικών στο Μουσείο (Φουρλίγκα & Γρόσδος, 2006, Φουρλίγκα κ.ά., 2004). Οι συναντήσεις αυτής της μορφής καταλήγουν σε βιωματικά εργαστήρια, όπου οι εκπαιδευτικοί συμμετέχουν στην υλοποίηση των δύο προγραμμάτων σαν να ήταν οι ίδιοι μαθητές.

Οι επιμορφωτικές συναντήσεις όμως μπορεί να έχουν και μια πιο σύνθετη μορφή, με πιο θεωρητικό περιεχόμενο. Σε αυτού του τύπου τις συναντήσεις συμμετέχουν, ως επιμορφωτές, εκπαιδευτικοί που έχουν εμπειρία στη χρήση μουσειακών χώρων, διδάσκοντες στο Πανεπιστήμιο με ειδίκευση στη μουσειακή εκπαίδευση και Μουσειολόγοι – Μουσειοπαιδαγωγοί με εμπειρία στο σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Ανάλογα με το χρόνο που διαρκούν οι επιμορφωτικές αυτές συναντήσεις, συχνά δίνεται η δυνατότητα στους εκπαιδευόμενους να ενημερωθούν σχετικά με τις μεθόδους σχεδιασμού ενός μουσειακού εκπαιδευτικού προγράμματος και, στη συνέχεια, χωρισμένοι σε ομάδες, να επιλέξουν ένα θέμα και να σχεδιάσουν οι ίδιοι το δικό τους πρόγραμμα στις αίθουσες του Μουσείου. Με τον τρόπο αυτό ενθαρρύνονται να δοκιμάσουν στην πράξη αυτά που άκουσαν κατά τη διάρκεια της επιμόρφωσής τους. Οι εκπαιδευτικοί έχουν όλες τις παιδαγωγικές γνώσεις που τους χρειάζονται για να υλοποιούν εκπαιδευτικές επισκέψεις στο μουσείο. Τις ειδικές γνώσεις μπορούν να τις προσφέρουν οι αρχαιολόγοι.

Προκειμένου να διαπιστωθεί εάν οι εκπαιδευτικές αυτές συναντήσεις πετυχαίνουν το στόχο τους, στο τέλος κάθε ημερίδας οι εκπαιδευτικοί αξιολογούν γραπτώς τη συνάντησή τους. Τα αποτελέσματα των αξιολογήσεων ως τώρα είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικά, καθώς οι περισσότεροι από αυτούς που παρακολουθούν τις ημερίδες δηλώνουν ευχαριστημένοι από τη συμμετοχή τους και έτοιμοι να έρθουν

¹⁸ Ως σήμερα η συνεργασία γίνεται με τις Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, επειδή το αναλυτικό πρόγραμμα των δημοτικών σχολείων είναι πιο ευέλικτο και οι δάσκαλοι έχουν περισσότερο χρόνο στη διάθεσή τους να προετοιμάσουν μια εκπαιδευτική επίσκεψη στο Μουσείο. Ωστόσο υπάρχουν προοπτικές συνεργασίας και με τις Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

στο Μουσείο για να υλοποιήσουν ένα πρόγραμμα. Στην πραγματικότητα, όμως, αποδεικνύεται πως ελάχιστοι εκπαιδευτικοί αποφασίζουν να επισκεφτούν το Μουσείο.

Τη σχολική χρονιά 2008-2009 πραγματοποιήθηκαν δύο ημερίδες, στις οποίες συμμετείχαν συνολικά περίπου διακόσια άτομα. Η πρώτη ημερίδα είχε ως στόχο να παρουσιάσει στους εκπαιδευτικούς τα δύο προγράμματα του Μουσείου που προαναφέρθηκαν, ενώ η δεύτερη είχε πιο θεωρητικό χαρακτήρα και αποσκοπούσε στο να εξοικειώσει τους εκπαιδευτικούς με τη μουσειοπαιδαγωγική και να τους δώσει κάποιες βασικές κατευθύνσεις, ώστε να σχεδιάσουν τα δικά τους εκπαιδευτικά προγράμματα σε μουσειακούς χώρους γενικά.

Παράλληλα, από το Φεβρουάριο μέχρι και το Μάιο του 2009 συγκριτικά με τους προηγούμενους μήνες, σημειώθηκε μια αύξηση του αριθμού των εκπαιδευτικών που προγραμμάτισαν να υλοποιήσουν το ένα από τα δύο εκπαιδευτικά προγράμματα στο Μουσείο. Συγκεκριμένα, δήλωσαν συμμετοχή 31 σχολικές ομάδες, 24 για το πρόγραμμα «Όψεις της καθημερινής ζωής στην παλαιοχριστιανική εποχή» και 7 για το «Γνωρίζω τις βυζαντινές εικόνες». Ο αριθμός αυτός είναι αρκετά υψηλός και θεωρήθηκε πως θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον να διεξαχθεί μια μικρής κλίμακας αξιολόγηση, για να διερευνηθεί κυρίως κατά πόσο η αύξηση αυτή συνδέεται με τις εκπαιδευτικές ημερίδες του Μουσείου, αλλά και να καταγραφούν οι τυχόν δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί κατά την υλοποίηση των προγραμμάτων. Η αξιολόγηση που περιγράφεται στη συνέχεια αφορά στις σχολικές ομάδες που υλοποίησαν το πρόγραμμα «Όψεις της καθημερινής ζωής» που είναι και οι περισσότερες¹⁹.

Για τις ανάγκες της αξιολόγησης σχεδιάστηκε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο απευθυνόταν στους εκπαιδευτικούς και το συμπλήρωναν μετά το τέλος του προγράμματος. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από τέσσερις ενότητες: Η πρώτη περιλαμβάνει την ταυτότητα του δείγματος, η δεύτερη έχει λειτουργικό χαρακτήρα και εξετάζει πώς προετοιμάστηκαν οι εκπαιδευτικοί πριν έρθουν στο Μουσείο, η τρίτη έχει ποιοτικό χαρακτήρα και διερευνά τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος και η τέταρτη αφορά στην αξιολόγηση της συνολικής εξυπηρέτησης εκ μέρους του Μουσείου, τόσο από άποψη υλικής υποδομής (παροχή φύλλων εργασίας, μαξιλαιριών για να καθίσουν τα παιδιά στο

¹⁹ Η αξιολόγηση σε ένα μουσείο είναι ιδιαίτερα σημαντική, προκειμένου να ελέγξει την επιτυχία των εκθέσεων και των δράσεων που υλοποιεί και την ανταπόκριση που έχει από το κοινό του. Στόχος των αξιολογήσεων είναι η βελτίωση της εικόνας του μουσείου και των υπηρεσιών του προς το κοινό (Μουσούρη, 1999). Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού αξιολογεί τόσο τα εκπαιδευτικά προγράμματα που σχεδιάζει με στόχο τη βελτίωσή τους (Βεροπουλίδου 2008), όσο και όλες τις δραστηριότητες που απευθύνονται στο κοινό.

δάπεδο και ξύλινων πινακίδων για να μπορούν να γράφουν άνετα στηρίζοντας πάνω τους τα φύλλα εργασίας) όσο και γενικότερα. Από τα 24 σχολικά τμήματα που υλοποίησαν το πρόγραμμα το αξιολόγησαν τα 18, ποσοστό 75%, το οποίο αποτελεί ασφαλές δείγμα αξιολόγησης.²⁰

Τα πιο ενδιαφέροντα στοιχεία επικεντρώνονται στη δεύτερη ενότητα του ερωτηματολογίου και αφορούν στην προετοιμασία των εκπαιδευτικών. Οι απαντήσεις δείχνουν πως μόνο οι 4 στους 18 εκπαιδευτικούς (ποσοστό 22%) είχαν παρακολουθήσει κάποιο από τα σεμινάρια του Μουσείου στο παρελθόν (δεν διευκρινίζεται πότε ακριβώς), ένα μικρό ποσοστό 11% δεν είχε καμία ενημέρωση/προετοιμασία πριν έρθει στο Μουσείο²¹ και, τέλος, οι 12 (ποσοστό 67%) είχαν ενημερωθεί από μόνοι τους, είτε έχοντας παρακολουθήσει παλαιότερα το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με την τάξη τους, είτε έχοντας φροντίσει να προμηθευτούν τα σχετικά έντυπα και να ενημερωθούν οι ίδιοι από το προσωπικό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Προετοιμασία των εκπαιδευτικών

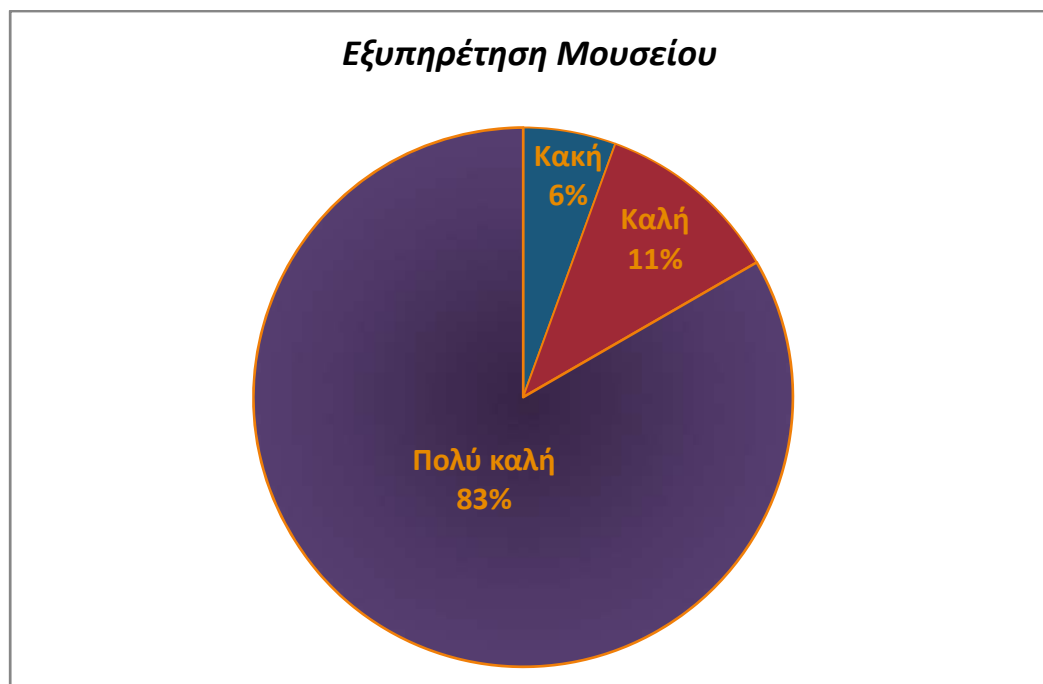
Στην τρίτη ενότητα του ερωτηματολογίου, σχετικά με τις δυσκολίες που συνάντησαν κατά τη διεξαγωγή του εκπαιδευτικού προγράμματος, δεν ανιχνεύτηκαν προβλήματα που να αφορούν στη δομή ή στη μορφή του προγράμματος. Το 89% των ερωτηθέντων απάντησε ότι δεν αντιμετώπισε κανένα πρόβλημα, ενώ το 11% που απάντησε θετικά αναφερόταν σε προβλήματα που προέκυψαν κατά την

²⁰ Η επεξεργασία των δεδομένων έγινε σε λογιστικά φύλλα του Excel (MS Office 2003).

²¹ Οι εκπαιδευτικοί αυτοί συνοδεύονταν από την υπεύθυνη Πολιτιστικών Θεμάτων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Θεσσαλονίκης, η οποία προσφέρθηκε να τους βοηθήσει στην υλοποίηση του προγράμματος, τελικά όμως κατέληξε να το υλοποιεί μόνη της χωρίς τη βοήθεια των εκπαιδευτικών.

εφαρμογή επί του πεδίου. Το πρώτο από αυτά ήταν η υπερβολική αυστηρότητα των φυλάκων προς τα παιδιά. Το δεύτερο ήταν η σύγχυση και ο συνωστισμός που επικρατούσε και που οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί απέδωσαν στη δική τους ελλιπή προετοιμασία.

Τέλος, στην ενότητα που αφορούσε στη συνολική εξυπηρέτηση από την πλευρά του Μουσείου, το 83% δήλωσε πως ήταν πολύ καλή, το 11% απλώς καλή, ενώ το 6% τη χαρακτήρισε κακή. Τα διευκρινιστικά σχόλια που συνόδευαν τα σχετικά έντυπα δήλωναν πως το 6% αντιμετώπισε πρόβλημα με τους φύλακες.

Αξιολόγηση από τους εκπαιδευτικούς της εξυπηρέτησης του Μουσείου

Έχει διαπιστωθεί (Hein, 1994, σ. 311) ότι στο πλαίσιο μιας αξιολόγησης οι γενικές παρατηρήσεις που προκύπτουν φωτίζουν ζητήματα που δεν αναμενόταν να τεθούν όταν ξεκινούσε η όλη διαδικασία. Καθώς τα αποτελέσματα της αξιολόγησης αποτελούν μια τεκμηριωμένη παρουσίαση των θεμάτων που συζητήθηκαν, η ενασχόληση με τυχόν προβλήματα που προκύπτουν και η εξεύρεση λύσεων θεωρείται απαραίτητη.

Με την επεξεργασία των ερωτηματολογίων προέκυψαν δύο θέματα προς συζήτηση: το πρώτο αφορά στις ενημερωτικές ημερίδες που διοργανώνει το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, καθώς τίθεται θέμα αποτελεσματικότητάς τους. Τελικά οι ημερίδες πετυχαίνουν το στόχο τους; Για ποιο λόγο ενώ υπάρχει αθρόα προσέλευση εκπαιδευτικών στις συναντήσεις, τις οποίες οι συμμετέχοντες αξιολογούν ως επιτυχημένες, τελικά στο Μουσείο δεν έρχονται παρά ελάχιστοι; Μια πιθανή απάντηση είναι πως για να προετοιμάσουν οι εκπαιδευτικοί μια επίσκεψη στο μουσείο χρειάζεται να διαθέσουν αρκετό χρόνο, που όμως ίσως δεν

είναι διατεθειμένοι να το κάνουν. Οι συναντήσεις αυτές μπορεί να πετυχαίνουν τον στόχο τους ως προς την προετοιμασία των εκπαιδευτικών και την ενημέρωσή τους σε θέματα μουσειοπαιδαγωγικής, δεν πετυχαίνουν όμως πλήρως τον τελικό στόχο που είναι η ενθάρρυνσή τους για τη διοργάνωση μιας εκπαιδευτικής επίσκεψης στο μουσείο. Επομένως, αυτό που προκύπτει είναι ότι θα πρέπει να αναζητηθούν διαφορετικές λύσεις προσέγγισης των εκπαιδευτικών, σε συζήτηση ενδεχομένως με τους ίδιους, αλλά και με τους υπεύθυνους των Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Το δεύτερο θέμα που προκύπτει από την επεξεργασία των αξιολογήσεων έχει να κάνει με τη συμπεριφορά των φυλάκων προς τους επισκέπτες και συγκεκριμένα προς τους μαθητές. Η άποψη που επικρατεί γενικά για τα μουσεία είναι πως πρόκειται για «χώρους ιερούς», όπου πρέπει να κυριαρχεί απόλυτη ησυχία. Η άποψη αυτή ωστόσο, η οποία υποστηρίζεται και από πολλούς επισκέπτες των μουσείων, τείνει να αλλάξει τα τελευταία χρόνια, κυρίως με την παρουσία των σχολικών ομάδων και την εφαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στις αίθουσες των μουσείων, όπου εκ των πραγμάτων οι μαθητές πρέπει να μιλούν, να συζητούν, να εξερευνούν, να απαντούν. Στην περίπτωση του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού, οι φύλακες που ήρθαν σε αντιπαράθεση με τους εκπαιδευτικούς ήταν άνθρωποι που μόλις είχαν προσληφθεί και δεν είχαν ενημερωθεί ακόμη σχετικά με τη λειτουργία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Προσπαθούσαν λοιπόν να επιβάλουν ησυχία, δυστυχώς όμως με λάθος τρόπο. Από την άποψη αυτή μπορεί να θεωρηθεί δικαιολογημένη η στάση τους. Το σημαντικότερο στη συγκεκριμένη περίπτωση, που φανερώνει τη δύναμη της αξιολόγησης, είναι ότι κινητοποιήθηκε αμέσως η διοίκηση του Μουσείου και προχώρησε στην ενημέρωση των νεοπροσληφθέντων φυλάκων σχετικά με το ρόλο τους στο Μουσείο και τη στάση τους απέναντι στους επισκέπτες. Ελπίζουμε πως από εδώ και πέρα η ενημέρωση των νέων φυλάκων θα αποτελεί προτεραιότητα για το Μουσείο.

Κλείνοντας, θα ήταν ενδιαφέρον να γίνει αναφορά επιγραμματικά στην πρωτοβουλία των δασκάλων που αξιοποιούν τελικά στο μέγιστο βαθμό κάθε εφόδιο που τους παρέχεται. Ενδεικτικά αναφέρονται δυο δασκάλες, οι οποίες είχαν παρακολουθήσει την ημερίδα σχετικά με τη χρήση του εντύπου «Όψεις της καθημερινής ζωής στην παλαιοχριστιανική εποχή». Οι δασκάλες εργάστηκαν καταρχήν με τα παιδιά στην τάξη προετοιμάζοντας την επίσκεψη και οι μαθητές ανέλαβαν με δική τους πρωτοβουλία να προγραμματίσουν την επίσκεψή τους στο Μουσείο. Αφού υλοποίησαν στην αίθουσα το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, οι μαθητές πήραν συνεντεύξεις από τους φύλακες και από επισκέπτες. Η όλη διαδικασία έκλεισε με μια αυτοσχέδια τελετή παράδοσης των εργασιών που είχαν ετοιμάσει προς τις μουσειοπαιδαγωγούς του Μουσείου. Μαθητές και εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι βίωσαν μια πολύ ευχάριστη εκπαιδευτική εμπειρία.

Συνοψίζοντας, το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, παράλληλα με τα εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές, δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, προκειμένου να τους ενθαρρύνει να επισκέπτονται το Μουσείο και να υλοποιούν οι ίδιοι εκπαιδευτικές επισκέψεις. Για το σκοπό αυτό διοργανώνει ημερίδες/επιμορφωτικές συναντήσεις στις οποίες συνήθως συμμετέχει μεγάλος αριθμός εκπαιδευτικών. Καθώς όμως μετά το πέρας των ημερίδων η προσέλευση των εκπαιδευτικών στο Μουσείο είναι μικρή, αποφασίστηκε να διεξαχθεί μιας μικρής κλίμακας έρευνα, για να διερευνηθεί κατά πόσο τελικά οι επιμορφωτικές αυτές συναντήσεις πετυχαίνουν το στόχο τους, αλλά και να διερευνηθούν τυχόν προβλήματα που συναντούν οι εκπαιδευτικοί κατά την υλοποίηση των προγραμμάτων. Τα συμπεράσματα της έρευνας σε σχέση με τις ημερίδες έδειξαν ότι δεν πετυχαίνουν πλήρως το στόχο τους και επομένως θα πρέπει το Μουσείο να αναζητήσει νέες μορφές επικοινωνίας με τους εκπαιδευτικούς.

Βιβλιογραφία

- Βεροπουλίδου, Ρ. (2008). Αξιολόγηση των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού. Στο Μπούνια, Α, Νικονάνου, Ν. & Οικονόμου, Μ. (επιμ), *Η τεχνολογία στην υπηρεσία της πολιτισμικής κληρονομιάς. Διαχείριση, Εκπαίδευση, Επικοινωνία*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.
- Hein, G.E. (1994). Evaluation of museum programmes and exhibits, In Hooper-Greenhill, E., (Ed.), *The educational Role of the Museum* (p. 305-311). London: Routledge.
- Μουσούρη, Θ. (1999). Έρευνα κοινού και Αξιολόγηση στα Μουσεία. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72, σ. 56-61.
- Φουρλίγκα, Ε. & Γαβριηλίδου, (υ.ε.). Η εκπαιδευτική πολιτική του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού: στόχοι, δράσεις και προοπτικές. Στο *Μουσεία και Εκπαίδευση. Γενικός απολογισμός, κριτική αποτίμηση και προοπτικές*. Πρακτικά του Πανελλήνιου Συνεδρίου, Βόλος, 2007.
- Φουρλίγκα, Ε. (2008). Ανιχνεύοντας το παρελθόν στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού: Ζητήματα ερμηνείας και εμπειρίας στα εκπαιδευτικά προγράμματα. Στο Νικονάνου, Ν. Κασβίκης, Κ., *Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο: Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος*. Αθήνα: Πατάκης.
- Φουρλίγκα, Ε. & Γρόσδος, Στ. (2006). *Όψεις της καθημερινής ζωής στην παλαιοχριστιανική εποχή*, Φάκελος για τον εκπαιδευτικό (3^η έκδοση). Θεσσαλονίκη: Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού,
- Φουρλίγκα, Γαβριηλίδου, Γεωργάκη & Βεροπουλίδου (2006). Η εκπαιδευτική πολιτική του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού. Στο Φουρλίγκα & Βεροπουλίδου (επιμ.), *Εκπαιδευτικά Προγράμματα σε Χώρους Πολιτισμού* (σ. 55-58). Θεσσαλονίκη: Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού.

- Φουρλίγκα, Ε. Γαβριηλίδου, Ι. & Βεροπουλίδου, Ρ.(2004). *Γνωρίζω τις βυζαντινές εικόνες*, βιβλίο για τον εκπαιδευτικό. Θεσσαλονίκη: Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού.

Συνεργασία του Βυζαντινού & Χριστιανικού Μουσείου με τις Λέσχες Φιλίας του Δήμου Αθηναίων

Στάθης Γκότσης | Ιστορικός, Υπεύθυνος Γραφείου Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, Βυζαντινό & Χριστιανικό Μουσείο

Ράνια Φατώλα | Αρχαιολόγος, Γραφείο Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, Βυζαντινό & Χριστιανικό Μουσείο

Στις συναντήσεις μας συνήθως μας απασχολεί η υποδοχή στο μουσείο, μέσα από σχεδιασμένες δράσεις, σχολικών ή άλλων νεανικών ομάδων. Στην παρουσίασή μας θα κινηθούμε στον αντίποδα: στα άτομα της λεγόμενης τρίτης ηλικίας. Η εμπειρία προέρχεται από τη συνεργασία που αναπτύξαμε στο Βυζαντινό Μουσείο με τις Λέσχες Φιλίας του Δήμου Αθηναίων την περίοδο Νοεμβρίου 2008 – Μαρτίου 2009.

Η ιδέα γεννήθηκε από ένα αίτημα των υπεύθυνων των Λεσχών Φιλίας για ελεύθερη είσοδο και ξενάγηση των μελών τους στο Μουσείο. Η πρόταση αξιοποιήθηκε για το σχεδιασμό μιας οργανωμένης ερμηνευτικής διαδρομής στη μόνιμη έκθεση του Μουσείου, που να ανταποκρίνεται στα χαρακτηριστικά, τις προσδοκίες, τις ανάγκες και τις αγωνίες της συγκεκριμένης κατηγορίας επισκεπτών. Για τον προσδιορισμό των ειδικών χαρακτηριστικών τους αξιοποιήθηκαν συνδυαστικά:

1. Η συνεργασία με τους υπεύθυνους του Τμήματος Οργάνωσης και Λειτουργίας Λεσχών Φιλίας της Δ/σης Κοινωνικής Μέριμνας του Δήμου Αθηναίων, που έκαναν σαφέστερα τόσο τα συγκεκριμένα (ηλικιακά, κοινωνικά, μορφωτικά) χαρακτηριστικά όσων συμμετέχουν στις δραστηριότητες των Λεσχών Φιλίας, όσο και το περίγραμμα λειτουργίας των δομών αυτών²².
2. Οι παρατηρήσεις και τα συμπεράσματα από προηγούμενη σχετική εμπειρία του Γραφείου Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Βυζαντινού Μουσείου, που ήδη το 2001 είχε πραγματοποιήσει ανάλογες δράσεις, μικρότερου πάντως εύρους και, βέβαια, στο πλαίσιο της τότε εκθεσιακής διάρθρωσης των συλλογών του.
3. Τα ερευνητικά δεδομένα για τα άτομα τρίτης ηλικίας στον ελλαδικό χώρο που προέρχονται κυρίως από τις κοινωνικές επιστήμες²³.

²² Οι Λέσχες Φιλίας είναι για τον Δήμο Αθηναίων το θεσμικό ανάλογο των Κέντρων Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ), που λειτουργούν σε πολλούς δήμους της Ελλάδας.

²³ Βλ. ενδεικτικά Δ. Μπαλούρδος, Α. Τεπέρογλου και Ν. Φακιολάς, «Ηλικιωμένα άτομα σε συνθήκες κοινωνικής απομόνωσης», στο Δ. Καραντινός, Λ. Μαράτου – Αλιπράντη και Ε. Φρονίμου (επιμ.), *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα*, τ.Β', Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών,

Συνοψίζοντας τα σχετικά στοιχεία, μπορούμε να πούμε πως η συγκεκριμένη ομάδα, αποτελείται κατά πλειοψηφία από γυναίκες ηλικίας 65-70 έως και 90 ετών, χαρακτηρίζεται σε γενικές γραμμές από χαμηλό κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδο, ενώ, την ίδια ώρα που βιώνει φαινόμενα απομόνωσης και εγκατάλειψης, στα όρια του κοινωνικού αποκλεισμού, αναζητά δρόμους κοινωνικής συναναστροφής και έκφρασης.

Ας σημειωθεί, συμπληρωματικά, πως ειδικά στο πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας (και συγκεκριμένα στις γειτονιές Άγ. Παύλος, Άγ. Αρτέμιος, Άνω Πετράλωνα, Κάτω Πετράλωνα, Ακαδ. Πλάτωνος, Κολωνός, Σεπόλια, Κάτω Πατήσια, Άγ. Ελευθέριος, Γκράβα, Λαμπρινή, Κυψέλη, Αγ. Μελετίου, Γκύζη, Ελληνορώσων, Αμπελόκηποι), τα μέλη των Λεσχών Φιλίας προέρχονται σε μεγάλο βαθμό από αγροτικές περιοχές της περιφέρειας της χώρας, που κατά μείζονα λόγο συμμετείχαν στο μεγάλο ρεύμα αστικοποίησης από τις δεκαετίες '50 - '60 και εξής. Πρόκειται, ταυτόχρονα, για γενιές ανθρώπων που βίωσαν τα έντονα γεγονότα της σύγχρονης ιστορίας του τόπου: παγκόσμιο πόλεμο, κατοχή, εμφύλιο, στρατιωτική δικτατορία, μεταπολίτευση, διαδικασία αστικού εκσυγχρονισμού.

Με βάση αυτά τα γενικά χαρακτηριστικά, η διαδρομή της επίσκεψης διαρθρώθηκε εσωτερικά σε τρία θεματικά πεδία: (α) ζητήματα καθημερινής ζωής, αξιοποιώντας τις εκθεσιακές ενότητες «Τα εγκόσμια» και «Όψεις δημόσιου και ιδιωτικού βίου», (β) ζητήματα θρησκείας, αξιοποιώντας τις εκθεσιακές ενότητες «Οι ναοί της νέας θρησκείας» και «Λατρεία και τέχνη» και (γ) ζητήματα διαχείρισης του θανάτου στην ενότητα «Τόπος 'αναψύξεως': οι χριστιανοί μπροστά στο θάνατο»²⁴.

Η επιλογή αυτή εξυπηρετούσε δύο κεντρικά ζητούμενα:

- Τη δημιουργία της αίσθησης μιας σχετικώς πλήρους και συνεχούς διαδρομής στο σύνολο του εκθεσιακού χώρου, που – παρά τον αποσπασματικό χαρακτήρα της και τα λιγοστά στην πραγματικότητα αντικείμενα ανά ενότητα που αξιοποιήθηκαν – έμοιαζε με «ξενάγηση» στο μουσείο, βασική προσδοκία των συμμετεχόντων.
- Την ενασχόληση με θέματα που εκκινούσαν από οικεία στους συμμετέχοντες αντικείμενα, τα οποία επέτρεπαν ταυτόχρονα τόσο την ενεργοποίηση της μνήμης όσο και την ανάδειξη της ιστορικότητας των πραγμάτων. Και κυρίως λειτουργούσαν ως αφορμή για την διατύπωση από τους συμμετέχοντες παρατηρήσεων, σκέψεων, συναισθημάτων και προβληματισμών πάνω σε ζητήματα που τους απασχολούν σε σχέση με τη δική τους ζωή.

Αθήνα 1999², σ. 77-110 και Λ. Μουσούρου, *Εισαγωγή στην κοινωνιολογία των ηλικιών και των γενεών*, Gutenberg, Αθήνα 2005 (ειδικότερα κεφ. 4, «Το γήρας», σ. 103-151).

²⁴ Για τις εκθεσιακές ενότητες που αναφέρονται εδώ και όσα σχετικά ακολουθούν βλ. τα αντίστοιχα κεφάλαια στο *Βυζαντινές Συλλογές. Η μόνιμη έκθεση*, Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, Αθήνα 2008.

Τα ηλικιακά χαρακτηριστικά καθόρισαν και ορισμένες πρακτικές – τεχνικές παραμέτρους, όπως η συνολική διάρκεια της κάθε επίσκεψης που περιορίστηκε στη μία περίπου ώρα, συνυπολογίζοντας και μια σχετική βραδύτητα κίνησης στο χώρο. Για το σχεδιασμό της δράσης λάβαμε επίσης υπόψη τα πιθανά προβλήματα μειωμένης όρασης και ακοής, που απαντώνται με μεγαλύτερη συχνότητα στην συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία. Αξιοποιήσαμε, τέλος, το χαρακτήρα που προσδίδουν οι ίδιοι οι άνθρωποι που συμμετέχουν σε δομές όπως οι Λέσχες Φιλίας σε παρόμοιες δραστηριότητες: χαρακτήρα αφενός μορφωτικό – ψυχαγωγικό και αφετέρου κοινωνικό, με την έννοια της συναναστροφής και της εξωτερίκευσης επικοινωνιακών αναγκών.

Η δράση απέκτησε την τελική της μορφή, διατηρώντας ασφαλώς μια σχετική ευελιξία προσαρμογής στη δυναμική της κάθε επιμέρους ομάδας, μετά τις τρεις πρώτες εφαρμογές. Συγκεντρώθηκαν παρατηρήσεις, επιβεβαιώθηκαν οι περισσότερες από τις υποθέσεις, διορθώθηκαν επιμέρους στοιχεία περιεχομένου, επιπέδου και εκφοράς λόγου, οριστικοποιήθηκαν στάσεις στην πορεία στο χώρο και επιλογές αντικειμένων. Στο πλαίσιο της συνεργασίας, πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις 21 ομάδων από όλες τις Λέσχες Φιλίας του Δήμου Αθηναίων, με τη συμμετοχή 653 συνολικά ατόμων.

Προχωρώντας σε μια πρώτη αποτίμηση του προγράμματος²⁵, θα μπορούσαμε να κωδικοποιήσουμε τις παρατηρήσεις μας για την ανταπόκριση των συμμετεχόντων στα ερεθίσματα της κάθε θεματικής ενότητας ως εξής:

Σχετικά με το πρώτο θέμα (καθημερινή ζωή), οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν με ικανοποίηση και σχολίασαν εκθέματα όπως λυχνάρια, μυροδοχεία, αποθηκευτικά και επιτραπέζια σκεύη, κοσμήματα, αντικείμενα ιδιωτικής ευλάβειας, ένα ελεφαντοστέινο χτένι, έναν πήλινο κουμπάρα, τα υφαντικά βάρη του αργαλειού. Οι παρατηρήσεις για τα υλικά κατασκευής και τη χρήση των αντικειμένων οδήγησαν συνειρμικά σε επιμέρους θέματα: εργασία, αγροτική ζωή, διατροφικές συνήθειες, κοινωνικό καταμερισμό, καλλωπισμό. Συνδυάστηκαν με την ανάκληση δικών τους εμπειριών και γέννησαν ευδιάθετες και ανοικτές συζητήσεις για ζητήματα ιστορικής συνέχειας και ασυνέχειας, καθώς και ζητήματα ταυτότητας (εθνικής, κοινωνικής, ηλικιακής, φύλου).

²⁵ Για την τελική αξιολόγηση του προγράμματος θα αξιοποιηθούν τα δεδομένα από την επεξεργασία ερωτηματολογίου που διαρθρώθηκε σε συνεργασία με την ψυχοκοινωνιολόγο Ματίνα Παπαδοπούλου. Η επεξεργασία του θα γίνει με τη μέθοδο SPSS, με βάση την ηλικία, τα κοινωνικά χαρακτηριστικά, την καταγωγή και το μορφωτικό επίπεδο.

Στο ψηφιδωτό δάπεδο από την παλαιοχριστιανική βασιλική του Ιλισσού. Εκθεσιακή ενότητα *Οι ναοί της νέας θρησκείας*. Αρχείο ΒΧΜ

Μπροστά στην ψηφιδωτή εικόνα του 13^{ου} αι. Εκθεσιακή ενότητα *Λατρεία και τέχνη*. Αρχείο ΒΧΜ

Σχετικά με το δεύτερο θέμα (θρησκεία), οι συμμετέχοντες έδειξαν να εντυπωσιάζονται από τα παλαιοχριστιανικά ψηφιδωτά, ενώ εκδήλωσαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το θέμα της ιστορικής διαμόρφωσης του χριστιανικού ναού από την παλαιοχριστιανική βασιλική στις σημερινές εκκλησίες, με αφορμή λ.χ. την εξέλιξη του τέμπλου από χαμηλό μαρμάρινο χώρισμα του ιερού σε ξυλόγλυπτο εικονοστάσι. Μπροστά στις εικόνες οι αντιδράσεις κυμάνθηκαν σε μια, αναμενόμενα, ευρεία γκάμα: από την αυθόρμητη κίνηση πολλών, κυρίως γυναικών, να κάνουν το σταυρό τους ή να επιχειρήσουν να αγγίξουν «στα κρυφά» τις εικόνες μέχρι τα κριτικά και περιπαικτικά σχόλια ενός 92χρονου Κρητικού με στόχο την έντονη θρησκευτικότητα των γυναικών, αλλά και το ρόλο της οργανωμένης εκκλησίας. Πάντως, οι λιγοστές εικόνες που επιλέχθηκε να σχολιαστούν (μία του 9^{ου}, μία του 14^{ου}, μία ψηφιδωτή, μία δυτική) έδωσαν την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να εντοπίσουν τεχνοτροπικές διαφορές, να επιχειρήσουν συγκρίσεις, να ανακαλέσουν δικές τους ιστορίες, να εκφράσουν προτιμήσεις.

Σχετικά με το τρίτο θέμα (διαχείριση του θανάτου), παρατηρήθηκε μια αναπόφευκτη συναισθηματική φόρτιση των συμμετεχόντων, παράλληλη πάντως με μια διάθεση αποφόρτισης. Ο σχολιασμός του δίδυμου χριστού τάφου του 6^{ου} αιώνα από τη Σταμάτα Αττικής, η συζήτηση για τα ταφικά έθιμα των πρώτων χριστιανικών αιώνων με αφορμή τα εκθέματα της ενότητας, κτερίσματα της ίδιας εποχής, αναμείχθηκαν με εμπειρίες από το θάνατο οικείων και προσφιλών προσώπων, με αφηγήσεις εθίμων από τους τόπους καταγωγής και σταθερά παρούσα την αγωνία, άμεσα ή έμμεσα, μεταφυσικά ή μη, του πεπρωμένου.

Στην εκθεσιακή ενότητα Τόπος «αναψύξεως»: οι χριστιανοί μπροστά στον θάνατο.
Αρχείο ΒΧΜ

Φεύγοντας από το μουσείο, οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες εξέφρασαν τις ευχαριστίες τους με εξαιρετικά θερμά λόγια, ρωτούσαν αν μπορούν να ξαναέρθουν, ζητούσαν και έπαιρναν τα εκπαιδευτικά έντυπα για παιδιά, για να φέρουν και τα εγγόνια τους σε μια επόμενη επίσκεψη.

Αν πράγματι η δουλειά μας είναι να βρίσκουμε τους τρόπους για να φέρνουμε στο μουσείο διαφορετικές κατηγορίες ανθρώπων και να σχεδιάζουμε δράσεις που μπορούν να προσφέρουν ενδιαφέρουσες και κοινωνικά χρήσιμες μουσειακές εμπειρίες σε κάθε λογής επισκέπτες, τότε, μετά και από αυτήν την εμπειρία αισθανόμαστε ότι είμαστε στο σωστό δρόμο.

Αντί για αποχαιρετισμό ένας 85χρονος, χωρίς καμιά προσπάθεια να κρύψει την έντονη συγκίνησή του, μας είπε: *«Ζω σ' αυτήν την πόλη περισσότερα από 50 χρόνια. Κανείς δεν με είχε φέρει να μου δείξει ένα μουσείο. Τώρα το 'χω κάνει κι αυτό. Σας ευχαριστώ πολύ»*.

Εκπαιδευτικές δράσεις του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης

Χρήστος Γκατζόλης | Αρχαιολόγος, Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης

Μαρία Κοκορότσκου | Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος, Εκπαιδευτικός θεάτρου, Υπεύθυνη Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης

Όλγα Σακαλή | Αρχαιολόγος, Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης

Εκπαιδευτικές εφαρμογές 2008 – 2009

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης στο πλαίσιο της προσπάθειάς του να καταστήσει το χώρο του προσιτό σε όσο το δυνατόν ευρύτερες ομάδες πληθυσμού, διοργανώνει εκπαιδευτικά προγράμματα για

- Μαθητές, στο πλαίσιο των σχολικών επισκέψεων
- αποκλεισμένες ομάδες πληθυσμού
- ΑμεΑ
- οικογένειες
- ενήλικες

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα διοργανώνονται και υλοποιούνται από το τμήμα Δημοσίων Σχέσεων Τεκμηρίωσης και Δημοσιευμάτων, από έμπειρη ομάδα αρχαιολόγων, μουσειολόγων και εκπαιδευτικών.

Κατά τη σχολική χρονιά 2008-2009 εφαρμόστηκαν τα εξής εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Χρυσ αφένια Στολίδια

Το πρόγραμμα απευθυνόταν σε μαθητές πρώτης σχολικής ηλικίας (νήπια, Α' - Β' δημοτικού). Μετά από μία σύντομη περιήγηση στην έκθεση *Ο χρυσός των Μακεδόνων*, όπου τα παιδιά εξερευνούσαν τα αρχαία κοσμήματα και έπαιρναν γενικές πληροφορίες για την ένδυση και την κόσμηση κατά την αρχαιότητα, ντύνονταν με τα ρούχα των αρχαίων. Στα παιδιά προσφερόταν έντυπο φυλλάδιο εργασίας με σχέδια και αυτοκόλλητα για να το συμπληρώσουν.

Πλάθω προ – ιστορίες

Το πρόγραμμα απευθυνόταν σε μαθητές Γ' και Δ' δημοτικού και είχε σχέση με τη «ζωή στην προϊστορική Μακεδονία». Μετά από μια σύντομη εισαγωγή στους όρους «Ιστορία» και «Προ – ιστορία», τα παιδιά έπαιζαν το παιχνίδι της γραμμής του χρόνου με τα σώματά τους και, στη συνέχεια, εξερευνούσαν το χώρο της έκθεσης. Το πρόγραμμα τελείωνε με τη δημιουργία των δικών τους αγγείων.

Σχεδιάζοντας προϊστορικά αγγεία

Η Θεσσαλονίκη μας ταξιδεύει

Το πρόγραμμα απευθυνόταν σε μαθητές Ε', ΣΤ' δημοτικού, καθώς και Α', Β' γυμνασίου. Οι οδηγίες ήταν να περιηγηθούν στην αρχαία Θεσσαλονίκη και να ανακαλύψουν το άγαλμα του αυτοκράτορα Οκταβιανού, χωρίς να τους γνωστοποιείται από την αρχή το όνομά του. Το πρόγραμμα είχε τη μορφή παιχνιδιού με σκοπό να εμπλέξει συναισθηματικά και διανοητικά τους μαθητές στη διαδικασία της ανακάλυψης του παρελθόντος, ώστε να γνωρίσουν την κοινωνική και πολιτική ζωή της πόλης κατά τη ρωμαϊκή εποχή, να εξοικειωθούν με τα αντικείμενα της καθημερινής ζωής και λατρείας, να εκτιμήσουν την καλλιτεχνική αξία των αρχαίων αντικειμένων και να προβληματιστούν σχετικά με την επιστήμη της Αρχαιολογίας.

Μακεδονίας νόμισμα

Στο πλαίσιο της έκθεσης «Μακεδονίας Νόμισμα. Από τη συλλογή της Alpha Bank» υλοποιήθηκε εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές της Δ', Ε' και Στ' δημοτικού. Στο πρόγραμμα οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να ανακαλύψουν την ιστορία της Μακεδονίας, όπως αυτή αποτυπώνεται στα νομίσματά της, κατανοώντας συγχρόνως την εικονογραφία των νομισμάτων που πηγάζει από τη θρησκευτική και μυθολογική παράδοση της περιοχής. Ολοκληρώνοντας το πρόγραμμα οι μαθητές σχεδίασαν τα δικά τους νομίσματα.

Παρατηρώντας αρχαία νομίσματα

Θεοί και αυτοκράτορες - Η αυτοκρατορική λατρεία στα αρχαία Καλίνδονα

Το πρόγραμμα σχεδιάστηκε για την περιοδική έκθεση «Τα Καλίνδονα, μια αρχαία πόλη στη Μακεδονία». Διαπραγματευόταν την αυτοκρατορική λατρεία στα αρχαία Καλίνδονα όπως αποκαλύπτεται μέσα από τα ευρήματα της έκθεσης και κυρίως από τη πρωτεύουσα θέση του Σεβαστείου σ' αυτήν, κατά τη ρωμαϊκή εποχή.

Το Μουσείο πάει φυλακή

Στο πλαίσιο των εναλλακτικών εκπαιδευτικών του δράσεων που απευθύνονται σε κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες και σε συνέχεια της πρώτης εκπαιδευτικής εφαρμογής σε ομάδα νεαρών κρατουμένων της Φυλακής Διαβατών (2007), φέτος το ΑΜΘ σχεδίασε και υλοποίησε τη δεύτερη αρχαιολογική/εκπαιδευτική εφαρμογή

για μια ομάδα γυναικών κρατουμένων στη Δικαστική Φυλακή Διαβατών. Η εφαρμογή, η οποία είχε ως θέμα της «Γυναίκες στην αρχαιότητα», πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος «ΕΠΑΦΗ Φοιτητών της Νομικής με Νεαρούς Κρατουμένους για την Καταπολέμηση των Διακρίσεων και την Κοινωνική Ένταξη», σε συνεργασία με τον Τομέα Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών του Α.Π.Θ. και τη συντονίστρια του Προγράμματος, δρ. Νομικής, Σοφία Γιοβάνογλου.

Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα περιήγησης ενηλίκων

Σε συνεργασία με την Αρχαιολόγο – ξεναγό Πολυξένη Γεωργάκη σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν προγραμματισμένες περιηγήσεις ενηλίκων στις αίθουσες του Μουσείου.

«Περιβάλλον και Πολιτισμός 2009. Το δέντρο της ζωής σε τέσσερις εποχές» (2-5 Μαΐου 2009)

Η σχέση περιβάλλοντος και πολιτισμού, φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, ανιχνεύεται και αποτελεί εκκίνηση προβληματισμού με αφορμή την παραπάνω δράση σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία της χώρας. Στόχος της η ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα προστασίας, ανάδειξης και διάσωσης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Κεντρικό θέμα της εκστρατείας και για το 2009 είναι «Το δέντρο της ζωής σε τέσσερις εποχές» με τους συμβολισμούς που απορρέουν από τη μορφή του, αλλά και την απεικόνισή του διαχρονικά. Στο πλαίσιο του φετινού εορτασμού, διοργανώθηκαν οργανωμένες περιηγήσεις παιδιών και ενηλίκων στα επιλεγμένα εκθέματα της δράσης και δημιουργικά εργαστήρια ζωγραφικής και χειροτεχνίας.

«Μέρες Έκφρασης και Δημιουργίας» 2009 - «Εκπαίδευση και Πολιτισμός» - Οι Φίλοι του Ιδρύματος Μελίνα Μερκούρη, Θεσσαλονίκη

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης επέλεξε να τιμήσει τη Μελίνα Μερκούρη με το πρόγραμμα «Κάνω μια Τούμπα στην πόλη μου». Το πρόγραμμα αφορούσε τους προϊστορικούς οικισμούς, πριν από την ίδρυση της Θεσσαλονίκης από τον Κάσσανδρο. Με εποπτικά μέσα, με αυτοσχεδιασμούς, παιχνίδια και κατασκευές, τα παιδιά ανακάλυψαν την ιστορία της πόλης τους, και σε ρόλο αρχαιολόγων, δημιούργησαν το δικό τους ημερολόγιο ανασκαφής, παρουσιάζοντας ένα σημαντικό εύρημα.

Μια ημέρα σε ένα αρχαίο νομισματοκοπείο (Κυριακή 24 Μαΐου 2009)

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, στο πλαίσιο της περιοδικής έκθεσης «Μακεδονίας Νόμισμα. Από τη συλλογή της Alpha Bank», που παρουσιάζεται στον εκθεσιακό του χώρο μέχρι τις 31 Ιανουαρίου 2010 διοργάνωσε εκπαιδευτικό

πρόγραμμα για οικογένειες και το ευρύ κοινό την Κυριακή 24 Μαΐου. Κατά τη διάρκεια του προγράμματος οι επισκέπτες περιηγήθηκαν στο χώρο της έκθεσης, με τη βοήθεια έντυπου υλικού και την καθοδήγηση αρχαιολόγων του Μουσείου, και γνώρισαν την ιστορία της μακεδονικής νομισματοκοπίας. Σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος, λειτούργησαν εργαστήρια χειροτεχνίας, όπου τα παιδιά σχεδίασαν και έφτιαξαν τα δικά τους νομίσματα. Το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε στο αίθριο του Μουσείου, όπου οι επισκέπτες γνώρισαν τον τρόπο κατασκευής των αρχαίων νομισμάτων. Με αντίγραφα αρχαίων μητρών, εργαλείων και πλαστελίνη «έκοψαν» ένα τετράδραχμο του Μεγάλου Αλεξάνδρου και το τετράδραχμο της πόλεως των Αθηνών. Στα παιδιά που θα συμμετάσχουν στο πρόγραμμα θα διανεμηθεί δωρεάν το εκπαιδευτικό έντυπο της Alpha Bank «Γνωρίζω το νόμισμα».

Εργαστήριο δημιουργίας νομισμάτων

Προγραμματισμός 2009 – 2010

Για την καινούργια σχολική χρονιά το Μουσείο προγραμματίζει μία σειρά από εκπαιδευτικές δράσεις που θα λειτουργήσουν συμπληρωματικά στις ήδη υπάρχουσες.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που αφορούν σχολεία είναι τα εξής:

- **Μια ημέρα στον ζωολογικό κήπο του Μουσείου**

Μοιράζονται στα παιδιά φωτογραφίες ζώων και τους ζητείται να τα βρουν μέσα στο μουσείο, παρατηρώντας αγγεία, ειδώλια και γλυπτά. Με ζωγραφική και

χειροτεχνία τα παιδιά φτιάχνουν τα δικά τους μυθικά ζώα. Σκοπός του προγράμματος είναι η εξερεύνηση του Μουσείου, η ανάπτυξη της οπτικής αντίληψης, της αυτοπεποίθησης και της δημιουργικότητας.

▪ **Ανακαλύπτοντας θεούς & ήρωες στην αρχαία Μακεδονία**

Μέσα από περιήγηση στις αίθουσες του Μουσείου, τα παιδιά ανακαλύπτουν θεούς και σύμβολα που έχουν διδαχθεί στο σχολείο και προσπαθούν να εικονογραφήσουν τη δημιουργία του κόσμου, την τιτανομαχία και τη γιγαντομαχία.

▪ **Η καθημερινή ζωή στην αρχαία Μακεδονία**

Οι μαθητές εξερευνούν το Μουσείο σε ομάδες και ανακαλύπτουν τον τρόπο ζωής των αρχαίων Μακεδόνων.

▪ **Η αποθέωση του αυτοκράτορα**

Μέσα από τη διερεύνηση της εικόνας του αυτοκράτορα, όπως αυτή αποτυπώνεται στα εκφραστικά μέσα της ρωμαϊκής εποχής (πορτρέτα, ανδριάντες, νομίσματα), οι μαθητές παροτρύνονται να ανιχνεύσουν φαινόμενα και έννοιες, όπως η αποθέωση, η εξιδανίκευση, τα μέσα μαζικής διάδοσης και επιρροής προσώπων και μηνυμάτων, αλλά και η καταδίκη της μνήμης των ανάξιων ή ανεπιθύμητων ηγεμόνων (*damnatio memoriae*) και να τα συσχετίσουν με τη σημερινή εποχή. Συμπυκνώνοντας τα παραπάνω, οι μαθητές καλούνται να προσεγγίσουν το γενικότερο θέμα «εικόνα και εξουσία» και να επιχειρήσουν συσχετισμούς και αναφορές στην σύγχρονη εποχή.

Ειδικά προγράμματα

Το Μουσείο θα συνεχίσει και στο επόμενο σχολικό έτος το πρόγραμμα με τις φυλακές και, σε συνεργασία με τη Σχολή Τυφλών της Θεσσαλονίκης, θα υλοποιήσει εκπαιδευτικό πρόγραμμα με πραγματικά γλυπτά για άτομα με προβλήματα όρασης. Κατά τη διάρκεια του προγράμματος, οι συμμετέχοντες διαμέσου της αφής θα ανακαλύπτουν τις τάσεις της αρχαίας γλυπτικής.

Κυριακή στο Μουσείο

Την πρώτη Κυριακή κάθε μήνα από τον Νοέμβριο του 2009 μέχρι και τον Ιούνιο του 2010, σε συνεργασία με καλλιτέχνες, αρχαιολόγους, σκηνογράφους, θα διοργανωθούν δημιουργικά εργαστήρια για οικογένειες και το ευρύ κοινό. Έναυσμα δημιουργικής έκφρασης θα αποτελούν οι μόνιμες συλλογές του Μουσείου και οι περιοδικές εκθέσεις.

Έντυπα περιηγήσεων

Οι οικογένειες που θα επισκέπτονται το Μουσείο θα έχουν τη δυνατότητα να περιηγούνται τις εκθέσεις του Μουσείου με τη βοήθεια ειδικών εντύπων με δραστηριότητες και ασκήσεις που θα προμηθεύονται από ειδικές θήκες οι οποίες θα τοποθετηθούν στις αίθουσες. Το πρόγραμμα θα εφαρμοστεί με την οικονομική υποστήριξη της Alpha Bank.

Σεμινάρια εκπαιδευτικών

Σε συνεργασία με τις Πρωτοβάθμιες Διευθύνσεις ανατολικής και δυτικής Θεσσαλονίκης, θα υλοποιηθούν σεμινάρια με σκοπό να μπορούν οι εκπαιδευτικοί να σχεδιάζουν και να υλοποιούν εκπαιδευτικά προγράμματα στο χώρο του Μουσείου. Το πρώτο σεμινάριο θα πραγματοποιηθεί την πρώτη εβδομάδα του Οκτωβρίου.

Εκπαιδευτικά προγράμματα του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου

Δέσποινα Καλεσοπούλου | Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος, Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων & Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου

Μαρία Σελέκου | Αρχαιολόγος, Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων & Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο είναι το μεγαλύτερο αρχαιολογικό μουσείο της Ελλάδας κι ένα από τα σημαντικότερα της αρχαίας ελληνικής τέχνης στον κόσμο, με ετήσια επισκεψιμότητα 500.000 ατόμων και 100.000 μαθητών. Ως θεσμός και ίδρυμα, αποτελεί όχι μόνο χώρο προστασίας, συντήρησης και ανάδειξης των αρχαίων έργων, αλλά και χώρο εκπαίδευσης για όλες τις ηλικίες και κυρίως τους νέους.

Στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο κατά τη σχολική χρονιά 2008 – 09 πραγματοποιήθηκαν τα παρακάτω εκπαιδευτικά προγράμματα:

A. Σχολικά εκπαιδευτικά προγράμματα

ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΑ

1) «Ζωντανεύοντας τα Αρχαία μας», το οποίο απευθύνεται σε μαθητές ηλικίας 5 έως 7 ετών και σκοπός του είναι η γνωριμία των μικρών μαθητών με το Μουσείο και η εξοικείωση με τις αρχαιότητες. Το πρόγραμμα δομείται γύρω από το αρχαϊκό άγαλμα της Κόρης Φρασίκλειας και η εφαρμογή του περιλαμβάνει διάλογο, αφήγηση παραμυθιού, δραματοποίηση και εικαστική δραστηριότητα.

2) «Χαίρε και Πίει ή αλλιώς στην υγεία μας!» που απευθύνεται σε μαθητές της Δ' δημοτικού και σκοπός του είναι η προσέγγιση του καθημερινού βίου των αρχαίων Ελλήνων και της τέχνης τους. Οι μαθητές εξοικειώνονται με τα αγγεία πόσεως, ερευνούν τα σχήματα και τη διακόσμησή τους, εκτιμούν το συνδυασμό τέχνης και λειτουργικότητας, γνωρίζουν στοιχεία για την καθημερινή ζωή και τις συνήθειες των αρχαίων Ελλήνων, συγκρίνουν τα αγγεία πόσεως των αρχαίων Ελλήνων με τα αντίστοιχα της εποχής μας και τέλος, αναπτύσσουν τις δημιουργικές τους ικανότητες, εμπνεόμενα από τα εκθέματα του μουσείου.

3) «Ποιος να έμενε εδώ; Τα Σπίτια στην Προϊστορική Σαντορίνη», που απευθύνεται σε μαθητές της Γ' δημοτικού και σκοπός του είναι η γνωριμία των μαθητών με την οικιστική αρχιτεκτονική και τον εξοπλισμό των σπιτιών του προϊστορικού οικισμού στο Ακρωτήρι της Θήρας. Συγκεκριμένα, μέσα από τη συζήτηση, την έρευνα, το παιχνίδι ρόλων και τη ζωγραφική, τα παιδιά έρχονται πιο κοντά στην καθημερινότητα της νησιωτικής αυτής πόλης και εντοπίζουν κοινά σημεία στον τρόπο οργάνωσης της ζωής στο σπίτι τότε και τώρα.

ΝΕΑ

1) «Η μούμια του Νεσπακασούτι»

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές της Α' γυμνασίου. Σκοπός του είναι η γνωριμία των μαθητών με τα ταφικά έθιμα της αρχαίας Αιγύπτου. Συγκεκριμένα, μέσα από τη συζήτηση, την αφήγηση με τη χρήση PowerPoint, το παιχνίδι ρόλων, τη μεταμφίεση με τη χρήση κουστουμιών για ομαδικές δραστηριότητες εξερεύνησης της αιγυπτιακής συλλογής, με τη βοήθεια φυλλαδίου εργασίας, την εικαστική δραστηριότητα και την αναπαράσταση ενός αρχαίου αιγυπτιακού ταφικού εθίμου οι μαθητές γνωρίζουν τον αρχαίο Αιγυπτιακό πολιτισμό. Κατανοούν τη σημασία των δοξασιών σχετικά με τη μεταθανάτια ζωή στην αρχαία Αίγυπτο, γνωρίζουν τις σημαντικότερες εφαρμογές ενός αρχαίου ταφικού τελετουργικού και αναγνωρίζουν τις σχέσεις Ελλάδας – Αιγύπτου κατά την αρχαιότητα.

«Η μούμια του Νεσπακασούτι». Σκηνή από τις ομαδικές δραστηριότητες στο χώρο της αιγυπτιακής συλλογής

2) «Κάτι μου θυμίζουν αυτά τα παιχνίδια...»

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές της Γ' και Δ' δημοτικού. Σκοπός του είναι η γνωριμία των παιδιών με το αρχαίο παιδικό παιχνίδι ως μέσο ψυχαγωγίας και άμιλλας.

Αρχικά τα παιδιά αγγίζουν αντίγραφα αρχαίων παιχνιδιών και καλούνται να τα αναγνωρίσουν. Μέσα από τη συζήτηση και το διάλογο συλλέγουν πληροφορίες για τα αρχαία παιχνίδια και τα συγκρίνουν με τα σημερινά. Διεξάγουν έρευνα στον εκθεσιακό χώρο με τη βοήθεια εκπαιδευτικών φυλλαδίων, αναζητούν αρχαία παιχνίδια που ανήκουν σε συγκεκριμένες κατηγορίες (π.χ. για μωρά, ατομικά, αθλητικά, κ.λ.π.) και τα παρουσιάζουν. Στη συνέχεια, στην αίθουσα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Μουσείου χωρίζονται σε ομάδες και αναλαμβάνουν να παίξουν ατομικά και ομαδικά αρχαία παιχνίδια, καθώς και ένα θεατρικό για να καταλάβουν πώς κυλούσε η καθημερινή ζωή των μικρών παιδιών και των εφήβων της αρχαιότητας. Στο τέλος, εκφράζουν τις εντυπώσεις τους και τα συμπεράσματά τους για τη διαχρονικότητα του παιχνιδιού.

«Κάτι μου θυμίζουν αυτά τα παιχνίδια...». Από την έρευνα των παιδιών στο χώρο της έκθεσης με τη βοήθεια εκπαιδευτικών φυλλαδίων

B. Εξωσχολικά εκπαιδευτικά προγράμματα

ΕΠΕΤΕΙΑΚΑ

- Δύο εκπαιδευτικά προγράμματα με αφορμή τον εορτασμό των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς (26 – 28 Σεπτεμβρίου) με θέμα «Οικείες ιστορίες»:

1) «Το μαγικό σπίτι του Ραχότεπ στην αρχαία Αίγυπτο», για παιδιά 8-12 ετών

Σκοπός του προγράμματος είναι η γνωριμία των παιδιών με τα ταφικά έθιμα της αρχαίας Αιγύπτου, τα οποία αντικατοπτρίζονται μέσα από το μαγικό σπίτι των αρχαίων Αιγυπτίων – τον τάφο τους! Μέσα από τη συζήτηση, την έρευνα, το παιχνίδι ρόλων και την εικαστική δραστηριότητα, οι μαθητές γνωρίζουν τον αρχαίο Αιγυπτιακό πολιτισμό, αναγνωρίζουν τις σχέσεις Ελλάδας – Αιγύπτου κατά την αρχαιότητα και κατανοούν τη σημασία των δοξασιών σχετικά με τη μεταθανάτια ζωή στην αρχαία Αίγυπτο.

2) «Μια φορά και έναν καιρό, στο σπίτι μου το νεολιθικό...», για παιδιά 5-7 ετών

Το πρόγραμμα στοχεύει στη γνωριμία των παιδιών με τη νεολιθική οικία. Μέσω της παρατήρησης και της διαλογικής προσέγγισης, τα παιδιά εξοικειώνονται με τη νεολιθική αρχιτεκτονική και έρχονται σε επαφή με την καθημερινή ζωή και τις συνήθειες των προϊστορικών ανθρώπων. Εμπνεόμενα απ' τα εκθέματα του μουσείου, αναπτύσσουν τις δημιουργικές τους ικανότητες και αναβιώνουν μία μέρα απ' τη ζωή ενός νεολιθικού ανθρώπου μέσα από ομαδικό παιχνίδι και κατασκευές με απλά υλικά.

- Ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε μαθητές ΣΤ' δημοτικού, με αφορμή την πανελλήνια εκστρατεία του Υπουργείου Πολιτισμού «Περιβάλλον και Πολιτισμός 2009, Το δέντρο της ζωής σε τέσσερις εποχές» (5.5.09).
- Μία παρουσίαση του Μηχανισμού των Αντικυθήρων την Παγκόσμια Ημέρα Αστρονομίας (10.4.09) σε μαθητές της Ε' δημοτικού από δύο μέλη της ερευνητικής ομάδας του Μηχανισμού.

ΕΙΔΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

1) «Το Μάτι Ακούει»

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε κωφούς μαθητές δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου από τη χώρα μας καθώς και σε κωφούς επισκέπτες από το εξωτερικό. Περιλαμβάνει διάλεξη με προβολή διαφανειών στο αμφιθέατρο του μουσείου και, στη συνέχεια, εκπαιδευτική ξενάγηση στον εκθεσιακό χώρο. Υπεύθυνη για το σχεδιασμό και την υλοποίηση του προγράμματος είναι η αρχαιολόγος κ. Δήμητρα Κοκκέβη – Φωτίου, κωφή και η ίδια.

2) Art Beyond Sight Awareness Month – Οκτώβριος, μήνας ευαισθητοποίησης για την τέχνη πέρα από την όραση

Ο Οκτώβρης, ως μήνας ευαισθητοποίησης για την τέχνη πέρα από την όραση, γιορτάζεται σε μουσεία και χώρους τέχνης σε όλο τον κόσμο, με πρωτοβουλία της διεθνούς οργάνωσης **Art Education for the Blind**. Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο συμμετείχε για τρίτη συνεχή χρονιά στο θεσμό αυτό, που σκοπό έχει να κάνει την τέχνη προσβάσιμη σε άτομα με προβλήματα όρασης και να συμβάλει στον οπτικό αλφαριθμητισμό. Οι συμμετέχοντες είχαν τη δυνατότητα να γνωρίσουν τα μυστικά του αρχαίου Αιγυπτιακού πολιτισμού και να αγγίξουν επιλεγμένα εκθέματα και αντίγραφα αρχαίων Αιγυπτιακών αντικειμένων.

3) «Το Παραμύθι της Κυριακής στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο»

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο και η ομάδα «Το Παραμυθοσέντουκο», που προσφέρθηκε εθελοντικά, παρουσίασαν πέντε συνολικά παραμύθια, που απευθύνονταν σε οικογένειες με παιδιά 5 – 12 χρόνων. Αφηγούνταν η Νίκη Κάπαρη, και μαζί της ο Γιάννης Ψειμάδας και η Εύη Μάζη έντυναν με τη μουσική και τους ήχους τους την αφήγηση. Στη συνέχεια, αρχαιολόγος του Μουσείου συσχέτιζε τη διήγηση με αρχαία έργα, μέσω της προβολής διαφανειών, της χρήσης αντιγράφων, της δραματοποίησης και του διαλόγου. Στόχος του προγράμματος, η προσέγγιση του αρχαίου κόσμου και των αρχαιοτήτων με τη βοήθεια της μυθολογίας, της λογοτεχνίας και των προφορικών λαϊκών παραδόσεων. Παρουσιάστηκαν τα εξής παραμύθια: «Ο γενναίος πολεμιστής Κροίσος», «Γλέντια και χοροί με το Διόνυσο», «Ο Τζόκευ του Μουσείου», «Το προσφυγάκι» και «Η περιήγηση του μικρού Σπαρτιάτη στην Αρχαία Αθήνα».

Το παραμύθι της Κυριακής: «Ο Τζόκευ του Μουσείου»

4) Πρόγραμμα ξεναγήσεων σε Λέσχες Ηλικιωμένων των Δήμων της Αττικής.

Το πρόγραμμα πραγματοποιείται στο πλαίσιο του εορτασμού για τα 180 χρόνια από τη θέσπιση (1829) και τα 120 χρόνια από την επίσημη εγκαινίαση (1889) του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου. Περιλαμβάνει: (α) ξεναγήσεις από αρχαιολόγους του Μουσείου που διαρκούν μία ώρα, ώστε σε ένα κύκλο τριών επισκέψεων να καλυφθούν όλες οι συλλογές που εκτίθενται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο (Α' κύκλος - Συλλογές Προϊστορικών και Γλυπτών, Β' κύκλος - Συλλογές Θήρας, Αγγείων και Μικροτεχνίας, Γ' κύκλος - Συλλογές Χαλκών, Σταθάτου και Αιγυπτιακών Αρχαιοτήτων) και (β) μετά την ολοκλήρωση της περιήγησης στους εκθεσιακούς χώρους μία ημίωρη συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων της ομάδας με τον αρχαιολόγο, στο αμφιθέατρο του Μουσείου.

Συνοψίζοντας, κατά το σχολικό έτος 2008 – 09 στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο πραγματοποιήθηκαν συνολικά:

- 81 σχολικά εκπαιδευτικά προγράμματα, σε 2024 μαθητές (64 προγράμματα για την πρωτοβάθμια και 16 για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση).
- 1 πρόγραμμα σε ειδικό σχολείο για 18 παιδιά με νοητική στέρηση.
- 13 προγράμματα σε σχολεία κωφών για 109 συνολικά μαθητές (35 μαθητές δημοτικού, 74 μαθητές γυμνασίου και λυκείου).
- 4 σχολικά προγράμματα σε 119 μαθητές, στο πλαίσιο επετειακών εκδηλώσεων και
- 13 εξωσχολικά προγράμματα σε 382 παιδιά και 21 οικογένειες.

Εκπαιδευτικές δράσεις για την Ακρόπολη 2008 - 2009

Κορνηλία Χατζηασλάνη | Αρχαιολόγος - Αρχιτέκτονας, Προϊσταμένη Τομέα Ενημέρωσης & Εκπαίδευσης, Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού, Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης

Ειρήνη Καϊμάρα | Αρχαιολόγος, Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού, Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης

Ασημίνα Λεοντή | Αρχαιολόγος, Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού, Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης

Σύλια Παράσχου | Αρχαιολόγος, Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού, Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης

Η σχολική χρονιά 2008 – 2009 ξεκίνησε για τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Ακρόπολης με μία πρόσκληση για συμμετοχή μας στο Ευρωπαϊκό Φεστιβάλ «KidsEurofestival» που πραγματοποιήθηκε στη Washington των ΗΠΑ. Το φεστιβάλ διοργανώθηκε από τη γαλλική πρεσβεία και τις 27 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στόχος της διοργάνωσης ήταν να γνωρίσει το νεανικό κοινό την κοινή παράδοση της Ευρώπης και της Αμερικής. Το Τμήμα μας, εκπροσωπώντας την Ελλάδα πραγματοποίησε εκπαιδευτικά προγράμματα μέσα στη National Gallery of Art με θέμα «Αναζητώντας αρχαίους θεούς σε πίνακες και γλυπτά της Αναγέννησης». Επίσης, πραγματοποίησε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για «Το Δωδεκάθεο» σε ένα δημόσιο σχολείο και ένα σεμινάριο σε Αμερικανούς εκπαιδευτικούς της περιοχής. Προσφέρθηκαν μουσειοσκευές και εκπαιδευτικό υλικό σχετικό με το Δωδεκάθεο.

Εφέτος όμως, κατά τη διάρκεια της χρονιάς ασχοληθήκαμε ιδιαίτερα με τη δημιουργία εκπαιδευτικών ταινιών και ψηφιακών εφαρμογών στην ελληνική και στην αγγλική γλώσσα.

Αρχικά, συνεργασθήκαμε με την εκπαιδευτική τηλεόραση για τη δημιουργία μιας ταινίας για τον Παρθενώνα με τίτλο «Παρθενών. Μέτρο και τελειότητα» που βασιζόταν στο βιβλίο μας «Περίπατοι στον Παρθενώνα». Η ταινία υπάρχει στο διαδίκτυο στον κόμβο του ΥΠΕΠΘ.

Μία άλλη ταινία με τίτλο «Ο Παρθενώνας», διάρκειας 13 λεπτών, δημιουργήθηκε από το τμήμα μας, προκειμένου να προβάλλεται σε οθόνη ακριβώς έξω από την

αίθουσα του Παρθενώνα στο Νέο Μουσείο της Ακρόπολης. Στην ταινία αυτή αναλύονται η αρχιτεκτονική, η γλυπτική και η ιστορία του σπουδαίου αυτού ναού, ενημερώνοντας και προετοιμάζοντας τον επισκέπτη για την περιήγησή του μέσα στην αίθουσα με τα γλυπτά του Παρθενώνα.

Οι επόμενες δύο ταινίες είναι τρισδιάστατες και προορίζονται για στερεοσκοπική προβολή στο θέατρο εικονικής πραγματικότητας που έχει κατασκευαστεί μέσα στο Νέο Μουσείο της Ακρόπολης. Η πρώτη ονομάζεται «Πάμε στην Ακρόπολη» και η δεύτερη «Ένας Αρχαίος Ναός». Και οι δύο ζωντάνεψαν τα αντίστοιχα εκπαιδευτικά βιβλία του Τμήματος. Κάθε μία από τις ταινίες αυτές συνοδεύεται από ψηφιακά παιχνίδια.

Το θέμα, όμως, που θα σας αναπτύξουμε σήμερα περισσότερο αφορά σε μία ψηφιακή εφαρμογή για τη ζωφόρο, προϊόν εργασίας των δύο τελευταίων ετών, που έγινε σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ) του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών (ΕΙΕ).

Όλα ξεκίνησαν το 2002 με τη φωτογραφική ανασύνθεση της ζωφόρου του Παρθενώνα σε κλίμακα 1:20 από το Σ. Μαυρομάτη που εντάχθηκε στη μουσειοσκευή του τμήματος «Η Ζωφόρος του Παρθενώνα». Το 2003 δημιουργήθηκε το αντίστοιχο CD ROM, σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ). Από τον Ιούνιο του 2003, το CD ROM καταχωρήθηκε στον κόμβο του ΕΚΤ στο διαδίκτυο. Στον κατάλογο της παγκόσμιας μηχανής αναζήτησης Google η εφαρμογή αυτή για τη ζωφόρο βρίσκεται από τότε σταθερά στην πρώτη θέση μεταξύ 50.000 καταχωρήσεων.

Πέντε χρόνια μετά, προχωρήσαμε σε ένα νέο σχεδιασμό της εφαρμογής, ειδικά για το διαδίκτυο, που εμπλουτίστηκε με είκοσι ψηφιακά παιχνίδια. Η νέα διεύθυνση είναι www.parthenonfrieze.gr.

Η νέα αυτή εφαρμογή της Υπηρεσίας μας έγινε, όπως και η παλαιότερη, σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών. Συντονιστές του έργου ήταν από την ΥΣΜΑ οι Κ. Χατζηασλάνη και Ε. Καϊμάρα και από το ΕΚΤ η Ε. Σαχίνη. Την καλλιτεχνική επιμέλεια είχε ο Κ. Αντωνιάδης, ενώ το σχεδιασμό και την ανάπτυξη της εφαρμογής έκανε ο Γ. Κουτσούκος.

Η εφαρμογή στη νέα της μορφή δίνει τη δυνατότητα για άμεση πρόσβαση στη ζωφόρο, τόσο στους ειδικούς επιστήμονες, ως βάση δεδομένων, όσο και στα σχολεία και τα παιδιά μέσα από τα ψηφιακά της παιχνίδια.

Το περιεχόμενο οργανώθηκε σε τρεις ενότητες με τους τίτλους:
Παρθενώνας | Γνωρίστε τη ζωφόρο | Παίξτε με τη ζωφόρο

Η ενότητα «**Παρθενώνας**» περιλαμβάνει κείμενα και εικονογράφηση που αφορούν στην αρχιτεκτονική και το γλυπτό διάκοσμο του Παρθενώνα. Το περιεχόμενο παρουσιάζεται μέσα από τρισδιάστατες καρτέλες, οι οποίες περιλαμβάνουν τα σχετικά κείμενα και συνοδευτικές εικόνες.

Η ενότητα «**Γνωρίστε τη ζωφόρο**» αναπτύσσεται με βάση ένα τρισδιάστατο μοντέλο του Παρθενώνα το οποίο σιγά σιγά σβήνει για να φανεί η θέση της ζωφόρου.

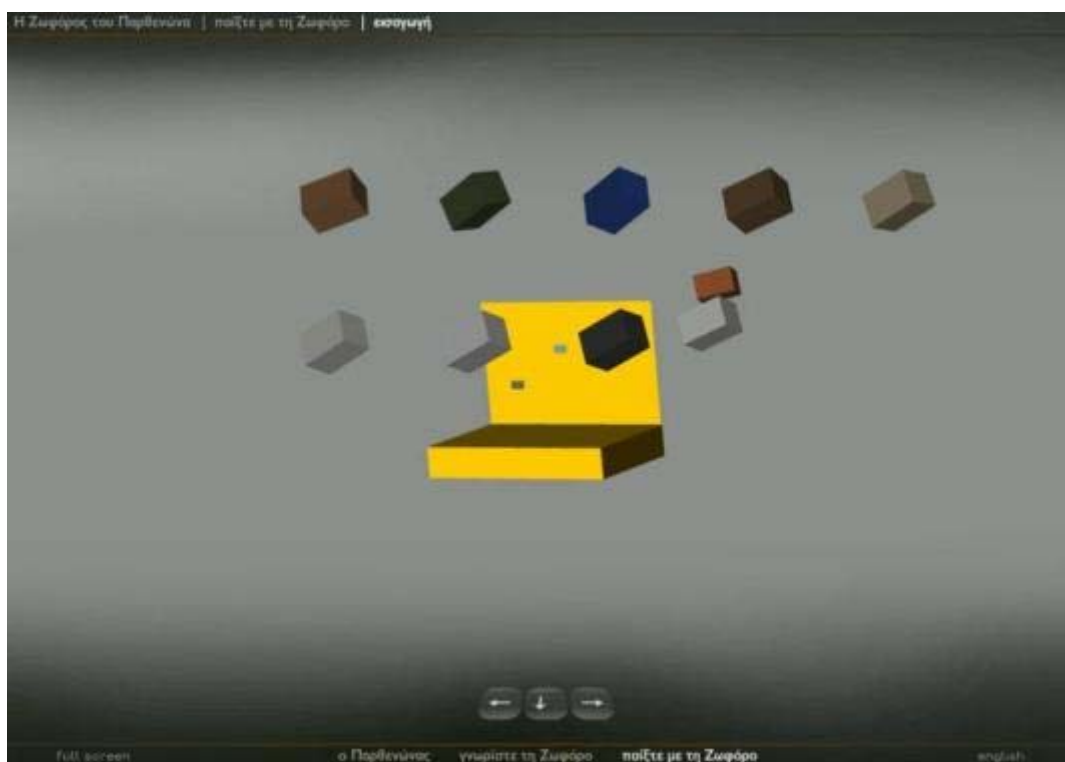
«Γνωρίστε τη ζωφόρο»: Μετάβαση από τη δυτική στη νότια πλευρά

Στην ενότητα αυτή ο χρήστης έχει δύο δυνατότητες. Η πρώτη δυνατότητα που του δίνεται είναι να γνωρίσει τη ζωφόρο **ανά πλευρά**. Επιλέγοντας π.χ. τη Βόρεια πλευρά, το τρισδιάστατο μοντέλο περιστρέφεται και στην οθόνη εμφανίζονται οι σωζόμενοι λίθοι της πλευράς, που συμπληρώνονται με τα σχέδια του Carrey. Στο επάνω μέρος της οθόνης εμφανίζεται ένα εισαγωγικό κείμενο που περιγράφει συνολικά την πλευρά. Σε όλα τα κείμενα έχουν επιλεγεί όροι οι οποίοι τονίζονται χρωματικά, επισημαίνοντας στο χρήστη τη δυνατότητα ερμηνείας τους. Στη συνέχεια, επιλέγοντας ένα λίθο της πλευράς, αυτός μεγεθύνεται και έρχεται στο κέντρο της οθόνης. Ο χρήστης μπορεί να τον δει από κοντά και να διαβάσει ένα κείμενο που περιγράφει λεπτομερώς την παράσταση του λίθου. Η αρίθμηση των λίθων, των μορφών καθώς και τα μουσεία στα οποία φυλάσσονται οι λίθοι συνοδεύουν την εικόνα.

Η δεύτερη δυνατότητα της επιλογής «**Γνωρίστε τη ζωφόρο**» έχει τίτλο «**Θεματικές περιηγήσεις**». Εδώ, ο χρήστης μπορεί να προσεγγίσει τη ζωφόρο μέσα από τα επιμέρους θέματά της: **προετοιμασία, ιππείς, άρματα, πομπή θυσίας, θεοί και παράδοση του πέπλου**. Με την τοποθέτηση του δρομέα πάνω στους τίτλους τονίζονται οι αντίστοιχες περιοχές στο τρισδιάστατο μοντέλο της ζωφόρου.

Επιλέγοντας π.χ. την ενότητα «θεοί», μεγεθύνεται στην οθόνη η αντίστοιχη περιοχή της ανατολικής ζωφόρου και η περιήγηση ξεκινά. Το σχετικό κείμενο εμφανίζεται στην πάνω πλευρά της οθόνης και, ανάλογα με το περιεχόμενο κάθε φράσης, φωτίζονται οι αντίστοιχες περιοχές στη ζωφόρο.

Το τρίτο επίπεδο της εφαρμογής έχει τίτλο «**Παίξτε με τη ζωφόρο**» και απευθύνεται σε παιδιά. Ξεκινάει με μία εισαγωγή που συνοδεύεται από βίντεο, διάρκειας περίπου ενός λεπτού. Ο χρήστης κάθε ηλικίας μπορεί να καταλάβει πολύ γρήγορα τι ήταν η ζωφόρος, που βρισκόταν, τι απεικόνιζε, να δει κάποια στατιστικά στοιχεία, αλλά και τα παιχνίδια που υπάρχουν στην εφαρμογή.

«Παίξτε με τη ζωφόρο»: Αρχική σελίδα

Στη συνέχεια, ένα κίτρινο κουτί, η μουσειοσκευή της ζωφόρου, εμφανίζεται, ανοίγει και βγαίνουν τα παιχνίδια. Προσπαθήσαμε ώστε να υπάρχει ένα παιχνίδι για κάθε μία από τις ενότητες της ζωφόρου, δηλαδή το θέμα της, τη σύνθεση, τους συμμετέχοντες στην πομπή, την ιστορία της και τη συντήρησή της. Έχουν, επίσης, συμπεριληφθεί τα σχετικά έντυπα του τμήματος σε μορφή pdf και μία παρουσίαση διαφανειών σε PowerPoint που απευθύνονται κυρίως σε σχολικές τάξεις για μία μεγαλύτερη εμβάθυνση στο θέμα της ζωφόρου.

Ας δούμε λοιπόν τα παιχνίδια:

Η ζωφόρος αποτελείτο από 115 λίθους. Μέσα από το παιχνίδι **«Συνθέτω τη δυτική ζωφόρο»**, τα παιδιά προσπαθούν να βρουν τη σωστή θέση των 16 λίθων της δυτικής ζωφόρου που εικονίζουν την προετοιμασία της πομπής των ιππέων κατά τα Μεγάλα Παναθήναια.

Μέσα από το παιχνίδι **«Χρωματίζοντας έναν λίθο της ζωφόρου»**, τα παιδιά χρωματίζουν όπως θέλουν έναν λίθο της ζωφόρου και έτσι ζωντανεύουν τις ανάγλυφες παραστάσεις της.

Με το παιχνίδι **«Ένα δώρο για τη θεά Αθηνά»**, τα παιδιά βλέπουν το αποκορύφωμα της πομπής των Παναθηναίων, τη σκηνή της παράδοσης του πέπλου προς τη θεά και λύνουν ένα ruzzle.

Με το παιχνίδι **«Αγώνες που έμειναν ... στα αγγεία»**, τα παιδιά μαθαίνουν για τα αγωνίσματα που περιελάμβανε η μεγάλη γιορτή των Παναθηναίων, τα οποία αναζητούν επάνω στους Παναθηναϊκούς Αμφορείς. Στο τέλος του παιχνιδιού, όμως, βλέπουν και ορισμένα από τα αγωνίσματα των Παναθηναίων, έτσι όπως απεικονίζονται επάνω στη ζωφόρο του Παρθενώνα. Ειδικά για τις αρματοδρομίες δημιουργήθηκε το παιχνίδι **«Το κρυμμένο άρμα»**.

Στη ζωφόρο:

- Συμμετείχαν 14 θεϊκές μορφές. Μέσα από το παιχνίδι **«Ολύμπια αινίγματα: βρες τους θεούς»**, τα παιδιά αναζητούν τους θεούς και στο τέλος τους βλέπουν έτσι όπως απεικονίζονται στην ανατολική ζωφόρο.
- Συμμετείχαν 364 ανθρώπινες μορφές. Μέσα από το παιχνίδι **«Γνωριμία με τις μορφές της πομπής»**, τα παιδιά γνωρίζουν τα πρόσωπα των μορφών της ζωφόρου, τα ρούχα των ανδρών, τα ρούχα των γυναικών καθώς και την πολεμική ενδυμασία των ιππέων. Εδώ βλέπετε το παιχνίδι αναζήτησης των προσώπων καθώς και της πολεμικής ενδυμασίας.

Επίσης στη ζωφόρο :

- εικονίζονται περίπου 200 άλογα. Μέσα από το παιχνίδι **«Παρατηρώντας τα άλογα»**, τα παιδιά παρατηρούν τα άλογα που συμμετείχαν στην πομπή. Τα κεφάλια των αλόγων, οι χαίτες τους και η κίνησή τους παρουσιάζουν εξαιρετική ποικιλία και ενδιαφέρον.
- εικονίζεται η πομπή της θυσίας με τις προσφορές και τα ζώα. Μέσα από το παιχνίδι **«Πορεία προς τον βωμό»**, τα παιδιά βλέπουν τα ζώα, 14 βόδια και 4 κριάρια, που προορίζονταν για θυσία καθώς και τα τελετουργικά σκεύη που χρησιμοποιούνταν .

«Παίξτε με τη ζωφόρο»: παιχνίδι: παρατηρώντας τα άλογα

Για την ιστορία και τη συντήρηση της ζωφόρου δημιουργήθηκε το παιχνίδι **«Γίνε συντηρητής»**. Τα παιδιά προσπαθούν να καθαρίσουν ένα λίθο από τη ζωφόρο, χρησιμοποιώντας ένα ομοίωμα του λέιζερ. Όταν ολοκληρώσουν τον καθαρισμό παρακολουθούν ένα βίντεο με την πραγματική διαδικασία καθαρισμού του λίθου από τους ειδικούς συντηρητές της ΥΣΜΑ. Στη συνέχεια έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν ένα ακόμα μικρό βίντεο με θέμα την ιστορία της φθοράς του λίθου. Παρουσιάζονται τέσσερις φάσεις της φθοράς καταλήγοντας στη μορφή του λίθου πριν και μετά τον καθαρισμό του.

Η ενότητα **«Παίξτε με τη ζωφόρο»** έχει εμπλουτιστεί και μ' ένα animation που έχει τίτλο **«Και ξαφνικά το άλογό μου έγινε μαρμάρινο»**. Σ' αυτό, ένας από τους ιππείς της ζωφόρου έχει «ζωντανέψει» και, καλπάζοντας, ψάχνει να βρει τη θέση του στην πομπή. Τη στιγμή ακριβώς που βρίσκει τη θέση του ... μαρμαρώνει.

Η μουσειοσκευή μέσα σε περίπου 15 χρόνια, ως δανειστικό υλικό έχει χρησιμοποιηθεί συνολικά από περίπου 35.000 μαθητές και έχει προσφερθεί σε 120 φορείς στην Ελλάδα και 90 στο εξωτερικό. Η νέα εφαρμογή μας δίνει τη δυνατότητα για μια πλέον ανοικτή πρόσβαση σε όποιον το επιθυμεί. Η νέα εφαρμογή ανέβηκε στο διαδίκτυο δοκιμαστικά πριν από μία εβδομάδα (αρχές Ιουνίου 2009). Στις 7 ημέρες την επισκέφθηκαν 6500 χρήστες.

Εκπαιδευτικά προγράμματα στην έκθεση «Από τη χώρα του Χρυσόμαλλου Δέρατος. Θησαυροί της αρχαίας Κολχίδας»

Σοφία Μπίτσα | Αρχαιολόγος, Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Μουσείου Μπενάκη

Το 2009 εγκαινιάστηκε στο Μουσείο Μπενάκη μια πολύ ιδιαίτερη έκθεση από το Εθνικό Μουσείο της Γεωργίας, που προηγουμένως είχε επισκεφθεί διαδοχικά τα Κρατικά Μουσεία του Βερολίνου, το Μουσείο Ασιατικών Τεχνών της Νίκαιας και το Νομισματικό Μουσείο του Παρισιού, την Arthur M. Sackler Gallery του Smithsonian Institution της Washington, το Ίδρυμα για τη Μελέτη του Αρχαίου Κόσμου στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης, το Μουσείο Καλών Τεχνών του Houston και το Fitzwilliam Museum του Cambridge.

Στην πρώτη τους διεθνή περιοδεία, οι νέες αρχαιολογικές ανακαλύψεις από το Βάνι, μια πόλη της δυτικής Γεωργίας, η οποία αποτελούσε θρησκευτικό κέντρο ήδη από τον 5^ο αιώνα π.Χ., μαρτυρούν έναν πολιτισμό στο σταυροδρόμι πολλών διαφορετικών επιρροών. Για ένα ελληνικό μουσείο η διοργάνωση μιας τέτοιας έκθεσης αποκτούσε ιδιαίτερη πολιτισμική σημασία, καθώς ο τόπος προέλευσης των αντικειμένων ταυτίζεται με την αρχαία Κολχίδα. Ο περίφημος μύθος του Θεσσαλού Ιάσωνα, ο οποίος ταξίδεψε στην Κολχίδα σε αναζήτηση του χρυσόμαλλου δέρατος και νυμφεύτηκε την πριγκίπισσα της Κολχίδας Μήδεια, είναι μία από τις πλέον εύγλωττες μαρτυρίες του άμεσου ελληνικού ενδιαφέροντος για τη χώρα και της εξερεύνησης αυτής της μαγευτικής περιοχής.

Το Μουσείο Μπενάκη, μέσω της συγκεκριμένης έκθεσης, θα σύστηνε στο ελληνικό κοινό έναν ακμαίο πολιτισμό, παραμελημένο μέχρι σήμερα από την επιστημονική έρευνα και την πανεπιστημιακή κοινότητα. Έτσι, στο άκουσμα, μερικούς μήνες νωρίτερα, της επικείμενης φιλοξενίας των Θησαυρών της Κολχίδας, ήταν αυτονόητη η επιθυμία μας να συμμετάσχουμε ως τμήμα οργανώνοντας εκπαιδευτικά προγράμματα για τους νεαρούς επισκέπτες μας.

Πρώτο βήμα, προτού ακόμη φτάσει το υλικό της έκθεσης στα χέρια μας, ήταν να ξαναθυμηθούμε τους μύθους και τα πρόσωπα που συνδέθηκαν με τις υπεράνθρωπες προσπάθειες των πρώτων ναυτικών για την προσπέλαση του χώρου πέρα από το βορειοανατολικό Αιγαίο και την κατόπτευση της Μαύρης Θάλασσας. Άλλωστε, για τους περισσότερους η Κολχίδα είναι συνυφασμένη με το μύθο της Αργοναυτικής εκστρατείας.

Περιεργαζόμενοι, ωστόσο, τα αντικείμενα ανακαλύπταμε, όπως ήταν επόμενο, πτυχές του κολχικού πολιτισμού, λιγότερο φωτισμένες, που παρουσίαζαν, όμως, εξαιρετικό ενδιαφέρον.

Ο Στράβων, από την Αμάσεια του Πόντου, περιγράφει στα *Γεωγραφικά* του κατά τον 1^ο αιώνα π.Χ. πως οι κάτοικοι της βορειοδυτικής Γεωργίας τοποθετούσαν δέρματα προβάτων στα ρεύματα των ποταμών, ώστε η λαυολίνη τους να μαγνητίζει τους κόκκους του μετάλλου που είχαν παρασύρει τα νερά από τα γύρω βουνά. Σήμερα, πολλοί ερευνητές επιχειρούν να εξηγήσουν υπό το πρίσμα της λογικής το μύθο των Αργοναυτών, προβάλλοντας στο χρυσόμαλλο δέρας το σύστημα που χρησιμοποιούσαν στην αρχαιότητα για την περισυλλογή της χρυσής σκόνης από τα ποτάμια.

Τα κοσμήματα από χρυσό και ασήμι, καθώς και τα ασημένια και χάλκινα σκεύη που καλύπτουν τη χρονική περίοδο από τον 5^ο έως τον 2^ο αιώνα π.Χ., προέρχονται στην πλειονότητά τους από τις ταφές αριστοκρατών, που κατοίκησαν το Σούριον ή Λευκοθέα, σύμφωνα με τις δυο επικρατέστερες ερμηνείες για την αρχαία ονομασία του λόφου. Η αξία των υλικών και η αρτιότητα της κατασκευής των πολύτιμων αυτών έργων τοποθετεί τη χρυσοχοϊκή τέχνη της Κολχίδας δίπλα, αλλά και σε διάλογο, με την παράδοση των φημισμένων κέντρων της Ελλάδας και της Κύπρου, της Αιγύπτου και της Λυδίας, της Βακτριανής και του Ιράν.

Κι αν τα λαμπρά κτερίσματα συνθέτουν τα σπουδαία αρχαιολογικά ευρήματα των ανασκαφών, τα ταφικά έθιμα είναι εκείνα που μιλούν περισσότερο για τους ανθρώπους. Οι επιφανείς νεκροί δεν πήγαιναν μόνοι στον άλλο κόσμο. Υπηρέτες και ζώα τους συνόδευαν, αφού πρώτα θυσιάζονταν, συνήθεια γνωστή σε αρχαίους λαούς της Γεωργίας. Στα ταφικά έθιμα της περιοχής συγκαταλέγεται και ο ενταφιασμός ειδωλίων που απομιμούνται τις ανθρώπινες ταφές, τυπικό που παραπέμπει στη λατρεία των νεκρών.

Τις επαφές της Κολχίδας, ειδικά με τον ελληνικό κόσμο, επιβεβαιώνουν ακόμη η κεραμική που βρέθηκε εκεί, καθώς και η υιοθέτηση ελληνικών εθίμων ταφής κατά τον 4^ο και 3^ο αιώνα π.Χ. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της εναπόθεσης ενός χρυσού στατήρα του Φιλίππου Β' της Μακεδονίας στο στόμα του νεκρού ως οβολό στον Χάροντα.

Τέλος, ανάμεσα στα αντικείμενα που μετέφεραν τόσο την πολιτιστική ταυτότητα της αρχαίας Κολχίδας όσο και τις αλληλεπιδράσεις, που προέκυψαν ως επακόλουθο των εμπορικών επαφών, ανήκουν και όσα σχετίζονται με την παραγωγή και κατανάλωση του κρασιού, και κατ' επέκταση με τη λατρεία του Διονύσου. Η εξέχουσα θέση του θεού του οίνου ταιριάζει, άλλωστε, στη χώρα αυτή, όπου θεωρείται ότι ανακαλύφθηκε το κρασί.

Οι αφορμές που μας παρείχε το περιεχόμενο της έκθεσης ήταν ποικίλες. Η άποψη του Roger S. Bagnall, διευθυντή του *Ιδρύματος για τη Μελέτη του Αρχαίου Κόσμου*, ότι η αρχαία Κολχίδα, είτε μέσω της μεταλλοτεχνίας είτε μέσω της οινοπαραγωγής, συνιστά ένα συναρπαστικό εργαστήριο για τη μελέτη των πολιτιστικών ανταλλαγών, συναντούσε σε μεγάλο βαθμό και τη δική μας εκπαιδευτική σκοπιά απέναντι στην έκθεση.

Είχε έρθει η ώρα, πια, να περάσουμε στο σχεδιασμό των εκπαιδευτικών δράσεων για το μαθητικό κοινό, τις οποίες σε κάθε περίπτωση καλούμαστε να προσαρμόσουμε στο προκαθορισμένο σκεπτικό της παρουσίασης μιας έκθεσης. Έπρεπε, λοιπόν, να χτίσουμε τη γέφυρα ανάμεσα στα εκθεσιακά δεδομένα και τους ιδιαίτερους στόχους μας.

Για την έγκαιρη προετοιμασία των μαθητών πριν την επίσκεψη, πραγματοποιήθηκε εκπαιδευτικό υλικό σε μορφή cd – rom, που περιείχε μια επιλογή κειμένων και εικόνων από τον κατάλογο της έκθεσης, καθώς και μια προτεινόμενη διαδρομή προς τους εκπαιδευτικούς που ανέλαβαν οι ίδιοι την κίνηση των ομάδων τους.

Πρόσφορο υλικό για την περιήγηση αντλήσαμε από τα ίδια συστατικά της έκθεσης, τον περίφημο μύθο του Χρυσόμαλλου Δέρατος και της Αργοναυτικής εκστρατείας. Στον προθάλαμο της έκθεσης, μπροστά στον επιτοίχιο χάρτη με την ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου και της Μαύρης Θάλασσας, οι νεαροί επισκέπτες διαπίστωναν τη σημασία της γεωγραφικής θέσης της Κολχίδας. Στα ανατολικά του ελληνικού κόσμου, βόρεια των αυτοκρατοριών της Ασσυρίας και της Περσίας, με άμεση πρόσβαση στη θάλασσα και προστατευμένη από τα όρη του Καυκάσου στα βόρεια, η περιοχή εξασφάλιζε στα αρχαία χρόνια έναν εμπορικό δρόμο ανάμεσα στην Ελλάδα και την κεντρική Ασία, ο οποίος έφτανε έως και την Ινδία. Στην Κολχίδα αφθονούσαν οι φυσικές πρώτες ύλες, από ίνες κάνναβης για λινά υφάσματα έως ξυλεία και πολύτιμα μέταλλα. Ήδη από τον 8^ο αιώνα π.Χ. οι Έλληνες άρχισαν να ιδρύουν αποικίες κατά μήκος των ακτών της Μαύρης Θάλασσας.

Τα πρώτα καράβια, τα πρώτα μακρινά ταξίδια και οι περιπέτειες των τολμηρών πρώτων ναυτικών που έβαλαν πλώρη για θάλασσες δύσκολες και απροσπέλαστες, ύφαναν το μύθο της Αργοναυτικής εκστρατείας. Ήταν η σειρά των παιδιών να κάνουν το δικό τους ταξίδι μέσα στην έκθεση. Επιχειρήσαμε η περιήγηση να λάβει τη μορφή μιας νοερής διαδρομής μέσα από το μύθο, έτσι ώστε οι σταθμοί των Αργοναυτών να αντιστοιχούν σε σταθμούς μπροστά στα αντικείμενα. Με τη βοήθεια ενός χάρτη ακολουθήσαμε τα βήματα των Αργοναυτών, διαγράφοντας δυο πορείες μέσα στην έκθεση, που αν και φαινομενικά παράλληλες, τέμνονταν μεταξύ τους. Πιο συγκεκριμένα, αναζητήσαμε συνδεδετικά στοιχεία ανάμεσα στο μύθο και τα αντικείμενα, προκειμένου η συνεχής μετάβαση από το φανταστικό ταξίδι στην περιήγηση να μην ξαφνιάζει. Για παράδειγμα, οι χρυσές φιάλες, από όπου ήπιαν οι Αργοναύτες στη Σαμοθράκη, το δεύτερο σταθμό τους, παρέπεμπαν στη χρυσή

φιάλη στην προθήκη του μουσείου. Αινίγματα πριν από κάθε σταθμό, που θύμιζαν τις δοκιμασίες των Αργοναυτών και απαιτούσαν τη λύση τους για τη συνέχιση του ταξιδιού, κρατούσαν ζωντανό το ενδιαφέρον των νεαρών επισκεπτών.

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε σχολική ομάδα

Ως επιστέγασμα της επίσκεψής τους, είχαν την ευκαιρία, σε ομάδες και μέσα από την επιλογή σχετικών εικόνων, να αποτυπώσουν βήμα – βήμα την πορεία που ακολούθησαν στην έκθεση πάνω σε μια χάρτινη επιφάνεια, που εύκολα μπορούσε να φτάσει μέχρι τη σχολική τάξη.

Σχολεία όλων των βαθμίδων, τόσο της Αθήνας όσο και της επαρχίας, επισκέφτηκαν την έκθεση, που φιλοξενήθηκε στο μουσείο από το Γενάρη έως και τον Απρίλη. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα, που πραγματοποιήθηκαν με τη σταθερή συμμετοχή της συνεργάτιδάς μας, κ. Χριστιάννας Στρίντζη, δυο φορές την εβδομάδα, για τις σχολικές τάξεις από την Δ΄ δημοτικού μέχρι και το λύκειο, παρακολούθησαν 324 παιδιά, ενώ στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών επισκέψεων άλλα 1388 περιηγήθηκαν με την ευθύνη των εκπαιδευτικών.

Δεν είναι λίγες οι φορές που μια περιοδική έκθεση αποδεικνύεται ένα γόνιμο πεδίο πειραματισμών. Το σταθερό αίτημα των γονέων να συμμετέχουν παιδιά προσχολικής ηλικίας στα εκπαιδευτικά προγράμματα μας απασχολούσε καιρό.

Το ιδιαίτερο θέμα της έκθεσης δεμένο στενά με το μύθο, που γοήτευε τόσο τους μεγάλους όσο και τους μικρούς επισκέπτες, μας ώθησε να βγούμε από τα στενά ηλικιακά πλαίσια των ομάδων που προσεγγίζαμε έως τότε και να απευθυνθούμε μέσω ενός αυτοτελούς εργαστηρίου και σε παιδιά 4,5 ετών. Το αποτέλεσμα μας δικαιώσε, καθώς η ανταπόκριση ήταν τέτοια, που χρειάστηκε να πραγματοποιηθεί τρεις φορές με τη συμμετοχή 38 παιδιών.

Δραστηριότητα των μαθητών στη διάρκεια επίσκεψής τους στην έκθεση

Το εργαστήρι «Ταξίδι με την Αργώ», που ανέλαβε η εικαστικός Ελένη Κοτσώνη, έδινε την ευκαιρία στους μικρούς επισκέπτες αρχικά να γνωρίσουν τους πρωταγωνιστές του αργοναυτικού μύθου μέσα από την προβολή σχετικών διαφανειών, προτού τους υποδυθούν οι ίδιοι. Χρωματιστά υφάσματα και χαρτόνια έντυσαν τα παιδιά και ο χώρος του εργαστηρίου μας μεταμορφωνόταν διαδοχικά σε πολλαπλά σκηνικά- πότε Ιωλκός, Συμπληγάδες πέτρες και πότε Κολχίδα. Το θεατρικό παιχνίδι συμπλήρωναν οι απόπειρες των παιδιών να ζωγραφίσουν τη θρυλική Αργώ. Και φυσικά, κατάληξη του ταξιδιού δε θα μπορούσε παρά να είναι η Κολχίδα. Παρέα με τους γονείς τους έκαναν ένα πέρασμα από την έκθεση για να «γνωρίσουν» την αληθινή πολύχρυση Κολχίδα.

Για τρεις περίπου μήνες, ομάδες μαθητών και μεμονωμένα παιδιά κάθε ηλικίας περνούσαν το κατώφλι του Μουσείου Μπενάκη για να θαυμάσουν το χρυσάφι της μακρινής χώρας, που είχε φτάσει χωρίς περιπέτειες και κινδύνους αυτήν τη φορά, στην πατρίδα των Αργοναυτών. Παρόντες και εμείς, μοιραζόμασταν τον

ενθουσιασμό τους, ο οποίος ήταν απόλυτα δικαιολογημένος. Η Κολχίδα βγήκε από τη σφαίρα του μυθικού και βρήκε τη θέση της στο χάρτη, το χρυσόμαλλο δέρας κατά κάποιον τρόπο πράγματι υπήρξε, ενώ οι εξερευνητικές αποστολές και τα εμπορικά ταξίδια που πραγματοποιήθηκαν στο μακρινό παρελθόν για την απόκτηση του πιο πολύτιμου δώρου της κολχικής γης περιβλήθηκαν με τη γοητεία και το μυστήριο του αργοναυτικού μύθου.

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα “Ταξίδι με την Αργώ” για μεμονωμένα παιδιά

Κάθε βήμα στην έκθεση, όμως, μας έφερνε πιο κοντά και στη σημερινή Γεωργία, και μάλιστα σε μια εποχή που η τελευταία προσπαθεί να επαναπροσδιορίσει τη θέση της στον παγκόσμιο χάρτη. Οι ίδιες γεωγραφικές παράμετροι που μετέτρεψαν τη Γεωργία σε πεδίο μάχης για χιλιετίες, την προσδιόρισαν ως κομβικό σημείο των δρόμων εκείνων μέσω των οποίων διαχέονταν ιδέες, τεχνικές και τέχνες μεταξύ της Μεσογείου, της κεντρικής Ασίας, του Ιράν και της Τουρκίας.

Μπορεί άραγε μια πολιτιστική συνεργασία να υπερκεράσει τις αποστάσεις – γεωγραφικές, πολιτικές ή πολιτιστικές – που είναι φυσικό να υφίστανται ανάμεσα σε δυο χώρες, ώστε να συνεχιστεί ο διάλογος που ξεκίνησε πριν από πάρα πολλά χρόνια; Κι αν ναι, το μουσείο να αποτελέσει σταθερό τόπο συνάντησης διαφόρων λαών και πολιτισμών, που μέσα στη διαφορετικότητά τους ανακαλύπτουν κοινά σημεία αναφοράς, τόσο στο παρελθόν όσο και στο παρόν; Η έκθεση με τους θησαυρούς της Κολχίδας ας ελπίσουμε ότι ήταν μόνο η αφετηρία και ότι το ταξίδι θα συνεχιστεί.

Παιδιά και νέοι στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης

Μαρίνα Πλατή | Αρχαιολόγος, Υπεύθυνη Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης

Ελένη Μάρκου | Αρχαιολόγος, Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης

Το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του ΜΚΤ διοργανώνει **εκπαιδευτικές δραστηριότητες για μαθητές σχολείων** τις καθημερινές και προγράμματα για παιδιά και γονείς το Σαββατοκύριακο. Κατά τη σχολική χρονιά 2008 – 2009 διοργανώθηκαν οι εξής καινούριες δραστηριότητες:

Στο πλαίσιο της Έκθεσης «Πέντε εποχές της Ρωσικής Πρωτοπορίας» από τη Συλλογή Κωστάκη, και σε συνεργασία με το ΚΜΣΤ και ιδιαίτερα με τις Χρύσα Ζαρκαλή (Υπεύθυνη Δημοσίων Σχέσεων ΚΜΣΤ) και Ελένη Καρυπίδου (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Τυφλών – Β. Ελλάδας), διοργανώθηκε η έκθεση «Αγγίζοντας την Τέχνη», από το Σεπτέμβριο και έως τον Οκτώβριο του 2008. Η έκθεση απευθυνόταν σε άτομα με μερική ή ολική απώλεια όρασης και περιλάμβανε 30 «απτικά έργα» που δημιουργήθηκαν από το ΚΜΣΤ ειδικά για την Έκθεση, έτσι ώστε τα άτομα αυτά να έχουν την ευκαιρία να «διαβάσουν» μερικά από τα αριστουργήματα της Συλλογής.

Απτική απόδοση του έργου του Καζιμίρ Μαλέβιτς, Πορτραίτο, 1910

Πώς επιτυγχάνεται, όμως, αυτή η «ανάγνωση» της τέχνης; Τα περιγράμματα των μορφών και άλλα στοιχεία περιγραφής αποδόθηκαν με ανάγλυφες γραμμές, ενώ χρησιμοποιήθηκαν χαρτόνια και άλλα υλικά (αδιάλυτη μπογιά, χαρτόνια σε διαφορετικές υφές, μικρά αντικείμενα) για την καλύτερη απόδοση και πρόσληψη της τονικότητας των χρωμάτων, των επιφανειών, των σχημάτων, των όγκων, της τεχνικής του καλλιτέχνη κ.α. Τα έργα συνοδεύονταν από τις λεζάντες τους σε γραφή Braille, κείμενα περιγραφής και κείμενα ανάλυσης των έργων. Τα ίδια κείμενα, υπήρχαν και σε μεγεθυμένη γραφή, για τους μερικώς βλέποντες. Πριν την έναρξη της έκθεσης πραγματοποιήθηκε σεμινάριο για το προσωπικό του Μουσείου και ιδιαίτερα τις Μουσειοπαιδαγωγούς που στη συνέχεια ανέλαβαν τις ξεναγήσεις του κοινού.

Για την Έκθεση «Από τον Tiziano στον Pietro da Cortona: Το ιερό, ο μύθος, η Ποίηση» (Σεπτέμβριος 2008 – Ιανουάριος 2009) διοργανώθηκαν εκπαιδευτικές ξεναγήσεις για μαθητές γυμνασίου και λυκείου (περ. 2100 μαθητές) και, καθώς το Μουσείο, με την ευκαιρία της συγκεκριμένης έκθεσης, «άνοιξε» για το κοινό για πρώτη φορά την Κυριακή, δόθηκε η ευκαιρία και σε σχολεία της επαρχίας να επισκεφθούν την έκθεση και η προσέλευση ήταν μεγάλη.

Για την αποστολή του εκπαιδευτικού υλικού (προβολή εικόνων με παράλληλη παράθεση κειμένων για επιλεγμένα έργα ανάλογα με τις θεματικές της έκθεσης, βιογραφικά στοιχεία, πλήρης κατάλογος των έργων και το σχεδιάγραμμα της έκθεσης) για την προετοιμασία των εκπαιδευτικών που θα συνόδευαν τους μαθητές στην έκθεση χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το διαδίκτυο, γεγονός που διευκόλυνε ιδιαίτερα τόσο το Μουσείο όσο και τους εκπαιδευτικούς.

Το Φεβρουάριο του 2008 άρχισε να λειτουργεί η καινούρια ιστοσελίδα του ΜΚΤ www.cycladic.gr. Τον πρώτο μήνα οι χρήστες που την επισκέφθηκαν ήταν μόλις 516. Το Μάιο του 2009 είχαν φθάσει ήδη τους 428000, δηλαδή περίπου 26000 επισκέπτες το μήνα. Μέσω του Facebook, του Twitter, του Flickr και του Blog του Μουσείου προσπαθούμε να προσεγγίσουμε το πιο δύσκολο κοινό για τα Μουσεία, τους εφήβους και τους νέους από 18 έως 26 ετών.

Οι εκπαιδευτικοί επίσης διευκολύνονται ιδιαίτερα στο έργο τους με τη χρήση των νέων τεχνολογιών μια και έχουν τη δυνατότητα:

- να πάρουν πληροφορίες για τα εκπαιδευτικά προγράμματα γενικά
- να ενημερωθούν για τις μόνιμες συλλογές και τις περιοδικές εκθέσεις
- να προετοιμάσουν την επίσκεψη των μαθητών τους μέσω της εικονικής περιήγησης
- να τυπώσουν τα έντυπα

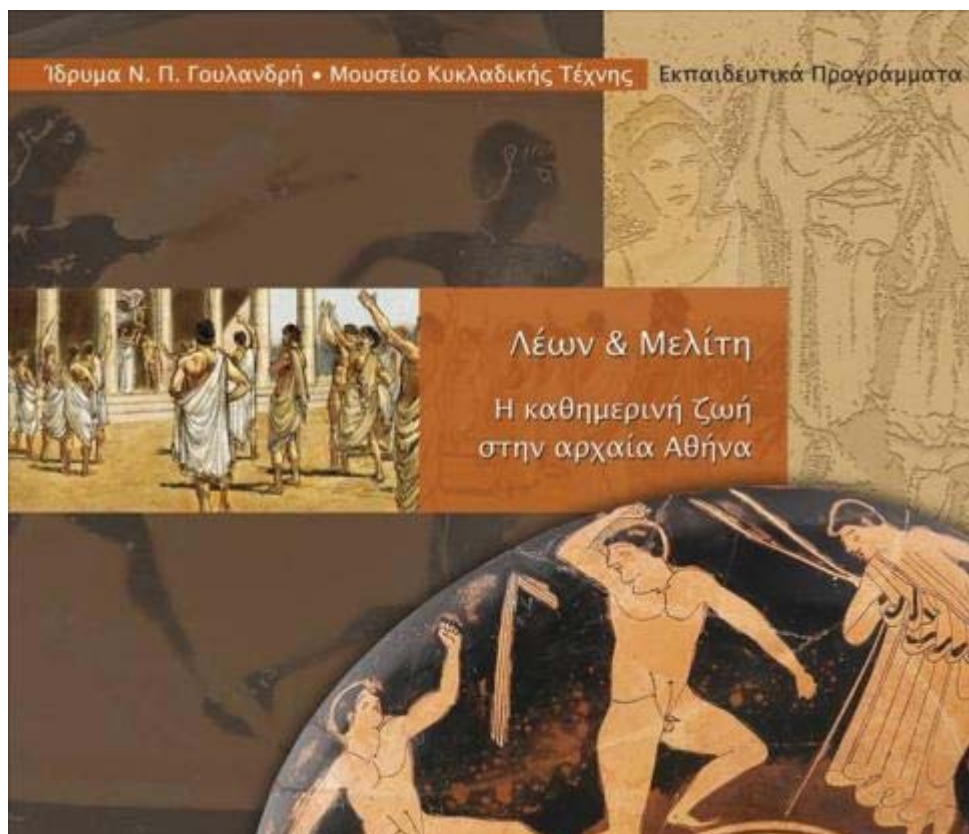
- να «κατεβάσουν» εκπαιδευτικούς φακέλους για τον Κυκλαδικό πολιτισμό, τα αγγεία, τη Συλλογή Κυπριακής Τέχνης, και από τον επόμενο χρόνο για την καθημερινή ζωή.

Τα νέα εκπαιδευτικά προγράμματα που λειτούργησαν για τα σχολεία ήταν:

1. Λέων και Μελίτη: Η καθημερινή ζωή στην αρχαία Αθήνα
2. Εικόνες από τη Μυθολογία
3. Οι φίλοι μου τα ειδώλια.

Για τις ανάγκες των προγραμμάτων αυτών δημιουργήθηκαν καινούρια βιβλία για τα παιδιά, τα οποία τυπώθηκαν και στα αγγλικά:

1. Λέων και Μελίτη: Η καθημερινή ζωή στην αρχαία Αθήνα
2. Εικόνες από τη Μυθολογία
3. Οι φίλοι μου τα ειδώλια
4. Παίζοντας στην Αρχαία Αθήνα.

Βιβλίο για παιδιά, Λέων και Μελίτη: Η καθημερινή ζωή στην Αθήνα

Το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, σε συνεργασία με το Τμήμα Επικοινωνίας και Δημοσίων Σχέσεων, διοργανώνει τα **Σαββατοκύριακα εργαστήρια και άλλα προγράμματα για παιδιά και γονείς**, που αφορούν στις μόνιμες συλλογές και στις περιοδικές εκθέσεις, καθώς και έκτακτα εργαστήρια κατά τη διάρκεια των γιορτών.

Στο πλαίσιο του προγράμματος «Στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης... κάθε Σάββατο περνάμε καλά», από τον Οκτώβριο του 2008 έως και το Μάιο του 2009 πραγματοποιήθηκαν:

- Εργαστήριο χειροτεχνίας, με την εικαστικό Νιόβη Σταυροπούλου
- Εργαστήριο ζωγραφικής, με τον ζωγράφο Διονύση Καμπόλη και την παιδαγωγό Γκέλυ Τζαμουράνη
- Αφήγηση παραμυθιού, με την παραμυθού Σάσα Βούλγαρη
- Παρουσίαση βιβλίων για παιδιά, με την Σοφία Γιαλουράκη. Στις περισσότερες παρουσιάσεις παρευρέθηκαν και οι συγγραφείς των βιβλίων, οι οποίοι μίλησαν στα παιδιά.
- Έκτακτα εργαστήρια κατά τη διάρκεια των γιορτών (Χριστούγεννα, Απόκριες, Πάσχα, Πρωτομαγιά, Γιορτή της Μητέρας), καθώς και το πρόγραμμα Μαθαίνω Παίζοντας με την Σοφία Γιαλουράκη.

Τα προγράμματα ξεκίνησαν το Σάββατο 4 Οκτωβρίου. Εκείνη την περίοδο το Μουσείο φιλοξενούσε δύο περιοδικές εκθέσεις:

- 1) *Πέντε Εποχές της Ρωσικής Πρωτοπορίας. Έργα από τη Συλλογή Κωστάκη του Κρατικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης* και
- 2) *Από τον Tiziano στον Pietro da Cortona: το Ιερό, ο Μύθος, η Ποίηση*

Τα εργαστήρια άντλησαν τα θέματά τους τόσο από τα έργα των περιοδικών εκθέσεων όσο και από τα εκθέματα των μόνιμων συλλογών του Μουσείου.

Για την περίοδο Οκτώβριος 2008 – Μάιος 2009, τα εργαστήρια χειροτεχνίας και ζωγραφικής και το πρόγραμμα αφήγησης διαμορφώθηκαν ως εξής:

Οκτώβριος – Νοέμβριος: Έγινε αφήγηση ρωσικών λαϊκών παραμυθιών, κατασκευάστηκαν ρωσικά παιχνίδια, κούκλες, μουσικά όργανα και λειτούργησε εργαστήριο ζωγραφικής, στο πλαίσιο της έκθεσης για τη Ρωσική Πρωτοπορία.

Δεκέμβριος – Ιανουάριος: Μικροί και μεγάλοι άκουσαν χριστουγεννιάτικα παραμύθια και παραμύθια του Χανς Κρίστιαν Άντερσεν. Ακόμη, πραγματοποιήθηκε αφήγηση παραμυθιών στο χώρο των εργαστηρίων, κατά τη διάρκεια λειτουργίας τους και τα παιδιά κατασκεύασαν παιχνίδια που αναφέρονταν στα παραμύθια, ενώ στο εργαστήριο ζωγραφικής εικονογράφησαν τα παραμύθια που άκουσαν. Έγινε, δηλαδή, μια προσπάθεια διαθεματικής αντιμετώπισης των εργαστηρίων.

Στο πρόγραμμα αφήγησης παραμυθιών του Χανς Κρίστιαν Άντερσεν συμμετείχε ο Σπύρος Παν παίζοντας hang, ένα ιδιαίτερο μουσικό όργανο ο ήχος του οποίου ταίριαζε απόλυτα με την αφήγηση.

Φεβρουάριος – Μάρτιος: Ο κύκλος αυτός άντλησε τα θέματα από τις σειρήνες, τις σφίγγες και άλλα μυθικά τέρατα που απεικονίζονται στα αγγεία του μουσείου, καθώς και από την τεχνική της σκιαγραφίας, με την οποία είναι διακοσμημένα τα κορινθιακά αγγεία. Στο πρόγραμμα της αφήγησης ακούστηκαν ιστορίες με δράκους, σφίγγες, νεράιδες και άλλα φανταστικά πλάσματα. Στο εργαστήριο χειροτεχνίας κατασκευάστηκαν χάρτινοι δράκοι με την τεχνική του origami και, ακόμη, φιγούρες κενταύρων, σφιγγών και σειρήνων που «πρωταγωνίστησαν» στη συνέχεια στο θέατρο σκιών. Στο εργαστήριο ζωγραφικής τα παιδιά ζωγράφισαν μυθικά πλάσματα και άγρια θηρία και στην τελευταία συνάντηση κάθε παιδί έδωσε όλα τα έργα του σε βιβλίο. Το εξώφυλλο των βιβλίων ήταν ένα αγγείο.

Απρίλιος – Μάιος: Τα ζώα που πονούν και τα δέντρα που μιλούν ήταν το θέμα των δύο τελευταίων μηνών, εμπνευσμένο από τις παραστάσεις ζώων, καθώς και από το φυτικό διάκοσμο των πήλινων αγγείων του Μουσείου. Έγινε αφήγηση παραμυθιών με θέμα το δέντρο της ζωής και στο εργαστήριο χειροτεχνίας κατασκευάστηκαν τρισδιάστατα δέντρα. Στο εργαστήριο ζωγραφικής τα παιδιά ζωγράφισαν έργα για το περιβάλλον, ενώ στις τελευταίες συναντήσεις ζωγράφισαν τα αγαπημένα τους T – shirts.

Στα **έκτακτα – εορταστικά** εργαστήρια τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να φτιάξουν χριστουγεννιάτικα στολίδια, αποκριάτικες μάσκες, λαμπάδες, στεφάνια για την Πρωτομαγιά, αλλά και να διδαχθούν ταυτόχρονα τα ήθη και τα έθιμα διαφόρων περιοχών της Ελλάδας.

Στα **προγράμματα της Κυριακής**, από το Φεβρουάριο έως και το Μάιο του 2009, πραγματοποιήθηκαν εργαστήρια για παιδιά, καθώς και προγράμματα για οικογένειες. Τα παιδιά και οι οικογένειές τους γνώρισαν έτσι καλύτερα τις μόνιμες συλλογές του Μουσείου.

Στις Μουσειοδιαδρομές η αρχαιολόγος και μουσειοπαιδαγωγός Κατερίνα Σταμίδη ξενάγησε τις οικογένειες στις μόνιμες συλλογές. Γονείς και παιδιά έκαναν μία διαδρομή στις αίθουσες του Μουσείου, μάντεψαν τη σημασία διαφόρων λέξεων που χρησιμοποιούν οι αρχαιολόγοι και, στην έκθεση *Σκηνές από την καθημερινή ζωή στην αρχαιότητα*, στον 4^ο όροφο, χωρίστηκαν σε ομάδες και συμμετείχαν σε ένα παιχνίδι με θέμα τις καθημερινές ασχολίες των αρχαίων Ελλήνων.

Στο εικαστικό εργαστήριο, παιδιά ηλικίας 5 – 12 χρόνων, με την καθοδήγηση της εικαστικού Άντζι Καρατζά, έφτιαξαν κυκλαδικά ειδώλια με ζύμη, με κολλάζ και με την τεχνική της γυψόγαζας.

Εργαστήριο γυψόγαζας

Με αφορμή τις τρεις παράλληλες εκθέσεις φωτογραφίας:

- Jean – Luc Moulène «Το Λούβρο»
- Άρι Γεωργίου «Μονπελιέ: πέντε λεπτά στάση»
- Alain Ceccaroli «Μορφές του συνηθισμένου – Αθήνα, Θεσσαλονίκη»

διοργανώθηκαν στο Μουσείο έκτακτα εργαστήρια:

- Εργαστήριο φωτογραφίας για παιδιά ηλικίας 5 – 12 χρόνων, με την εικαστικό Άντζι Καρατζά. Τα παιδιά ανέλαβαν το ρόλο του φωτογράφου, περιηγήθηκαν τις μόνιμες συλλογές του Μουσείου, φωτογράφισαν τα εκθέματα και στη συνέχεια, στο χώρο του εργαστηρίου, επεξεργάστηκαν τις φωτογραφίες τους και δούλεψαν με την τεχνική του κολλάζ.
- Εργαστήρια φωτογραφίας για εφήβους, με την εικαστικό Νιόβη Σταυροπούλου. Σε αυτά τα εργαστήρια τα παιδιά έμαθαν την ιστορία του φωτορεπορτάζ και φωτογράφισαν με την τεχνική του πορτραίτου.

Τα τελευταία χρόνια, το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης και η Μη Κυβερνητική Οργάνωση PRAKSIS, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εξωτερικών, έχουν δημιουργήσει μία σειρά από «Πολιτιστικές Πράξεις Ένταξης» για πρόσφυγες και μετανάστες. Έτσι, στο Μουσείο πραγματοποιήθηκαν:

- Ξεναγήσεις στις μόνιμες συλλογές για γονείς και παιδιά
- Ειδικά εργαστήρια για παιδιά προσφύγων και μεταναστών, με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα κατά του Ρατσισμού, την Παγκόσμια Ημέρα των Δικαιωμάτων του Παιδιού και την Παγκόσμια Ημέρα των Προσφύγων
- Συμμετοχή των παιδιών, καθ' όλη τη διάρκεια της χρονιάς, στα εργαστήρια των Προγραμμάτων του Σαββάτου και της Κυριακής.

Ο αριθμός, τέλος, των μαθητών που επισκέφθηκαν το ΜΚΤ στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών επισκέψεων ήταν περίπου 15500, ενώ στα προγράμματα του Σαββατοκύριακου συμμετείχαν περίπου 3000 παιδιά και γονείς.

Κατά την επόμενη σχολική χρονιά (2009 – 2010), τα προγράμματα θα αντλήσουν τα θέματά τους και από την καινούρια μόνιμη έκθεση του 2^{ου} ορόφου του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, που έχει τίτλο «Μία ιστορία με εικόνες» και αφορά στην αρχαία ελληνική τέχνη από τα Γεωμετρικά έως και τα Ελληνιστικά χρόνια. Προγράμματα τέλος, σχεδιάζονται και για τις πιο «δύσκολες» ομάδες επισκεπτών που είναι οι έφηβοι και οι νέοι ηλικίας 18 – 26 ετών.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης

Διονύσης Μουρελάτος | Αρχαιολόγος - Επιστημονικός Συνεργάτης, Μουσείο Αρχαιολογίας & Ιστορίας της Τέχνης - Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο

Πριν αρχίσω με την παρουσίαση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Μουσείου Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης του Πανεπιστημίου Αθηνών, τα οποία λειτούργησαν το σχολικό έτος 2008 – 2009 για πρώτη φορά, θα ήθελα να κάνω μία πολύ σύντομη παρουσίαση του ίδιου του Μουσείου, το οποίο μπορεί να είναι άγνωστο σε πολλούς από τους παριστάμενους, αφού η δράση του έως πολύ πρόσφατα περιοριζόταν στον πανεπιστημιακό χώρο.

Οι διδακτικές συλλογές του Μουσείου Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης, που οφείλονται σε δωρεές μουσείων, εφορειών αρχαιοτήτων, ιδιωτών, άρχισαν να δημιουργούνται με τη μέριμνα των καθηγητών της Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Το 1941 απέκτησε για πρώτη φορά ξεχωριστή υπόσταση, ενώ στη σημερινή του μορφή στεγάζεται σε χώρους του β' και γ' ορόφου του κτηρίου της Φιλοσοφικής Σχολής. Οι έντεκα συλλογές του έχουν μεγάλη ποικιλομορφία και καλύπτουν όλες τις ιστορικές περιόδους μέχρι και σήμερα. Απαρτίζονται από πρωτότυπα έργα αλλά και αντίγραφα, που συνεχώς εμπλουτίζονται, έχουν διδακτικό χαρακτήρα και αποβλέπουν στην πρακτική άσκηση των φοιτητών και την εξοικείωσή τους με τα αρχαιολογικά ευρήματα, τα υλικά και τις τεχνικές κατασκευής. Από το 2004, λειτούργησε το Αρχαιολογικό Πάρκο, σε ειδικά διαμορφωμένο ημιυπαίθριο χώρο της Πανεπιστημιούπολης, όπου στεγάστηκαν ευρήματα από τις ανασκαφές που διεξήγαγε η Γ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων κατά την κατασκευή του μητροπολιτικού σιδηροδρόμου της Αθήνας στο Σύνταγμα.

Ο χώρος του Αρχαιολογικού πάρκου θεωρήθηκε ο κατάλληλος για τη δημιουργία και λειτουργία ενός πιλοτικού εκπαιδευτικού προγράμματος, αφού βρίσκεται εκτός της Φιλοσοφικής Σχολής, που είναι επιβαρυνόμενη με πολλές εκπαιδευτικές δραστηριότητες, αλλά και επειδή παρουσιάζει ενδιαφέρουσες πτυχές του καθημερινού βίου της αρχαιότητας.

Η δωρεά της Γ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων στον Τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης του Πανεπιστημίου Αθηνών περιλαμβάνει αρχαία κατάλοιπα του ανατολικού τομέα της Κλασικής, Υστερορωμαϊκής και Βυζαντινής Αθήνας, που αποκαλύφθηκαν κατά την ανασκαφή για την κατασκευή

του μητροπολιτικού σιδηροδρόμου στο σταθμό "Σύνταγμα". Η Γ' Εφορεία επιμελήθηκε και το έργο απόσπασης των αρχαιοτήτων, της μεταφοράς τους στο χώρο του Πανεπιστημίου και της έκθεσής τους σε χώρο που διαμορφώθηκε ειδικά σε τρία διαφορετικά επίπεδα.

Αυτό το πρώτο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Μουσείου το ονομάσαμε «Ανασκάπτοντας το παρελθόν, χτίζουμε το μέλλον» και η λειτουργία του κατέστη δυνατή χάρη σε δωρεά της Αττικό Μετρό Α.Ε.

Το πρόγραμμα αυτό σχεδιάστηκε για μαθητές Ε' δημοτικού έως Γ' γυμνασίου, με τη συνεργασία της διευθύντριας του Μουσείου καθηγήτριας Σοφίας Καλοπίση – Βέρτη, του κου Λάμπρου Αραχωβίτη, εικαστικού, ΕΕΔΙΠ του Πανεπιστημίου Αθηνών, του ομιλούντος σε μία ιδέα του παιδαγωγού/ μουσειοπαιδαγωγού κου Γιάννη Καλάκου, ο οποίος είχε και την κύρια ευθύνη του σχεδιασμού του προγράμματος.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ακολουθεί μία δομή που υπαγορεύθηκε από μία σειρά περιορισμών που αφορούν στις ανάγκες εξυπηρέτησης της πρόσβασης, το σεβασμό στον ήδη διαμορφωμένο χώρο, αλλά και την εύρυθμη λειτουργία της Πανεπιστημιούπολης, με μέριμνα, όμως, πάντα να επιτευχθούν οι εκπαιδευτικοί σκοποί.

Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αρχικά μία μικρή εισαγωγή στην αίθουσα διαλέξεων του αρχαιολογικού πάρκου, όπου μετά από μία σύντομη παρουσίαση για την ιστορία των ανασκαφών, της μεταφοράς τους στο Αρχαιολογικό πάρκο και σύντομη εξιστόρηση της σημασίας των εκθεμάτων για τη γνώση της τοπογραφίας της Αθήνας, οι μαθητές χωρίζονται σε 4 ομάδες (αρχαιολόγοι, μηχανικοί, ξεναγοί και δημοσιογράφοι) και, με τη βοήθεια μεταπτυχιακών φοιτητών του Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας, αναλαμβάνουν διαφορετικές δράσεις στα τρία επίπεδα του Αρχαιολογικού Πάρκου. Η κάθε ομάδα έχει έναν επικεφαλής, ο οποίος ακολουθεί τις οδηγίες που υπάρχουν σε φάκελο που τους δίνεται.

Στόχος είναι να γίνει κατανοητή η σημασία των ανασκαφών για τη γνώση της ιστορίας αλλά και η σημασία της συνεργασίας μεταξύ διαφορετικών ειδικοτήτων για την προστασία και ανάδειξη των αρχαιοτήτων. Οι ξεχωριστοί φάκελοι και οι διαφορετικές δραστηριότητες αλληλοσυμπληρώνονται και, στην τελευταία φάση του προγράμματος, όλοι οι μαθητές μαζί διατρέχουν το χώρο και ανταλλάσσουν τις πληροφορίες που συνέλεξαν με κεντρικό, ωστόσο, εδώ το ρόλο της ομάδας των ξεναγών.

Η εμπειρία μας από τους περίπου 2000 μαθητές που επισκέφθηκαν το Αρχαιολογικό Πάρκο ήταν ιδιαίτερα θετική, αν και οπωσδήποτε υπήρξαν και προβλήματα τα οποία δεν είχαμε προβλέψει και τα οποία θα ληφθούν υπ' όψιν

στην αναμόρφωση του προγράμματος που ετοιμάζουμε. Πρέπει, επίσης, να αναφέρω ότι δημιουργήθηκε με κείμενα των μαθητών αλλά και φωτογραφίες από τις διαφορετικές φάσεις του προγράμματος μία μικρή εφημερίδα, η οποία στάλθηκε στα σχολεία που έλαβαν μέρος στο πρόγραμμα.

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ανασκάπτοντας το παρελθόν, χτίζουμε το μέλλον». Η ομάδα των «μηχανικών»

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ανασκάπτοντας το παρελθόν, χτίζουμε το μέλλον». Η ομάδα των «αρχαιολόγων»

Μάλιστα, η πίεση για να δεχθούμε όλο και περισσότερους μαθητές μας οδήγησε στη δημιουργία και ενός δεύτερου εκπαιδευτικού προγράμματος στο Μουσείο που στεγάζεται στο δεύτερο όροφο της Φιλοσοφικής Σχολής.

Το δεύτερο αυτό πρόγραμμα το ονομάσαμε «Γνωριμία με το περιβάλλον του παρελθόντος: άνθρωποι, πόλεις και ζώα». Με τους ίδιους συντελεστές και την ιδιαίτερη συμβολή της καθηγήτριας Λίλιαν Καραλή, υπεύθυνης της περιβαλλοντικής συλλογής του Μουσείου.

Το πρόγραμμα αρχικά σχεδιάστηκε για μικρότερες τάξεις του δημοτικού, αν και η πίεση από τα γυμνάσια κυρίως να δεχθούμε μεγάλους αριθμούς μαθητών μας οδήγησε σε προσθήκες και αλλαγές για την προσαρμογή του προγράμματος στα ενδιαφέροντα και μεγαλύτερων μαθητών.

Η κεντρική ιδέα του προγράμματος αφορά τη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον και τα ζώα, την εξέλιξη του πολιτισμού και τη σταδιακή ενσωμάτωση του περιβάλλοντος σε μορφές τέχνης και σε χρηστικά αντικείμενα. Μετά από μία σύντομη εξιστόρηση σε αίθουσα του Μουσείου, οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ομάδες, τους αρχαιολόγους και τους περιβαλλοντολόγους, και περιηγούνται κυρίως σε δύο συλλογές του μουσείου, την περιβαλλοντική συλλογή και τη συλλογή βυζαντινής κεραμικής, των οποίων τα εκθέματα προσφέρονται για να εξυπηρετηθεί μία τέτοια κατεύθυνση, ενώ, στην τελευταία φάση του προγράμματος, τα παιδιά ασχολούνται με δημιουργικό τρόπο (ζωγραφική, κατασκευές, λεκτικά παιχνίδια) με ερεθίσματα που δέχθηκαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος. Η επίσκεψη κλείνει με μία μικρή συζήτηση και ερωτήσεις για το πρόγραμμα, πριν την αναχώρησή τους.

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Γνωριμία με το περιβάλλον του παρελθόντος: άνθρωποι, ζώα και πόλεις». Η ομάδα των «περιβαλλοντολόγων»

Ασφαλώς, και αυτό το πρόγραμμα χρειάζεται αναμόρφωση και προσαρμογή στις ιδιαίτερες ανάγκες των διαφορετικών ηλικιών που επισκέπτονται το μουσείο και ελπίζουμε αυτό να το πετύχουμε χάρη και σε δωρεά του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος για το επόμενο ακαδημαϊκό έτος.

Γενικότερα, η θετική εμπειρία που είχαμε από τα περίπου 3000 παιδιά, που συμμετείχαν και στα δύο εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου, ενισχύει τη βούλησή μας για τη μεγαλύτερη ανάπτυξή τους τα επόμενα χρόνια. Για το επόμενο έτος, μάλιστα, προγραμματίζεται, εκτός από την αναπροσαρμογή των υπάρχόντων προγραμμάτων, και η δημιουργία νέων. Ενδεικτικά αναφέρω το πρόγραμμα οι «Μαΐστορες στο Βυζάντιο», το οποίο τώρα σχεδιάζουμε και θα λειτουργήσει πιλοτικά τον επόμενο χρόνο.

5.

Άλλες Εκπαιδευτικές Δράσεις

Πολυμέσα και Πολιτιστική Εκπαίδευση: εφαρμογές του ΙΠΕΤ

Δέσποινα Τσιαφάκη | Ιστορικός - Αρχαιολόγος, *Ερευνήτρια Β'* - Υπεύθυνη Τμήματος Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Ινστιτούτο Πολιτιστικής & Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας - Ερευνητικό Κέντρο «Αθηνά»

Νατάσα Μιχαηλίδου | Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος, *Ερευνητικός Συνεργάτης*, Ινστιτούτο Πολιτιστικής & Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας - Ερευνητικό Κέντρο «Αθηνά»

Το Τμήμα Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΙΠΕΤ

Το Ινστιτούτο Πολιτιστικής και Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας (Ι.Π.Ε.Τ.) ιδρύθηκε το 1998, εδρεύει στην Ξάνθη και είναι ένα από τα Ινστιτούτα του Ερευνητικού Κέντρου «Αθηνά». Σκοπός του ΙΠΕΤ είναι η ενίσχυση ερευνητικών και τεχνολογικών δραστηριοτήτων, με έμφαση στην εφαρμογή των νέων τεχνολογιών στους τομείς του πολιτισμού και της εκπαίδευσης.

Το Τμήμα Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΙΠΕΤ είναι ένας από τους ερευνητικούς χώρους του Ινστιτούτου, με στόχο τη διατήρηση, τη φύλαξη και διάχυση της πολιτιστικής κληρονομιάς, εφαρμόζοντας παράλληλα με τις παραδοσιακές και τις σύγχρονες μεθόδους. Με τη χρήση δικτυακών, υπολογιστικών και πολυμεσικών εφαρμογών αποσκοπεί στην προώθηση της επιστημονικής έρευνας στον τομέα των ανθρωπιστικών επιστημών και των επιστημών του πολιτισμού. Για την επίτευξη των στόχων του το Τμήμα βρίσκεται σε στενή συνεργασία με τα άλλα Τμήματα και Εργαστήρια του ΙΠΕΤ ([Τμήμα Πολιτιστικής Κληρονομιάς](#)).

Πολυμεσικές Εκπαιδευτικές Εφαρμογές του Τμήματος

Ένα από τα πιο συγκεκριμένα πεδία ενδιαφέροντος του Τμήματος Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΙΠΕΤ είναι η διερεύνηση νέων τρόπων παρουσίασης πολιτισμικών συλλογών, ώστε να ελκύσουν, να εκπαιδεύσουν, να γίνουν εύκολα κατανοητές από το ευρύ κοινό, αλλά και να ικανοποιήσουν τις επιστημονικές απαιτήσεις.

Στο πλαίσιο αυτό, το Τμήμα αναπτύσσει πολυμεσικές εφαρμογές με εκπαιδευτικό χαρακτήρα για διάφορους χώρους πολιτισμού, κυρίως μουσεία. Οι εφαρμογές αυτές συνδυάζουν πολλαπλά μέσα (εικόνα, κείμενο, βίντεο, ήχο κτλ.) και στοχεύουν στον εμπλουτισμό της εμπειρίας της μουσειακής επίσκεψης και την παροχή ενός

εναλλακτικού μέσου στο χρήστη για την ερμηνεία των εκθεμάτων. Απώτερος σκοπός των εφαρμογών είναι η ενεργή συμμετοχή του επισκέπτη και η διαπραγμάτευση με αυτόν της γνώσης που απορρέει από τα αντικείμενα. Στην επίτευξη αυτών των στόχων και σκοπών συμβάλλει ιδιαίτερα η χρήση της μεθοδολογίας των παιχνιδιών, που συνδυάζει την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία (edutainment).

Έχοντας όλα τα παραπάνω ως βασικό άξονα αναφοράς, το Τμήμα Πολιτιστικής Κληρονομιάς ανέπτυξε μια σειρά πολυμεσικών εφαρμογών, στο πλαίσιο προγραμμάτων στον τομέα της πολιτιστικής εκπαίδευσης σε χώρους πολιτισμού.

Θράκη – Αιγαίο – Κύπρος

Στο πλαίσιο δύο έργων του προγράμματος «Θράκη – Αιγαίο – Κύπρος» υλοποιήθηκαν το 2006 δύο πολυμεσικές εκπαιδευτικές εφαρμογές σε διαδραστικά CD-Rom.

Το πρόγραμμα αυτό είχε θέσει γενικά ως στόχο την ανάδειξη του ενιαίου παραμεθόριου χώρου που ξεκινά από τη Θράκη, αγκαλιάζει το Αιγαίο και καταλήγει στην Κύπρο, μέσα από την προβολή της ενιαίας πολιτιστικής κληρονομιάς και παράδοσης, του περιβάλλοντος καθώς και της σύγχρονης δημιουργίας του Ελληνισμού στις περιοχές αυτές. Το πρόγραμμα ενίσχυε δράσεις στον τομέα του πολιτισμού και συγκεκριμένα α) της ιστορικής και πολιτιστικής εκπαίδευσης, β) της ανάδειξης της πολιτιστικής και ιστορικής ενότητας κτλ. στους οποίους εντάσσονται οι παρακάτω εφαρμογές.

Η πρώτη εφαρμογή που δημιουργήθηκε μέσα στο πλαίσιο ενός συνόλου μουσειοσκευών, έχει τον τίτλο οι «Φορεσιές του τόπου μου» και στοχεύει στην εξοικείωση των παιδιών δημοτικού σχολείου με το πολιτιστικό περιεχόμενο της Θράκης, των νησιών του Αιγαίου και συγκεκριμένα της Λέσβου και της Κύπρου. Ειδικότερα, η εφαρμογή εξοικειώνει τα παιδιά με τις παραδοσιακές φορεσιές και τη μουσική των τριών περιοχών. Το Λαογραφικό Μουσείο Ξάνθης και το μουσείο Σ. Ελευθεριάδη Τεριάντ της Λέσβου, που συμμετείχαν στο πρόγραμμα, συμπεριέλαβαν την εφαρμογή στα εκπαιδευτικά τους προγράμματα.

Η δεύτερη εφαρμογή, ο «Ναυτίλος», αφορά στην ιστορία, την αρχαιολογία, τον πολιτισμό, την οικονομία και τις «διεθνείς σχέσεις» στις ίδιες περιοχές κατά την Ύστερη Εποχή του Χαλκού (1100 π.Χ.). Πρόκειται για ένα παιχνίδι περιπέτειας για παιδιά 11-13 ετών. Έχει ως θέμα το ταξίδι ενός πενταμελούς πληρώματος κατά την προϊστορική περίοδο, το οποίο ξεκινά από τη Θράκη και τελειώνει στην Κύπρο, ταξιδεύοντας στο Αιγαίο και ανταλλάσσοντας προϊόντα. Η εφαρμογή αναπτύχθηκε σε συνεργασία με το Ίδρυμα Πιερίδη της Κύπρου για εφαρμογή στο Μουσείο Κυπριακής Τέχνης στην Αθήνα.

«Φορεσιές του τόπου μου» και «Ναυτίλος»

Εκκλησιαστικό Μουσείο Αλεξανδρούπολης

Για το σταθμό πληροφόρησης (info – kiosk) του Εκκλησιαστικού Μουσείου Αλεξανδρούπολης υλοποιήθηκαν δύο εφαρμογές, κυρίως για τα παιδιά δημοτικού σχολείου, που το επισκέπτονται κατά κόρον, αλλά και ενήλικες. Το info – kiosk είναι τοποθετημένο στην είσοδο του Μουσείου και αποτελεί ουσιαστικά ένα εργαλείο για την πρώτη γνωριμία των επισκεπτών με το Μουσείο, τις αίθουσες και τη συλλογή. Μετά τις ενότητες με το πληροφοριακό περιεχόμενο παρουσιάζονται δύο εφαρμογές με στόχο την εξοικείωση του χρήστη με το σημαντικότερο και πολυπληθέστερο είδος εκθεμάτων του Μουσείου, τις εικόνες.

Η πρώτη εφαρμογή, που λέγεται «Από το αντίβоло στην εικόνα», στοχεύει στην εξοικείωση των επισκεπτών με την τέχνη της ορθόδοξης εικονογραφίας (σε αντίθεση με τη δυτική) και τα ιστορικά και καλλιτεχνικά της χαρακτηριστικά.

Στη δεύτερη εφαρμογή, «Το Τέμπλο», οι παίκτες προσπαθούν να τοποθετήσουν τις εικόνες στη σωστή τους θέση σε ένα εικονοστάσι. Παράλληλα, έχουν τη δυνατότητα να πληροφορηθούν για τις μορφές, το συμβολισμό των εικόνων και τις αιτίες της συγκεκριμένης τοποθέτησής τους.

Παράλληλα, σε PDAs που χρησιμεύουν ως ξεναγοί στο Μουσείο, ο επισκέπτης, πέρα από την πληροφόρηση με κείμενα, εικόνες και βίντεο για τη θεματική των

αιθουσών και τα εκθέματα του Μουσείου, μπορεί να παίξει με παζλ με φωτογραφίες εκθεμάτων και με ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών. Οι χρήστες μπορούν μάλιστα να επιλέξουν επίπεδο δυσκολίας για τα παιχνίδια αυτά. Στόχος των εφαρμογών αυτών στα PDAs ήταν να δώσουν την ευκαιρία στον επισκέπτη να παρατηρήσει καλύτερα τα εκθέματα στα οποία αναφέρονται τα παιχνίδια και να ασχοληθεί περαιτέρω με αυτά με ευχάριστο και διασκεδαστικό τρόπο.

Οι εφαρμογές υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος «Virtual Guide: Ευφυής και πολυμεσική ξενάγηση σε μουσειακούς χώρους με χρήση ασύρματης τεχνολογίας».

«Από το Ανθίβολο στην Εικόνα», «Το Τέμπλο» και οι εφαρμογές στο PDA

Πάμε μια βόλτα στο χωριό;

Πρόκειται για ένα εκπαιδευτικό διαδραστικό CD-Rom που αφορά στην εθνογραφία και τη λαϊκή τέχνη, προτείνοντας έναν εναλλακτικό τρόπο θέασης μιας μουσειακής έκθεσης χρησιμοποιώντας αφήγηση. Η εφαρμογή βασίζεται στην έκθεση του Λαογραφικού Μουσείου Κοζάνης.

Πρωταρχικός σκοπός είναι να αποκαλυφθεί ο τρόπος ζωής σε ένα μικρό χωριό και η ανακατασκευή του πρόσφατου παρελθόντος με πολλούς τρόπους. Η εφαρμογή είναι μη γραμμική και προσπαθεί να εξηγήσει μια σειρά διαδικασιών (π.χ. γεωργικές, οικιακές, κτηνοτροφικές ασχολίες) μέσω αντίστοιχων αντικειμένων, αλλά και να δείξει τα ίδια τα αντικείμενα μέσα από μια ποικιλία συσχετιζόμενων ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Η εφαρμογή περιλαμβάνει και μια Βάση Δεδομένων που συνδέεται με τα μέρη της εφαρμογής.

Το CD-Rom υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος «Αριστεία σε Ερευνητικά Ινστιτούτα της ΓΓΕΤ – 2ος κύκλος – Υποστήριξη ερευνητικών δραστηριοτήτων στο ΙΠΕΤ».

«Πάμε μια βόλτα στο χωριό;», η κεντρική οθόνη της εφαρμογής & η οθόνη για την παραγωγή του ψωμιού

Αρχαιολογικό Μουσείο Άρτας

Η εφαρμογή αυτή απευθύνεται στους χρήστες κάτω των 12 ετών που χρησιμοποιούν το info – kiosk του Αρχαιολογικού Μουσείου Άρτας.

Περιλαμβάνει αρχικά ένα animation video με πληροφορίες για την ιστορία της περιοχής. Στη συνέχεια ο χρήστης βρίσκεται σε ένα γραφείο του Μουσείου, όπου μία αρχαιολόγος ζητάει τη βοήθειά του για την αντιμετώπιση ζητημάτων που αφορούν στους τομείς της έρευνας αλλά και διαχείρισης του μουσειακού περιβάλλοντος.

Ουσιαστικά είναι διαθέσιμες τέσσερις εκπαιδευτικές εφαρμογές: Κρεμάλα, Παιχνίδι μνήμης, Ζωγραφική και Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών. Οι εφαρμογές αυτές προσαρμόστηκαν για χρήση και σε προσωπικό υπολογιστή για τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου.

Το έργο αυτό υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος «Δημιουργία διαδραστικών πολυμεσικών εφαρμογών στο Αρχαιολογικό Μουσείο Άρτας και εγκατάσταση info – kiosks πληροφόρησης».

Infokiosk Αρχαιολογικού Μουσείου Άρτας, η κεντρική οθόνη της εφαρμογής & η οθόνη για το παιχνίδι μνήμης

Μελλοντικά σχέδια

Οι παραπάνω πολυμεσικές εκπαιδευτικές εφαρμογές αποτελούν την προσπάθεια του Τμήματος Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΙΠΕΤ να διερευνήσει τις δυνατότητες των νέων τεχνολογιών στην παρουσίαση πολιτισμικών συλλογών και αντικειμένων με τέτοιο τρόπο, ώστε να ελκύσουν, να εκπαιδεύσουν, να γίνουν εύκολα κατανοητές από το ευρύ κοινό, αλλά και να ικανοποιήσουν τις επιστημονικές απαιτήσεις.

Απώτερος στόχος του Τμήματος είναι να προβεί σε αξιολόγηση των εφαρμογών αυτών, σε συνεργασία με σχολεία της Ξάνθης, και να χρησιμοποιήσει τα αποτελέσματα της αξιολόγησης αυτής για τη δημιουργία νέων, πιο εξελιγμένων εφαρμογών σε επίπεδο τεχνολογικό αλλά και πολιτιστικού περιεχομένου.

Βιβλιογραφία

- Borchers, J., Deussen, J. & Knörzer, C. (1995). Getting It Across: Layout Issues for Kiosk Systems, *ACM SIGCHI Bulletin*, 27, 4, 68-74 http://graphics.uni-konstanz.de/publikationen/1995/layout_issues_for_kiosk_systems/Borchers%20et%20al.%20--%20Getting%20it%20Across%20-%20Layout%20Issues%20for%20Kiosk%20Systems.pdf (19/4/2009)
- Cranston, M., Clayton, D. J. & Farrands, P. J. (1996). *Design and Implementation Considerations for an Interactive Multimedia Kiosk: Where to Start* <http://www.ascilite.org.au/conferences/adelaide96/papers/04.html> (19/4/2009)
- Hein, G. (1988). *Learning in the Museum*. London: Routledge.
- Lord, B. (2007). *The Manual of Museum Learning*. Rowman: Altamira.
- Οικονόμου, Μ. (2004). Νέες Τεχνολογίες και Μουσεία: εργαλείο, τροχοπέδη ή συρμός; *Museology*, 1, σελ.1-14.
- Maguire, M. C. (1999). A Review of User-Interface Design Guidelines for Public Information Kiosk Systems, *International Journal of Human-Computer Studies*, 50, 3, 263-286 www.ui4all.gr/UI4ALL-97/maguire.pdf (19/4/2009)
- Michailidou, N. & Tsiafaki, D. (2008). Virtual Guide. Evaluation of a Mobile Museum Visit. Proceedings of the International Conference *Mobile Learning 2009*, Barcelona, Spain, 26-28 February 2009.
- Phillips, R. (1997) (ed.). *The developer's handbook to interactive multimedia. A practical guide for educational applications*. London & Stirling, Kogan Page.
- Proctor, N. (2005). Off Base or On Target? Pros and Cons of Wireless and Location-Aware Applications in the Museum. Proceedings of *ICHIM*, Paris, France, September 21-23, 2005 <http://www.archimuse.com/publishing/ichim05/Proctor.pdf> (19/4/2009)

- Ρούσσου, Μ. (2008). Ο ρόλος της διαδραστικότητας στη διαμόρφωση της άτυπης εκπαιδευτικής εμπειρίας. Στο Μπούνια, Α., Νικονάνου, Ν. και Οικονόμου, Μ. (επιμ.). *Η τεχνολογία στην υπηρεσία της πολιτισμικής κληρονομιάς. Διαχείριση, Εκπαίδευση, Επικοινωνία*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.
- Samaroudi, M. & Economou, D. (2006). Information Kiosk Design Guidelines for the Presentation of Cultural Audiovisual Content. Proceedings of the *Third International Conference of Museology & Annual Conference of AVICOM*, Mytilene, Greece, June 5–9, 2006.
- Tsiafakis, D. & Michailidou, N. (2008). Virtual Guide: User Requirements for the Museum experience in the 21st century. Proceedings of International Conference *EVA 2008 Florence, Electronic Imaging & the Visual Arts*, Florence, Italy, April 16-18, 2008.
- Walker, K. (2001). The Museum as "Information Architecture", *Spectra: Journal of the Museum Computer Network*, <http://www.exhibitresearch.com/mcn.html> (19/4/2009)
- Κόκκινος, Γ. & Αλεξάκη, Ε. (2002) (επιμ.). *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ψηλαφίζοντας τα αρχαία χρόνια

Ζωή Γερουλάνου | εκπρόσωπος *Φάρου Τυφλών Ελλάδος - Μουσείου Αφής*

Η δυνατότητα πρόσβασης στον τομέα της τέχνης και της πολιτιστικής ζωής είναι πολύ σημαντική, ιδιαίτερα για τα τυφλά άτομα και για τα άτομα με προβλήματα όρασης γενικότερα. Τα τελευταία χρόνια έχει γίνει μεγάλη πρόοδος στον τομέα αυτό. Ιδιαίτερα η οργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στη χώρα μας πρόσφερε τη δυνατότητα σε πολλούς πολιτιστικούς οργανισμούς να γίνουν προσβάσιμοι για τα άτομα με αναπηρίες.

Το 2009 θα έπρεπε ήδη να είναι αυτονόητη η ισότιμη πρόσβαση στους πολιτιστικούς χώρους όλων των ατόμων με αναπηρία. Δυστυχώς, όμως, αυτό δεν είναι η συνήθης πρακτική. Όταν μιλάμε για πρόσβαση στην τέχνη, δεν θα έπρεπε να εννοούμε μόνο τις αρχιτεκτονικές προδιαγραφές για την προσβασιμότητα όπως ράμπες, ανελκυστήρες, λεζάντες, ηχητικά και οπτικά σήματα εξόδου. Θα έπρεπε να εννοούμε τη δυνατότητα του τυφλού ή μερικώς βλέποντος ατόμου να μπορεί να αγγίζει – ψηλαφίζει πρωτότυπα εκθέματα. Είναι τελείως διαφορετική η αίσθηση να αγγίζει κανείς ένα πρωτότυπο έκθεμα από μάρμαρο ή χαλκό ή οποιοδήποτε άλλο υλικό χιλιάδων χρόνων από το να αγγίζει πιστά αντίγραφα φτιαγμένα από γύψο.

Δεν είναι τυχαίο ότι ο Φάρος Τυφλών της Ελλάδος, πρωτοπόρος στις υπηρεσίες που διευκολύνουν τα τυφλά άτομα και τα άτομα με προβλήματα όρασης στην καθημερινότητα, στη μόρφωση, στην επαγγελματική τους αποκατάσταση και στην ψυχαγωγία, αποφάσισε το 1984 την ίδρυση του Μουσείου Αφής. Η ιδέα της ίδρυσής του γεννήθηκε από τη νέα τότε αντίληψη πολλών προσωπικοτήτων των εικαστικών τεχνών και διεθνών οργανισμών ότι η ανάπτυξη των αισθήσεων και ιδιαίτερα της αφής, μπορούν να δώσουν πρόσβαση στα άτομα με προβλήματα όρασης σε θησαυρούς τέχνης. Με το σκεπτικό αυτό δημιουργήθηκαν Μουσεία Αφής στην Ευρώπη, με πιστά αντίγραφα των πιο αντιπροσωπευτικών δημιουργιών της τέχνης.

Η χώρα μας, με την πολύτιμη πολιτιστική κληρονομιά, δε θα μπορούσε να απέχει από τη διεθνή αυτή προσπάθεια. Έτσι, δημιουργήθηκε το Ελληνικό Μουσείο Αφής, καταρχήν για να καλύψει τις ανάγκες των ατόμων με προβλήματα όρασης στην εκπαίδευση και στην πρόσβαση στην πολιτιστική κληρονομιά και, στη συνέχεια, να αποτελέσει έναν εκθεσιακό χώρο ανοικτό και σε βλέποντες όλων των ηλικιών, δίνοντας τους την ευκαιρία μιας διαφορετικής προσέγγισης της τέχνης. Δεν είναι τυχαίο ότι, όταν αναφερόμαστε στο Μουσείο Αφής, τονίζουμε ότι είναι ένα μουσείο διαφορετικό από όλα τα άλλα μουσεία της χώρας μας. Η διαφορετικότητά του

έγκειται στο γεγονός ότι δίνει τη δυνατότητα στον επισκέπτη του να προσεγγίσει την τέχνη και να προσκομίσει γνώσεις και πληροφορίες κυρίως με την αίσθηση της αφής, μία αίσθηση πολύ σημαντική για τα άτομα με προβλήματα όρασης, αναξιοποίητη δε από τα βλέποντα άτομα. Άλλωστε αυτό ήταν και το συγκριτικό πλεονέκτημα του Μουσείου Αφής έναντι των άλλων μουσείων μέχρι σήμερα.

Τα άτομα με προβλήματα όρασης, οι ομάδες βλεπόντων παιδιών όλων των βαθμίδων και οι ενήλικες που επισκέπτονται το Μουσείο μπορούν με την αφή να απολαύσουν το μεγαλείο, την ομορφιά, την αισθητική τελειότητα των θησαυρών της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Συγχρόνως, οι βλέποντες επισκέπτες, ειδικά τα παιδιά, ευαισθητοποιούνται και συνειδητοποιούν το πρόβλημα της τυφλότητας.

Τα βλέποντα παιδιά ωθούνται να αγγίξουν, να αισθανθούν τα εκθέματα και να προσπαθήσουν να αντιληφθούν τα γλυπτά με την αφή. Η χρήση των μασκών κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών προγραμμάτων βοηθά τα βλέποντα παιδιά να έρθουν σε επαφή με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ένα άτομο με πρόβλημα όρασης και να ανακαλύψουν τις δυνατότητες της αίσθησης της αφής. Είναι πολύ σημαντικό ένα βλέπον άτομο να δοκιμάσει και να αγγίξει ένα γλυπτό. Με την αφή μπορεί κανείς να ερευνήσει όλες τις λεπτομέρειες του γλυπτού, λεπτομέρειες που συνήθως το μάτι δεν μπορεί να πιάσει. Τα βλέποντα άτομα έχουν μάθει να επισκέπτονται μουσεία, χωρίς να δείχνουν την ανάλογη προσοχή στα εκθέματα. Οι περισσότεροι άνθρωποι δεν έχουν μάθει να χρησιμοποιούν τις αισθήσεις τους, ιδιαίτερα την αίσθηση της αφής. Το Μουσείο Αφής τους δίνει τη δυνατότητα αυτή, τη στιγμή που βασική προϋπόθεση για να το επισκεφθεί κανείς είναι να ψηλαφίσει ότι έκθεμα βρίσκεται μέσα σε αυτό και να μπορέσει να ανακαλύψει λεπτομέρειες που το μάτι ξεπερνά. Αξιοποιώντας την αφή σαν εργαλείο ο επισκέπτης διευρύνει τα επίπεδα της βιωματικής του γνώσης.

Η εμπειρία που αποκομίζει ο επισκέπτης από το Μουσείο είναι πολυεπίπεδη και η προσπάθειά μας κατά τη διάρκεια της ξενάγησης είναι να μπορέσουμε να τον καθοδηγήσουμε διακριτικά, έτσι ώστε να μπορέσει ο ίδιος να προσλάβει όσο το δυνατόν περισσότερα ερεθίσματα και γνώσεις σχετικά με τα διάφορα εκθέματα.

Έχοντας την εμπειρία δύο χρόνων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, καταλήξαμε ότι τα μοντέλα των εκπαιδευτικών μας προγραμμάτων δε μπορεί παρά να μορφοποιούνται σύμφωνα με τη δεκτικότητα και την ηλικία των επισκεπτών μας, αλλά και του ειδικού χαρακτήρα του Μουσείου μας. Για να γίνει αποδοτικότερη αυτή η επικοινωνία προσαρμόζουμε ανάλογα με την ηλικία και τα ενδιαφέροντα της ομάδας το πρόγραμμά μας, με βασικό στόχο η ομάδα να αποκομίσει όσο το δυνατόν περισσότερα οφέλη. Αυτό προϋποθέτει την συνεργασία πριν από τη επίσκεψη με το δάσκαλο – εκπαιδευτικό.

Οι απορίες οι οποίες προκύπτουν από την επίσκεψη στο συγκεκριμένο χώρο από όλες τις ομάδες δεν είναι μόνο σχετικά με τα εκθέματα, ανάλογα και με την προσέγγιση, αλλά κυρίως για τη ζωή των ατόμων με προβλήματα όρασης, πάντοτε σε σύγκριση με τις δικές τους εμπειρίες. Αυτό μας προκάλεσε έτσι ώστε να προσφέρουμε πληροφόρηση σχετικά με την ιστορία της γραφής Braille, πώς δημιουργήθηκε το σύστημα της γραφής από το Λουδοβίκο Μπρέιλ και να δώσουμε τη δυνατότητα στους επισκέπτες να πειραματιστούν με τη γραφή, να ψηλαφίσουν βιβλία Braille, να συγκρίνουν τον όγκο μεταξύ των βιβλίων βλεπόντων και των βιβλίων Braille και γενικότερα να ενημερωθούν για τις εκδόσεις που παράγει το Εκτυπωτικό Κέντρο παραγωγής βιβλίων και εντύπων Braille του Φάρου Τυφλών.

Βλέποντα άτομα στο Μουσείο Αφής

Προκειμένου το Μουσείο Αφής να είναι προσβάσιμο για τα άτομα με προβλήματα όρασης, οι αίθουσές του σχεδιάστηκαν με το σκεπτικό να καλύπτουν τις ανάγκες των επισκεπτών του. Οι τοίχοι του είναι σκούρο μπλε, για να υπάρχει η αντίθεση με τα εκθέματα που τα περισσότερα είναι λευκά (αυτό βοηθάει πολύ τα άτομα με μερική όραση), οι λεζάντες και οι σύντομες περιγραφές των εκθεμάτων είναι γραμμένες στη γραφή τυφλών Braille και σε μεγεθυμένα γράμματα για τους μερικώς βλέποντες, ενώ τα εκθέματα είναι έτσι τοποθετημένα, ώστε να υπάρχει μία συγκεκριμένη ακολουθία.

Τυφλό άτομο στο Μουσείο Αφής

Τυφλό και βλέπον άτομο στο Μουσείο Αφής

Για να μπορέσει ο επισκέπτης να λάβει τις πληροφορίες που απαιτούνται για τα εκθέματα και να έχει τη δυνατότητα συγχρόνως να τα αγγίζει, δημιουργήσαμε αυτόματη ξενάγηση στα ελληνικά και στα αγγλικά. Η αυτόματη ξενάγηση γίνεται από ένα μηχάνημα σαν ακουστικό τηλεφώνου που δίνει τη δυνατότητα στον επισκέπτη να ακούει και παράλληλα να έχει ελεύθερα τα χέρια του για να μπορεί να ψηλαφίζει τα εκθέματα. Ο συνοδός του, εάν υπάρχει, έχει τη δυνατότητα να ακούει και αυτός, συγχρόνως, από ένα δεύτερο ακουστικό. Το σύστημα αυτό της ξενάγησης χρησιμοποιήθηκε πολύ, ιδιαίτερα από ξενόγλωσσους επισκέπτες, άτομα

με προβλήματα όρασης και βλέποντες, κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών Αγώνων. Για ξεναγήσεις σε άλλες γλώσσες συνεργαζόμαστε με το Σωματείο Ελλήνων Ξεναγών.

Παράλληλα το Μάρτιο του 2004, το Μουσείο Αφής, κατά την ανακαίνισή του από τους σεισμούς του 1999, έγινε προσβάσιμο και για τα άτομα με κινητικά προβλήματα. Δημιουργήθηκαν ειδικοί χώροι υγιεινής, ράμπα στην εξωτερική και στην εσωτερική είσοδο του Μουσείου και τοποθετήθηκε ανελκυστήρας σκάλας για την καλύτερη εξυπηρέτησή τους. Ιδιαίτερα για τα άτομα με κινητικά προβλήματα, το Μουσείο Αφής παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον διότι οι επισκέπτες του έχουν τη δυνατότητα να απολαύσουν ποικιλοτρόπως το κάθε έκθεμα.

Η νέα απτική διαδρομή που εγκαινιάστηκε στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο αποτελεί μία πρόκληση για τα άλλα μουσεία της χώρας μας και για μας ένα ακόμα ερέθισμα – πλεονέκτημα στη διεκδίκηση νέων εφαρμογών απόλυτης προσβασιμότητας και σε άλλα μουσεία. Η συγκεκριμένη δράση έγινε στο πλαίσιο του προγράμματος «ACCU – Προσβασιμότητα στην πολιτιστική κληρονομιά» και έδωσε τη δυνατότητα να πραγματοποιηθεί μία παγκοσμίως πρωτοποριακή συνεργασία του Μουσείου Αφής με το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, που είχε σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία απτικής διαδρομής 10 πρωτότυπων εκθεμάτων ανάμεσα στις πολύτιμες συλλογές του.

Η Διευθύντρια του Φάρου Τυφλών και Υπεύθυνη για το Μουσείο Αφής κ. Δήμητρα Ασιδέρη είχε την τιμή να συνεργαστεί με τους υπεύθυνους του Βυζαντινού Μουσείου για την επιλογή των εκθεμάτων και για τον τρόπο ξενάγησης. Η αγάπη της για την τέχνη, οι δυσκολίες που συναντούσε είτε εδώ στην Ελλάδα είτε στο εξωτερικό όταν ήθελε να επισκεφτεί διάφορα μουσεία, την έκαναν να δεχτεί την πρόκληση της πρόσκλησης, προκειμένου να δημιουργηθεί για πρώτη φορά στα δεδομένα των μουσείων η συγκεκριμένη αυτή απτική διαδρομή. Μία διαδρομή απόλυτα προσβάσιμη για άτομα με προβλήματα όρασης, μία διαδρομή που διαλύει τις προκαταλήψεις και επιτέλους κάνει πραγματικότητα την ουσιαστική πρόσβαση στα μουσεία. Ένα όνειρο πολλών δεκαετιών που τελικά πήρε σάρκα και οστά. Μία πρόκληση που γινόταν επιτέλους πραγματικότητα. Η εμπειρία της σχεδίασης και της τελικής δημιουργίας ήταν συγκλονιστική.

Θεωρούμε ότι το Μουσείο Αφής, λόγω της απόλυτης προσβασιμότητάς του και σε άτομα με προβλήματα όρασης και σε βλέποντα άτομα, έχει μετατραπεί σε μία πηγή γνώσης και πληροφόρησης, ιδιαίτερα για τις προσχολικές και σχολικές ηλικίες, αλλά και για τους εφήβους και τις ομάδες ατόμων που βρίσκονται στην απεξάρτηση από τα ναρκωτικά.

Παρουσιάζοντάς σας με λίγα λόγια το Μουσείο Αφής θα ήθελα να σας γνωρίσω ότι διαθέτει μια πλούσια συλλογή αγαλμάτων και άλλων εκθεμάτων, όλα πιστά αντίγραφα των πρωτοτύπων. Είναι όλα από γύψο, κατασκευασμένα από το Ταμείο

Αρχαιολογικών Πόρων του Υπουργείου Πολιτισμού. Τα εκθέματα καλύπτουν όλες τις φάσεις της ελληνικής τέχνης και προέρχονται από μουσεία του ελλαδικού χώρου, κυρίως δε από το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, το Μουσείο της Ακροπόλεως, τα Μουσεία των Δελφών, Ολυμπίας, Ηρακλείου και Κυκλαδικής Τέχνης. Τα προϊστορικά χρόνια παρουσιάζονται μέσω ορισμένων εκθεμάτων από το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης και το Μουσείο Ηρακλείου Κρήτης. Οι αίθουσες του 2ου ορόφου του Μουσείου Αφής δίνουν στοιχεία με τα εκθέματά τους για την περίοδο της ελληνικής αρχαϊκής τέχνης, του αυστηρού ρυθμού, των κλασικών χρόνων και της ελληνοιστικής περιόδου. Τα εκθέματα είναι κυρίως αφιερώματα των πιστών στους μεγάλους ναούς, στις ακροπόλεις – από όλα τα σημεία του ελλαδικού χώρου – και επιτύμβιες επιγραφές.

Μεταξύ των αγαλμάτων του Μουσείου Αφής υπάρχει το αντίγραφο της Αφροδίτης της Μήλου (το πρωτότυπο βρίσκεται στο Μουσείο του Λούβρου στο Παρίσι), του Ποσειδώνος ή Δία του Αρτεμισίου από το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών, του Ερμή του Πραξιτέλη από το Μουσείο της Ολυμπίας, του Ηνίοχου από το Μουσείο των Δελφών, έκθεμα από τη δυτική πλευρά της ζωφόρου του Παρθενώνος από την πομπή των Παναθηναίων, από τα εκθέματα που βρίσκονται στο Βρετανικό Μουσείο του Λονδίνου, η Σανδαλίζουσα από το Μουσείο της Ακροπόλεως, το Προσφυγάκι από το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο κ.α. Το συγκεκριμένο άγαλμα είναι το πιο αγαπημένο έκθεμα των παιδιών της σχολικής ηλικίας, όπως και το κυκλαδικό αγαλματάκι «ο εγείρων πρόποση», καθότι τα παιδιά τα γνωρίζουν από παιδικό βιβλίο και θεατρική παράσταση. Η συνεργασία μας με την Ένωση Φίλων Ακροπόλεως μας έδωσε τα σημαντικότερα εκθέματα του Μουσείου, που είναι ο Παρθενώνας, η μακέτα της Ακρόπολης και τα μνημεία της τον 5^ο αιώνα π.Χ., οι 3 κίονες – κορινθιακού, ιωνικού, δωρικού ρυθμού – και το τμήμα της δυτικής ζωφόρου του Παρθενώνος. Παράλληλα, η ανωτέρω Ένωση στηρίζει το Μουσείο σε θέματα μουσειολογικά και στη συντήρησή του.

Μία αίθουσα του ισογείου διαμορφώθηκε ειδικά για την εκπαίδευση του κοινού σχετικά με τους Ολυμπιακούς και Παραολυμπιακούς Αγώνες. Οι μασκότε και τα σύμβολα των αγώνων έχουν αναπαραχθεί απτικά από την ζωγράφο Μ. Βεργοπούλου. Παράλληλα, δημιουργήθηκε ανάγλυφος χάρτης όπου οι ολυμπιακές εγκαταστάσεις είναι παρουσιασμένες με ένα μπλε ανάγλυφο τετράγωνο και οι παραολυμπιακές εγκαταστάσεις με ένα πορτοκαλί ανάγλυφο τρίγωνο, έτσι ώστε οι επισκέπτες να μπορούν να καταλάβουν την ακριβή τους θέση στο χάρτη της Αττικής και, κυρίως, να μπορέσουν να αναγνωρίσουν τη διαδρομή του Μαραθωνίου. Δίπλα στο χάρτη υπάρχει αριθμημένος κατάλογος στη γραφή Braille και σε μεγεθυμένα γράμματα με την παρουσίαση των εγκαταστάσεων.

Μια μικρή συλλογή των χαρακτηριστικών μορφών της ελληνικής αγγειοπλαστικής επιτρέπει στους επισκέπτες του Μουσείου να καταλάβουν τη μορφολογία της ελληνικής αγγειοπλαστικής.

Ο βυζαντινός πολιτισμός παρουσιάζεται μέσω του εσωτερικού ενός μικρού παρεκκλησίου. Το εσωτερικό του ναού αποτελείται από ξυλόγλυπτο τέμπλο, Αγία Τράπεζα με θρησκευτικά αντικείμενα – όπως δισκοπότηρο, ευαγγέλιο, θυμιατά, αρτοφόριο – και ανάγλυφες εικόνες από ξύλο ή από γύψο. Τελευταία αποκτήσαμε και έναν ξυλόγλυπτο επιτάφιο. Το βυζαντινό τμήμα έχει, επίσης, μία μακέτα βυζαντινής εκκλησίας από το Γύθειο της Πελοποννήσου.

Τέλος, να τονίσουμε ότι το 1988 το Μουσείο Αφής έλαβε το βραβείο του καλύτερου Ευρωπαϊκού Μουσείου ανάμεσα σε άλλα 70 Μουσεία, και το 2004 έλαβε το βραβείο προσβασιμότητας μαζί με άλλα 12 Μουσεία από την Ομοσπονδία Σωματείων Φίλων των Μουσείων.

Το Μουσείο Αφής στεγάζεται σε διατηρητέο κτίριο του 1950 και είναι μία από τις πολλές δραστηριότητες του Φάρου Τυφλών της Ελλάδος, Σωματίου ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, ειδικώς αναγνωρισμένου, εποπτευόμενου από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και από τη Νομαρχία Αθηνών, το οποίο ιδρύθηκε το 1946 για να καλύψει ουσιαστικές ανάγκες των ατόμων με προβλήματα όρασης.

Θα είναι χαρά μας να μας επισκεφθείτε και να απολαύσετε την πολιτιστική μας κληρονομιά σε άλλη διάσταση, την αίσθηση της ΑΦΗΣ!

Όταν οι στόχοι των Αναλυτικών Προγραμμάτων ανακλώνται στις μουσειοπαιδαγωγικές εμπειρίες

Μαρία Βισκαδουράκη | Παιδαγωγός, Ολυμπιακό Μουσείο Θεσσαλονίκης

Ελένη Παζαρλίδου | Παιδαγωγός, Ολυμπιακό Μουσείο Θεσσαλονίκης

Το Ολυμπιακό Μουσείο Θεσσαλονίκης

Η δημιουργία ενός χώρου διάδρασης – ζωντανού, όπου η μουσειακή πληροφορία κινητοποιεί το κοινό σε συμμετοχή και θα προάγει τα υγιή χαρακτηριστικά του αθλητισμού είναι ο κύριος σκοπός του Μουσείου.

Ιδρύθηκε το 1998, με την ονομασία Μουσείο Αθλητισμού – αποτελώντας το μοναδικό μουσείο στο είδος του στον ελλαδικό χώρο – μετά από πρωτοβουλία και συνεργασία του Υπουργείου Πολιτισμού, της Ειδικής Γραμματείας Αθλητισμού Μακεδονίας – Θράκης και τη συμμετοχή εκπροσώπων Αθλητικών Ομοσπονδιών και Ενώσεων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Σκοπός του Μουσείου, που παραμένει ζωντανός μέχρι σήμερα, είναι η συλλογή, διατήρηση, καταγραφή και τεκμηρίωση της ιστορίας του αθλητισμού καθώς και η ανάδειξή του σε ένα χώρο «ενεργό» και «ζωντανό», με εκπαιδευτικό κατά βάση χαρακτήρα.

Την Ολυμπιακή Χρονιά 2004, το Μουσείο μετεγκαθίσταται σε νέο κτήριο, προσδιορισμένο εξ αρχής να εξυπηρετήσει τις ανάγκες ενός μουσείου. Το νέο κτήριο του Μουσείου Αθλητισμού, εγκαινιάστηκε από τον Πρόεδρο της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, Δρ. Ζακ Ρογκ. Στις 30 Ιανουαρίου 2008 η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή, μετά από σχετική εισήγηση της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής, αναγνωρίζοντας την προσφορά του Μουσείου Αθλητισμού στον αθλητικό και πολιτιστικό χώρο, το μετονόμασε σε ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, αποτελώντας το πρώτο Ολυμπιακό Μουσείο της χώρας.

Εισαγωγή

Αναπόσπαστη αρχή και στόχος όλων των προγραμμάτων είναι η μαθησιακή συνάντηση παιδιών και μουσειοπαιδαγωγών να πραγματώνεται μέσω ουσιαστικής εμπλοκής των πρώτων, σ' όλα τα στάδια, με τη σύγχρονη ελευθερία δράσης κάθε συμμετέχοντος. Η ανάληψη δράσης των παιδιών, μέσα από πολλαπλούς ρόλους κλιμακούμενης δυσκολίας και ευθύνης, σταδιακά τα οδηγεί στην αναγνώριση και τη

μελέτη σημαντικών πλευρών του αθλητισμού. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα σχεδιάζονται, ώστε να καλύπτουν συγκεκριμένους γνωστικούς στόχους, να καλλιεργούν θετικές στάσεις σχετικά με τους μουσειακούς χώρους – χώρους πολιτισμού, αλλά κυρίως δεξιότητες επικοινωνίας και συνεργασίας. Ξεκινώντας από την είσοδο ακόμα του εκθεσιακού χώρου, παρέχεται η ευκαιρία ενεργητικής μαθησιακής εμπειρίας με παιγνιώδη τρόπο. Κάθε ενέργεια επιδιώκεται να συντελεί στην ολοκλήρωση ενός φανταστικού αθλητικού σεναρίου. Ο σχεδιασμός και η οργάνωση κάθε σεναρίου, καθώς και οι πρώτες παρατηρήσεις από την εφαρμογή και την αποτίμηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε πραγματικές συνθήκες, παρουσιάζονται ανάλογα με τις θεματικές περιοχές των εκθέσεων του Ολυμπιακού Μουσείου.

Παιδαγωγικό πλαίσιο

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα διαμορφώνονται σε αντιστοιχία με τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά κάθε ηλικίας και τις σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρίες που ορίζουν το πλαίσιο ενίσχυσης και ανάδειξης ικανοτήτων, δεξιοτήτων και μηχανισμών σε ψυχοσωματικό, κοινωνικό και νοητικό επίπεδο. Όλα τα προγράμματα διακρίνονται σε τρεις φάσεις, σύμφωνα με τη φιλοσοφία ανάπτυξης των σχεδίων δράσης (Project).

Στην πρώτη φάση, οι μουσειοπαιδαγωγοί επιχειρούν να εντοπίσουν τις προηγούμενες γνώσεις των παιδιών που συνδέονται με το θέμα του εκπαιδευτικού προγράμματος, ώστε να προσδιορίσουν την πορεία της δράσης και το βαθμό εμπάθυνας. Στη δεύτερη φάση, γίνεται ανάπτυξη του θέματος, δηλαδή η επαφή με τα τεκμήρια και η έρευνα των παιδιών. Τέλος, στην τρίτη φάση, εξελίσσονται οι δραστηριότητες αξιολόγησης, με στόχο την εκτίμηση και τη διάκριση των νέων γνωστικών σχημάτων προς περαιτέρω αξιοποίηση εκτός ή εντός μουσείου, σε επόμενο στάδιο και σε επόμενες εμπειρίες.

Παρουσίαση εκπαιδευτικών προγραμμάτων ανά εκθεσιακή ενότητα

Μόνιμη έκθεση – Ολυμπιακοί Αγώνες

Εκθεσιακή ενότητα «Ολύμπια – Στίβος»

Στο πλαίσιο της νέας μόνιμης έκθεσης του Μουσείου, δημιουργήθηκε μια εισαγωγική ενότητα – παρουσίαση των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων. Η έκθεση περιλαμβάνει τεκμήρια και αγγειογραφίες με αθλήματα που περιλαμβάνονταν σε αυτούς. Συγχρόνως, βρίσκεται σε άμεση γειτνίαση με το χώρο όπου παρουσιάζονται τα αθλήματα του σύγχρονου στίβου, τα οποία ίσως αποτελούν μια συνέχεια των αρχαίων. Δημιουργήθηκε ένα πρόγραμμα συνάρτησης αρχαίων και σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.

Πρόγραμμα: Ο Πρωτεσίλαος έχασε το δίσκο, πάρε το ρίσκο να το βρεις

- *Απευθυνόμενη ηλικία:* 4 – 7 ετών.
- *Γενικός στόχος:* Τα παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας να γνωρίσουν ορισμένα στοιχεία των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων.
- *Στόχοι:*
 - ✓ να εντοπίσουν τα αθλήματα της αρχαιότητας
 - ✓ να εντοπίσουν το δίσκο και το υλικό κατασκευής του
 - ✓ να συγκρίνουν και να διακρίνουν τις διαφορές αρχαίου και σύγχρονου δίσκου
 - ✓ να μιμηθούν την περιστροφική κίνηση του δισκοβόλου
 - ✓ να κατασκευάσουν δίσκους από καθημερινά και γνώριμα υλικά
 - ✓ να βιώσουν κινητικά τη γνώση που απέκτησαν με το να πετάξουν το δίσκο που κατασκεύασαν.
- *Περιγραφή:* Τα παιδιά εισάγονται στην ενότητα αυτή με τη χρήση μιας κούκλας που αντιπροσωπεύει έναν αρχαίο αθλητή της δισκοβολίας, τον Πρωτεσίλαο. Εκείνος περιγράφει το δίσκο του και ζητά από τα παιδιά να τον εντοπίσουν στην αγγειογραφία και στα τεκμήρια της έκθεσης. Κινούνται και στην έκθεση με τα αθλήματα του σύγχρονου στίβου. Συγκρίνουν σύγχρονους και αρχαίους δισκοβόλους. Στη συνέχεια τα παιδιά κατασκευάζουν ένα δίσκο από χάρτινα πιάτα. Τέλος, ακολουθεί αγώνας δισκοβολίας σε πραγματικό πεδίο ρίψεων, όπου τα παιδιά ρίχνουν τους δίσκους τους και συναγωνίζονται μεταξύ τους, μιμούμενα την περιστροφική κίνηση του δισκοβόλου και βιώνοντας κινητικά τη νέα γνώση που απέκτησαν.

Πρόγραμμα: Κλοπή στο Ολυμπιακό Μουσείο, ζητείται Ντέντεκτιβ

- *Γενικός στόχος:* Τα παιδιά των τελευταίων τάξεων του δημοτικού γνωρίζουν ήδη αρκετά στοιχεία των σύγχρονων και αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων. Σκοπός του προγράμματος είναι να εμβαθύνουν τις γνώσεις τους στο τομέα αυτό, αλλά κυρίως να μάθουν παίζοντας, να συμμετέχουν βιωματικά στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- *Στόχοι:*
 - ✓ να διατυπώσουν προηγούμενες εμπειρίες σχετικά με το μουσείο ως έννοια και τους Ολυμπιακούς Αγώνες
 - ✓ να εκφράσουν ιδέες, να περιγράψουν και να διαχωρίσουν αθλήματα αρχαίων και σύγχρονων Ο.Α
 - ✓ να συνεργαστούν τα παιδιά σε ομάδες σε ένα σενάριο.
- *Περιγραφή:* Τα παιδιά τα περιμένει στο Μουσείο μια επιστολή που τους ειδοποιεί πως κάποια τεκμήρια έχουν κλαπεί. Τα προτρέπει να ακολουθήσουν τα στοιχεία για να τα εντοπίσουν και να τα επιστρέψουν. Καλούνται να χωριστούν σε πέντε ομάδες, όσες και τα εκθέματα που έχουν κλαπεί. Για να εντοπίσουν πρέπει να λύσουν γρίφους, να ακολουθήσουν χάρτη, να διαβάσουν μηνύματα ανάποδης

γραφής με τη χρήση καθρέπτη και άλλα. Αφού βρεθούν τα αντικείμενα, οι πέντε ομάδες διαμορφώνουν μια δική τους έκθεση με θέμα «Ολυμπιακοί Αγώνες στην αρχαιότητα», σε προθήκες, με καρτέλες που δίνουν πληροφορίες στους επισκέπτες. Τέλος, δίνεται ένα πιστοποιητικό συμμετοχής στο πρόγραμμα.

Εκθεσιακή ενότητα «Ολυμπιακά αγωνίσματα με μπάλα»

Πρόγραμμα: Μπάλα είναι θα γυρίσει, κλώτσα την το παιχνίδι για να αρχίσει

- *Απευθυνόμενη ηλικία:* 8 – 9 και 10 – 12 ετών.
- *Στόχος:* Ο εντοπισμός των χαρακτηριστικών των αγωνισμάτων με μπάλα, στους Ολυμπιακούς Αγώνες, μέσα από γνωστική σύγκρουση με τις προηγούμενες γνώσεις.
- *Έννοιες:* Κανόνες, μέτρο, βαθμολογία, ομαδικότητα, χώρος, στάδιο, εξοπλισμός αθλημάτων.
- *Περιγραφή:* Οι μπάλες φαίνεται να κυριαρχούν, ως αντικείμενο, στο παιχνίδι αλλά και στην καθημερινή ζωή, από τις πρώιμες κοινωνικές ομάδες στην ιστορία του ανθρώπου. Αθλήματα λιγότερο ή περισσότερο δημοφιλή στη χώρα μας, από το μπάντμιντον ή το χόκεϋ επί χόρτου έως το μπάσκετ και το ποδόσφαιρο, ολοκληρώνουν μια ξεχωριστή ομάδα αγωνισμάτων. Τα παιδιά, αφού παρατηρήσουν τα εκθέματα, στη συνέχεια, σε ομάδες εμπλέκονται σε έναν επιδαπέδιο στρόβιλο από μπάλες. Προσπαθώντας να διακρίνουν το κουβάρι των γνώσεων, προσδιορίζουν κανόνες, συγκρίνουν τον εξοπλισμό, αναφέρονται στην ιστορία και σε αξιόλογα στιγμιότυπα, μέσα από επιλογές καρτών διαφορετικού τύπου και θεματολογίας. Με αυτόν τον τρόπο, η επιρροή των κοινωνικών και πολιτιστικών συμφραζόμενων, είτε από τα ΜΜΕ, είτε από τα στάδια, που καθιστά ατομική κάθε μαθησιακή διεργασία στο καθημερινό περιβάλλον των παιδιών, αναδιαμορφώνεται με τις νέες πληροφορίες που αντλούνται από την έκθεση.

Κάθε παιδί μπαίνει στη διαδικασία να επιλέξει κατηγορία για την ομάδα του, έπειτα είτε επιλέγεται εκπρόσωπος, είτε συνεργάζεται η ομάδα ώστε να γίνει συλλογική εύρεση λύσης. Παράλληλα, οι καταγραφές της αθλητικής κληρονομιάς χρησιμοποιούνται ως εκπαιδευτικό εργαλείο, συμβάλλοντας στη σφαιρική προσέγγιση του θέματος. Συγκεκριμένα, σε όλη τη διάρκεια του παιχνιδιού, τα παιδιά παρακολουθούν συγχρόνως εαυτούς σε μια οθόνη και επιλέγουν από ένα μενού τα βίντεο που συνδέονται με την κάρτα τους. Το παιχνίδι σταματά όταν κάποια ομάδα φτάσει πρώτη στο σύμβολο των Ολυμπιακών Αγώνων. Η ολοκλήρωση της δράσης συμβάλλει στο σχηματισμό κριτικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων.

Χαρακτηριστικά δράσης:

- ✓ προσανατολισμένη περιήγηση στην έκθεση
- ✓ το επιδαπέδιο παιχνίδι, ως αξιολόγηση της μαθησιακής εμπειρίας
- ✓ η χρήση τεχνολογικών μέσων ως εκπαιδευτικών εργαλείων.

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα "Μπάλα είναι θα γυρίσει, κλώτσα την το παιχνίδι για να αρχίσει»

Έκθεση Προσομοίωση Αθλημάτων Στίβου & Κινητική δράση παιδιών

Πρόγραμμα: Citius, Altius, Fortius

- *Απευθυνόμενη ηλικία:* 8 – 12 ετών.
- *Στόχος:* Η αναγνώριση λειτουργιών του σώματος κατά την άσκηση.
- *Έννοιες:* Σωματομετρικά χαρακτηριστικά (ύψος, βάρος κτλ), καρδιακός παλμός, ευλυγισία, λειτουργία μυών, κέντρο βάρους του σώματος, ταχύτητα, αντανακλαστικά.
- *Περιγραφή:* Η ανάγκη κινητικής δράσης των παιδιών, ως διαδικασία κατάκτησης της γνώσης, οδήγησε στη δημιουργία ενός πλήρως προσομοιωμένου χώρου στίβου. Έτσι, δημιουργήθηκε ένα κατάλληλο πρόγραμμα σε συνεργασία μουσειοπαιδαγωγών και γυμναστών. Η άμεση σωματική εμπλοκή των παιδιών σε μια σειρά διαφορετικών δραστηριοτήτων, ώστε να αντιληφθούν τη λειτουργία του σώματός τους κατά την άσκηση, αποτέλεσε την ουσία του προγράμματος.

Τα παιδιά προσεγγίζουν τα αγωνίσματα του στίβου, τον εξοπλισμό, τις τεχνικές κάθε αθλήματος και διακρίνουν τα σωματομετρικά χαρακτηριστικά που ορίζουν την επιλογή αθλήματος ή ενισχύονται κατά την ενασχόληση με αυτά. Κάνουν μετρήσεις ώστε να γνωρίσουν το σώμα τους και τις δυνατότητές του, ενώ στη συνέχεια

χωρίζονται σε ομάδες και πραγματοποιούν αθλήματα που ανήκουν στο στίβο, όπως το άλμα εις ύψος, ο δρόμος ταχύτητας με εκκινήσεις από βαθύρα και σκυταλοδρομία. Στη συνέχεια, συγκρίνουν τα αποτελέσματα της κάθε ομάδας, αναδεικνύεται η θέση κάθε ομάδας και ολοκληρώνεται η δράση με απονομή μεταλλίων.

Ψηφιακές εκθέσεις

Ψηφιακή απεικόνιση της έκθεσης «Παραολυμπιακοί Αγώνες»

Από το Φεβρουάριο του 2009, λειτουργεί στην ιστοσελίδα του Μουσείου <http://www.olympicmuseum-thessaloniki.org/> η ψηφιακή απεικόνιση της έκθεσης που είναι αφιερωμένη στους Παραολυμπιακούς Αγώνες. Σκοπός της έκθεσης είναι το κοινό και ιδίως τα παιδιά να έρθουν σε επαφή με αυτόν τον παγκόσμιο θεσμό, να τους δοθεί η ευκαιρία να γνωρίσουν τα παραολυμπιακά αθλήματα, αλλά και τους Έλληνες παραολυμπιονίκες. Με σύγχρονες τεχνικές, όπως αυτή της επαυξημένης πραγματικότητας, προσφέρεται η δυνατότητα εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης μέσω του διαδικτύου.

Παράλληλα με τα νέα εκπαιδευτικά προγράμματα, λειτουργούν, έπειτα από αξιολόγηση και αναδιαμόρφωση του περιεχομένου τους, τα προγράμματα που εφαρμόστηκαν την προηγούμενη χρονιά στο Μουσείο για τους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες, αλλά και για την Έκθεση της Επιστήμης των Αθλημάτων.

Μουσειοσκευή 2008 – 2009

Ολυμπιακοί Αγώνες & στίβος, ταξίδι στο παρελθόν και στο μέλλον

- *Απευθυνόμενη ηλικία:* 4 – 7 , 8 – 10, 11 – 13 ετών.
- *Στόχος:* Να προσεγγίσουν, να ερευνήσουν, να πειραματιστούν με αφορμή το υλικό της μουσειοσκευής πάνω στο στίβο.
- *Έννοιες:* Συνεργασία, διαστάσεις, χρόνος – χώρος.
- *Περιγραφή:* Η ψηφιακή απεικόνιση της Έκθεσης στίβου και Ολυμπιακών Αγώνων λειτουργεί ως κεντρικό εργαλείο για την εκπαιδευτική πρόταση του Μουσείου, μεταφέροντας τα παιδιά σε ένα περιβάλλον ρεαλιστικό, με πληθώρα video, φωτογραφιών και κειμένων, προσκαλεί σε ένα νέο παιχνίδι δράσης. Με το ενταγμένο παιχνίδι στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της μουσειοσκευής «Ολυμπιακοί Αγώνες & Στίβος, Ταξίδι στο Παρελθόν και στο Μέλλον», ομάδες παιδιών νηπιακής, προσχολικής και σχολικής ηλικίας γνωρίζουν βιωματικά τον «κόσμο των αθλητών» στο χώρο του στίβου, αλλά και στο μέγεθος των Ολυμπιακών Αγώνων. Τα παιδιά προκαλούνται να ανακαλύψουν, να χρησιμοποιήσουν και να συνθέσουν υλικό των Ολυμπιακών Αγώνων, μέσα από διαφορετικές δράσεις. Προσπαθούν ατομικά και συλλογικά και γνωρίζουν τεχνικές των αθλητών. Τελικώς, βιώνουν τις αποκτηθείσες

από την εικονική περιήγηση γνώσεις, διαμορφώνοντας τη δική τους διαδρομή κατά την πορεία των Ολυμπιακών Αγώνων, κινούμενα σε ένα επιδαπέδιο παιχνίδι 24 τετραγωνικών μέτρων, καταλήγοντας στους Αγώνες του Πεκίνο, το 2008.

Χαρακτηριστικά δράσης:

- ✓ διαφορετική εστίαση στην ψηφιακή απεικόνιση ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα
- ✓ διαβαθμισμένες κάρτες, φύλλα εργασίας και παζλ
- ✓ διαφορετικές κινητικές δράσεις των παιδιών.

Μουσειοσκευή "Ολυμπιακοί Αγώνες & στίβος - ταξίδι στο παρελθόν και στο μέλλον"

Έκθεση «Επιστήμη των αθλημάτων»

Ο χώρος αυτός φανερώνει την εξάρτηση των θετικών επιστημών και της άθλησης, ωφελεί τη διάδραση επισκεπτών μέσα από την επιρροή της τεχνολογίας, των επιστημόνων του αθλητισμού, που αναδιπλώνεται μέσα από μια ομάδα μηχανημάτων που βοηθούν στη μέτρηση και την καταγραφή διαφορετικών χαρακτηριστικών και δεξιοτήτων του ανθρώπινου σώματος. Σε πρώτο επίπεδο, διαφοροποιείται η στάση των παιδιών, διότι απαιτείται να λειτουργήσουν ατομικά, αλλά και να συνεργαστούν, διαμορφώνοντας αξίες ή κανόνες που ενυπάρχουν στο «ευ αγωνίζεσθαι», σεβασμό, ενίσχυση, αποδοχή, προσπάθεια για το καλύτερο προσωπικό όριο. Σε δεύτερο επίπεδο, κάθε παιδί παρατηρεί την αντιστοιχία ή τη διαφοροποίηση που μπορεί να υπάρχει στο σωματότυπο και στην επιλογή κάποιου αθλήματος, εντοπίζει τον συντελεστή διατροφή, ως σημαντικό παράγοντα στην απόδοση σε κάθε άθλημα, αλλά και στην καθημερινότητα. Κάθε ομάδα μπορεί να ερευνήσει τις αναπτυσσόμενες δεξιότητες σε κάποιες αθλητικές δράσεις,

δοκιμάζοντας ασκήσεις και κινήσεις σε μηχανήματα που εντοπίζουν συγκεκριμένες δεξιότητες, οι οποίες συνδέονται περισσότερο με ορισμένα αθλήματα, όπως για παράδειγμα η ευλυγισία με την ενόργανη γυμναστική ή το taekwondo.

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα "Επιστήμη των αθλημάτων"

Έκθεση Ολυμπιακών Αγώνων

Πραγματοποιούνται με μια συνοπτική παρουσίαση τα ακόλουθα εκπαιδευτικά προγράμματα:

Πρόγραμμα: Παρέα με την Αθηνά ... η βόλτα στο μουσείο ξεκινά

- *Απευθυνόμενη ηλικία: 4 - 7 ετών.*
- *Στόχοι:*
 - ✓ να εξοικειωθούν με το χώρο του Μουσείου και να νιώσουν άνετα μέσα σε αυτόν, συνειδητοποιώντας πώς πρέπει να κινούνται και να παρατηρούν τα εκθέματα
 - ✓ να βιώσουν μέσα στο Μουσείο μια εμπειρία ζωντανής μάθησης, όπου οι νέες γνώσεις θα οικοδομούνται με βάση τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες τους
 - ✓ να γνωρίσουν τα αγωνίσματα του στίβου και να βιώσουν με το ίδιο τους το σώμα τις βασικές αρχές του στίβου.
- *Περιγραφή:* Πάνω από όλα η επίσκεψη να είναι για τα παιδιά μια ευχάριστη εμπειρία. Το πρόγραμμα χωρίζεται σε 5 σύντομα τμήματα. Η εναλλαγή των δραστηριοτήτων και των χώρων βοηθάει στη διατήρηση της προσοχής των παιδιών, που στην ηλικία αυτή δεν κρατάει για μεγάλο χρονικό διάστημα.

- ✓ εισαγωγή στο πρόγραμμα
- ✓ περιήγηση στην έκθεση
- ✓ κατασκευή μεταλλίων
- ✓ αγώνες στίβου – δρόμος
- ✓ σχολιασμός – αξιολόγηση.

Πρόγραμμα: Λάβετε θέσεις

- *Απευθυνόμενη ηλικία: 8 – 10 ετών.*
- *Στόχοι:*
 - ✓ να γνωρίσουν τα αγωνίσματα του στίβου και σημαντικές στιγμές στην ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων
 - ✓ να συλλέξουν πληροφορίες κατά τη διάρκεια της ξενάγησης στην έκθεση με σκοπό τη συμπλήρωση ακροστιχίδας
 - ✓ να βιώσουν κινητικά τη γνώση που αποκτούν με το άλμα σε πραγματικό σκάμμα και το αγώνισμα της σκυταλοδρομίας σε πραγματικό κουλουάρ.
- *Περιγραφή:* Το πρόγραμμα χωρίζεται σε τρεις φάσεις:
 - ✓ εισαγωγή στο πρόγραμμα
 - ✓ περιήγηση στην έκθεση
 - ✓ παιχνίδια παρατηρητικότητας και στίβου: ακροστιχίδα, σκυταλοδρομία – άλματα.

Πρόγραμμα: Πιο γρήγορα, πιο ψηλά, πιο δυνατά

- *Απευθυνόμενη ηλικία: 11 – 13 ετών.*
- *Στόχοι:*
 - ✓ να διακρίνουν χαρακτηριστικά στοιχεία που αποτελούν εμβλήματα των Ολυμπιακών Αγώνων
 - ✓ να εμπεδώσουν τις γνώσεις που απέκτησαν με ψυχαγωγικό τρόπο, παίζοντας ένα επιδαπέδιο παιχνίδι.

Εδώ ΕΙΝΑΙ παίξε γέλασε... Το νέο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Κέντρου Πολιτισμού Ελληνικός Κόσμος: "Παιχνίδι είναι η ζωή με κίνηση και διατροφή"

Μαρία Φάζου | Μουσειοπαιδαγωγός, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού

Το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού (IME) είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, με κοινωφελή, πολιτιστικό, μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Ιδρύθηκε πριν από 17 χρόνια και σκοπό του έχει να διατηρήσει ζωντανή την ιστορική μνήμη και την ελληνική παράδοση και να προβάλει τη συμβολή του Ελληνισμού στην εξέλιξη του πολιτισμού. Για την υλοποίηση του σκοπού του υλοποιεί ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, στο οποίο αξιοποιούνται κατά κύριο λόγο πρωτοποριακές τεχνολογικές εφαρμογές.

Μία από τις δραστηριότητές του είναι ο «Ελληνικός Κόσμος», το Κέντρο Πολιτισμού του Ιδρύματος, που άνοιξε τις πύλες του πριν από έντεκα χρόνια. Πρόκειται για έναν πολυχώρο πολιτισμού, που επιδιώκει να γίνει πηγή μάθησης και να ανταποκριθεί στις ανάγκες της σύγχρονης «κοινωνίας της γνώσης».

Ειδικότερα, το Τμήμα Μουσειοπαιδαγωγών του «Ελληνικού Κόσμου» έχει κύριο μέλημά του το σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού, τη δημιουργία μουσειοσκευών και τη λειτουργία εργαστηρίων. Τα έμπειρα και καταρτισμένα στελέχη του παρακολουθούν από κοντά τις εξελίξεις, τόσο στο χώρο της τεχνολογίας όσο της εκπαίδευσης.

Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες είναι σχεδιασμένες με τέτοιον τρόπο, ώστε να προκαλούν το ενδιαφέρον των μαθητών με ερωτήσεις ανοικτές, που επιτρέπουν το διάλογο, και με παιχνίδια που βασίζονται στη μέθοδο της αυτοανακάλυψης. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά ενισχύονται να προβληματιστούν, να παρατηρήσουν, να υποθέσουν, να συγκρίνουν, να περιγράψουν, να συνθέσουν και, τέλος, να αναπτύξουν τις κριτικές ικανότητες και δυνατότητές τους. Όλες οι δραστηριότητες έχουν στόχο να ευαισθητοποιήσουν τα παιδιά σε συγκεκριμένα θέματα και να τα κινητοποιήσουν να αξιοποιήσουν το δημιουργικό δυναμικό τους.

Σήμερα, ο «Ελληνικός Κόσμος» διαβλέποντας την αξία και την ανάγκη για έναν ισορροπημένο τρόπο ζωής, σχεδίασε ένα νέο εκπαιδευτικό πρόγραμμα με την ευγενική χορηγία της Kraft. Το πρόγραμμα με τίτλο «Παιχνίδι είναι η ζωή: με κίνηση και διατροφή» υλοποιείται από το Φεβρουάριο του 2009 σε μία από τις αίθουσες

του νέου του χώρου «ΘΕΑΤΡΟΝ» και στους λίγους αυτούς μήνες παρουσίασής του έχει φιλοξενήσει 450 περίπου μαθητές. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε παιδιά νηπιαγωγείου και δημοτικού. Περιλαμβάνει τα παιχνίδια ελεύθερου χώρου και τους δίνει τη δυνατότητα να συνειδητοποιήσουν πώς αυτά, σε συνδυασμό με την ισορροπημένη διατροφή, συμβάλλουν στην καλή σωματική και πνευματική υγεία των παιδιών. Τα παιδιά ανακαλύπτουν την κρυφή, ευεργετική δύναμη των παιχνιδιών. Απολαμβάνουν την άσκηση σώματος και μυαλού μέσα από τη δράση. Αποκαλύπτουν τους κρυφούς μηχανισμούς που συνθέτουν ένα παιχνίδι και όλα αυτά τα συνδυάζουν με την ισορροπημένη διατροφή.

Σκοπός του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι:

- τα παιδιά να κατανοήσουν ότι το παιχνίδι στον ελεύθερο χώρο συμβάλλει στην ανάπτυξη της φαντασίας, του συναγωνισμού και της ομαδικότητας. Πρόκειται για έναν τρόπο δραστηριοποίησης του σώματος αλλά και άσκησης. Ως τέτοιο λοιπόν, αποτελεί τέλειο μέσον για ανθρώπους υγιείς, τόσο πνευματικά όσο και σωματικά.

Τα παιδιά, μέσω του προγράμματος:

- Ενεργοποιούν τη φαντασία, την παρατηρητικότητα και τη δημιουργικότητά τους.
- Συνειδητοποιούν την εξέλιξη του παιχνιδιού από γενιά σε γενιά.
- Ασκούνται στην τήρηση ενός κώδικα, μαθαίνουν να συνεργάζονται. Αντιλαμβάνονται την έννοια των κανόνων που τα μέλη μιας ομάδας χρειάζεται να σέβονται, ώστε να καλλιεργήσουν την ομαδικότητα.
- Ανακαλύπτουν την «ενέργεια» που κρύβουν μέσα τους και πώς αυτή ανανεώνεται.

Εδώ είναι παίξε γέλασε!!!

Κινητοποιούμε μυαλό και σώμα...

Αναπτύσσουμε σκέψη και δύναμη...

Διεκδικούμε υψηλό πνεύμα και καλή υγεία...

Δομή Προγράμματος

Όλα τα παιχνίδια έχουν κανόνες και εδώ ο κανόνας είναι ότι όλοι, ακόμη και οι δάσκαλοι και οι μουσειοπαιδαγωγοί, μπαίνουμε στην αίθουσα διεξαγωγής του προγράμματος με έναν πρωτότυπο τρόπο. Σε ένα κομμάτι του δαπέδου με χρωματιστά σχήματα, στην είσοδο της αίθουσας, παίζουμε όλοι ένα από τα πιο

αγαπημένα παιχνίδια πολλών δεκαετιών, το κουτσό. Τα παιδιά, εκτός του ότι αντιλαμβάνονται ότι εδώ υπάρχουν κανόνες, διοχετεύουν ενέργεια στο παιχνίδι. Αυτή η διαδικασία τα βοηθά μετά να συγκεντρωθούν στο γνωστικό μέρος του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Πώς θα χωριστούμε; Ποιος θα τα φυλάει; Ποιος θα κάνει τη μάνα; Ας αφήσουμε την τύχη να αποφασίσει και ένα τραγούδι, όπως το «Α – μπε – μπα - μπλομ του κιθε – μπλομ», να δώσει ρυθμό στο παιχνίδι. Είναι το γνωστό «λάχνισμα» ή όπως αλλιώς ονομάζεται σε κάθε περιοχή. Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες με ένα παραδοσιακό ή και σύγχρονο «λάχνισμα» και μέσα από τη διαδικασία αυτή αντιλαμβάνονται ότι η ομάδα είναι μία, σε όσες υποομάδες κι αν χωριστούν. Ακόμη, παίζουν με το ρυθμό με ξύλινα μουσικά όργανα που τους δίνονται.

Στη συνέχεια, χωρισμένα σε μικρότερες ομάδες, παρατηρούν πίνακες ζωγραφικής γνωστών καλλιτεχνών τυπωμένους σε πανί με λέξεις γύρω τους. Με τον τρόπο αυτό ανακαλύπτουν πώς το παιχνίδι έχει αποτελέσει και αποτελεί πηγή έμπνευσης στην τέχνη. Με αφορμή τους πίνακες και τις λέξεις, τα παιδιά νηπιαγωγείου έως και τρίτης δημοτικού μπορούν να φιλοτεχνήσουν το δικό τους πίνακα με κομμάτια πλαστικά που τους δίνονται σε διάφορα χρώματα και σχήματα, ενώ τα μεγαλύτερα συνθέτουν το δικό τους λάχνισμα ή τη δική τους ιστορία με αφορμή τις τυπωμένες λέξεις.

Παιχνίδι είναι η ζωή με κίνηση και διατροφή

Παιχνίδι είναι η ζωή με κίνηση και διατροφή

Στο επόμενο παιχνίδι, που είναι ένας πρωτότυπος κλήδονας, τα παιδιά καλούνται να βγάλουν μέσα από ένα μεταλλικό κουβά αντικείμενα με διττή σημασία, δηλαδή αντικείμενα τα οποία σχετίζονται με καθημερινές εργασίες ήπιας δραστηριότητας και με παιχνίδια. Στόχος είναι να καταλάβουν τη σύνδεση του παιχνιδιού με τη σωματική δραστηριότητα, αλλά και να σκεφτούν και άλλες χρήσεις των συγκεκριμένων αντικειμένων. Τι προτιμούν τα παιδιά να κάνουν με τα αντικείμενα αυτά;

Τι μας κάνει όμως να παίζουμε; Αυτή είναι μία άλλη ενότητα που στόχος της είναι να αποκαλυφθεί στα παιδιά η φανταστική και η γνωστική διαδικασία πίσω από το παιχνίδι. Χωρίς να απαιτούνται εξειδικευμένες γνώσεις, τα παιδιά, με κατάλληλα επιλεγμένα παιχνίδια, ανακαλύπτουν τα ίδια τους κόσμους που κρύβονται μέσα σε αυτά και τι τα ωθεί να παίζουν.

Με τη φαντασία και με το μυαλό, ΜΕ ΤΟ ΣΩΜΑ ΠΑΙΖΩ...

Τα παιδιά ανακαλύπτουν με ποιο τρόπο μέσω του παιχνιδιού ασκούν το σώμα τους. Στην ενότητα αυτή τα επιλεγμένα παραδοσιακά παιχνίδια προκαλούν στα παιδιά μεγάλη σωματική ένταση. Το διαλογικό, το γνωστικό και το φανταστικό κομμάτι δεν εντοπίζονται εδώ. Τα παιδιά απλώς παίζουν, ζεσταίνονται, ιδρώνουν και κουράζονται. Μέσα από την παρατήρηση του σώματός τους μετά το παιχνίδι

δίνεται η ευκαιρία και η αφορμή στο μουσειοπαιδαγωγό να περάσει στην επόμενη ενότητα της διατροφής.

Με πολύ απλές και κατανοητές παρατηρήσεις από το μουσειοπαιδαγωγό, τα παιδιά παίρνουν πληροφορίες για την αξία των τροφών, τα στοιχεία που περιέχουν και τη χρησιμότητα αυτών για το σώμα μας. Η τελευταία, αλλά τόσο σημαντική για τη ζωή μας, ενότητα του εκπαιδευτικού προγράμματος, η διατροφή, δίνει απαντήσεις ή απλώς την αφορμή για προβληματισμό πάνω σε ένα καίριο ερώτημα για την ηλικία τους: «Για ποιο λόγο, αν τρέφομαι σωστά, θα παίζω καλά;». Στόχος είναι τα παιδιά να αντιληφθούν ότι όλος ο κόπος του σώματος κερδίζεται και αναπληρώνεται από την ισορροπημένη διατροφή. Σε ένα παιχνίδι με τροφές και πιάτα, τα παιδιά, ανά ομάδες, παρασκευάζουν γεύματα πλήρη σε διατροφική αξία, για να μπορούν να έχουν στη συνέχεια δυνάμεις για άσκηση του σώματος και του νου τους μέσα από το παιχνίδι. Κύριο μέλημα της δραστηριότητας είναι να μην αποκλείεται κανένα τρόφιμο από το διαιτολόγιο των παιδιών, αλλά να προβάλλεται έντονα η ανάγκη για ποικιλία στις τροφές και για μέτρο στην ποσότητα.

Παιχνίδι είναι η ζωή με κίνηση και διατροφή

Με όλα τα παραπάνω στοιχεία που έχουν, τα παιδιά αρχίζουν να συνθέτουν ένα δικό τους παιχνίδι. Συνθέτουν το μύθο, επιλέγουν την ιστορία και το γνωστικό τμήμα, δομούν το χωρισμό σε ομάδες ή όχι και σχεδιάζουν τη σωματική δράση. Σχεδιάζουν, στην ουσία, τις προκλήσεις στις οποίες πρέπει να απαντήσουν παίζοντας. Τα παιδιά ακούνε από το μουσειοπαιδαγωγό τους όρους-κανόνες που πρέπει να πληροί ένα ομαδικό παιχνίδι ελεύθερου χώρου, και μαζί με το δάσκαλό τους, αποχωρούν εφοδιασμένα με τα απαραίτητα «σύνεργα» για να συνεχίσουν το σχεδιασμό του δικού τους παιχνιδιού στο σχολείο.

Το πρόγραμμα δίνει τη δυνατότητα επικοινωνίας με το σχολείο, όσο το παιχνίδι σχεδιάζεται και δοκιμάζεται, ενώ μελλοντικός στόχος για την διεύρυνσή του είναι να προσκαλούνται οι ομάδες και να παρουσιάζουν τα παιχνίδια τους σε τακτά χρονικά διαστήματα. Επίσης, τα νέα τους παιχνίδια, μαζί με παραδοσιακά που θα συλλέγουν τα παιδιά από γονείς και παππούδες, θα παρουσιάζονται στην ιστοσελίδα του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Τέλος, τα παιδιά, φεύγοντας, παίζουν πάλι κουτσό για να βγουν από την αίθουσα διεξαγωγής του προγράμματος.

Εκπαιδευτικά προγράμματα του Ελληνικού Παιδικού Μουσείου

Ζαμπέλ Μουρατιάν | Εκπαιδευτικός - Μουσειολόγος, Πρόεδρος Δ.Σ. Ελληνικού Παιδικού Μουσείου

Τα τελευταία χρόνια τα μουσεία κάνουν σημαντική προσπάθεια να επαναπροσδιορίσουν τη σχέση τους με το κοινό τους και προβάλλουν την ανάγκη για αναθεώρηση της εκπαιδευτικής τους αξίας και του κοινωνικού τους ρόλου. Αυτή η τάση βασίζεται στο γεγονός ότι μια από τις κύριες λειτουργίες του σύγχρονου μουσείου είναι η άμεση επικοινωνία με το κοινό του. Οι σύγχρονοι ορισμοί των μουσείων υπογραμμίζουν τον κοινωνικό τους ρόλο και θέτουν ως σκοπό τα μουσεία να γίνουν ζωντανά κύτταρα στην «υπηρεσία της κοινωνίας και της εξέλιξής της». (άρθρο 3 καταστατικού, ICOM).

Τα προγράμματα προσέγγισης στοχεύουν στη σύνδεση του μουσείου με την ευρύτερη κοινωνία μέσω εναλλακτικών επικοινωνιακών και κοινωνικών δράσεων (Μουσούρη, 1999). Εκτός όμως από το κοινό που δεν επισκέπτεται τα μουσεία, γιατί νιώθει ότι δεν το αφορούν και δεν απευθύνονται σε αυτό, υπάρχει και μια μεγάλη μερίδα ανθρώπων που δεν μπορούν να επισκεφτούν τα μουσεία γιατί δεν έχουν φυσική πρόσβαση: μένουν σε άλλη πόλη, έχουν κινητικές δυσκολίες, είναι ασθενείς. Τι μπορεί να κάνει το μουσείο για να εξυπηρετήσει καλύτερα τις ανάγκες της κοινότητας στην οποία ανήκει; Πώς μπορεί να δυναμώσει τον κοινωνικό του ρόλο και να γίνει σημείο αναφοράς μέσα στην κοινότητα; Πώς μπορεί να γίνει ένα μέρος όπου ο καθένας να νιώθει ότι τον αφορά, του ανήκει, του δίνει ταυτότητα, εκφράζει τον κόσμο του;

Τα ελληνικά μουσεία έχουν αρχίσει να αναπτύσσουν όλο και πιο συχνά προγράμματα προσέγγισης, προκειμένου να προσφέρουν υπηρεσίες σε ένα κοινό απομακρυσμένο χωροταξικά, κοινωνικά, οικονομικά ή ιδεολογικά. Μουσειοσκευές, μουσειολεωφορεία, προγράμματα σε καταυλισμούς τσιγγάνων, υιοθεσίες μνημείων από σχολεία, είναι μερικά από τα προγράμματα που εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία. Μέσα από τα προγράμματα αυτά, το μουσείο απελευθερώνεται από την εικόνα ενός εσωστρεφούς ιδρύματος και δίνεται μια διαφορετική διάσταση στον τρόπο που μπορεί να συμμετέχει στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων, προσκαλώντας τους να γίνουν συμμετοχικοί στα πολιτιστικά δρώμενα και όχι παθητικοί δέκτες. Προϋπόθεση για μια επιτυχημένη προσέγγιση είναι α) τα προγράμματα να σχεδιάζονται όσο είναι δυνατόν, με τη συνεργασία της ομάδας

στην οποία απευθύνονται και β) να προσαρμόζονται στις ανάγκες και τις δυνατότητες της ομάδας (Καλεσοπούλου, 1999).

Εκπαιδευτικά προγράμματα του Ελληνικού Παιδικού Μουσείου στα νοσοκομεία

Βασική αρχή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Ελληνικού Παιδικού Μουσείου είναι η ενεργητική συμμετοχή του παιδιού στη διαδικασία της μάθησης μέσα από την άμεση επαφή με τα αντικείμενα, την αξιοποίηση των καθημερινών του εμπειριών και τη χρησιμοποίηση όλων των αισθήσεων. **Κάθε παιδί, ανεξάρτητα από οποιοδήποτε διαφορές στις ικανότητές του,** πρέπει να έχει την ευκαιρία να εξερευνά, να κατανοεί, να χαίρεται και να διαμορφώνει τον κόσμο μέσα στον οποίο ζει, με σεβασμό στην ατομικότητά και έμφαση στη συνεργασία.

Το 1997 άρχισε η συνεργασία του Ελληνικού Παιδικού Μουσείου με το Νοσοκομείο Παίδων «Αγία Σοφία», ύστερα από πρόσκληση του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων παιδιών με νεοπλασματικές παθήσεις «ΠΙΣΤΗ». Από τότε έως και σήμερα²⁶, το Ελληνικό Παιδικό Μουσείο έχει αναπτύξει συστηματική συνεργασία τόσο με το Νοσοκομείο Παίδων Αγία Σοφία (για παιδιά με νεοπλασματικές παθήσεις στο Τμήμα Ογκολογίας και Αιματολογίας και στο Κέντρο Ειδικών Θεραπειών) όσο και με το Νοσοκομείο Παίδων «Αγλαΐα Κυριακού» (για παιδιά που κάνουν αιμοκάθαρση στο Τμήμα Τεχνητού Νεφρού).

Σε συνεργασία με το νοσηλευτικό προσωπικό και τους γονείς των παιδιών, το Ελληνικό Παιδικό Μουσείο έχει μελετήσει τις δυνατότητες, ιδιαίτερες ανάγκες και περιορισμούς των παιδιών που νοσηλεύονται στο νοσοκομείο και αναπτύσσει εκπαιδευτικό υλικό και δραστηριότητες, λαμβάνοντας υπόψη τις εξής παραμέτρους:

- Τις σωματικές δυνατότητες των παιδιών κατά τη διάρκεια της θεραπείας.
- Την ψυχολογική κατάσταση των παιδιών.
- Το συγκεκριμένο νοσοκομειακό περιβάλλον, τις δυνατότητες και τους περιορισμούς του χώρου.
- Το κοινωνικό πλαίσιο: το ρόλο των γονέων και την ενθάρρυνση της συνεργασίας ανάμεσα στα παιδιά, τους γονείς και τα συγγενικά πρόσωπα.

²⁶ Το Φεβρουάριο του 2000, το Ελληνικό Παιδικό Μουσείο αναπτύσσει συστηματική συνεργασία με το Νοσοκομείο Παίδων "Αγία Σοφία". Από το 2001 ένα πρωτοποριακό έργο, μια ειδική κινητή μονάδα που περιλάμβανε εκπαιδευτικό υλικό με δραστηριότητες λειτουργεί για τα παιδιά του Νοσοκομείου Παίδων «Αγία Σοφία».

Η κινητή μονάδα τοποθετήθηκε στο Τμήμα Αιματολογίας-Ογκολογίας . Το 2008 σχεδιάστηκε η καινούρια κινητή μονάδα που θα ολοκληρωθεί το καλοκαίρι του 2009 και θα παραμείνει στο νοσοκομείο.

Οι στόχοι του προγράμματος «Το μουσείο σε ρόδες» διαμορφώνονται ως εξής:

- Να συνδεθεί το μουσείο με το νοσοκομείο, με στόχο να λειτουργήσει το μουσείο ως σημείο αναφοράς στην ενδο - και έξω νοσοκομειακή ζωή.
- Να δοθεί στο κάθε παιδί το μήνυμα ότι το νοσοκομείο μπορεί να αποτελέσει και χώρο παιχνιδιού, χαράς και δημιουργίας, ώστε να εξοικειωθεί με αυτό καλύτερα.
- Να λειτουργήσει το μουσείο ως παράγοντας εξισορρόπησης στην προσπάθεια του παιδιού και της οικογένειάς του να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες που φέρνει η ασθένεια στη ζωή τους, παρέχοντας εναλλακτικούς τρόπους υποστήριξης και αυτοέκφρασης.
- Να ανακτήσει το κάθε παιδί εμπιστοσύνη στις ικανότητές του και να ενισχυθεί η αυτοεκτίμησή του, βιώνοντας θετικά συναισθήματα και αντλώντας ικανοποίηση κατά τη διάρκεια της ημέρας.
- Να δοθεί το ερέθισμα στο κάθε παιδί να αναπτύξει ενεργητική στάση και διάθεση για συμμετοχή στις δραστηριότητες.
- Να επικοινωνήσουν τα παιδιά μεταξύ τους, με την ίδια την οικογένεια και με το νοσηλευτικό προσωπικό, καθώς επίσης και οι γονείς με τους γονείς άλλων παιδιών και όλοι μαζί με το νοσηλευτικό προσωπικό, σε μια διαφορετική δραστηριότητα, ξεπερνώντας συνήθεις ρόλους και στερεότυπα.

Βασικές αρχές της εκπαίδευσης στο μουσείο

Η ανάπτυξη του έργου «Το μουσείο σε ρόδες» βασίστηκε στα σημεία κλειδιά για τη μουσειακή εκπαίδευση στα νοσοκομεία, τα οποία προέκυψαν από την αξιολόγηση, την αλληλεπίδραση και την εμπειρία με τα παιδιά με νεοπλασματικές παθήσεις από το 2000 μέχρι σήμερα.

▪ Η μεταμόρφωση του νοσοκομειακού περιβάλλοντος

Κάθε φορά που η θεματική του εκπαιδευτικού κουτιού και του προγράμματος το επιτρέπει, προγραμματίζεται η μεταμόρφωση της αίθουσας, π.χ. σε δραστηριότητα για το μετρό και τα μέσα μεταφοράς: θα υπάρχουν κράνη, εργαλεία, υλικά για να μπουν σε ρόλους.

▪ Η χρησιμοποίηση καθημερινών εμπειριών

Όσο επιτρέπεται, χρησιμοποιείται το νοσοκομειακό υλικό στις κατασκευές αλλά και ως περιβάλλον χώρος, π.χ. αντί για σεντόνι στο θέατρο σκιών χρησιμοποιείται η κουρτίνα ή το διαχωριστικό στα δωμάτια.

▪ Η δημιουργία ενός μόνιμου μουσειακού χώρου που τα παιδιά θα μπορούν να χρησιμοποιούν όποτε θέλουν

Η κατασκευή της κινητής μονάδας με το εκπαιδευτικό υλικό παραμένει στο νοσοκομείο και μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τα παιδιά, ανεξάρτητα από την παρουσία ερμηνευτών του Ελληνικού Παιδικού Μουσείου.

▪ **Η προσαρμογή των δραστηριοτήτων σε διάφορα επίπεδα ανάπτυξης**

Οι δραστηριότητες έχουν διάφορα επίπεδα ανάπτυξης, έτσι ώστε να μπορούν να λειτουργήσουν αυτόνομα, με τους γονείς ή σε μικρή ομάδα. Επίσης, βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν το σχεδιασμό και την υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι:

- ✓ Οι διαφορετικές ηλικίες και, κατά συνέπεια, οι διαφορετικές ανάγκες και δυνατότητες.
- ✓ Το γεγονός ότι η ομάδα που σχηματίζεται κάθε φορά περιλαμβάνει παιδιά που έχουν ξανασυμμετάσχει ή ξαναχρησιμοποιήσει το εκπαιδευτικό υλικό, ή τελείως νέα μέλη.
- ✓ Η διαφορετική φυσική και ψυχολογική κατάσταση των παιδιών.
- ✓ Η δυσκολία κίνησης των παιδιών και ο μικρός βαθμός συγκέντρωσής τους.
- ✓ Η ανάγκη για είσοδο και έξοδο από το πρόγραμμα, όποια στιγμή το θελήσουν, εξαιτίας της κούρασης, επισκέψεων ή θεραπείας.

▪ **Η ενθάρρυνση της συνεργασίας**

Η συνεργασία ενθαρρύνεται μέσω του ερμηνευτή και της υπόλοιπης ομάδας του νοσοκομείου που παρευρίσκεται στο χώρο. Το νοσηλευτικό προσωπικό εκπαιδεύεται παρακολουθώντας τους ερμηνευτές²⁷ του Μουσείου, ώστε να μπορούν να ενισχύσουν με τους ίδιους τρόπους τη συνεργασία τους με τα παιδιά και τη συνεργασία των παιδιών με τους γονείς.

▪ **Η ενίσχυση των κοινωνικών επαφών του παιδιού**

Με την παρουσία των ερμηνευτών και των υπολοίπων μελών της ομάδας του Μουσείου, ενθαρρύνεται η συνεργασία των παιδιών, των γονέων και του νοσηλευτικού προσωπικού.

▪ **Η στενή συνεργασία με το νοσηλευτικό/ιατρικό προσωπικό και τους γονείς**

Από τη φάση του σχεδιασμού του προγράμματος και της κατασκευής, συμμετέχει εργαζόμενος από το ανθρωπινό δυναμικό του νοσοκομείου που έχει ειδικότητα παιχνιοθεραπευτή. Πριν την έναρξη των προγραμμάτων, προβλέπεται συνάντηση με όλο το προσωπικό του νοσοκομείου που έρχεται σε επαφή με τα παιδιά της πτέρυγας, προκειμένου να συζητηθούν θέματα συνεργασίας και να υπάρξει αμοιβαία εκπαίδευση.

²⁷ Ο ερμηνευτής εκπαιδευτικών προγραμμάτων βοηθάει τον επισκέπτη να ερμηνεύσει μόνος του τα εκθέματα, διαμεσολαβεί ανάμεσα στα εκθέματα και τον επισκέπτη με στόχο ο επισκέπτης να δώσει τη δική του ερμηνεία. Ο ερμηνευτής δε διδάσκει, δεν ξαναγεί, δε δίνει έτοιμες τις γνώσεις, αλλά βοηθάει τον επισκέπτη να ανακαλύψει μόνος του τη γνώση.

Επίσης, οργανώνεται συνάντηση γνωριμίας με τους γονείς των παιδιών που νοσηλεύονται, προκειμένου να εξηγηθεί το εκπαιδευτικό πλαίσιο του προγράμματος. Το εκπαιδευτικό υλικό που παραμένει στο νοσοκομείο έχει οδηγίες που απευθύνονται στους γονείς και το προσωπικό του νοσοκομείου, ώστε να μπορούν να παίξουν μαζί με τα παιδιά.

Στόχος είναι, κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, οι ερμηνευτές του Ελληνικού Παιδικού Μουσείου να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία, ώστε να μπορούν να αξιοποιήσουν το εκπαιδευτικό υλικό μόνοι τους και να εξοικειωθούν με εναλλακτικές μεθόδους επικοινωνίας, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας των παιδιών.

«Το Μουσείο σε ρόδες»

Πρόκειται για μια κινητή μονάδα οργανωμένη σε κουτιά – θεματικές. Κάθε κουτί έχει μία θεματική με πολύ – επίπεδες δραστηριότητες αξιοποίησης των αντικειμένων και του εκπαιδευτικού υλικού.

Η επιλογή των θεματικών βασίστηκε:

- στις αξιολογήσεις, που συμπληρώνονται από τους ερμηνευτές του Ελληνικού Παιδικού Μουσείου, τους γονείς, το νοσηλευτικό προσωπικό και τα παιδιά
- στη συνεργασία με την παιγνιοθεραπεύτρια του νοσοκομείου, η οποία κατέθεσε τις πιο αγαπητές θεματικές των παιδιών, καθώς και τις προτάσεις του ιατρικού προσωπικού του νοσοκομείου
- στο βασικό στόχο αυτού του προγράμματος που είναι η σύνδεση με τη φυσιολογική ζωή (σύνδεση ενδονοσοκομειακής με εξωνοσοκομειακή ζωή)
- στη σύνδεση με την έννοια «μουσείο» και συγκεκριμένα τα εκθέματα και τις συλλογές του Παιδικού Μουσείου.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις μέρες διεξαγωγής του προγράμματος επικοινωνήστε με το τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Ελληνικού Παιδικού Μουσείου τηλ. 210 3312995.

Το πρόγραμμα «Το Μουσείο σε ρόδες» υποστηρίζεται από το **ΙΔΡΥΜΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ**.

Βιβλιογραφία

- Biderman, E. (1997). Reaching Beyond the Walls: Outreach Programming at the Santa Fe Children's Museum in Maher, M. 1997. *Collective Vision: Starting*

and sustaining a Children's Museum. Washington D.C.: Association of Youth Museums.

- Capello, S. (1994). Υποστήριξη στο άρρωστο παιδί. Η άποψη της οικογένειας". Στο Πρακτικά 1^{ου} Ευρωπαϊκού Συνεδρίου «Ευρώπη με ανθρώπινο πρόσωπο. Βοήθεια στο άρρωστο παιδί», Ελπίδα: Σύλλογος φίλων παιδιών με καρκίνο, Αθήνα.
- Καλεσοπούλου, Δ. (2001). Το Παιδικό Μουσείο στο νοσοκομείο: Δημιουργικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες για παιδιά με νεοπλασματικές παθήσεις. Στο Πρακτικά Β' Συνεδρίου Μουσικοθεραπείας και Δημιουργικής Έκφρασης, Δήμος Αθηναίων.
- Καλεσοπούλου, Δ. (2001). *Providing social services: Museum education programmes in Children's Hospitals.* Barcelona: CECA/ICOM.
- Καλεσοπούλου, Δ. (1999). Ανοιχτός διάλογος με την κοινότητα: Μια ελληνική πρόταση στα προγράμματα προσέγγισης, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 73, σελ.69 – 74.
- Lindquist, I. (1970). Η παιγνιοθεραπεία στο νοσοκομείο, Αθήνα: Ρευμόνδος.
- Μουρατιάν, Ζ. (2009). *Το μουσείο σε ρόδες: το Ελληνικό Παιδικό Μουσείο στο νοσοκομείο, προς δημοσίευση, Γέφυρες*, Μάιος - Ιούνιος
- Μουσούρη, Θ. (1999). Μουσεία για όλους; Προγράμματα προσέγγισης στο διεθνή χώρο, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 73, σελ. 65-69.
- Sandell, R. (ed.), (2002). *Museums, Society, Inequality.* London: Routledge.

<http://greece.icom.museum>

ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΜΟΥΣΕΙΩΝ • ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

2010

ISBN 978-960-99312-1-2

